GH. BRĂESCU

OPERE ALESE

Text ales şi stabilit, studiu introductiv,
note şi bibliografie de
NICULAE GHERAN

Vol. II

Bucureşti
EDITURA PENTRU LITERATURĂ
1962

Biblioteca Centrală Universitară
BIBLIOTECA
DE LITERE
Bucureşti

AMINTIRI
(fragmente)

Amorțiți de răcoarea unei dimineți de primăvară, scoboram vertiginos, cu inima strînsă de frică, cu roțile înfrînate, panta de la Bîrnova. Nu vorbea nimeni. Catastrofa din timpul ocupației era încă proaspătă în mintea tuturor. Un rîs verde ne strîmba figura, ocupat fiecare a-și face cruce, cu limba, în cerul gurii.

Un fluierat scurt, un hîrșîit de reptilă monstră ce se tîrîie prin uscături, și trenul se opri într-un suspin, care ne ușură pe toți. Încălziți de emoție, împrieteniți prin lașitatea tainică care ne asimilase o clipă, zîmbeam, mai guralivi acum, după trecerea primejdiei, fericiți că scăpasem teferi. Trenul porni din nou. Vesel luminat de soare, cîmpul, prins în horă, alerga și el. Coline verzi lunecau pe sîrmele ce se jucau cu noi de-a baba oarba, săltîndu-se pe la geamuri, și, curînd, în pragul bătrînei capitale, se ivi Cetățuia, cu același cal flămînd, încremenit parcă de veacuri, cu capul plecat în poarta mînăstirii. De aici pornește panorama Iașilor, fudulindu-se cu palatul ce se proiectează pe fond de clopotnițe; domul Mitropoliei, rotund, poleit ca o spinare de episcop, și, mai sus, criminalul, clădit pe marginea prăpastiei de la Rîpa-Galbenă.

Furat de amintirile copilăriei, de măreția priveliștei, am intrat pe nesimțite în gară. Nu văzusem Iașul de foarte multă vreme.

Cu ochii împăienjeniți, înaintam printre călători, întîmpinat de aceleași mirosuri pestilențiale[1] care mă escortaseră la despărțire.

O melodie de flașnetă, venită de departe, auzită acum patruzeci de ani, mă copleși de amintiri fermecătoare.

— Aici, conaşule!

M-am urcat într-o trăsurică mînată de un roşcovan uriaş, care, vrînd să întoarcă, mă răsturnă pe loc în inima tîrgului...

Nu ne-am făcut nici un rău. Birjarul, cu nasul întunecat ca un nor de secetă, ridică cu spatele trăsura pe roate şi pornirăm din nou la drum, fără schimb de vorbe. Calul, hăţuit mereu, îndemnat cu coada biciului, urca din greu la deal, lunecînd la tot pasul, mergînd în zigzag ca un om beat. Priveam cu nesaţ la dughenele mici, îmbătrînite, ce se sprijineau neputincioase, cu firme bătătoare la ochi, şi surîdeam ca la nişte cunoştinţe vechi bărbaţilor ce se proiectau pe la unghere, în copii dezvoltate de Manneken Pis[2].

În faţa hotelului calul se opri de la sine.

— Ai camere?

— Vreţi cu două paturi?

— Cu unul.

— Cu unul n-am.

— Spui drept?

— Cu unul pot să vă dau numai la numărul opt. Este un pasager care pleacă. Poftiţi pe aici. Rămîneţi şi la noapte?

— Aşa cred.

— Atunci îi bun, afirmă portarul.

Urcînd alături de mine scările murdare, îmi şopti familiar, confidenţial, la ureche:

— Am ceva pentru dumneavoastră...

— Fugi, mă, d-aici!

— Încercaţi, dacă nu v-o plăcea...

— Hai te cară!

— Aghe s-o măritat... Duminică ce trecu o avut nuntă.

— Zău?

— Pi legea me!

De la hotel, după o toaletă sumară, am ieşit repede şi, cumpărînd seminţe de floarea-soarelui de la o lipovancă grasă, naufragiată la marginea trotuarului, am intrat, mîncînd nepăsător seminţe, ca pe vremuri, să cumpăr ţigări dintr-o băcănie. O cu-

coană cu palton demodat de astrahan, roșită, sulemenită, purtînd pe vîrful capului un rest de pălărie, tîrguia lucruri fine.

— Pesmeți ai pus ?

— Am pus.

— Dă-mi și o bucățică de batog. Untdelemn ai ?

— Este.

— De *Nița* ?

— Parcă trebuie să fie numaidecît de acolo... Noi îl aducem de la Galați.

— Da-i bun ?

— Rău nici nu ținem.

— Știu eu că ai lucruri bune, că tîrgui de la dumneata de atîta vreme... Cred că cunoști pe bărbatu-meu, domnu Buzescu, fost director, văr de frate cu primarul... Eu sînt rudă cu prefectul, da' de departe: un nepot de-al lui o ținut pe ista... cum îi zice...

— Altceva mai poftiți ?

— Zahăr ai pus ?

— Am pus.

— Cafe ai pus ?[3]

— Am pus și cafea.

— Atunci spune mata numai cîte parale.

— Trei sute optzeci, toată socoteala.

— Așa. Tare bine. O să treacă bărbatu-meu, cînd s-o scula, că-i bolnav oleacă.

— Ia nu-mi bate capu !... Ce-mi bați mie capu ?

— O să-ți plătesc...

— Eu am nevoie de parale !

— Lasă, omule, că-ți plătesc.

— Pe datorie nu dau... Gîndești că marfa-i de furat ?

— Ia vin' mata să-ți spun ceva.

— Unde mă duci ?

— Vin' să-ți spun la ureche.

Trecură în fundul prăvăliei. După cîteva șoapte, din manșonul chel, mîncat de molii, bătrîna strecură ceva lucios în mîna negustorului.

— Și cînd ai să-l scoți ?

— Îl scot eu. Nu te-ngriji mata, că-l am suvenir de cînd m-am măritat.

Am plecat scuipînd nervos coji de floarea-soarelui. Rătăcind fără scop, căscam gura pe la ferestre, admirînd fără rezervă lucruri pe care le lăsasem de mult în geamuri : sfeșnice de alamă, chipiuri vechi de comisar, jurnale de modă *London Taillor*, înclinate printre plante prăfuite, înmormîntate în cutii ruginite de tinichea.

O ștofă fantezí, neagră, cu puchiței galbeni, mă ispiti să intru în prăvălia lui „Strul croitor bucureștean", fără gînd solid de cumpărare.

— Cîte parale costă ștofa din fereastră ?

— Poftiți... Puneți mîna să vedeți ce ștofă.

— Cît costă metru ?

— Vă place ? Nu-i cu metru, e bucata... Așa o ștofă nu găsiți nici la Paris. Aveți de jiletcă... Șase sute de lei.

— Cît ?

— Îi scump ? Vedeți ce fină este... N-o luați ?

— E prea fină pentru mine.

— Ce este ?... Nu vă convine ? interveni patronul. Dați cinci sute de lei ?

— Nu dau.

— Cu cinci sute nu luați ?

— Mulțumesc.

— Dați patru sute, saftea de dimineață.

— Nu, să-ți spun drept, acum cu cît mi-i lăsa-o mai ieftin...

— Nici cu patru sute nu iei ? Da' unde ai să mai găsești așa un chilipir ? Lînă cu mătasă, strălucește ca briliantul...

— Nu, mulțumesc.

— Dă trei sute. Poftim ! S-o porți sănătos. Pierd o sută de lei, așa să am eu bine.

— Să mă gîndesc... Trec mai pe seară.

— Știi ce ? Vreau să văd cu cine am a face... Cu două sute cincizeci, iei ?

— Nu. Bună ziua !

— Ei, domnule ! Unde pleci ? Stai. Ia vină-ncoace... Dă două sute... Două sute dai ?

— Două sute dau...

— Inima mi-ai luat. Să mă bată Dumnezeu dacă cîştig un ban...

Era tot Iaşul meu de altădată, trezind ecoul copilăriei mele, despre care vreau să vă vorbesc cu evlavie.

Ca o pasăre călătoare mă întorc către locurile în veci pierdute, să caut leagănul copilăriei mele, de care m-a despărţit din ce în ce mai mult cunoştinţa binelui şi a răului, nesigur dacă am suferit mai mult de pe urma răului ce mi-au făcut sau a binelui pe care mi l-au dorit oamenii.

De cîte ori mă întorc cu gîndul în împărăţia copilăriei mele, deşir cu sfială şiragul amintirilor, ca turistul fermecat de tainele trecutului, care calcă uşor în templele milenare, îngrijat de vocea, de zgomotul paşilor, ruşinat că, trezind ecouri depărtate, turbură liniştea celor ce dorm în cripte, sau poate a spiritelor ce plutesc în jurul lui. Pe măsură ce mă apropii de casă, mă simt descărcat de ani. Iată-mă în faţa porţii fără ostreţe [4], bătută de vînt, înnegrită de ploi. O mînă nevăzută smulge vălul de pe ochii mei. Le găsesc toate la locul lor. Dar mi se strînge inima văzînd cum s-au micşorat, plecîndu-se fără împotrivire, ca omul ce merge spre declin : casa, cu care nu mă puteam măsura, pare îngropată ; geamurile împăienjenite, zăplazul [5] a putrezit, şi îmi vine să plîng zărind coteţul de porumbei, aşa cum îl aninasem ca să-l feresc de pisici, sub straşina gardului, centenar, pustiu, gata să se risipească la cel mai mic suflu, ca un castel de cărţi.

Mă uit împrejur şi nu-mi vine să cred că ograda noastră să fi fost atît de mică, întrebîndu-mă nedumerit, căutînd spre vecini, să aflu cine a ciuntit grădina din care alegeam păpuşoi în ţintă [6] sau cădeam minunat, cu chiote ce răsculau casa, peste grămezi de ouă pistruite, ascunse de pichere sub tufele de mătrăgună.

Numai socul de lîngă via lui popa Grecu, moșneag spătos și ursuz, cu care ne megieșam, mi-a rămas credincios, păstrînd același umbrar de flori gălbui, împrăștiind mireasmă domoală, liniștitoare, ce-mi amintea prima leturghie. Socul și lăstunii, care, amețiți de joacă, săgetau și acum înseratul, tăind arcuri negre în albastrul cerului, cu aceleași țipete vigilente, trezind ecouri ce le credeam de veci adormite în taina sufletului meu.

O, locuri sfinte ! V-am părăsit prea devreme, ingrat, neștiutor, ducînd cu mine doruri nelămurite, visele ce împleteam cu brațele în cruce, cu ochii la cer, în iarba înflorită.

Mă întorc după atîția ani, cu inima pustie, învins, la socul plin de furnici, de mărgele negre, care-mi pătau hainele de sărbătoare.

Trăind fără grijă, am rămas copil multă vreme, socotind să trec prin viață călare pe cai năzdrăvani. Tîrziu, am băgat de seamă că zilele se fugăresc ca mieii mînați prin iarba verde, cu aceleași tînguiri zadarnice, spre întunericul din care au ieșit.

Acum s-a isprăvit. Am pierdut curiozitatea care ațîță viața.

Privesc cu ochi slăbiți simfonia de culori și lumină. Trecînd fără habar din iarnă în vară, amăgit de bucurii scurte, am pierdut iluzii prețioase, ca să ajung de unde am plecat.

Obosit de drum, mă întorc cu gîndul către locul meu natal, să mai cuprind o dată cu mintea tot ce mi-a fost drag cînd nu gustasem încă din pomul cunoștinței : casa în care am deschis ochii, ograda cu romaniță mirositoare, apusul soarelui care aurea coama dealurilor și mai păstra o sprînceană de lumină cînd bunicuța mă trimitea la culcare.

Bunica e cea dintîi icoană din trecutul meu.

O văd slăbită, ridicată pe perne, cu gura strîmbă, cu chipul de ceară.

Cum mă deșteptam, dădaca mă îmbrăca învrăjbită în odaia abia luminată de zorile sărace ce luptau să intre prin ferestrele înghețate, lipite cu hîr-

tie pe la încheieturi. Apoi mă freca fără pic de milă cu un colț de prosop muiat în apă, exasperată de îndărătnicia scîncetului meu pentru un obicei care, se vedea bine, îi inspirase și ei numai ură.

Ca într-un film ce se desfășoară, văd cum femeia grăbită, mînioasă ridica prostirea [7], înfoia pernele, bătîndu-le în palme, da cu mătura udă peste covorul roș pînă la urzeală de jocurile noastre, pe cînd eu așteptam, tremurînd de frig, să pună lemne în sobă, să închidă ușa, să aprindă rășina, care umplea odaia cu straturi de fum albăstrui, ce pluteau mirositoare în aer, înălțate în bagdadie [8].

Dădaca se așeza trudită pe scaun lîngă sobă, căutînd să mă ademenească să stau cuminte, să-i dau răgaz să se odihnească, strîngîndu-mă fără scăpare, cu mîini uriașe, roșite de ger. Luptam zadarnic, dînd [9] cu picioarele, încercînd fără putere să desfac pumnii de fier, pînă cînd, izbucnind în urlete disperate, auzeam glasul istovit al bunicăi: „Dă drumul băiatului, proasto!... Ce-ți pui mintea c-un plod?... Șăzi, mămucă, și te joacă..." zicea ea suflînd ca niște foale învechite, ștergîndu-se de nădușeală cu un tulpan boțit ce-l ținea ascuns sub pernă.

Potolit ca prin minune, alintîndu-mă ca un motan, îi sărutam mîna uscată ce mirosea a oțet. Apoi rămîneam să mă joc în odaie cu un cărucior făcut din cutii rotunde de chibrituri, pîndind boabele de coarne mozolite și aruncate de bunica din dulceața acrișoară cu care-și răcorea sufletul.

Dar într-o zi am plătit scump această ipocrizie.

— Mă miram eu de ce ești mătăluță așa de cuminte... zise, cîrpindu-mă, țața Eliza. Ieși afară, măgarule!... Soi rău ce ești! Catinco, ia dezbracă-l, că amuș îi noapte...

Se făcea noapte, într-adevăr, și mi-era frică. Nu se aprinsese încă lampa. Geamurile, acoperite de flori măiastre, erau sclipitor luminate de văpaia jăratecului tras în gura sobei. Pe măsură ce se trecea focul, mobila din odaie, perdelele, hainele din cui luau forme îngrozitoare, ce se apropiau strîm-

bîndu-se sau se depărtau cu mine, subţiate, rînjind fără zgomot. Mîţa, aruncîndu-se cu ochii aprinşi să prindă şoricelul ce rodea în taină, mă îngropa în pat de groază.

M-am trezit leoarcă de apă. Simţeam o foame şi nu îndrăzneam să mă mişc. Încet se făcu ziuă. Un zgomot neobişnuit umplu casa. Uşile se deschideau la perete, se închideau trîntite în grabă, răcind odaia.

Slugile intrau, ieşau, tăcute, ducînd lighene, prostiri, tîrînd balia [10], purtînd cu grijă, să nu se opărească [11], oala cea mare, învolburată de aburi, în care fierbeau sarmalele în Ziua Morţilor.

De cîte ori se deschidea uşa, întrezăream chipul bunicuţei, care dormea acum întinsă pe masa de toate zilele, în rochie de mătase vişinie, ce se balona în cercuri, între capeluţă, legată pe sub fălci cu fionc [12] de catifea neagră şi papuci noi pe talpă. O lumînare strînsă în mîini de ceară ardea liniştit, înălţînd la cer o sforicică de fum.

Fără să bag de seamă, casa se umplu de lume. Un om cu ciobote mari trecu smerit, lăsînd în urma lui miros de peşte şi de mirodenii ce ardeau într-un ciob de strachină, iar din odaia bunicăi se auzeau, bolborosind, glasul lui popa Grecu şi suspinele ţaţei Eliza. În dimineaţa aceea nu mi-a dat nimeni să mănînc şi nu ştiu pentru ce nu îndrăzneam să cer, nici să m-apropiu de surori, care veniseră de la pension şi stăteau ofilite, cuminţi, cu părul lins, cu şorţuri negre, cu batistele la ochi.

Mai tîrziu au venit de la şcoală Vasilică şi Coco [13], fratele cel mare, care mă cuceri îndată prin felul cum azvîrlea căciula de pe cap, fără s-o atingă cu mîna, tocmai pe dulap.

Apoi, o femeie străină, cu negel deasupra buzei, mă înfăşcă cu degetele îngălbenite de tutun, mă înveli într-un şal sineliu şi mă urcă valvîrtej în sania ce aştepta la scară. Lîngă mine se aşezară, pocăite, surorile [14] mele, în coada săniei se prinse Vasilică, şi lîngă vizitiu, Coco, care, luînd hăţurile

din mîinile birjarului, pocni din bici, cum nu bănuiam că pocneşte biciul.

Caii, smucindu-se, porniră în sunetul vesel de clopoţei, răsturnîndu-ne pe spate. N-aveam astîmpăr. Şalul de lînă îmi mînca obrajii. Toate erau noi pentru mine; stradele, aparii peteciţi cu doniţele atîrnate de gît şi tarabele chităriilor [15] acoperite cu pîini proaspete ce mă flămînzeau.

Dar plimbarea, pe care aş fi voit-o nesfîrşită, se termină repede.

Fără să mă lase din braţe, străina s-a dat jos şi am intrat, după ce a tras clopotul de la uşă, în casa lui moş Nicu, om scund, ursuz, cu mustaţă tunsă. În odaie era cald şi mirosea a tutun. Desfăcut din şal ca din scutece, femeia m-a dus de mînă într-un loc unde părea că aveam grabnică nevoie, şi apoi ne-am aşezat la masă. Nu ţin minte ce-am mîncat, dar era tare bun. După masă m-am jucat cu nişte poze, am adormit şi nu mai ştiu nimic.

Tataia a murit fără să-l cunosc. Mamaia, femeie tînără, cochetă, s-a lăsat pradă plăcerilor uşoare, risipind o zestre, pe atunci considerabilă, de cinci mii de galbeni, cu o inconştienţă pe care bărbaţii o găseau adorabilă. Ieşeau în lume, el înalt, în haine negre, cu guler larg, cravată îngustă, cum îl văd şi azi în fotografie [16], ea măruntă, plină de gropiţe, în rochii de mătase azurie, cu trena lungă, de care se ţineau scai junii de pe atunci.

După cum am auzit vorbindu-se, el o iubea mult, îi împlinea toate gusturile. [.....]

De la o vreme afacerile mergeau prost. Mama cheltuia mult. Într-o bună zi a plecat şi nu s-a mai întors. Un an mai tîrziu, după ce se despărţiseră, a murit tataia dintr-o bubă făcută la picior şi de inimă rea, lăsînd averea încurcată.

Noi, copiii, patru fete şi trei băieţi, am fost crescuţi de o soră a tataiei, ţaţa Eliza [17], văduvă în putere, apreciată încă de ofiţerii de artilerie, care-şi struneau caii, răsucindu-şi mustaţa, cînd treceau pe la ferestrele noastre.

Țața Eliza, despărțită și ea, avea doi copii: o fată, Maria, noi îi ziceam Duduia, frumușică, alintată, și un băiat, Coca, prostuț, poreclit Garabet. Din cauza lor nu se mai măritase. Vina, ne-o repeta îndestul, nu era a ei: îi mîncasem tinerețele cu nebuniile noastre. Eu, cel mai mic din casă, nu i le cunoscusem niciodată. O văd și astăzi, Dumnezeu s-o ierte, cu ochii focoși, cu nările largi, cu părul cănit, ondulat cu drotul [18], pieptănat cu cărare, cu sprîncenile încondeiate cu muc de lumînare arsă, stînd înfăinată în fundul canapelei, fumînd ca un turc țigări înfipte într-o spelcă [19] îndoită în coadă de rîndunică.

După moartea tataiei, moș Nicu, epitropul nostru, sfătuindu-se cu surorile, a așezat fetele cele mari în pension la Humpel, să învețe, spunea el, franțuzește și la pian, să se poată mărita mai bine; iar pe Coco și pe Vasilică, poreclit Tîrtanul, fiindcă se arăta foarte priceput, la Institutul Academic.

Acasă am rămas numai eu, Jorjică, pentru că eram mic, și soră-mea Lența, mai mare cu un an decît mine.

Ne-am mutat din casele mari, ce țineam cu chirie în Iași peste drum de grădina Copoului, în altele mai mici, la marginea străzii Sărărie, numită astfel pentru că pe aci se aprovizionau ciobanii cu sare în trecere cu turmele de oi, călăuzite de măgărușul răpănos, încărcat cu desagi și trist, spre Dealul Aroneanului. Din ceardac, priveliștea era frumoasă. Tătărașul se ridica pe coastă cu căsuțe albe expuse ca la panoramă. Mai sus, printre rîpe galbene, pe unde puteau, soldați ruși, zdrențuiți, cu bărbi roșcate de apostoli, făceau exerciții, snopiți în bătăi, sau treceau cîntînd tărăgănat cîntece din care nu rețin decît refrenul: „Hai, hai, hai..." [20]

Spre seară, voinicii cu părul inelat, umblînd răzleți, arși de soare, cu pieptul lat, cu mundir [21] fără nasturi, se opreau la porțile oamenilor, iar femeile, îngrămădindu-se înduioșate, le dădeau, căinîndu-i, cîte un dărab de pîine, hîrjonindu-se cu ei.

Casa noastră avea cinci camere. Una, a copiilor, în care dormeam eu cu sora mea Lenţa şi cu Coca, în crivăţăle[22] din care ne ieşeau picioarele. Pe un pat de scînduri, lîngă fereastră, cu mindir[23] acoperit cu macat[24] de cit[25] decolorat, dormea dădaca, ţărancă desculţă, îmbrăcată în fustişoară albă, cu polcă[26] verde ce-i chinuia sînii.

Cu noi mai dormeau în vacanţă şi ceilalţi fraţi, într-un crivat mare de fier, la care Coco ne înhăma legaţi cu sfori şi, cocoţat pe capra făcută din pernele de perete, ne silea, şfichiuindu-ne progresiv cu biciul, să tropăim pe loc, pînă cînd izbucneam în plîns, declarînd că „nu mai mă joc". Alături era odaia fetelor, în care dormeau surorile cele mari.

Ţaţa Eliza nu mă prea iubea. În schimb, eram alintatul şi slăbiciunea maicii Leonora, cealaltă soră a tataiei. Povestea ei e scurtă. Urîţică şi sfioasă, cea mai mică între nouă copii, a fost dăruită, cum era obiceiul, lui Dumnezeu şi aşezată la mînăstirea Agafton.

Maica Leonora venea la noi să şadă în fiecare iarnă, pînă după Paşti, aducînd, pe lîngă o valiză cu schimburi, o ladă de scînduri plină cu toate bunătăţile : gavanoase cu povidlă[27], chitonaguri[28] înflorite cu miez de nucă, săculeţe cu vişine şi coarne uscate, mere domneşti, dulceţuri de trandafiri şi de cireşe amare, şerbeturi de dracilă[29] şi de nufăr, peltea rubinie, şiraguri de hribi[30] înşiraţi pe sfoară, în fine, chiupuri[31] de unt topit şi caş bătut la putină.

În casă, ţaţa Leonora lucra ciorapi, împletea cozonaci galbeni ce dădeau afară din oală, căuta în cărţi, şi seara învăţa să scrie, caligrafiind cu atenţie pe placa de piatră slove mai mari decît era nevoie, ştergîndu-le ca noi, copiii, cu scuipat.

Dimineaţa bătea mătănii în capod de pică, cu şal în spinare, în faţa iconostasului, scos din întuneric de luminiţa slabă a candelei ce pîlpîia galbenă, în vîrful mucuşorului de iască, aurind chipul sfinţilor.

În trecut, toate familiile cumsecade creşteau cîte o copilă de şapte-opt ani, luată de suflet, pe care

urmau, sub teamă de păcat, să o crească, să o mărite și s-o înzestreze, „dacă va fi harnică și s-o purta bine". Îmbrăcată cu vechituri, hrănită cu te-miri-ce, fetișoara alerga încoace și încolo după cinci parale oțet, după o cutie de chibrituri, favorizată de noroc cînd era trimisă de la marginea tîrgului să aducă, în zile de sărbătoare sau pe vreme rea, o birjă de la centru. O zăreai venind de departe, roșie de bucurie și de ispravă, în picioare pe scara trăsurii. Cuminte, simțea că nu e de nasul ei să stea pe pernă, „că doar nu era cucoană".

Maica Leonora aducea și ea de la mînăstire un sufletar.

Rola era o hantiță[32] molomană[33], liniștită, mai mare decît vîrsta ei, cu ochii verzi, mici, pierduți în grăsimea obrajilor, și, după părerea tuturor, nepomenit de leneșă. Trebuia să-i repeți în fiecare zi să spele scîndurile, să frece tacîmurile, să care lemnele, să bată covoarele, să mături curtea ori să rînească zăpada. Rola umbla încet și mînca multă fasole cu mămăligă, cum se gătea pentru oameni în postul mare, și, venind să dea dulceață musafirilor, cîrnea nasul tuturor. Gonită cu indignare din ochii lumii, Rola pleca cutremurînd obrajii, sticlele după dulapuri și cristalele lămpii din bagdadie. Dar așa cum era, țața Leonora o ocrotea fiindcă o crescuse de mică și, dacă o bătea peste gură, în zadar, de altfel, cînd o prindea mîncînd cu degetele drojdia din fundul ceștilor, tot ea îi da să lingă, cînd era în toane bune, lingurița cu care luase șerbet de zmeură.

La masă avea loc prima ședință de educație a Rolei, cu a cărei creștere se ostenea, din cînd în cînd, țața Eliza. După cafea, adunînd cojile de pîine, le punea lîngă un rest de mîncare pe farfurie și, întinzînd-o cu catadicseală, se adresa fetei :

— Hai, du-te de mănîncă... Sărută mîna, proasto !... Și maicii Leonora... Și duduii Olimpia... Dă pi ici, nu pi colo... Na, hai, fugi, că ești proastă !

Nu lua cu stînga, ți-am mai spus. Unde ți-s mințile?... Ia-o de la început...

— Iart-o, soro... se ruga timid maica Leonora.

— *Les, dragă... Elle non pas dans la foré*[34]... Căci, ca orice moldoveancă de familie, țața Eliza stîlcea franțuzeasca cu îndrăzneală. Nu vreau să zică lumea, mărturisea ea jignită, c-o stat atîta vreme la mine și n-o învățat nimica.

Și scena începea din nou. „Vin' la mine, treci la maica Leonora..."

Rola pleca asudată, cu tava plină de ibrice, de pahare, de cești răsturnate, mergînd anevoie în ghete vechi, mari, încălțate pe piciorul gol. Peste o clipă, un huruit de sticle sparte anunța pe afară catastrofa.

— Bătu-te-ar Dumnezeu și Maica Domnului! strigă țața Eliza, luînd martor tavanul, repezindu-se pe urma ei s-o buchisească... Ai să te măriți cînd mi-oi vide ceafa!...

Pe nesimțite, zilele se scurtau. Pale de vînt ne înfrigurau, măturînd colbul de pe stradă și frunzele moarte. Venea iarna.

Primul foc ne strîngea în jurul sobei. Lampa se aprindea devreme, iar lumina ei se înălța treptat, strălucitoare, ca un răsărit de soare, pînă plesnea sticla.

„Proasto!... am să ți-o pun la socoteală." Se făceau pregătiri de iernat, aducîndu-se sub ochii noștri, minunați, lemne cărate cu carul, tăiate cu ferestreul și crăpate, pentru opt lei stînjenul. Zarzavat de tot felul, varză care se punea la înăcrit cu ceremonialul cuvenit, în butoaie ce ni se păreau uriașe, carul cu drugi de aur, pentru îngrășat curcanii și, după ce se strîngeau toate, ca pentru o cetate amenințată de încercuire, într-o bună dimineață, alergînd desculț la fereastră, strigam surprins, scontînd plăceri întrevăzute : ninge!...

Ningea cu fulgi mari, înfloriți, soli de pace, ce se scoborau parcă din bărbi cucernice de patriarhi. Ninsese, și continua să ningă, acoperind curtea,

s-a născut, cine l-a botezat, cu cine s-a însurat, cîţi copii a avut, ce zestre a luat, cînd, în fine, şi-a dat sufletul în mîinile lui popa Grecu. Pe lîngă asta, avea o droaie de căţei albi, creţi, cu ochii încondeiaţi, cenuşiu, de lacrămi curse, care mîrîiau, lătrau, săreau pe divanuri, de pe scaune, ieşau de sub paturi, tuşeau, se înecau strănutînd într-o larmă asurzitoare, iar coana Elencu îi dojenea frumos, fără să se turbure.

— Fii cuminte, Bombonel... Aşa faci ? Să ştii că mă supăr... Fetiţa, du-te, mămucă, la copiii tăi... Azorică, stai frumos...

Coana Elencu era nepreţuită. Făcea dulceaţă minunată, dădea cu cărţile, după ce le menea [37] oftînd tărişor, murmurînd misterios, bătînd de buze cartea trasă de cocoane cu mîna stîngă, cunoştea fel de fel de leacuri şi descîntece. Ea ne freca de gîlci, suflînd împrăştiat pentru „ducă-se-pe-pustii", descînta fetelor bune de măritat cînd erau deocheate. Ea a lecuit, trebuie să spun, pe Rola, care era slabă de mijloc, învăţînd-o să sară peste foc de gunoaie, după ce o bătea la spate cu mătura aprinsă, şi să se ducă, cînd s-o lumina, la biserică, pînă nu intră nimeni, să se închine, să bată trei rînduri de cîte trei mătănii în faţa altarului, la Maica Precista, la Domnul Cristos, la sfîntul Neculai, şi trei rînduri de cîte nouă mătănii în mijlocul bisericii, pentru cei patruzeci de mucenici, strigînd cu glas tare : „Bună dimineaţa, eu fac în pat..."

Prinsesem vorbele coanei Elencu şi, sculat de dimineaţă, după o noapte în care n-am visat decît raiul şi îngerii, m-am luat tiptil după Rola, împreună cu Gheorghiţă, băiatul bucătarului. Curioşi să vedem ce are să se întîmple, ne-am ascuns, mergînd în vîrful degetelor, după cristelniţa de aramă în care se botezau copiii. Rola se închină cu evlavie, făcînd cruci întregi, de la frunte pînă la buric, se plecă bătînd mătănii cu fruntea umilită şi strigă cu vocea stinsă, plină de emoţie şi de nădejde :

— Bună dimineaţa, eu fac în pat !...

— Nu ți-e rușine ? ! am strigat eu de după cristelniță.

Dar mustrat de figura severă, încrucișată, a unui sfînt care mă privea în față, am fugit într-un suflet, chinuit de remușcare, urmărit de Rola și de un huruit asurzitor.

Răsturnasem cristelnița.

Acasă am mîncat pentru întîia oară de la maica Leonora o bătaie bună.

Nu m-a durut prea tare, dar mi-a fost ciudă că m-a ținut cu capul între picioare Rola.

N-o pot uita. Cum se lumina de ziuă, apărea tușind din băierile inimii, cu pulpele goale, cu tulpanul pe ochi, cu brațul încărcat de lemne, scoase la iveală ca un sfert de lună de văpaia jăratecului din cățuie [38]. Descărca lemnele năruindu-le [39], fără habar de zgomot, așeza cărbunii pe un boț de hîrtie, luminînd deodată casa, și adormea lîngă focul stins. Cînd ne trezeam, îi săream în spinare, și ea continua să doarmă, doborîndu-ne pe rînd, în rîsete ce nu se potoleau, fără intervenția miraculoasă a sfîntului Neculai din cui, mînuit orbește de țața Eliza — mamaia, cum îi spuneam eu — care apărea răzbunătoare în pragul ușii, cu părul în papiote, în capoțel subțire sau în fustă de flanelă, după sezon.

Trecuse vreme de cînd era la maica Leonora. Rola se făcuse mare, avea un păr negru, bogat, ca o coadă de cal, și o putere de bivol.

Ridica singură pianul, cînd se ceruia în salon, ca să potrivească covorul, și ea singură venea de hac lui Ion bucătarul, care era fioros cînd se îmbăta și răcnea învîrtind toporul deasupra capului : *Haron, bulion de cuion,* învățat de la cine știe ce boier franțuzit și care, abia azi îmi dau seama, însemna probabil vestita sfidare a francezului : „Allons, bougres de c..." adică pe romînește : „În lături, păcătoșilor !"

De cîteva zile venise la Iași o trupă de actori despre care se dusese vestea. Țața Eliza apăru la

masă în capod, coafată cu artă de un neamț miop și chel, căruia noi îi înfundam galoșii cu hîrtie.

— Sînt gata, numai să-mi pun rochia... Hai și tu, zise ea, în glumă, maicii Leonora.

— Doamne, țață, cum ai crede una ca asta ?!...

— Ei, ce-ar fi dac-ai veni și tu ?

— Vai, fugi, nici nu pomeni !

— Hai, zău...

— Doamne ferește ! se miră închinîndu-se maica Leonora, de teamă să nu cadă în ispită.

Un tropăit de om ce se scutură de zăpadă, o tuse cunoscută ne vesti pe moș Nicu, epitropul nostru, zgîrcit nevoie mare, căruia îi plăcea grozav să-și necăjească surorile, socotindu-le fără minte.

Intrînd, lepădă galoșii la ușă, așezîndu-i cu îngrijire unul lîngă altul, pături tacticos șuba și, răsucind o țigară de tutun amestecat cu foi de nuc, pentru aromă, întrebă ca de obicei, trimițînd pe nas două coloane groase de fum cenușiu ce se învolburau în aer :

— Ei, ce mai tura-vura, ham-babadam ?

— Ce să fie, bădie, nu vra Leonora să meargă la teatru, și pace !

— I-auzi, bădiță, spune și mata dacă are vreo noimă !...

— Ai mai fost tu la comedie ?... întrebă moș Nicu, prinzînd semnul țații Eliza.

— N-am fost, bădiță, nici n-am voie... Unde s-a mai auzit o treabă ca asta ?... Nu iartă canoanele...

— Ei, du-te și tu o dată, să-ți faci idee de teatru.

— Vai, bădiță, tocmai mata... Vrai să mă caterisească ?

— Cine o să știe, proasto !

— Apăi că curată vorbă, are dreptate bădița, insinuă, prefăcută, țața Eliza.

— Du-te, maică, du-te, începurăm noi.

— Doamne ferește și apără, protestă, rîzînd fără voie, maica Leonora. Oare cum mi-o șăde mie cu comănac în cap la teatru ?

— Îți dau pălăria mea de catife.

— Și rochie de unde ?

— Ţi-o dau pe cea neagră.
— Du-te, du-te, mă rog ţie, maică, du-te... ţipam noi, copiii, de la masă.
— Irra !... Da' mîntuiţi odată... Daţi-mi bună pace !... Ce, eu am bani de dat la teatru ?
Ca niciodată, prins în horă nu ştiu prin ce minune, moş Nicu, ieşindu-şi din fire, scăpă din gură :
— Na-ţi un galbăn, să-ţi plăteşti locul şi să-ţi iei şi cofeturi.
— Ei, de, oameni buni... vă place ?
Şi învinsă, bănuiesc acum, de dorul ascuns de a cunoaşte ceva din lume, rosti ca un condamnat la moarte :
— Bine, bădiţă, mata să-mi porţi păcatul...
Apoi, ridicîndu-se ruşinată de la masă, trecu în odaia de alături, unde, căzînd în genunchi, se rugă la icoane.
Peste puţin, un chiot de veselie salută apariţia maicii Leonora, care se ivi sfioasă în pragul sufrageriei, pierdută într-o rochie balonată, cu pene de ambasador la pălărie. Într-un avînt nestăvilit, o prinserăm în mijlocul nostru şi, sărind ca dracii, ne învîrteam în jurul ei, răcnind cît ne lua gura :

„Măicuţă cu pălărie
De la noi din Sărărie."

Dar cîteva palme împărţite de ţaţa Eliza ne împrăştie ca pe nişte pui de potîrniche, pe unii cu lacrimile în ochi, pe alţii chicotind de rîs, pe fiecare cu partea lui.
— Haide, soro, că ne aşteaptă birjarul...
— Nu-mi găsesc manşonul.
— Cată-l în garderob.
— Nu-i.
— Vezi, poate o fi în scrin.
— Nu-i, l-am căutat pist'tăt locul...
— Dacă-s proastă, să te iau cu mine, aşa-mi trebuie !... Ci hai, soro, odată !... Ce ţi-i bun dac-om ajunge după ce s-a începe ?...
Plecară. Sania scîrţîi, întorcîndu-se în loc pe zăpadă, şi port parcă şi azi în urechi sunetul din ce

în ce mai slab: „Ching, ching, ching, ching!..." al zurgălăilor.

Iarna mă culcam cu maica Leonora. Cînd se întoarseră de la teatru, după ce se dezbrăcară, au căutat manşonul toată noaptea.

— Eşti sigură, soro, c-ai venit cu el?...

— Aracan di mine, ţaţă, doar nu-s nebună...

— Ea l-o luat, şi pace...[40]

— Oare?...

— Doamne, soro, proastă mai eşti! Cum iei tu cu atîta uşurinţă credinţa omului!

— Da' bine, ţaţă, eu am crescut-o... îi leneşă, îi flămîngioasă, ce-i dreptul, dar ar fi păcat să spun, nu mi-o lipsit niciodată nimic.

— E, s-o chemăm.

— Lasă pi mîine, ţaţă... Să ne culcăm, nu poate nici băietul ista să doarmă.

— Mie nu mi-i somn, ţaţă.

— Apăi ştim noi că mătăluţă n-ai astîmpăr...

Ţaţa Eliza trase o dată, de nenumărate ori, la infinit canaful de la clopotul ce spînzura deasupra patului său, şi Rola apăru, în fine, somnoroasă, fără ochi.

— Unde-i manşonul?... Să spui unde-i manşonul, că te ia dracul?! o întrebă, cîrpind-o fără răgaz, ţaţa Eliza.

— Care *manşău?*

— Unde-ai ascuns manşonul, tîlhăriţo?

— Ce *manşău?*

— Manşonul... Manşonul de astrahan... te faci că nu ştii! răbufni mamaia, tîrnîind-o de păr prin odaie.

Eu încremenisem în pat cu genunchii la gură, revoltat şi laş.

— Elizo, las-o, ţaţă...

— Nu... Să scoată manşonul, că-i scot ochii!

Rola recurgea în asemenea împrejurări la arma neputincioşilor. Se lăsa moale, şi de astă dată se făcu ghem. Loviturile date, cînd cu pantoful, cînd cu pumnii descărnaţi ai ţaţii Elizii, ricoşau ca dintr-o pernă de cauciuc.

— Cătați-l în *ganirop*.
— Nu-i !
— În *sicriu*.
— Nu-i ! reteza scurt la fiecare dată țața Eliza, călare pe ea, întărind cu pumnul fiecare negațiune.
— Ia lasă-mă, duducă, vrai să mă omori ? Aracan de mine, oameni buni !... Da' cine o mai pomenit o treabă ca aiasta ?
Și scuturîndu-se de tigru, ieși pe ușă, masivă, liniștită ca un elefant, fără să fie atinsă de ceaslovul cu care țața Eliza, albă ca varul, aruncase după dînsa, împrăștiind foile sfinte în toată casa.
— Elizo... gemu maica Leonora îngrozită.
— Bate cineva la geam, anunțai eu cu spaimă.
Încremenirăm toți, trăgînd cu urechea.
— Cine-i ?... întreabă cu sfială maica Leonora.
— Eu, săru' mîna.
— Care eu ?
— Eu, Vasile... sergentul Vasile din pont.
— Tu ești, Vasile ?
— Eu, duducă... cin' să fie, că nu mă mișc din poarta matale.
— Bravo ție, Vasile... Da' la ce ai bătut în geam ?
— Cam ies scîntei multe... Mă tem că s-o aprins hogeacul.
— Vai de mine !...
Și, într-o clipă, toată casa fu în picioare, ușile la perete, țațele zăpăcite, fetele îngrămădite într-un colț, speriate, despletite, frumușele, și noi, băieții, cu durligele [41] goale, încălțați fără ciorapi, ne uitam afară pe casă, să vedem dacă s-a aprins, cum arde și mai ales dacă s-aud pompieri.
Numai Rola, învrednicită ca prin minune, trecu prin antret într-o cămașă petecită, cu două cofe pline, cu tot alaiul după dînsa, și, urcînd scara ce ducea la pod, pierdu cumpătul, se clătină ca un turn și căzu fără perdea, ceea ce mă făcu să exclam triumfător, în mijlocul panicii generale :
— Uite manșonul țații Leonora !...
— Ptiu !... făcu biata maică, ferindu-mi capul, în timp ce țața Eliza rîdea cu spasmuri.

— O, ho, ho, ho !... A, ha, ha, ha !... I, hi, hi, hi !... Cînd ne-am retras, nu știu pentru ce, eram rușinat ca un hoț păcălit.

Nici nu s-aprinsese nimic. Erau minciuni de-a lui Vasile. Se apropia Anul nou, primul pe care mi-l amintesc din lumea în care am deschis ochii.

Ninsese mult. Pomii, îmbrăcați de iarnă, încremeniseră îngropați în zăpadă pînă la brîu. Colo, departe în zare, albul nesfîrșit al cîmpului se îmbina cu plumburiul cerului. Pe un par din gard, o cioară, cu capul între umeri, pîndea interesată ușa bucătăriei. Prin curți, pe la vecini, prin casele tupilate, împrăștiate pe coastele Tătărașului, gospodine îmbrobodite cu șaluri intrau și ieșau harnice, trîntind ușile în urma lor, cu pocnet de pușcă ce părea tras de la ureche. [.......]

Încă două-trei zile, și ne pomeneam cu urătorii la fereastră.

> Vu-u-vu, vu-u-vu !
> Aho, aho, copii și frați...
> Stați puțin și nu mînați !

— Ia vezi, Marghioală, cine o venit...

— Fanaragiii, duducă.

— Cîți sînt ?

— Mă tem că patru.

— Na !... Dă-le doi franci.

Pe furiș, plecam cu Gheorghiță să urăm prin vecini, sunînd clopoțelul pe la ferestrele oamenilor, sărind de bucurie, ca și cum n-aș mai fi văzut, cînd primeam covrigi, nuci și mere.

Numai popa Grecu, care ne cunoștea pe toți, ieșea să ne gonească cu toiagul :

— Las', că te spun eu mă-ti !...

Dar eram departe, tocmai la Buium, evreu cu barbă sură și chitiuță de catifea, întîmpinați de copiii lui, fete și băieți, care băteau din palmă, ne strigau pe nume, și după ce ne împărțeau turtă dulce și acadele, porneau cu noi, îngroșînd ceata.

Cu toată zgîrcenia lui, de Anul nou, moș Nicu ne umplea de daruri. Cai de lemn, păpuși care în-

chideau ochii, săbii și puști, darabane cu care spărgeam urechile și mingi cu care spărgeam geamurile. Pe lîngă astea, zaharicale și bomboane de tot felul, cofeturi, cum le numea el, apoi smochine, stafide și nohot, pe care le împărțeam cu dădaca.

Cînd ieșeam în cerdac, era minune. Zăpada scînteia, cerul era plin de stele, în zare licăreau felinarele, iar pocnetele de harapnice, mugetele de buhai se încrucișau în aer cu sunete de zurgălăi: „Cling, cling, cling!"

Nu ne-am dus la culcare. Cu ochii zgîiți pe fereastră, așteptam să se deschidă cerul, pînă cînd dădaca, zorită să petreacă la bucătărie în lumea ei, apărea la geam, spoită cu furnigene, cu cornițe de morcovi înfipți în păr, ținînd în dinți, naiba știe cum, un cărbune aprins, pe care-l însuflețea respirînd, iar noi, îngroziți, ne ascundeam sub plapomă, jurînd că a venit Dracul la fereastră.

De Sfîntul Vasile, la masa de seară, așteptam musafirii: pe popa Grecu, pe un judecător cu nasul mare, înnădit în casă fără fățărnicie, cu considerație, cu vorbe dulci, cu bucăți alese, pregătindu-l, în vraja nebănuită a căminului, să ceară, nu se mai îndoia nimeni, mîna celei mai mari surori.

De cînd se vorbea în casă de nunta Olimpiei, țața Eliza se învîrtea în jurul ei cu spor de dragoste. Toată vara o purtase pe la grădină, pe la cofetărie, unde cîntau lăutarii și părăduiau cavalerii Iașului în floare. Din oraș se întorceau cu trăsura, de pe pernele căreia țața Eliza schimba cu vecinele priviri pline de înțelesuri.

Într-un consiliu de familie, moș Nicu, epitropul nostru, a hotărît, cu toată zgîrcenia lui, dată fiind însemnătatea evenimentului, s-o ducă la bal, să-i facă, spunea el, o rochie mai lunguță, mai lărguță, să semene a fată mare, să-i rămînă și după ce s-o mărita.

La braț cu țața Eliza, Olimpia se plimba prin casă, vorbeau, surîdeau grațios, în dreapta, în stînga, exercitîndu-se să închidă și să deschidă evantaiul mare cît o coadă de păun, să arunce cu

piciorul, cînd se răsuceau, trena de la rochiile decoltate în formă de inimioară.

Olimpia nu era frumoasă. Era însă inteligentă, avea privire dreaptă, suflet de aur, învăța în mod excepțional, citea cu pasiune, visa mult și nu știa să gătească de loc.

Socotindu-se răspunzătoare de această lacună în educația ei, tața Eliza o luă de cîtva timp pe lîngă ea, să vadă cum se pregătesc mîncările, cum se fac dulcețurile și cozonacii.

Cu fața aprinsă, Olimpia învîrtea în ziua de Anul nou, pe colțul plitei, un amestec de lapte, ouă, ciocolată și clei de pește, drămuite cu chiverniseală. Se gîndea, friptă de îndoială, cînd trebuie să toarne laptele peste răsură, dacă a pus zahăr destul și cît i-ar plăcea „lui" de dulce.

N-am putut rezista ispitei. Am băgat, pe furiș, o lingură de lemn în crema ce undea liniștit pe marginea plitei și am gustat-o. Vă mărturisesc, era prea dulce, așa cum desigur nu i-ar fi plăcut nici judecătorului cu nasul mare.

De la un timp, lingura se învîrtea mai greu în crema ce împrăștia miros de vanilie.

— Ia vezi, tață, e destul ?

— Nu știu.

— Uite-te, tățucă.

— Nu m-amestec.

— Eu o iau.

— Treaba ta, ia-o... De-ajuns, ia-o răpide... Unde-i calupul ? Dă, Ioane, calupul...

Cu precauțiune infinită, ridicînd cratița cu pămătufuri de cîrpe negre, Olimpia, purtînd grijă să n-o scape din mîini, bucătarul ținînd calupul, turnară amestecul, ce curgea argintat ca o lavă de plumb topit. Apoi, înșirîndu-ne, am ieșit pe ușă : Olimpia înainte, eu în urma lui Ion, și am îngropat vasul prețios în troianul imaculat. Bătătorind zăpada-n jurul lui, l-am lăsat în paza gerului ce se lăsase o dată cu amiaza.

Olimpia nu mai avea astîmpăr. Pe nimică, pe ceas, se ducea s-o vadă, pipăind crema cu gingășia fluturelui ce s-așează pe floare.

În sfîrșit, dete Dumnezeu și se prinse crema. Vestea am adus-o eu. Acum nu mai era nici un pericol. Putea să ridice calupul. Am pornit ca la victorie, prin zăpadă, alături de Olimpia, cu Calicul înaintea noastră, dulău de curte cu coada covrig, care, apropiindu-se bănuitor, mirosi crema și, întorcîndu-se cu dispreț, ridică piciorul și, înainte ca Olimpia, cuprinsă de panică, să strige cu voce denaturată, pe moldovenește: „Ți, bă!" nu mai era nimic de făcut.

Plîngînd amîndoi, eu de rîs, ea de deznădejde, am pornit spre bucătărie, să ducem vestea țații Eliza.

— Mă miram să faci și tu o treabă... Păcat de lapte.

— Și de ciocolată, adăogai eu. [.....]

Prostimea [42] se hrănea de Paști și la Crăciun. Încolo, dimineața mîncau ce rămînea din ajun, și seara, ce da Dumnezeu. Fata din casă avea opt lei pe lună, și cînd se obrăznicea, mamaia mă trimetea cu un bilețel la comisie, de unde mă întorceam sărind într-un picior, însoțit de un ipistat cîrn, cu chipiul la o parte. Peste puțin, strîns de durere, auzeam loviturile de cravașcă împletită din vînă de bou arsă, ce se lipeau șuierînd pe trupul golaș al dădacii, în fața mamaii, în antreul de gală, cu ușile închise, pînă cînd se îndura s-o ierte.

— Destul... mersi... nu mai da mata.

Vinovata se ducea la treabă cu buzele tivite, cu privirea întunecată, fără pic de lacrimi, repezîndu-mă din calea ei ca pe un criminal, sărutîndu-mă, gata să rîdă, cînd mă vedea că plîng.

Angajarea slugilor prezenta pentru mine un interes deosebit.

Telelița, evreică grasă, cu bariș [43] legat sub barbă și papuci pe talpă, venea legănîndu-se ca o rață leșească și cădea pe scaun.

— Nu mai pot de chicioare... am așa o *romatism*... Dacă n-am parale să mă duc undeva, la Bălțătești, ori la Oglinzi... Am auzit că și acolo îi bun. Duducă doarme ?...

— Nu doarme, îi răspundeam eu roșind, catadicsind să iau bucățica de turtă dulce cu care mă obișnuise evreica.

— Du-ti di spune c-o vinit Malca... Spune că i-am adus o fată...

La poartă aștepta, în adevăr, o femeie, o țărancă tînără, ofilită, cu o legăturică petrecută sub braț, care cuprindea toată zestrea ei.

— Ai venit ?... Bine că ți-ai adus aminte... De cînd ți-am spus să-mi aduci femeie...

— Iaca, am adus... Ți-am găsit o fată bună... O slujit și la Ghiculeasa, și la Sturzoaia, și la madam Șuțu...

— De bună ce-o fost o schimbat se vede atîția stăpîni...

Madam Malca se trudi să se ridice de pe scaun, renunță și, plecîndu-se, șopti ceva mamaii, care o ascultă vădit interesată, pîndindu-mă cu coada ochiului.

— ...și după ce i-o făcut un copil, reluă Malca confirmînd secretul cu voce tare, i-o dat drumul, și amu nici nu vre să știe... Noroc că n-o trăit mult... Sînt numai două zile de cînd o ieșit din spital... Cum l-o născut, o murit... Poate să fie și mancă.

— Cum o cheamă ?

— Aglae... Da' poți să-i zici cum vrei...

— Ia cheam-o...

— Aglae !... strigai eu, sărind scările cîte trei... Vin' mata, că te cheamă mamaia...

Am intrat ținîndu-ne de mînă, atras de suferința strînsă în ochii ei.

— Apropie-te... Sărută-mi mîna, ce stai ca o proastă ?... Cum te cheamă ?

— Aglaia.
— Ai mai slujit undeva ?
— Am slujit, dar n-am stat mult.
— De ce ai plecat ?
— Dacă mi-o fost rău și nu puteam face treabă...
— Știi să grijești ?
— Știu.
— De măturat știi să mături ?
— Știu să mătur. Parcă acasă nu măturam...
— Să freci tacîmurile știi ?
— Știu să frec și tacîmurile.
— Să speli pi gios ?...

Fata nu mai vorbea. Părea împietrită. Două lacrimi mari străluciră limpezi. Prinse o clipă în gene, se pierdură rostogolindu-se în bluza pătată de unsoare, în dreptul sînilor.

— Ce te bocești ?... Trebuia să-ți păzești capul... Cît ceri pe lună ?

— Doisprezece franci.

— Cît ?... Acu, te plesnesc... Doisprezece franci, să stai toată ziua la poartă, cu ochii după handraleți... săraca de tine... Ce mi-ai adus stîrpitura asta ?... Ți-am spus să-mi aduci femeie cumsecade... Auziți, oameni buni, doisprezece franci !...

— Parcă o luat ?... O cerut, n-o luat... are să meargă și pentru mai puțin... Opt franci nu-ți ajunge ?

— Eu știu...

— Iacă nouă franci, să nu fie vorba... Unde ai să mai găsești așa un chilipir ? Ai mîncare, ai unde să șezi, noaptea te odihnești... Stai o lună, și dacă nu ți-o plăce... Cu de-a sila nu te ține nimeni.

— Las-o, madamă, dacă nu vrea...

— Ei, ce zici, rămîi ?... Ieși afară și te mai gîndește, ori spune duducăi vorbă bună.

— Rămîn... Numai să-mi dai mata șasă franci, să-mi scot așternutul, c-am rămas datoare la o fimeie.

— Parale ?... Vrai parale ?... Abia te-am văzut în ochi, și vrai parale ?... Lipsești, să nu te văd...

— Ci faci ?... Iaca, o fugit.

— Ducă-se !... Nu vezi ce gînduri are ?... Eu, madam Malcă, ți-am spus și dăunăzi... Vreau femeie curățică, îmbrăcățică, nu prea tînără, nici bătrînă, cu rostul ei, să facă toată treaba în casă, să lucreze, să steie cu copiii, să știe să deschidă ușa...

— Am tocmai așa o fimeie cum îți trebuie dumitale, da' cere mult...

— Cît ?

— Vre cincisprezece franci...

— Ad-o, s-o vedem.

— Chiar am s-o aduc... Poate iau și eu o carboavă [44]... Să mă bată Dumnezeu dacă n-am rupt o pereche de ciuboțele...

A adus-o, dar mai bine n-o aducea.

Într-o zi, cam pe la toaca de seară, Malca s-a prezentat cu același ceremonial, cu aceeași fărămiță de turtă dulce.

— Du-te și spune la mamaia c-o vinit Malca... Iaca și duduca... Săru' mîna.

— Ai adus-o ?

— Vrai s-o vezi ?

— Zi-i să intre.

— Ei, madam Profiră !... strigă Malca scoțînd capul pe fereastră. Ia vino-ncoace !

Pe ușa deschisă intră o femeie cu urechile trase de cercei împletiți, cu broșă smălțuită la gît, cu pălărioară înflorită, ținînd cu o mînă coada rochiei și cu cealaltă o umbreluță învoaltă. Se opri la o distanță convenabilă și, închinîndu-se oarecum dezamăgită, zise cu buzele tivite, rezervată :

— Bonjur !...

Țața Eliza o privea aiurită. Cu gura strîmbată de mînie reținută, reuși, nu știu prin ce minune, s-o întrebe cu vocea înecată, tremurînd din cap :

— Ce poftești dumneata ?

— Mi-a zis 'neaei, zise femeia arătînd spre Malca cu vîrful umbreluței, că aveți nevoie de o *fandișan* [45]...

— Cum ?... Ce ?... o întreabă țața Eliza, apropiindu-se albă la față, prefăcîndu-se că n-a înțeles bine.

— Poate aveţi nevoie de o *fandi*...

— Ptiu !... bată-te Dumnezeu, izbucni mamaia, scuipînd-o între ochi, şi repezindu-se, profund jignită de îndrăzneală, îi smulse capeluţa şi, călcînd-o în picioare, repeta înverşunată : Slugă cu pălărie... Slugă cu pălărie...

Femeia scăpă pe poartă cu coada înflăcărată după ea. Cînd m-am întors acasă, în antreu, în faţa a două ceşti cu cafea neagră, mamaia dăscălea pe Malca, trăgînd liniştită din ţigară...

— Ţi-am spus şi deunăzi... Mie îmi trebuie o fimeie fără gărgăuni, curăţică, îmbrăcăţică...

Vara mă sculam de noapte. Prin fereastra deschisă vedeam cum se pierde luna, albindu-se, dispărînd ca o pată de ceară. Stelele, licărind aprinse, se închideau una cîte una. Pe nesimţite, vîrful pomilor răsărea din întuneric. Un ciripit timid, îngînat abia din guşă, pornit din cuiburile de noroi grupate sub straşină ca bordeiele unui cătun sărac, îmi fura inima, lăsîndu-mă neclintit, fără glas, lipsit de gînduri.

O dată cu soarele ograda se umplea de zgomot. Găinile ieşeau la iveală, cocoşul cînta zurbagiu, şi stoluri de vrăbii guralive se pierdeau în cătina înflorită de pe gardul vecinilor.

Încet, tiptil, mă duceam la bucătărie, să scol din oghealul desfăţat pe Gheorghiţă, băiatul Ileanei, ţigănuş de seama mea, cu ochii mari, cu păr de aur, tovarăş credincios de jocuri, cu care împărţeam bunătăţile ascunse de la masă şi palmele ţaţei Eliza, ce ne cădeau pe cap din belşug.

În curînd nu ne mai ajungea curtea, pe care o cutreieram gonind cai împărăteşti cu bici împletit în patru.

Cînd soarele era de trei suliţi, apărea mamaia, proaspăt sprîncenată, oprindu-se pe scară în fustă crohmolită [46], să cureţe oleandrii de florile uscate. De la bucătărie se auzeau tacturi meşteşugite din cuţit şi satîr, mînuite de Ion bucătarul, care toca pîrjoale pe fund de stejar.

Pe dinaintea casei, gata de școală, Lențuca, pieptănată frumos, se plimba silitoare, învățînd pe de rost, ridicînd și scoborînd glasul în cadență, poezia de examen :

„Plînge și suspină tînăra domniță,
Rumenă, suavă, ca o garofiță." [47]

Uneori o așteptam să iasă de la școală, și împreună, venind spre casă, furam cîte-o oală cu flori de pe la ferestrele deschise și, fugind înspăimîntați de zgomotul pașilor noștri pe trotuar, o dădeam peșcheș tații Eliza, care ne săruta, dojenindu-ne :

— De asta mai am... Dacă vă vide cineva ?!

În tovărășia lui Gheorghiță înălțam zmeurașe, cu care alergam pînă în mijlocul tîrgului, sau, așezați cuminți la umbra soclului, suflam baloane în clăbuc de săpun luat din balie. Cine nu-și amintește de timpul senin al copilăriei sale văzînd globurile străvezii ce cresc, se umflă, tremură ușor în vîrful paiului, închizînd în ele toate culorile curcubeului, și plesnesc deodată, se fac puzderie, ca iluziile în care punem atîtea speranțe !

Cît era ziua de mare tîram după noi cutii pline de nisip, alergam prin ploaie, să trimitem corăbioare în pîrîiașele de la marginea trotuarelor, sau rămîneam cu fața în sus, în iarbă, urmărind jocul rîndunelelor sau lupta norilor cu chipuri de zmei, ce se rostogoleau fantastic în împărăția cerului. Și deodată năvăleam spre poartă, cu ochii strălucitori de poftă. De departe se auzea strigătul atît de cunoscut : „Mure de dulceață, mure !... Mure, cocoană !"

Ne întorceam escortînd triumfători o țigancă arsă de soare, cu sînii zbîrciți, cu luleaua stinsă, care, descărcînd trei rînduri de desagi, se așeza trudită, cerînd cu ochii întunecați, misterioasă ca o vrăjitoare :

— Dă și babii oleacă de apă...

— Cum dai murele ?

— Trei pitaci cofăielu... Ori niscai vechituri, să îmbrac copiii. O fustișoară, o cămășuță, o pereche de pantalonași.

— Ce-mi dai pe rochia asta ?

— O cofiță să-ți dea baba.

— Numai una ?

— Și-ți dă baba cu ghiocul...

— Dă-mi întîi.

— Pune gologanul, să descînte baba, că ești născută la zi mare... Parte ai, noroc ai, amu s-o pornit cu ură împotriva dumitale o femeie subțirică, înaltă, sprîncenată... Așa e ?... Scoate gologanu...

— Spune tot.

— Tot spune baba... Adă gologanu...

— Nu, spune întîi.

— Să nu mă minți, mînca-te-aș... Da' după ce mănînci, îți vine așa o greutate, o amețeală, o picoteală, o miroteală... Așa e, fa, cocoană ?... Spune, nu-ți hie rușine... Că eu văd un bărbat spătos, flocos, în partea dumitale, așa e ?...

Țiganca pleacă lătrată de cîini, de care se apăra, liniștită, cu un arac noduros, purtat pe la spate, ca o coadă de cal, iar noi, adunați în jurul țații Eliza, după ce-și căutase norocul, înarmați cu spelce dezdoite, alegeam boabe negre, întregi, lucioase, ce sîngerau ca niște ochi de drac, bune pentru dulceață, întrebînd într-una : „Asta-i bună, mamaie ?"

Și cînd întorcea capul, o băgam în gură.

Fără să știu de cînd, venea din an în paști, să se odihnească două-trei zile la noi, un moșneag cu barba încîlcită, cu plete argintate și opinci mari. Moș Simion se mulțumea cu o coajă de pîine, dormea, după ce se închina cuvios, pe un așternut de pelin, purta cămașă de cînepă strînsă într-un chimir lat ca o scoarță de tei, de care atîrnau, legate de o nuielușă lustruită, șurupelnițe, sule și trei rînduri de cuțitașe. Căci moș Simion știa de toate : dregea papuci, lua sînge la cai, făcea fluierașe pentru copii și cavale îngăurite cu fierul roș, din care cînta cu măiestrie cîntece de alean, cu ison ținut din coșul pieptului. Dar, mai presus de toate, moș

Simion spunea povești ca nimeni altul, imitînd deopotrivă glasul pițigăiat al femeilor și vocile îngroșate ale voinicilor. El mi-a recomandat zmeii ce zburau vîjîind, în stare să arunce din văzduh buzduganul provocător, care nimerea în poarta împăratului, din poartă sărea pe masă, de pe masă în cui, în semn de stăpînire. Prin el am făcut cunoștință cu caii năzdrăvani ce vorbeau ca omul, am auzit de bățul fermecat care te făcea nevăzut, el, în fine, mi-a descris pentru întîia oară pe Aghiuță, meșterul cel mare, de care, drept să vă spun, îmi este frică și astăzi cînd trec noaptea prin locuri pustii, înainte de cîntatul cocoșilor, dacă nu sînt însoțit de o femeie care a însurat două rînduri de copii. Căci, după părerea lui, numai babele vin de hac lui Aghiuță. Moșneagul nu se lăsa rugat multă vreme.

— Spune, moșule, o poveste.

— Vă spune moșu, da' nu amu, mai tîrziu, cînd s-or trezi îngerii.

Ne strîngem pe iarbă slugi și copii, copiii cu capul în poala slugilor, cu cîinii favoriți între noi. Și cum se iveau stelele, moșneagul începea să povestească.

— A fost odată ca niciodată, că de n-ar hi fost, nu s-ar povesti. A fost odată o babă ră, galbănă ca gălbănarea și uscată ca scîndura patului... Oamenii îi ziceau Mătrăgună, și cînd o videau copchiii, fugeau de-și scoteau ochii. Dar cît o hi omul de rău, tot are ceva bun lăsat se vede de la Dumnezeu. Baba Mătrăgună era curată de nu se mai afla și harnică de n-o întrece nimeni. Dar ce folos, dacave o fată, pe care o chema Măriuca, și nu semăna cu ie nicicacum ! Șăde cît era ziulica de mare... Se ține baba de capul ei, da' digiaba... Nu-i place, și pace ! Da' nici Mătrăguna nu se da bătută. „Să știu ghini că te omor, și nu te las... Decît să trăiești așa, mai ghini să te ia dracu..." — Dormi, conașule ? mă întreba moș Simion.

— Nu dorm.

— Atunci stai, să-mi aprind luleaua, că povestea-i lungă... Unde am rămas ?

— Cînd i-o zis baba s-o ia dracu.

— Așa... așa... Ei, n-apucă să mîntuie vorba, și un tînăr nalt, spîn, bine făcut, ieși ca din pămînt și ceru fata. Mătrăguna se suci, se învîrti, da' n-avu încotro. Pețitorul era îmbrăcat ghini și voinic cum nu se mai afla. Făcu nuntă cu sarmale, cu plăcinte, cu vin roș, cu lăutari, cum se face la nuntă. Da' digiaba, că oamenii nu pitreceau din toată inima, nu se îmbătau nicicacum, se uitau chiorîș la mîinile lui cu degete subțiri, păroase, încărcate cu inele de-ți luau ochii. Baba intră la bănuială. Văzuse ceva ce nu-i plăce. Cînd ginerile se aplecase să-i sărute mîna, ave două cornițe ca de ied și se gînde cu inima friptă : „Aracan di mini... Nu cumva m-o hi pedepsit pi mini Dumnezeu că am drăcuit copchila..." Și nici una, nici două, chemă fata și îi zîse între patru ochi : „Cînd îi așterne, să închizi ghinișor ușile și ferestrele, să astupi toate bortele [48] și să lași numai borta cheii slobodă... Și cînd o vini el să se culce, să iei crenguța de busuioc de la icoană și să-l bați cu ochii închiși, să dai unde îi nimeri, pîn' ți-oi zîce eu destul." Măriuca tremura de frică și făcu așa cum o învățase mă-sa. Aghiuță, că el era, n-ar mai hi fost, cum văzu busuiocul în mîinile fetii, vru să iasă, da' n-ave pe unde... Să-nvîrte ca un șoarec în capcană și, subțiindu-se cît un fir, trecu prin borta cheii... Da' aci îl aștepta baba Mătrăguna, care, mai pricepută decît Aghiuță, lichi un șip [49] la bortă și, cum intră Aghiuță-n șip, puse dopul și-l înfundă ghini, ghini, să nu mai iasă... Dormi, conașule ?...

— Nu dorm.

Dar n-aș putea spune ce s-a mai întîmplat. Sfîrșitul povestii l-am auzit ca prin vis : voinic... cal înaripat... Măriuca... nuntă împărătească...

Spre deosebire de moș Simion, la noi în casă venea foarte des un domn palid, cu părul negru, cu nas drept, cu barbeți lungi, și se așeza la masă lîngă țața Eliza. Ne servea pe fiecare, vorbea în-

tr-una, mînca mult, și cînd bea vin, nodul gîtului i se ridica și scobora în scobitura gulerului larg, ca o jucărică pe sîrmă.

După masă ieșeam cu toții să stăm pe scara antreului cu ușile deschise. Curtea era scăldată de lumină sau era întuneric beznă și stele. Ni se împărțeau prune, păpușoi fiert sau felii de harbuz, pe cînd el cînta dînd ochii peste cap, tremurînd piciorul, înlocuind vorbele pe care nu le știa cu onomatopee invariabile :

„Cu haina cernită, în veci eu voi fi,
Ta-ra-ra-ra, ta-ra-ra-ri..."

Purta nasturi de mărgean la cămașă, pantaloni de cașmir, ghete de brunel [50] și ofta într-una. Nu-mi amintesc cum îl chema. Auzisem, fără să înțeleg, că fusese trădat de o fată cu zestre mare, după care umbla să o ia de nevastă. Țața Eliza îi vorbea în șoaptă.

Noi stam nemișcați. Dădaca îi prezenta, lui întîi, tava cu dulceți, și el o îndrepta cu unghia de la degetul mic spre cucoane, trecîndu-și mîna prin păr, cu ochii la servitoare, care întorcea capul rușinată, cum se cuvenea.

Nemaiștiind cum să întrețină conversația, țața Eliza întrebă fetele pe rînd :

— Ce-ai să te faci cînd îi fi mare ?

— Profesoară, răspundea serios Olimpia.

— Bravo ! Să-ți ajute Dumnezeu !

— Da' tu, Felicie ?

— Eu vreau să mă mărit.

— Mai bine îți mușcai limba... Asta nu se spune cînd sînt de față cavaleri... Da' mata, Duduie, mînca-te-ar mama... vino în brațe la mine...

— Ei lasă, mamaie.

— Ia spune !

— Nu știu.

— Ce ți-ar plăce ?

— Profesoară.

— Bate-te peste gură... Să nu te mai auz vorbind așa... De asta te cresc eu ? Să ajungi profe-

soară? Tu ești fata lui aga Tomșa... Ai să te măriți cu un tînăr bogat, doftor, moșier, franțuzit, nemțit, să te poarte în lume, să te ducă la baluri, și cînd îi ieși de la teatru, să strige feciorul din capul scării: „Trăsura lui madam Bibescu!"

Biata Duduie... sămăna țaței Eliza, avea ochii negri și gură mare. Nu s-a măritat cu Bibescu. Nu s-a măritat de loc. La bătrînețe, după ce fusese cuminte toată viața, a ajuns cum dorise, și cum, sînt sigur, nu credea să ajungă, profesoară de pian prin casele care o cunoșteau.

Nu știu cînd pleca musafirul, pentru că îndată ce servitoarea aducea cafeaua din bucătăria din fundul curții, tîrîndu-se ca o insectă schilodită de teamă să n-o verse, noi copiii eram trimiși la culcare.

Cu capul pe perină, între vis și viață, auzeam pe fereastra deschisă, din ce în ce mai slab, refrenul omului pe care îl trădase fata cu zestre mare.

„Ta-ra-ra-ra-a, ta-ra-ra-ri..."

Copiii, ca și cîinii, au pentru unii oameni o dușmănie neexplicabilă. Nu-l puteam suferi. Toate încercările lui de a mă sălta pe genunchi îl oboseau și-i strîmbau cravata în zadar. Tremuram de silă, cînd, chemat să spun frumos „bonsoir", mă strîngea să țip de durere cu degetele lui ciolănoase.

Cu toate acestea, lui Vuluță — mi-am adus deodată aminte numele lui — îi datoresc cea mai sfîntă emoție din cîte am încercat.

Într-o zi de vară, o trăsură se opri la scara antreului, cu un cal nădușit, ce-i tremurau picioarele.

Din birjă se arătară pantalonii de cașmir, și cu ei, Vuluță, care strîngea la piept o pereche de hulubei, unul alb pătat cu roș, ca un cal șarg, celălalt vînăt, cu ape verzi de curcubeu. Întindeam mîinile, cu ochii aprinși, înălțat pe vîrful picioarelor, să apuc hulubașii, pe care-i ținea sus, deasupra capului.

— Sărută-mă și zi mersi.

L-am sărutat repede, cu ochii închişi, în neştire.

— Nu aşa... Dă-mi o guriţă *à la fransé*.

Vrînd-nevrînd, am îndurat osînda şi, apucîndu-l cu degetele de barbeţi, l-am sărutat, cutremurîndu-mă, în gura ce mirosea a tutun.

Am plecat strîngînd hulubii, apărîndu-mă cu picioarele de Bombonica, de Calicul şi de Hectoraş, care săreau să-i apuce, lătrînd în jurul meu.

I-am închis în fereastră, le-am dat apă, pe care au murdărit-o numaidecît, boabe pe care nu le băgau în seamă, şi nu înţelegeam, mut de durere, de ce se temeau, cînd eram gata să mor numai să-i văd mîncînd. Am adormit lîngă ei. Nu ştiu cînd m-a dezbrăcat dădaca. Dimineaţa m-am apucat de lucru. Nu fusesem niciodată atît de ocupat. Încurajat de privirile ţaţei Eliza, încîntată de darul ce primisem, m-am suit în pod. Din lăzile aduse de maica Leonora, scoţînd cuiele de prin pereţi cu degetele sîngerînd, am făcut o hulubărie în formă de cutie poştală.

Rătăceam, neştiind unde s-o agăţ, tremurînd de frica pisicilor, oprindu-mă în loc, trăgînd cu urechea, rîzînd mîndru de bucurie cînd începeau să guruie. În cele din urmă am atîrnat-o, suit pe scară, sub straşina grajdului, pe care nu mă urcasem niciodată şi de unde vedeam tot ce se petrece în ograda vecinilor.

Dar nu i-am ţinut mult. Umblînd mereu la ei, pe unul l-am scăpat. L-am urmărit cu pălăria în mîini, chemîndu-l galeş : „Gali... gali... gali... gali..."

Dar în zadar. S-a aşezat întîi pe colţul casei, s-a mutat pe hogeac şi, uitîndu-se multă vreme împrejur, a zburat bătînd din aripi, dispărînd peste acoperişuri, în zare.

Pe celălalt l-am dus în odaie şi, întorcîndu-mă să iau căpăcelul cu apă, în lipsa mea, care n-a durat o clipă, l-a mîncat motanul.

Cînd m-am întors, îl ronţăia mîrîind, ascuns sub pat, cu pene, cu inima mea cu tot. L-am bătut cu vătraiul, dar degeaba.

— Ce-l mai baţi, nătărăule?! mi-a strigat mamaia, jignită că n-am fost destoinic să păstrez cadoul lui Vuluţă. Mişcă-te şi te culcă!

...Am plîns mult. Dar există, nu încape îndoială, un dumnezeu pentru copii. În speranţă că poate s-o înapoia hulubul ce-l scăpasem, mă urcam în fiecare zi pe acoperămîntul grajdului, unde rămîneam dus pe gînduri, încîntat de privelişte.

Într-o zi, pe cînd mă scoboram oftînd dezamăgit, un scîncet slab venea nu ştiu de unde. Sărind treptele, încordînd auzul, m-am simţit tras de colţunul[51] lăsat în jos, ca de obicei.

Întorcîndu-mă, cu un ţipăt de bucurie am prins, gata să dispară sub grajd, cel mai drăgălaş căţeluş de pe lume, băiatul Bombonicăi, care fătase, cum am auzit în urmă, patru căţei în ascuns. Ca de obicei, Ileana i-a aruncat la gunoi, oprind numai unul, de teamă să nu turbeze Bombonica.

M-am depărtat cu el în braţe şi nu ne-am despărţit, culcîndu-ne împreună, împărţind mîncarea, purecii şi bătaia, din cauză că nu eram prea binecrescuţi nici unul.

Zilele se scurtau. În casă era frig. Lampa aprinsă devreme strălucea în perete, însufleţindu-se treptat ca un răsărit de soare.

Copii şi slugi, noi sătui de joacă, ele istovite de muncă, picuram de somn, destrămînd petece de olandă, să facem scamă, strînşi în jurul ţaţii Eliza, care, suită în vîrful patului, cînta despletită, cu lacrimi ce curgeau şiroaie:

„Cu haina cernită, în veci eu voi fi,
Ta-ra-ra-ra-a..."

Pe Vuluţă nu l-am mai văzut.

În Moldova iarna e grea şi lungă. După trecerea sărbătorilor, oamenii aşteaptă cu răbdare primăvara. Lenţuca era acum internă. Rămăsesem singur. N-aveam cu cine mă juca, pe Gheorghiţă nu-l lăsa să intre în casă fiindcă era ţigan, iar eu n-aveam să mă duc la bucătărie, fiindcă eram boier.

Ion — care atît aștepta — avea ordin să-mi lege pămătuful de gît cînd m-o prinde pe acolo.

După prînz, țațele se culcau. Ca să mă potolească, maica Leonora mă punea să-i caut în cap pînă cînd adormea pe genunchii mei. Curînd îmi amorțeau genunchii. Simțeam nevoie să mă mișc și nu îndrăzneam. Strîngeam binișor un picior, așteptînd îngrijorat să mă strecor, și încremeneam chinuit de remușcare.

— Tț, tț, tț, tț, tț, ai inci [52], ori te mănîncă spinarea ?...

— Vreau să mă duc olecuță afară.

— Hai, ieși... cară-te... Să nu te văd... Băietul ăsta trebuie dat la școală... Nu poate nimeni să se odihnească de răul lui.

Soarta mea fusese pecetluită. Novleanu *cel mare* — erau doi frați — directorul Institutului Academic, le sfătui, anul fiind deja început, să învăț să citesc în casă, recomandîndu-le un pedagog, d. L... băiat sărac, cîrn, cu ochelari și sever.

Lucru hotărît, treaba a mers repede. Mi-au cumpărat abecedar cu scoarțe albastre, placă, condei de piatră, și chiar din seara aceea am început să silabisesc, încet, ajutat de maica Leonora : u-n, un... c-a-l, cal... p-o-d, pod... Și cînd mai tîrziu am repetat dintr-o dată : „Un cal pe pod", maica Leonora m-a sărutat înăbușindu-mă, prezicîndu-mi un viitor strălucit :

— Are minte bună, nu-i prost... Olecuță dac-ar fi mai cuminte...

Între timp, fratele cel mare, Coco, după o serie de nebunii deocheate, se angajă voluntar în Regimentul 7 călărași, fără a mai încerca să isprăvească liceul. Moș Nicu, ursuz de obicei, era încîntat. Scăpase de cheltuielile școalei și se lăuda în gura mare, s-audă vrăjmașul, răzeșul cu care se judeca la Huși pentru un petec de pămînt, că va trimite volintirul să-i bage șapte plumghi de carabină în burtă. Eu, de cînd se angajase Coco, n-aveam astîmpăr. Cînd, prin favoare specială, acordată de vagmiștri [53] băieților de familie care-și tocau averea, venea călare

să se odihnească uneori după prînz, îi văcsuiam cizmele, cărora nu le dădeam de fund și-mi uscau scuipatul, mă țineam cu ligheanul de apă după cal, îi smulgeam iarbă din grădină. De aici pînă la încălecat nu era decît un pas, pe care l-am făcut repede, urcîndu-mă de pe scaun, fudulindu-mă, întîi prin fața slugilor, apoi pe la portițele megieșilor și, prinzînd curaj, am plecat pe stradă, să mă arăt lumii și lui moș Nicu.

Calul n-avea zăbala în gură, picioarele mi-erau băgate în trăgători, pentru că nu ajungeam la scări, și mă încălțasem în grabă, pe piciorul gol, cu ghetele Lenței, ale mele fiind date la dres.

Era cald. Cînd am intrat, trap, trap, trăpușor bleg, pe din dos la moș Nicu, Catinca, femeie la toate — moș Nicu era holtei — porni repede să-i ducă vestea. Nu trecu mult, și moș Nicu, apărînd în cămașă de noapte, cîntărindu-mă din ochi, mă apostrofă batjocoritor, turbat de indignare.

— Phii ! Bătu-te-ar Dumnezeu și Maica Domnului, cu ciuboțele de fată umbli tu ?!

Am plecat cu lacrămile în ochi acasă.

Coco, îngrijat că nu-și găsea calul, m-a zgîlțăit de urechi pînă m-a amețit.

Așa am început cariera mea de mușchetar.

Simțul artistic l-a trezit în mine sora mea Felicia. Deșteaptă, frumușică, avea un remarcabil talent la pian. Adusă în salon să încînte pe primul aspirant la mîna ei, flăcău tomnatic, dar persoană cu greutate în ambele sensuri, Felicia se așează, sprințară, dinaintea pianului cu coadă și porni să cînte cu o voce ascuțită, ștrengară, inimitabil, un cuplet dintr-o vestită operetă franceză :

„Tu n'es pas beau, tu n'es pas riche,
Tu manques par dessus le marché d'esprit" [54]...

Cele mai frumoase pagini de literatură le datorez Olimpiei.

Olimpia era o fată cu ochii cenușii, cu aluniță în frunte și serioasă. Citea, vara, izolată în zgomotul infernal ce-l făceau opt copii în jurul ei. Citea

în salon, citea plimbîndu-se încetişor prin ograda plină de romaniţă. Era eleva preferată a profesorilor şi, lucru rar pe atunci, hotărîtă să ia bacalaureatul. Era cu deosebire amorezată de filozofia lui Vasile Conta, care, auzind de ea, manifestase dorinţa de a o cunoaşte. Rude binevoitoare puseseră chiar la cale, în secret, o întîlnire nevinovată, care urma să aibă loc în casa lui Filipescu, vestit boier din Iaşi, cu a cărui fată Olimpia se potrivea de minune şi se împrieteniseră în pension.

Prin favoare specială, mă luă şi pe mine, ca să nu se ducă singură, căci familiile nu erau în vizită.

Aşteptam, gătit în haine de sărbătoare, uns cu pomadă de dafin, nerăbdător, ca Olimpia, aşezată dinaintea toaletei, să-şi încîrlionţeze părul. Pe atunci se purta breton. Dar pe cînd Frantz, coaforul, adunase într-o şuviţă tot părul din frunte şi se pregătea să-l prindă cu fierul, nu ştiu prin ce aberaţie, se apropie vicleană Felicia şi, c-un gest furişat de nebun, îi reteză din rădăcină bretonul, cu foarfecele, lăsînd pe Olimpia aproape leşinată, scăldată în lacrămi.

Am plîns şi eu ; plîngeam rîzînd. La masă n-am mîncat nici unul. A trecut timp pînă să-i crească părul. Noroc că ne aflam în vacanţa cea mare. Întrevederea n-a mai avut loc, Vasile Conta a plecat mai tîrziu din Iaşi. Olimpia era neconsolată. Nu mă despărţeam de ea. În fundul grădinii, plină cu păpuşoi de aur vechi, stînd pe iarbă alături de ea sub socul ce ne presăra cu flori gălbui, îmi citea, ca să mă mîngîie, pagini minunate din scrierile lui Nicu Gane.

În casa noastră, la zile mari, venea popa, care ne minuna citind pe o carte groasă litere nemaivăzute, colorate, ce ne păreau jucării. În salon, în duşumeaua căruia se oglindeau scaunele ca plopii în unda lacului, cucoane încorsetate vorbeau între ele, aşezate în cerc, despre gospodărie şi copii. Uneori, cîte una mai tînără, stînd dreaptă în mijlocul camerei, strîngînd în mîini un sul de note,

cînta pe de rost, sentimental, *La Berceuse,* celebra romanţă de pe atunci :

Dormez, dorme-ez, ma be-e-e-elle[55]...

Se serveau dulceţuri aduse pe tăvi de argint de femei desculţe. Gazda indica musafirilor, cu voce amabilă şi cu evantaiul, felul trataţiilor : „Perje[56] şi mure", în timp ce servitoarea, îmbrobonită de năduşeală, ploconită ca o martiră, ţinea tava grea de metal preţios, pe care se rînduiau, simetric, paharele de cristal, linguriţele şi chiselele. Noi, copiii, aduşi în salon cu de-a sila, sărutam mîna la cucoane şi, după multe marafeturi, recitam, cu obrajii dogoriţi de ruşine, poezioare franţuzeşti în faţa musafirilor ce se minunau cu amabilitate.

Pe atunci, viaţa se scurgea liniştită. Cărţi nu erau. Din cînd în cînd maica Leonora citea greu, cu voce tare *Curierul lui Balassan.*

Ţaţa Eliza nu citea nimic. Factorii poştali aveau de lucru numai de Paşti, de Anul nou, cînd curgeau cărţile de vizită. Logodnele, nunţile, botezurile, şcoala, epoca murăturilor şi a bulionului, bolile copiilor hotărau răstimpurile vieţii.

[. . . . .]

— Caută să fii cuminte şi să mănînci frumos la masă, că a venit bădia Ionică.

— Unde-i ?

— A tras la otel, a trimis numai trăsura. Ce să mai gătim ? întrebă apoi pe maica Leonora.

— Nu mai gătim nimic, soro, avem destulă mîncare.

Le-am lăsat să se înţeleagă şi am ieşit, muşcînd lacom dintr-o bucată de pască cu orez.

În fundul curţii, doi cai negri mîncau la spatele trăsurii din fînul aruncat dinaintea lor, pe care-l împrăştiau cu botul, alegînd firele dulci, mirositoare. La o parte, vizitiul, un băietan desculţ, dormea cu faţa în sus, cu un roi de muşte la coada ochiului. M-am urcat în trăsură şi pe capră. Caii, sătui de fîn, îngenuncheau, încercînd să apuce, lungind buzele încreţite, din iarba plină de roma-

niță ce acoperea curtea. M-am dat jos să le smulg buruieni grase din grădină, de unde m-am întors cu genunchii înverziți. Îi hrăneam trăgînd mîna, de frică să nu-mi apuce degetele. Apoi am început să-i *dresez,* pocnind din bici pe dinaintea lor. Caii se frămîntau ciulind urechile, și cînd i-am atins cu sfîrcul biciului, au smucit de căpestre și, rupînd curelele putrede, au pornit prin curte, ținîndu-se unul de altul.

— Mă !... Dumnezău... Stai, că pun eu mîna pe tine !...

Am fugit. Se trezise vizitiul.

În casă intrase, fără să-l văd, bădia Ionică. Ședea îngropat în canapea. Cînd m-a văzut, m-a ridicat pînă-n grindă, m-a sărutat și m-a așezat călare pe genunchi.

Bădia Ionică era un om înflorit la față, cu ochi de tenor și, după cum auzeam vorbindu-se, cu trecere la cucoane. Avea moșioară la Sculeni, era slăbiciunea țaței Eliza și oracolul casei. El pornea mătușile la feredeie [57], le sfătuia să-și plaseze banii în ipoteci ; prin mijlocirea lui se cumpărase pianul cu coadă din salon, el avea să găsească băiat bun pentru sora cea mare, el cumpăra zarzavat de iarnă, ne trimetea toamna, cu plată bună, un car de păpușoi pentru păsări și patru stînjeni de lemne. Fusese însurat de două ori și avea două rînduri de copii.

Țața Eliza se simțea onorată că bădia catadicsește să se joace cu mine.

— Prost nu-i, zise ea punînd pe masă zacuscă, felioare de piept de gîscă afumată, de ghiudem de Botoșani, măsline, icre negre, grupate în jurul sticlei de mastică... Da' cînd ai ști mata ce poamă e !... Face niște obrăznicii de-ți vine uneori să-ți iei lumea în cap. Poftim, uite cum și-o făcut pantalonașii !

— Așa faci ?... întrebă gîdilîndu-mă bădia Ionică, și pe cînd eu rîdeam să mor, nu știu ce-i veni în minte și lăsă să-mi pice în gură un scuipat alb ca o băncuță ștearsă, de argint.

Furios şi scîrbit, i-am tras, pe negîndite, o palmă zdravănă. Tragedia s-a jucat în cîteva minute. Mătuşile îngheţaseră. Ţaţa Eliza se repezi vînătă de indignare şi, înfăşcîndu-mă de mînă, mă tîrî, fără să mă dau dus, spre locul de osîndă, în antreul cel mare, unde se odihnea în cui sfîntul Neculai.

Dar bădia Ionică nu mă lăsă. Rîzînd fără poftă, zise vexat, ca cel gătit care şi-a turtit pălăria :

— Lasă-l, mie îmi plac ştrengarii... Hai, taci, nu mai plînge, şi după dejun te iau cu mine.

Ţaţa Eliza, aiurită, nu-i venea să creadă ochilor. Mă mîngîia cu nedumerirea ţărăncii cu a cărei fată şuguieşte boierul de la curte. La dejun, bădia Ionică mîncă cu poftă, clefăind cu dinţi sănătoşi, bujeniţă [58] de căprioară, galantină [59], sărmăluţe de curcan şi bea vin roş din bolobocul pîntecos, scoborît de salahori cu mare greutate de cu toamna în pivniţă.

După dejun surorile mă îmbrăcară în hainele de Paşte şi am plecat după bădia Ionică, care mă ţinea de mînă, urmărit de privirile invidioase ale celorlalţi copii, rămaşi în pragul porţii, cu ochii după mine. Bădia Ionică mergea învîrtindu-şi uneori umbrela de soare, purta jiletcă albă, călca aşezat, pe ghete late ce scîrţîiau la fiecare pas, lucru care îi sporea consideraţiunea în faţa trecătorilor, ce se dădeau jos să ne facă loc pe trotuar.

Era călduţ. Mîna mea năduşise în mîna năduşită a lui bădia Ionică. Aş fi voit s-o trag şi nu îndrăzneam. Eram chinuit de gînduri la care nu puteam răspunde. Unde mă duce ? Ce are să-mi cumpere ?... Poate cal, ori sabie, ori puşcă... Dar dacă îmi cumpără şi cal, şi sabie, şi puşcă, cum o să le duc acasă ?... Ce-o să zică fraţii şi surorile !... Dar cînd le-o vedea ţaţa Eliza ?... La urmă îmi făcusem socoteala să mă încing cu sabia şi să trag calul pe trotuar, cu puşca la spinare...

Gîndind aşa, ajunsesem în faţa hotelului în care intram pentru întîia oară, urcînd scările de lemn roase, stropite, măturate, ce răspîndeau miros domol de mucigai.

— Sărut mîna, coane Ionică, îi strigă cineva din urmă. Am fost acolo unde m-ai trimis mata și o spus duduia că vine diseară să se întîlnească cu mata.

Am intrat în odaia văruită, așternută cu un petec de covor destrămat peste dușumelele albe. Un crivat de fier cu plapomă subțire de buhur [60], o masă [61] acoperită cu mușama neagră, un cuier, o lampă cu sticlă afumată, și lîngă fereastră, pe un scaun de lemn, un ibric într-un lighean ruginit de tinichea. M-am repezit să beau apă din carafa de pe masă, dar cînd am ridicat-o, s-au turburat gunoaiele de pe fund și m-am lăsat păgubaș.

Bădia Ionică s-a dezbrăcat tacticos de haină, de jiletcă, apoi, lăsînd storul, s-a trîntit pe canapea, adormind fără altă grijă. „Lasă-l să doarmă, săracul... îmi ziceam în gînd, o fi ostenit... că n-are să doarmă mult, și dacă oi fi cuminte, cînd s-o scula, o să mergem în oraș și are să-mi cumpere poate o cutie de soldați și turtă dulce..."

Ședeam pe un scaun de paie. Amețisem uitîndu-mă la el, gata să sar în picioare cum ar fi deschis ochii. Liniștea mă apăsa.

Bădia Ionică sufla ca într-o ciorbă fierbinte. Pe albul peretelui din fața mea se urca laborios o ploșniță. Deodată fusei cuprins de panică. Inima mi se strînse. Dacă nu se scoală și se închid prăvăliile ?!

Ridicîndu-mă binișor, am plecat, călcînd în vîrful degetelor, să mă uit la ornicul de aur ce lucea pe masă. Dar la primul pas dușumelele au pocnit așa de tare, că am rămas fără inimă în mijlocul odăii.

Mă așezai din nou pe scaun. Un moment, revoltat de atîta nedreptate, îmi veni în minte să-l trezesc și-mi repetai în gînd ce ar fi trebuit să-i spun...

„Scoal' mata, că mi-i rău..." Dar dacă se supără și nu-mi cumpără nimic ?... Mai bine să aștept.

De afară veneau zgomote slăbite, uruit de trăsuri ce săreau pe caldarîm și strigăte leneșe de precupeți. Încetul cu încetul, odaia se micșoră, lucrurile dispărură cuprinse de ceață, urechile îmi

țiuiră și adormii cu capul pe valiza prăfuită, luată de la spatele trăsurii, pusă pe alt scaun, alături de mine.

Cînd m-am deșteptat, amurgise. Bădia Ionică se spăla în lighean, burzuluindu-se ; apoi, uitîndu-se la ceas, mă întrebă zorit, fără înconjur, răsfirîndu-și barba :

— Știi să te întorci acasă ?

— Știu.

— Du-te, și dacă te întreabă, spune că ai dormit cu bădia Ionică.

Am plecat aiurit, ocărîndu-l în tot felul, inventînd mijloace de răzbunare. Ghetele mă strîngeau cumplit. Eram ars de sete și n-aveam batistă. Mergeam greu, fără spor, ca ploșnița de pe perete, fără să bag de seamă lumea din jurul meu. Se înnoptase bine. Acasă toți mă așteptau să mă întorc cu brațele încărcate de jucării și bomboane. La gîndul că vor rîde de mine, m-am împietrit, stăpînind orice durere, pregătindu-mă să mint.

— Pe jos ai venit ?

— Ba cu trăsura.

— Cum, cu trăsura ?

— M-am dat jos la spital, că nu putea urca la deal...

— Unde ai fost ?

— La grădină și cofetărie.

— Ai mîncat ?

— Am mîncat.

— Unde-ai mîncat ?

— La hotel.

— Vezi, ți-am spus eu, zise țața Eliza, întorcîndu-se binișor, sfătuitoare, către maica Leonora, care mă dezbrăca pregătindu-mă de culcare.

— Ce ați mîncat ?

— Supă de clapon, pîrjoale și un fel de cremă...

Nu mai puteam. Sărind *Tatăl nostru* pe jumătate, m-am urcat în pat și, băgînd capul sub plapomă, am plîns cu lacrămi fierbinți, tăcute, nebănuite de nimeni.

A doua zi a trebuit să povestesc pe larg. Cînd am spus că pe bădia Ionică îl căuta o cucoană, ţaţa Eliza începu să plîngă. Eu am fugit şi am ajuns la timp să mă agăţ de arcurile trăsurii ce ieşea pe poartă. Fără să ţină seama de stăruinţele ţaţei Eliza, bădia Ionică a plecat, în contra obiceiului său, înainte de ziua moşilor.

Strada era în sărbătoare. Mahalagiii, ferchezuiţi proaspăt, aveau cămăşi curate. Nu lucra nimeni. Ba mi-aduc aminte că peste drum de noi, Şchiopul, cu capul ceaun, cu pieptul păros, aşezat turceşte, bătea în nicovală, împrăştiind scîntei ce-l luminau, proiectîndu-l în bordeiul întunecat ca pe fundul iadului. Vecinii, purtînd coliva cu smerenie, se întorceau de la biserică cu paşi de zile mari, iar noi, copiii, pomăduiţi cu unsoare de dafin, gătiţi în hainele de Paşte, asurzeam lumea, suflînd necontenit în fluiere de tei.

Ţaţa Eliza făcea pomană mare pentru bunicuţa. La o parte se înălţa o movilă de pîini negre, fierbinţi, răsturnate de-a dreptul în iarba smălţuită cu flori de romaniţă [62]. Lîngă ele, o bătrînă — femeia care scăldase moarta — număra zăpăcită cănile, despărţindu-le cîte patru, cu mîini osoase, negre, cu o verigă coclită, încrustată pe inelar.

Murmurînd tărişor, crucindu-se că nu le află rostul, se opri, căutînd bănuitoare împrejur, să vadă, mă rog, cine-i face pozna de-i scoate cînd o cană mai mult, cînd o lumînare mai puţin. Dînd cu ochii de mine, care mă uitam lacom la ceaunul cu mîncarea de cartofi ce fierbea în clocot, ridicat ţigăneşte pe pari încrucişaţi, se înduioşă nevoie mare şi, uitînd necazul, de parcă i l-ar fi luat cineva cu mîna, zise cu voce blîndă, ademenitoare : „Na la baba..."

Am fost astfel cel dintîi miluit cu o strachină de mîncare şi cu un dărab de pîine caldă cum n-am mîncat de atunci mai bună. Dar supărată, se vede, că m-am lăcomit la puţinul săracilor, bunica — Dumnezeu s-o ierte — m-a pus, de acolo de unde era, să plătesc repede ispita. Cu două palme zdra-

vene, flic, flac, țața Eliza m-a gonit rușinat în casă, cu lacrămile în ochi, cu cartofii în gît.

De pe fereastră, după ce plănuisem să mă omor, în tot felul, ca s-o învăț minte, priveam, uitînd durerea, la calicii ce se strîngeau tîrînd piciorul, mîncați de vermină [63], îmbrăcați în sumane ce se țineau petec de petec, unul negru, altul cenușiu, felurite ca arăturile de toamnă ce brăzdează dealurile pierdute în zarea plumburie. Sărmanii se opreau sfioși, cu capul gol, încremenind la poartă, cu fața pecetluită de umilință.

M-am furișat afară, protejat de umbra lui popa Grecu, care, după ce luase cafea și dulceață în cerdac, se scobori, netezindu-și barba, să facă slujbă. Făcu trei cruci, băgă grăbit capul în patrafirul de aur mort și începu a blagoslovi pomana și coliva, în care sta înfiptă o troiță de lumînărele aprinse, legate cu un firicel de lînă neagră, în semn de doliu. Într-un ciob pe colțul mesei ardea tămîie cu fum albăstrui ce se destrăma în aer, biruind mirosul de mîncare, împrăștiind pace și speranță printre săracii ce băteau mătănii cu capetele pleșuve, adînc plecate în țărînă. Slujitorul Domnului, la întrecere cu dascălul ce purta două rînduri de ochelari, întări vocea cîntînd pe nas, cu gura strîmbă, și, ajungîndu-se, în fine, încetiniră împreună cîntul, declarînd într-un glas că bunica odihnește acolo „unde nu-i durere, nici întristare".

Slujba se isprăvise. Sărmanii se ridicau greu, văitîndu-se de șale, repezindu-se să sărute crucea, la care ajungeau rar, și mîna noduroasă cu care popa curăța vița din via ce stăpînea în vale. O tuse sfîșietoare de oameni chinuiți stăpînea forfoteala.

Țața Eliza dete popii un galben strălucitor, învelit cu îngrijire în hîrtiuță, lepădă cîțiva pitaci în căldărușă pentru dascăl și îndemnă lumea să se apropie.

Harnică, ridicînd poalele mai mult decît cerea moda pe atunci, ceea ce făcu pe țața Eliza să se uite bănuitoare la sticla cu rachiu, Safta, cu o cren-

guță de busuioc înfiptă sub tulpan, împărțea rachiul, drămuit cu zgîrcenie. Săracii, moșnegi cărunți și femei bolite, dădeau rachiul peste cap, oțărîndu-se [64] cuviincios. Apoi tot Safta puse mîna pe polonic și, cu țigara lipită în colțul gurii, începu împărțeala, însoțind fiecare danie cu pomenire... „de sufletul răposatei... și să-i dea Dumnezeu zîli bune, pe cea lume, și duducăi, și matale, și mie, și la tătă lumea", zicea ea, oftînd din adîncul inimii.

...„Bogdaproste... De sufletul morților"... răspundeau, la rîndul lor, miluiții, primind de la Safta pîinea, strachina și lumînărica, iar de la țața Eliza, pitacul și ulcica de vin.

Numai eu, se vede, nu isprăvisem în acea zi păcatele. Îmbiindu-mă șiret din ochi, Safta îmi dete mai mult cu de-a sila o cană de vin, ascunsă sub pestelcă [65], pe care o băui însetat în dosul grajdului și pe urmă nu mai știu ce s-a întîmplat cu mine.

Țiu minte doar că m-am trezit în puterea nopții scuturat de dădacă, orbit de lumină, spălat în grabă, îmbrăcat și dus, vrute-nevrute, în salon.

Cînd am intrat, prin fereastra deschisă mi-a luat ochii un petic de cer albastru presărat de stele. Un fluture mare trecea ca o umbră împrejurul lămpii țărmuită de cristale strălucitoare.

Pe masă erau felii de cozonac, plăcinte și sticle de vin. Țața Eliza, pieptănată cu trei rînduri de zulufi, stătea lîngă un ofițer de artilerie, care se plimba în fiecare zi călare pe la casa noastră.

Aveam voce curată. După ce m-au îndopat ca pe un papagal, cu cozonac muiat în vin roș, m-au pus să le cînt și, neavînd încotro, am început să îngîn, buimac :

„Cucuruz cu frunza-n sus,
Sărut ochii cui te-a pus,
Că te-a pus cu patru boi,
Sărut..."

Și cînd să zic... ochii amîndoi, cum cerea poetul, căpitanul, cuprins de ardoare, mi-a luat înainte, în-

locuind cuvintele cu o mimică expresivă. Eu, ca un prost, m-am băgat sub masă, unde am adormit, jucîndu-mă cu rozetele de la pintenii ghintuiţi şi ferecaţi ai pojarnicului.

Dimineaţa, cînd m-am sculat, soarele răsărise de mult.

Rîndunelele zburau pe lîngă streşini. La bucătărie, Ion bucătarul toca pîrjoale în tacturi diferite, cum toacă un paracliser de schit vecernia. În casă se scutura. Ţaţa Eliza, proaspăt sprîncenată şi suleminită, fredona, întinerită şi vaporoasă. M-a sărutat nu ştiu pentru ce şi, lucru rar, mi-a dat un gologan, zicînd să-mi iau turtă dulce. În joc, pe un cal năbădăios în spumă, trecu căpitanul şi, luînd muşcata ce ţinea în gură, i-o aruncă în cap, cu un gest elocvent. Pierzînd gologanul, lăsînd pe ţaţa Eliza în extaz, am alergat, să-mi sparg capul, după ofiţer. La poartă, un milog întîrziat cerea cu voce stinsă : „Faceţi-vă milă şi pomană..."

Din fundul curţii, Safta, care căuta găinile de ouă, îi răspunse ca femeia ce nu-şi vede capul de treburi : „Crede, moşule".

Nu ştiu cîţi ani aveam. Mi-aduc aminte doar că, în mijlocul odăii, maica Leonora lega la gură sacii doldora de aşternuturi.

Dădaca, hărnicită ca prin minune, umbla încoace şi încolo, încălţată cu ciubotele mari, îmbrobodită cu tulpan nou, lucru care de obicei se întîmpla numai la Paşti. Eu alergam prin curte cu băiatul bucătarului, să prindem pui de găină.

La masă am mîncat nedumeriţi, pe sponci. Seara ne surprinse repede şi adormirăm îmbrăcaţi ca pentru denii, gata de călătorie.

Era primul an cînd plecam la Bălţăteşti. Trei trăsuri arvunite din ajun — eram nouă copii — trebuiau să ne ducă la gară. Somnoroşi, spălaţi în grabă, treceam a doua zi cu noaptea în cap, încărcaţi triumfători în birjă, cu vizitii suiţi pe cufăr, prin mijlocul Iaşului ce dormea dus. În urma noastră, într-un cotiugar ce huruia asurzitor, venea, la distanţă respectuoasă, dădaca, cocoţată şi ea pe

saci cu așternuturi, ca un pompier în foișorul de foc.

În gară era norod ca la bîlci. Dădaca, înspăimîntată, ne ținea de mînă, lumea ne înghesuia, oamenii se căutau, vorbeau, se certau, mașina fluiera, hamalii ne ridicară pe sus și, aiuriți, ne pomenirăm în vagoane, luptîndu-ne să punem mîna pe ferestre. Trenul se smuci fără veste și porni smucindu-ne ca pe niște curci bete.

Cuprinzînd, cu ochii îngrijorați, copii și bagaje, numărîndu-ne de-a valma, maica Leonora făcea cruci mari de ușurare. Cîmpul fugea în jurul nostru, cu pomi, cu animale, cu case cu tot, și noi alergam prin vagon împleticindu-ne, înnebuniți de noutatea lucrurilor, călcînd de moarte călătorii morți de oboseală. La Pașcani luarăm cafeaua cu lapte în cești mari. Apoi adormirăm bosumflați că conductorul ne îngăurise, fără nici-o vină, biletele verzi, și ne trezirăm la Dolhasca.

Încărcați în două landouri, după o tocmeală fără folos, pornirăm în sunetul tălăngilor, învolburați de praf, trecînd legănați pe arcuri, văi și dealuri, peste poduri și pîraie unde se opreau birjarii, fluierînd, să adape caii. Într-un amurg, amețiți de drum, somnoroși, obosiți, ne ridicam în pasul cailor trudiți, pe lîngă stîncile de sare de la Bălțătești, spre hotel, o maghierniță șindrilită ce se înălța în două caturi, încinse cu brîu de cerdac, căruia nu-i dam de capăt.

Pe cînd se descărca calabalîcul, m-am strecurat binișor afară din casă. Îmbătat de aerul tare, de mirosul dulceag al florilor de soc, cu pomi ce nu mai văzusem pînă atunci, speriat de o scroafă cu jug ce grohăia învrăjbită în mijlocul unui cîrd de purcei, am rupt-o la fugă, scîncind, fără să știu dacă plîngeam pentru că mă rătăcisem sau pentru că mîncasem cireșe amare, înnegrindu-mi buzele.

Dimineața stam cîte doi în cadă, băgați pînă la gît în apa neagră, caldă, sărată, străjuiți de maica Leonora, care ne obloja pe la gît cu foi de nuc. Ziua era a noastră. Cunoșteam toate ungherele, munții

şi mînăstirile, ţăranii şi musafirii, care mă cunoşteau şi ei ca pe un cal breaz. Fiind cel mai mic, mă jucam singur. Încălecam pe caii ce-i găseam legaţi de gard, culegînd zmeură, furam cîte un porumb de copt, priveam culcat în iarbă, cu faţa la norii ce se fugăreau [66] cu închipuiri de zmei, şi, ostenit, flămînd, sătul de joacă, veneam cu hainele murdare, mîncam bătaie ruptă din rai, fasole fiartă în zară şi ascultam, din pat, lăutarii, ce cîntau cu triluri în ograda hotelului o strofă pe care n-am uitat-o pînă azi, pentru că o repetau în fiecare seară :

Din ochi îmi curge lacrimi,
Ah, lacrimi arzătoare,
Pentru tine, dra-agă,
Sînt gata să mor !...

Gologanii dăruiţi de cucoanele ce se ştergeau la ochi curgeau ca lacrămile poetului în talerul ţiganului şi mă pierdeam încet, pe nesimţite, visînd caii înaripaţi, cu o stea ce-mi licărea prin fereastra deschisă în gene.

Ne întorsesem de la băi. Se hotărîse nunta Olimpiei. Dimineaţa, ţaţa Eliza pornea cu mireasa în oraş după tîrguieli, de unde se înapoiau cu trăsura plină de pachete, oprindu-se cu calul nădușit la scară. Căci în Moldova, pe vremuri, n-a pomenit nimeni să se dea jos din trăsură la poarta casei, fie cît de mică ograda.

După dejun, venea Babeta, o cusătoreasă care lucra numai pe la case mari, şi se apuca de croit. Masa lungă era aşezată afară la umbra casei. Muştele se îngrămădeau în farfurioara din care se ospătase cu dulceaţă Babeta. Ţaţa Eliza şi cusătoreasa, amîndouă cu ochelari, întindeau hasaua [67], o măsurau cu cotul şi cu palma, lăsînd să treacă un deget pentru tivitură. O crestau cu foarfecile şi, apucînd pînza cu degetele întoarse, o sfîşiau cu pîrîit de mitralieră. Mai tîrziu, cînd se spăla trusoul şi se întindeau albiturile de-a lungul şi de-a latul curţii, veneau rudele şi cunoştinţele să le inventarieze, întrebînd de sănătate.

După croială, ţaţa Eliza şi Babeta numărau bucăţile, şoptind misterios, punînd deoparte legăturile, menite care pentru cămăşi, care pentru feţe de perină, şi, cînd se încurcau, stăteau locului şi se certau învinuindu-se reciproc, pentru ca în urmă, bucuroase că i-au dat de rost, să ia altă cafea pe colţul mesei.

Harnică, ţaţa Eliza n-avea timp de pierdut. Isprăvind tabietul, aruncă ţigara, gata să se apuce de lucru, drept sub coada lui Calicu, care dormea întins ca un paşă. Simţind arsura, cîinele strînse coada şi, frigîndu-se din ce în ce mai tare, o rupse de fugă, nebun de durere, cu focul după el, urmărit de slugi, de vecinii care alergau după dînsul, înarmaţi cu ciomege, cu frigări, cu greble, strigînd cît îi lua gura : „Ho ! Ţine, mă !... Nu-l lăsa... Dă-i !..."

Cîinele, speriat, se strecura ca prin minune, zădărnicind loviturile date cu sete tot alături de el.

Indignat, m-am repezit furios să scap pe tovarăşul meu de jocuri, dar bănuindu-mă, se vede, complice cu prigonitorii lui, m-a muşcat de mînă şi, sărind peste gardul şubred de la casa lui Şchiopu spoitorul, a sărit în cimitirul bisericii Sf. Haralambie şi nu l-a mai văzut nimeni.

Mă întorceam necăjit, asudat, certîndu-mă cu cîrdul de mahalagii ce se ţineau după mine şi intrînd pe poartă am căpătat două palme zdravene, pentru că — spunea ţaţa Eliza — nu mai aveam astîmpăr. În lipsa mea chemase pe Safta, care ştia să descînte, să lecuiască toate boalele.

— Mamaie, da' nu-i nevoie, stai să-ţi spun.

— Taci !

— Zău, mamaie...

— Vrei să turbezi ?

— Nu, mamaie, zău, mamaie...

A fost de prisos. Cum a venit, Safta a cerut un rachiaş, zicînd că nu mîncase de ieri, l-a dat de duşcă, apoi şi-a îndopat luleaua cu tutun scos de la brîu, dintr-o băşică de bou încreţită. Scuipînd mereu, luă cărbuni de pe un petec de tablă ruginită şi-i aruncă într-o ulcică cu apă în care cădeau sfîrîind.

Apoi, cu un cuțit îmi făcu în glumă cruci însîngerate în creștetul capului, la ceafă, în coșul pieptului. În fine, lăsîndu-mă să răsuflu, ceru usturoi, boabe de piper, rădăcini de păpădie, le pisă în piuliță, bodogănind din gură, le aruncă în apă, adăogă niște buruieni scoase din sîn și, după un clocot, strecură fiertura, sfătuindu-mă să o beau cît oi putea de fierbinte. Cînd soarele năvăli pe geam, m-am pomenit, a doua zi, umflat, galben ca un pepene.

Calicul, jigărit, cu bucile pline de scaieți, mă lingea pe obraji.

La Iași, în biserica Patruzeci de Sfinți, am privit pe rînd toți copiii poftiți sau nepoftiți la toate nunțile boierești celebrate de popa Vasile, în sunetul marșului din *Boccaccio* [68], cîntat săltăreț de muzica militară, condusă de maestrul Cirillo.

Ceremonialul era complect și impunător. Însurățeii — tineri. Mireasa, învăluită în raze de aur, în rochie albă, cu coada lungă de trei metri, ce ondula în urma ei ca șarpele, venea la braț cu mirele, bățos ca o lumînare, urmați de domni în fracuri și clacuri, ce pocneau ca pistolul cînd voiau să se acopere, de cucoane în rochii grele de atlas sau catifea, lucrate de m-me Kieser, croitoreasa elitei ieșene. În jurul lor roiau toți ștrengarii mahalalei, dînd buzna, pîndind finalul *Isaia dănțuiește* — noi îngînam : „Ia-l de cap și-l învîrtește" — semnalul încăierării generale, cînd ne băteam pe bomboanele amestecate cu pitaci, aruncate în policandre, de cel mai întreprinzător cavaler de onoare.

Ne cunoșteam și ne cunoșteau toți. Intram pretutindeni ca la noi acasă. Furam, ca ciorile, de pe mesele întinse, în odăile deșertate, mere, pere, fructele zaharisite de pe torturi, fără habar de ocările femeii din casă, care ne fugărea, greoaie, în ghetele strîmte, dăruite ca să slujească la masă, încălțate, poate, pentru întîia oară în viața ei.

— Ardi-v-ar focul, da' ci vă e de cap ?!... Ei lasă, că vă dau eu...

Așa s-a măritat Olimpia. [.......]

N-aveam chef de nimic. În casă, moș Nicu cu tațele amîndouă puneau la cale viitorul meu. Din odaia noastră auzeam tot. Prea eram năzdrăvan, trebuia să fiu ținut din scurt, să nu mă iau cu toți nespălații.

Nespălații! După șasezeci de ani, cu sufletul curat, cu ochii împăienjeniți de lacrimi, aduc prinosul meu de recunoștință nespălaților care mi-au fost tovarăși credincioși de joc. Închid ochii și văd pe Moscovici, băiatul brutarului, care venea cu buzunarele pline de covrigi, pe Costică al ciubotarului, care sta alături de noi, într-o cocioabă, și era premiant, pe Ghiță Curcubeu, tartorul zmeilor cu gură trăgătoare, pe Vasile al dascălului, de care ne temeam toți, și atîția alții, pe care nu i-am mai văzut. Cu ei răsturnam din greșală tabla alvițarului, ne urcam în turla bisericii, să tragem clopotele cînd treceau morții, cu ei împărțeam la poartă ce aveam bun de la masă. De la ei am învățat să fac fluiere de tei, pistoale de soc, să împletesc bice.

Cum ne întîlneam, ne ziceam pe nume:

— Cum te cheamă pe mata?... Pe mine mă cheamă Georgică. Stau colea, lîngă biserică... Avem un cîine mare... [69]

De bună cunoștință ne luam la trîntă și, o dată puterile încercate, erai soldat sau căpitan.

De la nespălații aceștia am învățat legea superioară a solidarității, necunoscută tineretului de azi.

Nu ne pîram între noi și era vai de capul rătăcitului care ar fi îndrăznit s-o facă. Cu nespălații aceștia, în fine, fără să bănuim instinctul care ne îndemna, ne umpleam de sînge cînd preferatele noastre erau „insultate".

Eram nedespărțiți. Plecam în expediții îndepărtate, exploram cimitire, palate părăsite, sau ne urcam în turnul Goliei, pe jumătate ruinat, pe scări șubrede, gătiți cu coifuri de hîrtie și săbii de lemn, trezind liliecii ce dormeau agățați de grinzi, bufnițe ce se izbeau chioare de păreți.

Ne duceam la scăldat, la iazul de la poalele Ciricului, ne ungeam cu glod, ne întindeam la soare

pînă ce ne ustura pielea de lutul care se usca pe noi. Apoi ne aruncam în iaz, urlînd ca pieile roșii, apucam bivolii de coadă, îi canalizam cu mosorele și, cînd li se umplea burta, alergau galopînd greoi, mugind de spaimă, aruncînd, ca balenele, coloane de apă în urma lor. Ne lipseam de masă ca să lungim ziua. Moscovici aducea pîine caldă și ne strîngeam în grădina rîpoasă a lui moș Tîmpovici, octogenar paralitic, ce se prăjea la soare pe prispa casei, și mîncam usturoi fraged, smuls din răzoarele lui, fără habar de mînia bătrînului, care, stacojiu la față, se frămînta neputincios, blestemîndu-ne în tot felul.

Vara era pe sfîrșite. Ne sfătuisem într-o zi să facem un zmeu din șase coale, pe care să-l înălțăm pe Dealul Aroneanului. Împărțisem munca și obligațiunile după îndemînarea și puterea fiecăruia. Moscovici trebuia să cumpere hîrtia și să-l înflorească, Costică să taie coada din hîrtii colorate, roșii, galbene și albastre. Ghiță Curcubeu trebuia să facă zmeul. Nu-l întrecea nimeni în mahala. Eu, socotit bogat, pentru că nu umblam desculț, trebuia să cumpăr două gheme de ață turcească. Făgăduielile noastre erau sfinte. Dar n-aveam nici un ban, moș Nicu murise, și de ar fi trăit, tot nu mi-ar fi dat.

De cînd se măritase Olimpia, stăteam la ea. Bărbatul ei, judecătorul cu nasul mare, era mai zgîrcit decît moș Nicu. Ar fi fost curată nebunie să-i cer un leu să cumpăr ață.

Trebuia să înălțăm zmeul duminică. Îmi luasem angajamentul cu o săptămînă înainte și mi se părea că am timp destul să aștept o minune care să mă scoată din încurcătură. Nu mai ieșam din casă. Mi-era rușine să dau ochi cu băieții. Numai Costică ținea cu mine, că și el nu vedea lăscaie. Stam trist, nemîngîiat, pe scara din fața antreului, cu ușile deschise, unde ședeau de vorbă, seara, cei din casă cu țața Tinca, o rudă bogată, femeie cu păr de argint, văduvă, cu voce groasă, doctorală, și care fuma ca un turc.

— Du-te, Georgică, şi cumpără o cutie de chibrituri pentru ţaţa Tinca, dar vino repede!

M-am dus într-un suflet. Cînd m-am înapoiat, gîfîind, ţaţa Tinca m-a mîngîiat cu atîta bunătate în ochi, că m-am socotit salvat. Izbînda îmi părea sigură. De bucurie, am tras o raită prin curte. Trebuia să-mi potolesc entuziasmul într-un fel.

Planul era genial, ca orice plan simplu : să-i cer ţacăi Tinca un leu. Am să-i spun : „Săru'mîna, ţacă Tinca, te rog, fii mata aşa de bună şi dă-mi un leu..." şi dacă m-o întreba de ce, am să-i spun : „Vreau să fac un zmeu şi n-am aţă..." Şi dacă o zice de ce nu ceri bădiei — îi ziceam cumnatului meu bădie — am să-i spun drept : „Bădia nu-mi dă niciodată, zice că mîncare am, ghete am, ce-mi trebuie parale ?" şi atunci ţaca Tinca are să bage mîna în portofel şi o să-mi dea doi lei, ba poate chiar cinci... Are atîtea parale !

De obicei ţaca Tinca stătea la noi pînă cînd ceasul de la Mitropolie, care se auzea în tot tîrgul, bătea ora zece. Atunci îşi strîngea ţigările, ochelarii, basmaua şi, ridicîndu-se greu din jeţul ce se clătina, rămas în două rotiţe, îşi lua ziua bună cu acelaşi schimb de vorbe.

— Nu mai stai ?

— Nu, c-o bătut ceasul zece.

— Hai, Georgică, ia-ţi pălăria şi du-te cu ţaca Tinca.

Atît aşteptam. Eu o conduceam întotdeauna. Nu stătea departe, dar mergea foarte încet... Era exerciţiul la care se mărginise. Îi făcea bine şi-i prelungea timpul, închipuindu-şi că înmulţeşte paşii. Zadarnic mă încurajam, dojenindu-mă cu asprime : „Hai, mă, ce eşti prost, spune-o şi isprăveşte... Uite, să ştii, cînd îi ajunge în dreptul felinarului, dacă nu-i spui, eşti o curcă plouată !" Ajuns la felinar, strîngînd pumnii, am luat răgaz pînă în colţ la strada Armenească. Dar nu am îndrăznit nici acolo. I-am cerut dintr-o dată, prosteşte, răstit, cînd am ajuns la poartă.

— Ţaţă Tincă, dă-mi un leu.

— Hai, nu ți-i rușine?! Cine te-a învățat să ceri? Să știi că am să te spun... Ce, ești țigan?... Numai țiganii cer...

Am plecat afurisind pe țața Tinca în tot felul. M-am încuiat în odaie și m-am trîntit îmbrăcat pe canapea, să-mi ascund rușinea și plînsul în întuneric. N-am plîns mult. Cred că am adormit degrabă. A doua zi, cînd m-am sculat, mi-a căzut inima de frică la gîndul că dacă nu duc ața sînt dezonorat.

Eram singur acasă. Frații mei erau împrăștiați. Odaia noastră dădea în odaia în care se țineau vechiturile. M-am scoborît în ea, să caut o hîrtie din care să fac un zmeuraș cu găurele.

Dintr-un vraf de cărți, roase, îngălbenite, ieșea la iveală un volum fără scoarțe, scris mărunt, cu litere grecești, greu de abia îl ridicam de jos. Fără să stau un pic la îndoială, cu speranța nouă, am luat volumul, am ieșit din odaie prin fereastra care da în grădină, ca să nu mă vadă slugile. Sărind gardul stricat ce da în stradă, aprins la față, închipuindu-mă bănuit de toată lumea, am fugit într-un suflet, oprindu-mă, din cînd în cînd, să-mi ridic ciorapii, pînă la Daniil, anticarul din Tîrgul-de-Sus.

Daniil era un bărbat tînăr, frumos, cu barbă neagră și slab de minte. Sta în cămașă și în papuci. Dormea cu ferestrele închise iarna și vara. N-avea nici o mobilă. O cană ruginită, un rest de pepene verde ce se usca cu burta însîngerată, vrafuri de cărți din alte vremuri, ce se fărămițau cînd le atingeai cu mîna, umpleau odaia. O colonie [70] de porumbei, prăsiți acolo din tată în fii, nu văzuseră lumina zilei, și cînd intra cineva în prăvălie — lucru care se întîmpla foarte rar — se refugiau, ca niște copii sălbatici, pe creste de cărți inaccesibile, de unde priveau cu ochi rotunzi, idioțiți de spaimă.

Cu Daniil vorbeam copilărește.

— Bună dimineața. Ce faci, Daniil?

— Ce faci, Georgică?

— Dă-mi și mie o pereche de pui.

— Adu doi lei și-ți dau.

— Doi lei pentru o pereche de pui ?... Da' bine ştii să ceri... Mihăiţă a cumpărat cu un leu o pereche de porumbei albi cu capul negru... Nu mă crezi... N-ai decît să-l întrebi...

— Să-i aducă să-i văd şi eu...

— Dar cartea asta o cumperi ?

— Ce să fac cu ea ?

— Uite ce mare !

— Dacă n-am ce face !

— Spui numai aşa, ca să ţi-o dau degeaba.

— Cît ceri pe ea ?

— Să-mi dai cinci lei.

— Oho ! Săracul de el !

— Dă-mi, că-mi trebuie, şi-ţi mai aduc.

— Adă !

— Azi nu pot, că mă vede.

— Bine, adă cînd oi putea.

— Nici patru lei nu dai ?...

— Nu dau.

— Ştii una ?... Dă-mi un leu şi o pereche de porumbei.

— Porumbei nu-ţi dau să mă tai !

— Atunci dă-mi un leu şi ia-ţi cartea !

— N-am.

— Hai, nu fi prost, scoate leul.

— Gîndeşti că am ?

— Da' cît dai ?

— Zece bani.

— Dă-i încoace !

Rezolvasem problema. Cînd a dispărut în dosul unui vraf de cărţi, unde-şi ascundea comoara, am băgat în buzunar un ghem de aţă dublu, de-abia început, pregătit parcă într-adins pentru mine, care şedea acolo cine ştie de cînd şi servea la cusutul cărţilor.

Am luat gologanii, i-am arătat ghemul din prag şi m-am chitit pe fugă. Daniil s-a luat după mine, dar n-a fugit departe, îi cădeau pantalonii, veşnic fără nasturi. Auzeam cum mă ameninţa din urmă :

— Ei las', că te prind eu, mai vii tu pe la mine !

Oprit la distanță respectabilă, îi cîntam sărind, bătînd din pumni:

„Ciudă, ciudă,
Barbă mare,
Cărți are,
Minte n-are."

Dar văzînd că se apleacă să caute pietre, m-am pus din nou pe fugă. Trecînd prin medeanul [71] plin de lume, am plecat fluierînd la locul de întîlnire, mîndru că puteam să-mi țiu cuvîntul.

— Cît ai dat pe el? m-au întrebat băieții luînd ghemul în primire.

— Doi lei.

— E bun, de unde l-ai luat?

— De la Drăgănescu.

Era pe atunci cea mai mare băcănie din Iași. Dar, cum zice poporul, de haram a venit, de haram s-a dus. Spre seară am înălțat zmeul, pe vînt favorabil, cu alai de copii în urma noastră. Se încadra ca o fereastră tăiată în azur, iar coada lui ondula ca un șarpe sau stătea nemișcată, de părea că a plesnit atlasul cerului.

Dar ce folos! Cînd ne era mai drag, o haită de cîini, pornită de la stîna din deal, venea cu o falcă-n cer și una în pămînt, să ne prăpădească, dacă țipetele noastre n-ar fi adus ciobanii pe urma lor. În învălmășeala produsă de panică, ața, încurcată în spini, s-a rupt, și zmeul a plecat, închinîndu-se, luîndu-și parcă rămas bun, mișcîndu-se din ce în ce mai mic, pînă nu l-am mai văzut.

În ziua aceea l-am pierdut și pe Vasile al dascălului. S-a îmbolnăvit de spaimă și a zăcut șase luni de gălbenare. L-am văzut după boală. Îmi părea strein și mic. Se speriase rău de cîini. Crezusem în el și-mi era necaz. Știți ce înseamnă să fii căpitanul copiilor din mahala?

Au trecut șaizeci de ani de atunci. Într-o seară venise la noi o rudă a nevestei mele, cu băiețelul ei. Am petrecut timpul vorbind de una, de alta, de

greutățile vieții, privind ca bătrînii viitorul cu îngrijorare.

Se făcuse noapte. La plecare m-am dus să-i petrec pînă la tramvai, să fac puțină mișcare. Rămăsesem în urmă cu Dorel, un ștrengar de vreo zece ani. Profitînd de întuneric, băiatul se dete pe lîngă mine și-mi spuse pe nerăsuflate :

— Nene Georges, dă-mi un pol.

— Hai, nu ți-e rușine ?! i-am răspuns. Cine te-a învățat să ceri ? Ce, ești țigan ?...

Băiatul a dispărut rușinat în tramvaiul gata de plecare. Eu am rămas încremenit, speriat de vocea mea, care, semănînd cu a țacăi Tinca, trezise ecoul celei mai grozave dezamăgiri din trecutul meu.

M-am repezit cîțiva pași, dar tramvaiul era departe. Ș-apoi la ce bun ! m-am gîndit. Lui nu i-ar mai fi făcut plăcere, și conștiința mea n-ar fi fost pe deplin satisfăcută.

Întorcîndu-mă spre casă, mă gîndeam rușinat, așa sfîrșesc bătrînii : fac morală cînd au încheiat nebuniile.

Am răscumpărat însă cu o lacrimă curată ofensa adusă copilăriei mele, și vă asigur că nu am plătit ieftin.

O lacrimă la bătrînețe face cît un pol la tinerețe !

Într-o dimineață, potrivindu-mi pălăria pe cap, țața Eliza mă luă în oraș. Aveam ghetele cam murdare, ca omul luat de la joacă. În schimb, purtam la gît un fionc mare de cordea lată, roșie ca para focului. Am mers încet pe la prăvălii, de unde, cu tocmele nesfîrșite, țața Eliza a cumpărat hasa, cituri felurite și prosoape. Pe la prînz a venit Babeta și a început să croiască, să coasă la mașină, care zdrăngănea ca o roată fără ciolane. Priveam înduioșat cum lucra pentru mine cămăși, prostiri, fețe de perină, tot micul echipament al școlarului intern.

Se hotărîse definitiv. Mă înscriseseră la Institutele Unite [72], cel mai renumit liceu din țară din

vremurile acelea, sub direcţia lui Melic, vestitul profesor de matematici.

Vorbind drept, n-am fost mîhnit prea mult. Durerea mea a fost simţitor micşorată de două rînduri de haine noi, de mică şi de mare ţinută, cu gulerul brodat în fir de aur : I. U., într-o ghirlandă de stejar, cu şapcă şi nasturi auriţi.

Într-o bună zi, cu aşternutul la picioare, într-o trăsură cu doi cai — ţaţa Eliza ştia să-şi ţină rangul — am trecut prin tîrg, am intrat într-o curte înconjurată cu ziduri groase, fostul palat al prinţului Vogoride. N-am plîns, n-a plîns nici ţaţa Eliza, care a plecat vexată că directorul nu s-a întins la vorbă.

— Lăsaţi-l.

— Dar cui dăm în primire ?

— N-aveţi nici o grijă.

— Poate mai trebuie ceva.

— Vă comunicăm noi... Hai, du-te şi te joacă !

Am şters-o ingrat, nerăbdător, fără să întorc capul, alăturîndu-mă fără zăbavă lîngă un băiat ce tropăia, legat cu curele şi clopoţei, ca un cal de rasă. Nu mi se ura. Erau atîtea lucruri noi ! Curtea mare, tăiată de o punte de scînduri ce lega clasele de refector [73], grădina cu pomi seculari, gălăgie, copii, clopotul şi un miros pătrunzător de creolină, ce se ţinea de om.

Am intrat de la început sub supravegherea unui neamţ, domnul Freihube, fost sergent în armata germană, uscat, aprins ca un cocoş cu gîtul gol. Purta ghete lucitoare, haine curate, avea priviri ce te fulgerau prin ochelarii cu rame de aur. N-am întîlnit de atunci om mai conştiincios în împlinirea misiunii sale.

Sever şi drept, ne urmărea cu ochi de vultur, fumînd, cu mîinile la spate, o pipă interminabilă, în mijlocul curţii. La masă am refuzat să mănînc, scîrbindu-mă de tainul şcoalei cum e tradiţia printre internii proaspeţi, ca omul de familie, deprins cu mîncări alese. Noaptea, în dormitor, prima noapte petrecută între străini, cu lumină, cu cama-

razi ce mestecau, scrîşneau din măsele, vorbeau prin somn, am plîns cu parapon [74] amintindu-mi de maica Leonora, de tovarăşii mei de joc, de Rozica, de Bombonel, de Calicu, şi pentru că mi-era foame.

A doua zi căzui în cursă. Un superior — cine să te înşele dacă nu superiorii ? — m-a pîndit înainte de a mă duce la cafea în refector şi mi-a oferit un creion, ascuţit gata, în schimbul feliei de pîine şi al merelor de la masă pe trei zile. M-a ispitit creionul, sau n-am avut curaj să-l refuz ? Şi una, şi alta. Am postit trei zile, dar m-am învăţat minte. După ce m-am învechit, luam creionul şi, furişîndu-mă printre elevi, scăpam de gloabă [75], sau mă alegeam cu o urecheală zdravănă, afirmînd cămătarului meu că am uitat.

Ştiam să scriu şi să citesc. Toate lecţiile de latină, aritmetică şi geografie trebuiau spuse pe nemţeşte. Domnul Freihube ne explica în fraze scurte, arătînd cu linia tablourile de pe pereţi, ce reprezentau munca din cele patru anotimpuri, lucrări de cîmp executate cu cai mari, bine înhămaţi, de Pomerania. Pe domnul Freihube îl găseam lîngă noi la deşteptare şi pleca după ce adormeam toţi. De dragul lui am învăţat pe de rost poeziile din *Lesebuch, erster Teil* [76].

Dar ce folos ! Eram atît de neastîmpărat ! Mă deosebeam de ceilalţi copii ca un cal breaz. Mă jucam într-una, mă ţineam numai de nebunii : închideam robinetul la cei cu săpunul pe faţă, aşezam o farfurie cu mîncare pe bancă, în dreptul celui care spunea rugăciunea, puneam piedici, organizam expediţii în podul plin de hrisoave, în pivniţa mare întortocheată ca un labirint, de unde furam morcovi, mă luam la bătaie cu băieţii, pînă cînd domnul Freihube, scos din răbdări, strîngînd criminal din măsele, striga revoltat : *Braesk, dupe mas, in kanţelei !* Era pedeapsa minimă ; pentru mine — maximă : să stai în recreaţie, în picioare, în cancelaria profesorilor...

Aveam tovarăş de bancă pe Moscovici, băiatul unui exploatator de păduri. Amîndoi ne potriveam

de minune. La începutul anului, după ce îmblăneam cărţile, le aşezam simetric în pupitru, îmi încuiam sertarul cu lacăt Wertheim şi aruncam cheile în latrină. Vecin cu noi era un evreu cuminte, roş ca un copil de lapte bine hrănit, fiul unui manufacturier din Brăila, care învăţa conştiincios, nu se asocia cu nimeni, nu primea nici o admonestare. O singură dată s-a lăsat tîrît de nebunia colectivă şi, după cum veţi vedea, a pătimit-o rău. Primisem un pedagog nou, un neamţ, Burkhard, care nu ştia o boabă romîneşte. Băieţii îşi făcuseră obicei. În meditaţia de seară se prezentau la catedră şi, mormăind cea mai trivială injurie, se cereau afară, ridicînd două degete, arătînd cu capul spre uşă.

Pedagogul răspundea invariabil :

— „Ja, ja..." [77]

Dar urciorul nu merge de multe ori la apă. Colegii puseră pe neamţ la curent. Păcatul căzu pe cel mai cuminte dintre noi.

Bernfeld, îndemnat de Aghiuţă, cu seriozitatea lui obişnuită, se prezentă şi, proferînd injuria care în gura lui părea mai trivială, ridică două degete şi căzu fulgerat de o pereche de palme zdravene, care dezlănţuiră în clasă furtună transformată în delir cînd Bernfeld, repezindu-se la pupitru să ia ceva să-l omoare, îi aruncă în cap un sfert de sugativă, care pluti în aer ca un fluturaş.

Bernfeld era martirul [78] meu. După şaizeci de ani, îi cer iertare. Îl necăjeam în tot felul, şi el răbda cu o resemnare îngerească. Dar într-o zi, scos din fire, de două ori mai voluminos decît mine, mă prinse de guler şi mă scutură, crispat de enervare, de nu mai ştiam pe ce lume trăiesc.

Eram totuşi iubit. Fără mine, clasa părea pustie. Cînd m-am înapoiat la şcoală, după ce zăcusem o lună de scarlatină, am fost primit cu aclamaţii, iar domnul Freihube se uita mai mult la mine, care-l ascultam cu gura căscată, cînd povestea grozăvii din războiul de la şaptezeci.

Profesorii nu-şi dădeau mare osteneală. Ne scoteau în faţa catedrei să spunem lecţiile învăţate pe

de rost. „Paris, capitala Franței, cu un milion de locuitori, fabrici, universități etc." Povestea spartanului cu vulpea care i-a mîncat ficații, și cum a aruncat călăul securea, fugind îngrozit de căutătura încruntată a lui Mihai Viteazul. După atîția ani, mărturisesc cu nedumerire, dacă nu cu rușine, n-am auzit nici mai tîrziu în școală, nici în casă vorbindu-se în mod deosebit, bunăoară, de Eminescu, de Kogălniceanu, de Hașdău, de Odobescu.

Recitam poezii din Bolintineanu sau Alecsandri, fără să cunosc nimic din viața lor. Profesorul de limba romînă, un transilvănean, ne citea uneori în clasă, pe cînd eram în școala fiilor de militari, pasteluri de Alecsandri, comentîndu-le sumar, cu grai ardelenesc :

— „Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară." Vedeți ce frumos se repetă poetul, și reîncepea : „Ziua ninge, noaptea ninge..."

Ningea într-adevăr. Ningea frumos, cu fulgi mari, și priveam pe fereastră, dus cu gîndul la barba lui sf. Nicolae, cînd răposatul P... mă chemă la realitate : „Eu îmi sparg pieptul aici, și tu te uiți la fereastră ; ia spune, rogu-te, ce ai înțeles..."

Ridicîndu-mă deșirat în bancă, am început, fără a sta pe gînduri, imitîndu-i vocea, stîrnind un nou rîs homeric :

— „Ziua ninge, noaptea ninge"... adăugînd admirativ : „Vedeți ce frumos se repetă poetul..."

Viața mi-am petrecut-o în școli. Acasă veneam din ce în ce mai rar. Nu se interesa nimeni de mine. Totuși, cînd se apropia vacanța, cu deosebire cea de Crăciun, înnebuneam laolaltă. Răsturnam școala. Ne cățăram ca pisicile să scriem pe grinzi, pe ușori [79], celebra exclamare :

Vive les vacances,
Adieu les pénitences,
Les livres au feu,
Les professeurs au milieu ! [80]...

Bieții profesori ! Ce buni erau și cît i-am regretat în urmă !

Mi-e ruşine cînd mă gîndesc şi totuşi întrerup povestirea, ca să mărturisesc crima ce-mi apasă şi azi conştiinţa :

După o strălucită carieră, Institutele Unite se desfiinţaseră. Domnul Freihube îmbătrînise, sărmanul, fără drept de pensie.

L-am întîlnit întîmplător, mai tîrziu, cîţiva colegi de şcoală, băieţi cu avere, într-un birt, unde neamţul, sărăcuţ îmbrăcat, bea, retras, un păhărel de vin, la un colţ de masă. Bucuria noastră a fost fără margini. L-am ridicat pe sus, l-am adus între noi, am poruncit mîncări alese, vinuri scumpe şi, tainic, atît cît permiteau spiritele întărîtate de vin, am strîns pe loc, mînă de la mînă, o sumă de bani. Unul dintre noi, n-aş putea spune cine, i-a ţinut o cuvîntare demnă de cel mai bun romîn, după care, ne-am luat angajamentul să-i cumpărăm un palton de la „Braunstein", vechiul magazin de haine gata din Uliţa Mare, şi să-i facem în urmă o rentă viageră, contribuind, fiecare, anual, cu suma de care putea dispune. Lista alcătuită pe întrecere da un venit de patru sute de lei lunar.

Cîţi credeţi că s-au ţinut de cuvînt ?

Nici unul !

Întîlnindu-mă a doua zi cu unul din colegi, ne amintirăm buimaci că i-am dat întîlnire:

— Hai, mă, ne aşteaptă Freihube...

— Dă-l dracului de neamţ !...

Anul şcolar a trecut repede. Cu toate nebuniile mele, eram cel dintîi în clasă. Mîncasem chiar la masa premianţilor, cu toţi profesorii şcoalei, la care băieţii din clasele superioare m-au îmbătat turtă. Posedam numeroase atestaţiuni, cartoane felurite, frumos caligrafiate în franţuzeşte :

„Point de mérite
décérné à l'élève Georges Braesco pour application à la langue allemande" [81]

cu care puteam răscumpăra orice greşală, dînd, bineînţeles, numărul de mărturii corespunzător. [.......]

De cîte ori vine Crăciunul şi se strîng copii în vacanţa de sărbători în jurul sobei, mi-aduc aminte de un biet croitor evreu, muncitor, cu barbă de patriarh.

Herşcu Parizer şedea la Iaşi, în strada ce se numea pe atunci, nu ştiu pentru ce, Uliţa Rusească, căci nu era picior de rus.

Parcă-l văd stînd în picioare, acoperit, iarnă-vară, cu scufiţă de catifea neagră, mînuind foarfeci grele care muşcau, scîrţîind, postavuri felurite, plimbate de mîna meşterului pe linii ce se întretăiau misterios, trase cu cretă albastră, subţire ca o coajă de săpun.

Şedeam ipocrit, cuminte, lîngă el, pîndind foarfecile, pe care le apucam îndată ce le lăsa din mîini, fărămiţînd resturi de postav, umplînd casa de gunoi, de ţipetele evreului, care, în jiletcă şi papuci, ridicînd braţele şi sprîncenele, mă anatemiza cînd se întîmpla să tai vreo betelie, chemînd zadarnic asupra mea toată mînia cerului. În schimb, apărea madam Sura, cernită, strînsă cu bariş de mătase neagră, şi-l potolea blajin, într-o limbă ce mi se părea de miere. Uitînd ulcelele ce fierbeau mocnit la vatră, se repezea arsă, ciocănindu-mă cu lingura de lemn, pentru că nu mai aveam astîmpăr. Zelos să repar o pagubă, pricinuiam alta, repezindu-mă, răsturnînd ulcica pornită să dea în foc, umplînd casa de poftă de mîncare, de chirăieli, scoţînd din odaia de alături lucrătoarele, fetele lui Herşcu, două domnişoare mari, curtate de ofiţeri — croitoria era civilă şi militară — şi una mai mică, pistruită atît cît să-i şadă bine.

Ghizela, astăzi îmi dau seama, îmi era dragă în taină, deşi mă certam cu ea într-una pentru că se strîmba la mine ori de cîte ori făceam vreo poznă.

— Ai înnebunit, ori ce-ţi este ? Hai, du-te acasă, mă rog.

Plecam înciudat, urmărit de rîsul fetelor, pe care le lăsam frumuşele în urma mea, regretînd că nu pot s-apuc de coadă pe Ghizela, ce profita de îm-

prejurare să-mi tragă un ghiont în spate, chitindu-se pe fugă.

Herşcu Parizer mă cunoştea din faşă. El mi-a făcut prima pereche de pantaloni lungi. În casa lui mîncam toate bunătăţile : tăiţei de casă cu magiun, turtă dulce înflorită cu miez de nucă, pandişpan de purim, sau prăjeam, stînd cu Ghizela la gura sobei, boabe de porumb ce ne înnegreau dinţii.

Locuia lîngă moş Nicu, epitropul şi duşmanul copilăriei mele. M-a dezmoştenit cînd n-aveam încă zece ani, prevăzînd că am să mă aleg un rău pentru că rupeam ghete şi haine nevoie mare.

Moş Nicu rămăsese neînsurat, trăia, aşa se şoptea în casă, cu Catinca, jupîneasă oţărîtă, cu cercei de mărgean şi tulpan alb, care-i cunoştea toate slăbiciunile : îl doftoricea, îi răsucea ţigări, îi făcea pască, una singură, de orez, încinsă cu cunună mare, groasă de două degete, ca să ţină loc şi de cozonac la sărbătorile Paştilor.

Iarna, către asfinţitul soarelui, îi întindea masa de cărţi, în jurul căreia se adunau patru holtei îmbătrîniţi, ţăpoşi ca nişte arici.

Conul Costache, conul Alecu, conul Vasilică şi moş Nicu, sorbind cafeaua tacticos, fumau pe întrecute, jucau preferanţ[82] la o para fisa. Mai tîrziu jocul s-a spart : unul a murit, altul s-a îmbolnăvit, iar pe conul Costache nu l-am mai văzut multă vreme. Într-o zi geroasă de Crăciun, pe cînd mergeam pocăit alături de moş Nicu, l-am întîlnit pe stradă, îmbătrînit, sărăcăcios îmbrăcat, căci, după cum spuneau cucoanele, bătuse la tălpi toată averea.

— Sluga dumitale.

— Plecăciune.

— Ce mai faci, coane Nicule ?... Tare de mult nu te-am mai văzut.

— Nici eu nu te-am văzut pe mata.

Şi isprăvind conversaţia, se priveau, cîntărind din ochi isprava timpului.

— Irra... zise de la o vreme moş Nicu, bucuros că şi-a adus aminte, bine că te-am întîlnit. Mi-ai rămas dator jumătate de galbăn, ţii minte?

— Eu?!

— De la preferanţ...

— Ţi-oi fi rămas, nu zic...

— Dă-mi-i, nu ştii mata, cine-şi plăteşte datoriile se îmbogăţeşte.

— N-am, cucoane.

— Nu se poate.

— Crede-mă, uite ce am... Asta-i toată averea. Şi scoase din jiletca veche, pătată de bale, să-i arate cîţiva gologani de aramă.

— Dă cît ai, nu-i ruşine. Azi oleacă, mîine oleacă, scapi de bucluc.

Şi băgînd gologanii în buzunar, se depărtă cu mine, lăsînd pe conul Costache buimăcit, fără plecăciune, îngheţat la marginea trotuarului.

Mă luasem, îngheţat şi eu, pe urma lui moş Nicu, hotărît să-i spun pe drum, ca la orice sfîrşit de vacanţă, că-mi trebuie pantaloni.

Dar amînam mereu spovedania, aşteptînd să treacă oamenii, fixîndu-mi ca de obicei un termen ultim, casa cu poarta verde, pe care o depăşii fără curaj de a mărturisi păcatul. Îmi făcuse o pereche de Sin Dumitru. E drept că jocurile de atunci erau din cale afară de nebuneşti. Şodronul, pichiul, oina, care-ţi lua talpa ghetelor, capra, poşta şi încărcarea măgarului, prinşi unul de altul cu capul în perete, peste care săreai spintecînd, de regulă, pantalonii.

Bătrîna infirmieră, care se oblojise la şcoală pe mîncare, povestea megieşilor că a pierdut în viaţă două lucruri scumpe: bărbatul, împuşcat din greşală la vînătoare, după ce abia se luaseră, şi ochii, cîrpind pantalonii mei în fiecare seară. Ajuns aproape de casa lui moş Nicu, amînînd pentru altă dată ce aveam să-i spui, am intrat, dornic de joacă, la Herşcu Parizer. Era sîmbătă. Se înserase. Pe masă ardeau două lumînări ce răsfrîngeau luminiţele odăii pînă în fundul curţii, ţintuind cu stropi

de lumină piulița, chilugul [83], rîșnița de cafea și tava culcată în dosul ibricului, ce răsărea uriaș în mijlocul ligheanului, larg deschis, de alamă. În casă erau musafiri, femei în haine bătrînești de mătase, gospodine frămîntate de griji și de rod, ce povesteau cuminți întîmplări din viața lor umilă, vorbind pe rînd sau toate o dată, sorbind din ceai, la care-și încălzeau mîinile înăsprite de treburile gospodăriei. Rămăsesem încurcat în mijlocul odăii, dereticată ca pentru sărbători.

— Ai venit ?

— Mă duc.

— Ei, stai, ce te grăbești ?... Ghizela ! Iaca, ți-o venit tovarășul... Vrai un ceai ?

— M-așteaptă acasă, zic eu, dînd să ies pe ușă. Dar m-am întors rușinat, înfuriat ca un berbec zădărit, de Ghizela, care-mi trăsese pe la spate colțul de cămașă ce ieșea prin ochelarii pantalonilor. Neștiind ce să fac, am început să plîng, și nu pot spune dacă plîngeam de rușine sau pentru că Ghizela, care plătise scump perfidia, suspina o dată cu mine. Madam Sura, indignată, a vorbit nu știu ce cu bărbatu-său, luînd de martori pe musafiri, terminînd în romînește :

— E copchil.

— Dacă-i copchil trebuie să rupă hainele ? !

— Să fie sănătos ! Are avere de la babacu-său. Fă-i o pereche de pantaloni.

— Da' i-am făcut deja o pereche.

— Ei, ai să-i mai faci una, să vedem, ce are să fie ? !

— Cînd o auzi conu Nicu !

— Du-te de vorbește cu el, ce ești așa fricos ? ! Parcă o să te omoare !

Bătrînul dete din umeri, își puse pălăria peste chitiuța de catifea și ieși pe ușa ce da în stradă.

La Herșcu Parizer lucrau boiernași, negustori și răzeși haine groase de șiac cărămiziu, bătut în piuă pe la mînăstiri. Lucru fără moarte, un singur model, cu un singur fel de nasturi, căptușit cu chimbrică [84]. [.....]

Pe Herşcu Parizer l-am pomenit în casa lui moş Nicu de cînd am venit pe lume. Îi lucra lui şi nouă — eram doar patru fraţi — haine largi, tocmite pînă la gologan, îi asculta jălăniile, nebuniile noastre, peripeţiile proceselor şi povestea repetată cu drumul care l-a făcut la Huşi, singura dată cînd a mers călare şi era să-l omoare hoţii.

Moş Nicu nu ieşea din cuvîntul lui Herşcu Parizer, care nu intervenea, ce-i drept, decît în ceasuri grele. El l-a înduplecat să cumpere surorilor pian, să le facă rochii cu coadă lungă, după ce au ieşit din şcoală. Dar ce mai tura-vura, trebuia să fie prieteni, aveau aceleaşi patimi, le plăcea cafeaua şi trăgeau tabac urîndu-şi sănătate după ce strănutau de săreau pisicile, zbîrlite, cu coada în sus, pe fereastră.

Cînd l-am văzut că pleacă, nu mai aveam habar, cîştigasem pantalonii. M-am întors spre Ghizela. Isprăvise şi ea de plîns. Ne apropiasem. Privindu-ne îmbunaţi, am ieşit tiptil în stradă, alergînd ca să ne dăm pe gheaţă la marginea trotuarului. Eram neîntrecuţi, vestiţi printre copii în toată mahalaua; zgîriam gheaţa întorcînd călcîiul cu meşteşug, lunecam cu picioarele strînse, ne lăsam puică sau, sugînd cu deliciu ţurţuri de gheaţă desprinşi de la streaşină, ne lăsam tîrîţi de sacagiii ce ne cunoşteau, atîrnîndu-ne de sania ferecată în legături de gheaţă, sau ne turteam nasul, în ajunul Anului nou, de geamul băcăniilor cu uşile îngheţate, brodate de ger, mînînd pluguşorul pentru două smochine, ziua nămiaza mare. Ne-am întors acasă umflaţi de ger, cu fălcile încleştate, cu ghetele rupte, ude de zăpadă.

— Ia priviţi, oameni buni, ăştia-s draci, nu altceva! Ci trebuie să te iei după dînsul? El e nebun, da' tu eşti domnişoară... Ia uită-te în oglindă, şade frumos?

Mărturisesc după atîţia ani că-i şedea nespus de bine. O priveam cu drag, opărindu-se, roşie ca para focului, cu ceaiul pe care ni-l pusese dinainte madam Sura, îmblînzită, după ce se săturase de ocară.

Cînd veni Herşcu Parizer, văzînd halul în care eram, mă luă de odihnit.

— Eu nu ştiu ce ai de gînd!... Fecior de boier eşti ?...

Dar privindu-ne pe amîndoi, dete din umeri, după obiceiul lui, şi începu să rîdă o dată cu noi, cu toată casa.

— Vino-ncoace !

Aşezîndu-mă drept, crăcănat, în mijlocul odăii, mă puse să ridic pantalonii şi, potrivindu-şi ochelarii, începu să strige : „Patruzeci şi doi, şaizeci, douăzeci şi trei"... numere ce-mi răsunau divin în urechi, pe care le trecea docil într-un carneţel de măsuri una dintre domnişoare, cea mai mare, plecată pe masă, cu şalul în spinare, cu pieliţa albă, frumoasă, de aristocrată.

Au trecut ani de-atunci. Herşcu Parizer, îmbătrînit cu timpul, se lupta din greu cu concurenţa. De cîte ori veneam în Iaşi, mă lăsam tîrît de amintiri în Uliţa Rusească. Priveam cu inima strînsă prăvălia scundă, ocrotită de aceeaşi firmă îngustă, neagră, scrisă cu litere albe :

HERŞCU PARIZER

croitor
civil şi militar

încadrată între un metru şi o pereche de foarfeci deschise, ştearsă de ploi, de vreme. Lîngă el, se ridicase o prăvălie nouă, cu ferestrele dintr-un geam, cu rafturi pline, intitulată cuceritor, cu litere de aur :

CROITORIE MODERNA

Dar Herşcu Parizer, după cum spunea madam Sura, în vorbă să-şi mărite fetele, trăia încă binişor, slavă Domnului, mai păstrînd ceva din vechea clientelă, pensionari, care nu-l lăsau să moară.

Progresul, ca şi natura, are însă legi fatale. N-a trecut mult, şi peste drum de Herşcu Parizer s-a mai deschis un atelier :

CROITORIE AMERICANĂ

M-am întors îngrijorat spre locuinţa binefăcătorului meu. Căsuţa se pitise de tot. Firma dispăruse. La un ochi de geam, strîns între croitoria modernă şi cea americană, un anunţ, scris cu ornamente mari, indica singur trecătorilor pe Herşcu Parizer, „cel mai vechi croitor din Uliţa Rusească", adăogat de mîna lui stîngace, ca de copil.

Era tot ce găsise bătrînul împotriva tineretului cuceritor.

Am intrat să-l văd. Madam Sura murise cam o dată cu moş Nicu. Fetele erau la casele lor. Ghizela se expatriase în America. Herşcu Parizer se închina, mişcînd buzele serafic, palid ca un muribund.

Nu l-am întrebat... La ce bun ?!... Reprezentam două lumi.

Nu ne-am mai fi cunoscut...

Singuri cavalerii, răzimaţi de muşcatele ce se ofileau în dosul ferestruicilor, m-au petrecut cînd am ieşit din casă, galanţi, satisfăcuţi, cu ochii lor de altădată.

Tîrîş-grăpiş, am trecut cînd corigent, cînd repetent, dintr-o clasă într-alta.

Pentru că mă băteam cu toţi băieţii din mahala, epitropul şi mătuşile declarară într-un glas că numai şcoala militară îmi va veni de hac. „Nu se învaţă carte, ziceau ele, dar te muştruluieşte de-ţi merge untul !"

În această nădejde nu mai învăţam nimic.

— De ce nu înveţi, mă băiete ? mă întrebă profesorul de latină.

— Eu am să intru în şcoala militară, nu am nevoie de latină.

„Nu ştie, el are să intre în şcoala militară"... strigau băieţii în cor cînd eram chemat la lecţie.

Din balconul institutului, un balconaş mic, şubred, de unde pornea un jgheab răzimat de marginea unei haznale — instalaţiune primitivă de „tout-à-l'égout" — ascultam vara marşul corniştilor şi fericeam băieţii din şcoala militară, care se duceau la instrucţie să se joace, gîndeam eu, de-a soldaţii, cu muzică şi puşti adevărate.

Am cunoscut mai tîrziu această fericire. N-o doresc nimănui. Ce am suferit cîţiva ani de zile ajunge, socot, să-mi răscumpăr cu prisosinţă partea mea de rai. Disciplina oarbă şi fără raţionament era baza educaţiei, încredinţată elevilor din clasele superioare şi unui mănunchi de ofiţeri, aleşi printre cei mai energici. Trebuia să circuli cu mîinile la vipuşca pantalonilor. Nu te puteai mişca nespionat. În clasă, în dormitor, la masă te duceai cu frontul, după laborioase alinieri, comandate pe întrecute, exagerat, numai de elevii din ultimul an, care se iniţiau pe rînd în secretele artei militare. Pedepsele curgeau ca ploaia, pentru că ai mişcat în front, pentru că ai întîrziat la front, pentru că ai vorbit în front şi, slavă Domnului, azi ştie oricine, în front nu se vorbeşte.

Zelul educatorilor de a scoate astfel oameni de treabă din copiii care făceau disperarea familiilor era explicabil : programul era atît de încărcat, încît nu ne puteam întîlni decît la front. Acolo se puteau urmări greşelile. Natural, pedepsele erau variate, porneau, cum cere pedagogia, de la simplu la compus. Cea mai simplă era să stai de santinelă, echipat de război, în frig, pe sală, în faţa uşii de la camera ofiţerului de serviciu, pe cînd ceilalţi dormeau duşi.

Am zis că pedepsele erau gradate. Aceasta nu împiedica să fii observat cu predilecţie, să iei deodată toate pedepsele de arest, închisoare, carceră, pe care, să te conformezi pedagogiei, le executai pe rînd. Sistemul era ingenios. O pedeapsă atrăgea pe alta, şi erau atîtea motive, că izvorul era nesecat. Ieşeam din meditaţia de seara istoviţi, flămînzi, pentru că tineri, munciţi ca robii, mîncam

pe sponci. Stam zgribuliţi de frig, cu mîinile înghețate, tunşi chilug, ascultînd descoperiţi, în viscol, „ruga", sunată, cu fălcile umflate peste măsură, de un biet cornist, care servea ţara scoţînd note false de la rinichi.

Adevărata şcoală a disciplinei era însă în dormitor. Închipuiţi-vă o sală lungă, cu pături uniforme, iar noi, inferiorii, în cămăşi de noapte scurte, aliniaţi la marginea paturilor, aliniate şi ele, aşteptînd, înţepeniţi de aşteptare, cu hainele frumos păturite în palmă, inspecţia caporalilor, care-ţi băteau pantalonii în nas, să-ţi dovedească că nu i-ai scuturat, îţi rupeau toţi nasturii de la manta, să-ţi arate că se clatină, sau îţi descoseau pe de-a-ntregul un crac de pantalon, urmînd să-l coşi, în tîrziul nopţii, la lumina lămpii.

N-aveai scăpare nicăieri.

Nebunia disciplinei cuprinsese pe toată lumea. Ofiţerii, tineri, în haine lucitoare, erau ignoranţi şi brutali. Un cizmar care întîrziase să strîngă din dormitor căputele ce trebuiau reparate în timpul nopţii a fost dus în pumni de locotenentul de serviciu de la un capăt la celălalt al dormitorului, unul înaintînd, celălalt retrăgîndu-se cu ochii ţintă în ochii superiorului, beat de furia nepotolită. A doua zi, soldatul a fost internat la infirmerie, cu fălcile umflate, bolnav — zicea doctorul — de oreion.

Vă închipuiţi acum de ce într-o dimineaţă ne-am trezit înlemniţi de surprindere, lipsiţi de răcnetele superiorilor, care întovărăşeau de regulă semnalul deşteptării, cîntat de cornist pe sală, cu ecouri infernale. O veste circula printre noi, grăbită, ca o nenorocire : „A fugit clasa IV", elevii care vegheau la menţinerea ordinei cu puteri discreţionare. Îi iubeam, la fel cu cîinele care linge mîna stăpînului ce-l loveşte. De altfel, eram totdeauna gata de iertare. O vorbă mai dulce, o familiaritate binevoitoare a superiorului opreau lacrimile gata să cadă, ştergeau ruşinea afrontului.

Rătăceam ca nişte copii rămaşi de capul lor. E drept că republica n-a durat mai mult decît aceea de la Ploieşti. [.......] Clasa III-a a luat locul clasei a IV-a. Viaţa militară, întreruptă un moment, îşi reluă firul cu impulsivitate proaspătă, sporită de ambiţia noilor comandanţi, care ţineau să se arate vrednici de înaintaşii lor. Ne găseam la începutul lunii iunie, ne pregăteam de examene, cuminţiţi de grijă. Nu se ţineau meditaţii, profesorii nu mai veneau la şcoală. Elevii, împrăştiaţi, citeau pe capete, refugiaţi în colţuri de linişte, sub scări, la mansarde, în dosul stivelor de lemne din fundul curţii.

Dar evenimentul ne înfierbîntase judecata. Nu se mai ţinea nimeni de carte. Grupuri-grupuri de elevi discutau cu aprindere evenimentul, împrăştiindu-se repede cînd venea superiorul, înştiinţîndu-se reciproc în caz de primejdie.

Circulau fel de fel de zvonuri. Unii susţineau că băieţii de clasa IV-a au trecut Prutul pe la Ungheni, unde s-au înrolat în armata ţarului. Alţii, mai bine informaţi, afirmau că, îmbarcîndu-se la Constanţa, au fost prinşi de turci, duşi la Constantinopol. În cele din urmă, aflarăm că vitejii, în cap cu sergentul-major, şeful promoţiei şi băiatul comandantului şcoalei — îndrăzneala lor ne aiurise — erau pe drumul de costişe ce duce la Vaslui şi în Bucureşti. Sculaţi în puterea nopţii, se zicea că au sărit peste zidurile care ne despărţeau de palatul lui Grigore Sturdza. Prinţul, „beizadea Viţel", cum îl numeau ieşenii, pentru că ridica în puterea braţelor un viţel luat de la ţîţa vacii, cu care se exercita zilnic fără să simtă sporul greutăţii, avea şi el un băiat în şcoala militară, pe Dimitrie Sturdza, după numele unuia din strămoşi, care trăia refugiat de mult în Spania. Băiatul aprovizionase pe evadaţi cu mîncare şi cu tutun, iar prinţul — afirmau cei iniţiaţi — le dăruise, cu mîna lui, o pungă de galbeni, să aibă de cheltuială. Mai tîrziu ne-a spus domnul Vasile, portarul şcoalei, că elevii au plecat frumuşel pe poarta cea mare, în zorii zilei,

spunînd că se duc, cum era regula în fiecare duminecă, la baie, pe plutoane, cu noaptea-n cap, că băiatul colonelului fusese scutit de camarazi să ia parte la această manifestare, obligat să stea acasă. Scopul lor era să se prezinte ministrului de război ca să protesteze împotriva unei legi nesăbuite. Se plănuise, în adevăr, ca absolvenţii şcoalelor militare să nu treacă fără concurs la cele superioare din Bucureşti, urmînd ca cei rămaşi fără loc să-şi încerce norocul în alte şcoli, unde de altfel nu s-ar fi putut înscrie din cauza deosebirii de program. Cînd am cunoscut adevărul, sufletul nostru s-a umplut de jale. Eram indignaţi gîndindu-ne la suferinţele camarazilor noştri mai mari, care plecau voiniceşte, îndurau privaţiuni de tot felul, expuşi la cine ştie ce pedeapsă, pentru ca să protesteze împotriva unei măsuri ce le ameninţa viitorul, care în definitiv era şi al nostru. Discutam aprinşi pe grupuri. În curînd grupurile se împuţinară. Nu mai exista ierarhie. Un suflu de revoluţie clătina minţile tuturor. Se ridicară oratori să arate că e o mişelie din partea noastră să stăm indiferenţi, să mîncăm cireşi, bunătăţi de tot felul, cumpărate peste gard de la băcănia lui Arghiropol, cu riscuri mari, e drept, dar de care camarazii noştri erau lipsiţi, rătăcind, expuşi să moară, ca nişte martiri, pentru interesul nostru.

Ofiţerii se sileau să ne împrăştie. Grupurile plecau, să se formeze, din nou, mai încolo. Comandamentele recomandaseră prudenţă, pentru a nu zădări spiritele. Lucrul se simţise. Disciplina întemeiată pe brutalitate dispare o dată cu cauza care o produce. De altfel, nu erau decît opt carcere şi o sală de închisoare, iar noi, două sute. Nu se poate lupta cu mulţimea sigură de impunitate. În cele din urmă, conciliabulele încetară. Hotărîsem, în secret, să ne solidarizăm cu clasa IV-a, să fugim cu toţii. Nu ştiu care din noi afirmase sentenţios că o trupă sub arme nu se poate aresta.

Se impunea aşadar să fugim înarmaţi. Era, pe lîngă o chestiune de demnitate, să nu ne asemănăm

— disciplina nu-şi pierdea dreptul — cu o ceată de derbedei, şi o chestiune de prudenţă elementară, căci ne aşteptam, Doamne fereşte, la orice primejdie, bunăoară o luptă cu trupele din garnizoană, venite în urmărirea noastră. N-aveam cartuşe, e adevărat, în schimb învăţasem deja atacul cu baioneta la Copou, unde umpleam cîmpul cu urletele noastre victorioase, jinduiţi de ofiţerii instructori de la dorobanţii cu schimbul, care ne dădeau de exemplu cu înjurături admirative.

Alesesem dintre noi trei şefi — triumviri — jurîndu-le solemn, prin ridicare de mîini, cum obişnuiau cavalerii de Malta, că ne vom supune orbeşte. Atotputernici erau Gorănescu Alexandru, băiatul unui general de la Focşani, şi Savel Manu, nepotul ministrului de război, făuritorul legii care ne răsculase, şi Aslan.

Hotărîrea luată, trecurăm milităreşte la acţiune. Trebuia să mergem în dormitoare, să ne luăm armele. Camerele de dormit erau împărţite pe plutoane, despărţite printr-o sală lungă, care lega cele două aripi, încuiate din cauza evenimentelor.

Urma, aşadar, să urcăm şi să coborîm scara principală, prin care trebuia neapărat să trecem, pentru a ridica puştile de la rastele. S-a recomandat, fireşte, conspiratorilor linişte, prudenţă, dîndu-li-se instrucţiuni să se tîrască, să se aplece cînd vor trece pe sub ferestrele trădătoare. Unii s-au conformat, alţii, cei intransigenţi, au trecut sfidători, agale, iuţind fără voie ultimii paşi, singura dovadă de slăbiciune care păta, oarecum, curajul lor. Fricoşii treceau furişîndu-se neîndemînatici, plecînd capul, ridicînd spinarea şi mai ales puşca, pe care o ţineau ca lumînarea la Înviere, în loc s-o culce de-a lungul pămîntului.

Această defilare de ţevi pe dinaintea ferestrelor direcţiunii, care dădeau în sală, sfîrşi prin a atrage atenţiunea comandantului.

Nu i-a fost greu ofiţerului trimis în recunoaştere să dea peste noi, care aşteptam, leoarcă de nădu-

şeală, să ne strîngem în sala de dans, de unde urma să fugim pe poartă.

— Ce căutaţi aici ?

— Să trăiţi, don locotenent...

— Marş !

Ne-am împrăştiat ca potîrnichile. Numai capii răscoalei veneau, ce-i drept, liniştiţi, în urma fugarilor, privindu-i cu dispreţ cum se grămădeau să-şi lepede puştile ca să nu fie bănuiţi. În curte urmaşii lui Ştefan cel Mare adunară sfărîmăturile, îndemnîndu-le din nou la luptă.

Înălţat pe o droaşcă veche, Gorănescu ţinu un discurs înflăcărat, arătînd că :

„Cei ce rabdă jugul şi-a trăi mai vor,
Merită să-l poarte spre ruşinea lor." [85]

Nu voiam nici unul să purtăm jugul. Am fost chiar de părere să plecăm imediat, idee care a fost combătută, arătîndu-se că trebuie să luăm mai întîi masa. Această părere a întrunit sufragiile. Ne-am dus în sufragerie, înţeleşi ca, la un semnal dat, Gorănescu se va ridica în picioare, să ralieze pe credincioşi, strigînd : „Cu Dumnezeu şi pentru clasa IV-a, înainte !", mulţimea să scoboare repede pe scări, condusă de mine, care, în calitate de ieşan, trebuia să-i scot pe drumul cel mai scurt afară din oraş.

La semnalul convenit, am năvălit în masă, urlînd nu ştiu pentru ce, înfierbîntaţi de grozăvia actului ce săvîrşeam, îndreptîndu-ne în dezordine, gonind parcă ne-ar fi urmărit cineva, speriaţi de tropăiturile noastre, pe şoseaua bătută de exerciţiile zilnice, ca şi cum s-ar fi isprăvit pămîntul. În grădina din faţa şcoalei, comandantul, colonelul Macarovici, discuta liniştit cu Ralet, vestitul profesor de matematici.

Dar şeful nu ne dete răgaz : „Înainte, băieţi !"

După o scurtă şovăire, am pornit ca o trombă, ieşind pe poarta şcoalei sub ochii comandantului, care ne privea cu braţele încrucişate, neclintit ca o statuie de piatră.

Dar Dumnezeu a vrut, se vede, să ne arate de la început calea greşită ce luasem. Spusesem băieţilor, din vreme, să apuce, cum vom ieşi din şcoală, pe prima stradă la dreapta noastră. De acolo, coborînd la Rîpa-Galbenă, ajungeam numaidecît pe şesul Bahluiului, afară din oraş.

Nu ştiu pentru ce rămăsesem în urmă. În faţa şcoalei noastre se afla un pensionat de domnişoare, cu o stradelă ce ducea la clădirea aşezată în fundul curţii — palatul Vogoride — în care petrecusem primii ani de şcoală. Cuprinşi de panică, fugarii se aruncară în stradelă ca într-o vîltoare, de unde puteau fi scoşi ca din oală. Strigam răguşit, disperat, ca unul ce mă socoteam răspunzător de catastrofă : „Înapoi, înapoi !..."

La ferestre, fetele, entuziasmate, claie pe grămadă, fluturau batiste minuscule. Dar cine să le bage în seamă ? Pornisem în aceeaşi dezordine, fugind mereu, coborînd strada Carp, ieşirăm, prin Rîpa-Galbenă, în dosul gării, afară la cîmp.

Vestea se răspîndise cu iuţeala fulgerului. Lumea se adunase alergînd, sporind ceata derbedeilor care se ţineau de noi. Părinţi şi corespondenţi ne urmăreau în trăsuri, implorîndu-şi fiecare odrasla să se întoarcă înapoi.

— „Grégoire", striga bătrînul, cuconul Nicolae X feciorului său, băiat întîrziat, intrat în şcoală ca prin minune, chinuit de ticuri nervoase căpătate din practica viţiului care veştejeşte copilăria, „Grégoire, écoute le conseil de ton père..." [86]

— „Non, papa", răspunse Grégoire, care fusese crescut cu guvernantă, „je ne peux pas trahir mes camarades..." [87]

În sfîrşit, ne oprirăm pe marginea Bahluiului. Soarele scăpăta. Suflînd greu, ştergîndu-ne de năduşeală, abia liberaţi de robia disciplinei, ne întocmirăm din obişnuinţă în front.

Înregistrasem defecţiuni mari. Ivirea neaşteptată a colonelului în faţa şcoalei fusese dezastruoasă. Părinţii se depărtau, frîngîndu-şi mîinile. Corespondenţii dădeau din umeri, ameninţîndu-ne cu ful-

gerele familiei. De curioşi ne cotorosirăm repede, luîndu-i la goană. Apoi plecarăm în marş militar, tăcuţi, fără să ştim încotro mergem.

Noaptea se lăsa repede. Zoriţi să ne punem la adăpost, căutam drumuri lăturalnice, ne strecuram prin văgăuni, mergînd pe după dealuri [88], printre vii, urmăriţi cu ochi bănuitori de vieri care ne aţineau calea cu parul în mînă, cu flinta la spinare. Luna se urca senină. Cerul era ciuruit de stele. Adieri uşoare de vînt ne răcoreau frunţile.

Fără îndemnul nimănui, am încetinit mersul şi prinserăm a cînta în cor romanţe la modă

Ştii tu cînd te ţineam pe braţe,
Cînd îmi jurai amor, ştii tu...

cu voci sentimentale, cuprinşi de dorinţi nelămurite. Ajunsesem fără veste într-o pădure de mesteacăni. Din tufe săreau licurici, desemnînd în aer traiectorii scurte, luminoase. Ne oprirăm căzînd în iarbă, fără a ne depărta prea mult, simţind nevoia de a fi împreună. O linişte măreaţă ne cuprinse, lăsîndu-ne robiţi ca de vrajă. Lumina lunii, cernită prin desişul frunzelor, imprima în jurul nostru horbote delicate. Arome tari de mentă, de leuştean ne ameţeau, gata să aţipim, legănaţi de ţîrîitul neîntrerupt al greierilor. Un fluierat subţire, care se întări încet, treptat, desfăcîndu-se într-o cascadă de triluri lungi, ce se rostogoleau ca nişte perle, ne lăsă fără suflet, cu ochii umezi de recunoştinţă, încrezători în puterea Celui-de-sus, pe care ne bizuiam în taina sufletului nostru. Împărtăşania era atît de completă, încît ne ridicarăm, turburaţi, să pornim fără îndemn, zoriţi parcă să ne depărtăm de locul crimei, siguri că nu mai avem nimic de aşteptat.

Ieşind din dumbravă, ne-am îndreptat spre muchia dealului, călăuzindu-ne, sătui de singurătate, de lătratul cîinilor ce se auzea de departe, sperînd să dăm de sat sau mai degrabă peste stînă, judecînd după bucii de lînă albă rămaşi de la oi în spinii tufelor de porumbele. N-am mers mult. Lătratul se

apropia, îndesindu-se pe același glas vestitor de oameni.

Ne-am pomenit deodată în fața unei clopotnițe, împresurată cu ziduri de cetate, ce se încheiau cu o poartă mare, ca un chimir lat, cu paftaua lui de fier învechit. Eram bucuroși. După o scurtă plănuire, ne rînduirăm în front în fața mînăstirii. Triumvirii plecară să bată în poartă, să ceară ospitalitate.

Cîinii lătrau furioși, dînd tîrcoale zidului.

— Cine-i ? întreabă într-un tîrziu o voce scîrțăită de om necăjit, ce se apropia tușind fără răgaz.

— Noi, părinte, răspunse dracul cu voce îngerească.

— Care voi ?

— Oameni buni... Ce biserică e asta ?

— Nu e biserică, e schit... Schitul lui Tărîță... Ce umblați noaptea pe coclauri ?

— Ne-am rătăcit. Dă-ne drumul să ne culcăm.

— Da' afară nu puteți dormi, că amu îi vară ?

— Avem cu noi instrumente scumpe, sîntem cu școala... nu le putem lăsa afară, să ruginească.

— Ei, dacă-i așa, stăi oleacă.

Călugărul plecă și se întoarse. Auzindu-i pașii, pentru a-l scoate din îndoială, a-l dispune în favoarea noastră, Gorănescu comandă descoperirea. Unul din noi spuse rugăciunea compusă de duhovnicul garnizoanei pentru elevii școalei militare.

— „Întărește, Doamne, brațul cu arma, inima cu credința, spiritul cu dreapta rațiune..."

— Sînteți mulți ?

— Numai noi trei.

— Poftim ! făcu călugărul.

Rămăsesem cu gura căscată. Știam de la moș Simion povești multe. Mi se părea că stătusem de vorbă cu sfîntul Petru la poarta raiului.

Dar n-apucă bietul călugăr să crape ușa, că deterăm iureș, punînd stăpînire pe locașul Domnului ca niște ieniceri.

— Cheile !

— Nu dau cheile !

— Adă cheile ! N-auzi ?

— Zi d-ăştia mi-aţi fost...

Am baricadat poarta, am pus sentinele de jur împrejurul mînăstirii, elevi cu baioneta legată în vîrful unei prăjini, căci printre noi se găseau cîţiva de serviciu pe clasă care apucaseră a fugi cu centironul la ei, obişnuiţi să-l poarte, spre deosebire de ceilalţi.

Consemnul era sever : să nu deschidă nimănui. Ne aşteptam să fim urmăriţi. Apoi am plecat în explorare. N-a rămas colţ necercetat. Ne-am urcat în pomi, am smuls ceapă şi usturoi din straturi, am dat peste stupuri de albine, am încercat bătaia clopotelor, şi jos, într-un chinghir [89] oval, aşezate la răcoare, am descoperit o teorie de oale negre cu lapte de vacă pus la prins...

Grăbiţi să comunicăm vestea, după ce ne săturasem, eu am căzut, să-mi sparg capul, pe scara şubredă de lemn.

Călugării se adunară, şi după o sfătuială tainică, veniră îndîrjiţi, să se jăluiască şefilor.

— Noi v-am crezut oameni de treabă. Aşa vă purtaţi cu slujitorii Domnului ? Sînteţi turci, tătari, ţigani ? Ori ce, Doamne iartă-mă, sînteţi ? Ori vreţi pesemne să chem satul, să vă ieie la goană ?... Aţi făcut numai stricăciuni... Ce nevoie aţi avut să tăiaţi frînghiile de la clopote ?... Aţi speriat păsările, aţi dezbrăcat pomii, smîntîna aţi luat-o...

— Cine ?

— Eu să-ţi spun cine ?... Caută-l pe cel care şi-o julit nasul...

Am protestat, fireşte, asigurînd stareţul că nu se va întîmpla nimic, că vom plăti oalele sparte şi laptele.

Obosiţi de drum şi de zbenguială, am căzut pe jumătate adormiţi în cerdacul mînăstirii, pe un strat de cartofi, întinşi acolo pentru însămînţare.

Nu vorbea nimeni. Unii fumau ţigări făcute cu tutun adunat de prin toate buzunarele, iar cei pătimaşi, care nu aveau nici atît, dar nu puteau trăi — ziceau ei — fără să fumeze, se otrăveau fumînd

paie înfășurate în căptușeală de pantaloni, oțărîndu-se ca imperatorii cînd dădeau peste cap paharul cu otravă.

Ațipisem. Eram între vis și viață, cînd sentinela de la poartă strigă, fără cusur :

— Cine-eee ?

— Căpitanul de jandarmi.

— Înaintează la ordine și dă-ți parola !

— Deschide poarta, că-ți dau o parolă să n-o poți duce !

— Nu se poate !

— Deschide cînd îți zic !

Am sărit în picioare. Șefii și parte din popor coborîră din cerdac. După un scurt consiliu de război, hotărîră să dea drumul.

Ofițerul, un bărbat ferches, comandantul jandarmilor călări, venise cu escadronul și cu ordinul să ne aducă legați. Cînd i-am deschis poarta, a înaintat chipeș pe un cal superb, însoțit de un vagmistru pe care nu făcea să-l întîlnești noaptea la vreun colț de pădure.

— Ce-ați făcut, măi, bată-vă norocul ? ne întrebă camaraderește căpitanul, cucerindu-ne din capul locului.

— Să facă astfel de lege !...

— Aveți dreptate.

— Spuneți și dumneavoastră !

— Ce mai vorbă... Decît acuma ajunge ! Ați făcut demonstrație, domnul general a luat cunoștință, prin urmare v-ați atins scopul. Haideți la școală !

— Nu mergem !

Poarta rămăsese deschisă. Sentinela venise să se amestece și ea în vorbă. Pe cînd ne tocmeam, strînși în jurul căpitanului, înțelegîndu-se amîndoi din ochi, vagmistrul, prefăcîndu-se că nu poate stăpîni calul pe care-l zădărea cu pintenii, ne părăsi și într-o clipă se întoarse, urmat de călăreți, să ne înconjoare în ograda mînăstirii.

Fu un vaiet îngrozitor. Surprinși, indignați de o procedare atît de puțin compatibilă cu regulele de

luptă ale mușchetarilor, strigam cît ne lua gura: „Înapoi!... Rușine!... Trădare!..."

Ne refugiarăm în cerdacul mînăstirii, ridicat de la pămînt. O ploaie de proiectile, pe care pronia cerească ni le pusese la îndemînă, porni să cadă, fără cruțare, pe capul năvălitorilor.

Se produse o învălmășeală indescriptibilă. Cartofii grei cădeau ca grindina. Caii cabrau, răsturnînd călăreții, care se văitau de durere, iar căpitanul răcnea cît îl lua gura: „Nu dați, domnilor... Sînt căpitanul N... Lovirea superiorului se pedepsește cu ocna!..."

Dar cine-l asculta! Cartofi aveam berechet. Călugării, adunați deoparte, priveau încremeniți cum se risipește tainul lor de o iarnă.

Nemaiputînd rezista loviturilor, pentru a feri caii, care se călcau, se loveau, zvîrlind cuprinși de panică, căpitanul dete ordin de retragere și rămase singur.

— În definitiv, ce vreți? Că n-o să dorm aici...

Victoria ne îmbătase. Dictarăm condițiunile de pace: escadronul să se retragă la cinci sute metri de mînăstire.

Căpitanul să se angajeze pe cuvînt de onoare că vagmistrul nu va mai încerca nici o surprindere.

Consimțim să ne întoarcem la școală dacă se garantează că se abrogă legea fatală.

Atît noi, cît și clasa IV-a, să fim scutiți de orice pedeapsă.

Căpitanul plecă. După ce încuiarăm poarta, am adormit flămînziți, visînd că un jandarm călare, care semăna cu căpitanul ca două picături de apă, se plimba, săltîndu-se ușor, în pas spaniol, prin cerdacul mînăstirii, plin de bunătăți.

Dimineața ne-am sculat neodihniți, cu oasele frînte de salteaua bulgăroasă pe care dormisem cîinește. Rătăceam nemîncați prin curtea săracă a mînăstirii. Călugării trăiau într-o mizerie înspăimîntătoare. N-aveau nimic în chiliile murdare, cu paturi șubrede, acoperite cu rogojini destrămate. Pe lavițe zăceau strachini sparte și linguri de lemn, iar

ei umblau în anteriuri scorțoase de șiac castaniu, îmbrăcate pe pielea goală, mîncați de vermină.

Ne plimbam de colo pînă colo, neștiind cum să ne trecem timpul. În fine, dete Dumnezeu sfîntul, pe la zece, sosi locotenentul Rujinski, poreclit de noi Pojarnicul, pentru că era de artilerie și purta pinteni cu durița lată cît o piesă de cinci lei, care zornăiau în urma lui, furîndu-ne gîndul și inima. Ne era drag, pentru că ne vorbea scurt și liber :

— Ia veniți încoace, mă, idioților...

Ne apropiarăm, rîzînd cu recunoștință pentru familiaritatea lui ursuză.

— Am venit să vă iau la școală. Care vreți să mergeți, poftim ici, care nu, ieșiți pe poartă afară, ori dacă nu, rămîneți să mîncați tărîțe.

Rămăsesem dezorientați. La asta nu ne așteptam. N-a ieșit nimeni pe poartă. După o codeală scurtă, am intrat în front, ca boul care pleacă capul să ia jugul, evitînd orice privire între noi. Gorănescu, trebuie să mărturisesc, a intrat cel din urmă, ca marinarul care se salvează după ce toți pasagerii s-au urcat în bărci.

— Ne e foame ! am strigat fără mîndrie.

Locotenentul n-a stat mult pe gînduri.

— Ia vină-ncoace, popă... Ceaun ai ?

— Am, da-i micșor, ce faci cu el ?

— Cine are ceaun mare pe aici pe la voi ?

— Este la tîrlă.

— Du-te și-l adă... Ai venit ?

Peste un ceas, așezați la umbra zidului, mîncam cartofi cu sare, frigîndu-ne buzele cu nesaț. Apoi am trecut în front și, mai repede decît credeam, am intrat în Iași pe bariera Socolei, în alai de copii, de birjari, de epistați [90] încălecați pe cai țărănești, umiliți că n-am făcut nici o ispravă. În inima tîrgului, o ultimă revoltă. Gorănescu, ieșind din front, comandă răsunător, pe strada Lăpușneanu, cu modulare de călăreț :

— Ploton, stai !...

— Ce vrei, mă boule ?

— Să se retragă poliția. Noi am venit de bună-voie.

— Așa e, protestarăm în cor, să plece găinarii!

Gardiștii s-au făcut nevăzuți. În urmă, am plecat și noi, mai pocăiți, pe măsură ce ne apropiam de școală. La poartă ne aștepta lumea toată. Eram în fruntea coloanei. Ridicînd capul, mi-a crăpat obrazul de rușine că am întîlnit ochii duduii Maricel, o prietenă a surorii mele, țigăncușă cu ochi verzi, cu coada pe spate, pe care îmi jurasem s-o iau de nevastă și pe care aș fi voit s-o bat pentru pofta cu care rîsese cînd m-a zărit, mai ales că, silindu-mă să par marțial, m-am împiedicat ca un bleg în opritoarea de la poartă.

La școală ne-a băgat în aulă. Cînd ne-am privit în oglinzi, ne-am dat seama de decadența noastră. Mai păstram o ultimă speranță. Așteptam să vină colonelul, pe care-l iubeam, nerăbdători să ne justificăm. Dar colonelul Macarovici se încadră în ușă, palid, frumos și trist; zise doar atît: „Bravo... Munca mea de zece ani de zile! Vă mulțumesc."

Nu ne-a dat nici o pedeapsă. Dar cît a mai stat comandant, n-a mai trecut prin curtea școalei, cum eram deprinși să-l vedem în fiecare zi, să-i ațînem calea, pregătindu-ne să-l salutăm care mai de care.

Clasa IV-a a venit tiptil, cum plecase. Dimineața ne-am pomenit cu superiorii, dar n-a fost nici o bucurie. Între noi nu mai existau legăturile de odinioară. Nu știu pentru ce, ne păreau străini. Întorși de pe drumul Vasluiului, fură dezbrăcați de onoruri și de autoritate, care trecură în mîinile elevilor din clasa III-a, ce le călcau pe urmă. Dar ocaziunile de a-și exercita prerogativele, pe care le consideram uzurpate, la sfîrșitul anului erau rare. Ne adunam numai pentru masă. Umblam toată ziua de capul nostru. Se zvonise că profesorii vor fi foarte severi cu „călugării" — cum ne botezaseră pe cei care fusesem la schit. Unii învățau, nădăjduind să-și răscumpere vina. Cei care nu luaseră parte la expediție învățau de mîntuială. Situația lor se consolidase prin greșala noastră. Își comandau haine parti-

culare, egrete [91] lungi, galoane galbene. Cei amenințați să rămînă repetenți legaseră cartea de gard.

Mă temeam numai la un singur obiect. N-aveam medie la istorie. Luptam disperat să nu rămîn repetent.

La examen materiile erau împărțite pe chestiuni numerotate. La fiecare număr corespundea o bilă pe care o trăgeam la noroc din urna așezată pe catedră în fața profesorului. Urcîndu-mă pe scările care duceau la litografie, unde mă preparam, am găsit o bilă, o bilă ca de loton, cu numărul 17 scos în relief într-un cerc roșu. Am sărit în sus de bucurie, socotindu-l așezat acolo anume pentru mine de mîna providenței. N-am mai citit nimic. Am plecat să răspîndesc minunea, reușind ușor să-i conving, atît vorbeam de convins eu singur, că la examen îmi va cădea, cum ziceam noi, biletul 17. Nu-mi închipuiam că s-ar fi putut întîmpla altfel. În orice caz, ar fi fost de vină soarta că nu s-a ținut de vorbă, nu eu, care abia așteptam prilejul să pun cartea în cui.

M-am repezit la chestionar. În dreptul numărului 17 era prevăzut cu litere rotunde „Războiul celor două roze", pe care l-am învățat ca pe apă.

— Ai isprăvit materia ? mă întrebau băieții, văzîndu-mă că hoinăresc fără habar.

— Mie îmi cade 17.

— Dar dacă...

— Aveți să vedeți.

— Măi...

— Imposibil !

În zilele de examen, sculați mai de dimineață, ne plimbam nervoși, în haine de paradă, repetam înghițind vorbele, bolborosind, verzi la față, amețiți de citirea cu glas tare a chestiunilor la care ne credeam mai slabi sau trase între noi la sorți, de probă.

— Spune repede, ce număr îmi cade ?

— Opt.

— Da' mie ?

— Paisprezece.

Şi se depărtau întorcîndu-şi spatele, să întărească pronosticurile.

Fiind la începutul catalogului, am intrat printre cei dintîi. Fără tremur, fără emoţie, am băgat degetele în urnă, cum bagă creştinul condamnat la proba supremă mîna în cazanul de ulei clocotit, convins de nevinovăţia lui.

Am scos bila 18 şi n-am ştiut nici măcar cum să încep, atît eram de dezorientat. Invitat cu insistenţă, am tras alte două bile, cu acelaşi noroc. Desigur, de bine, de rău, aş fi putut înădi ceva. Dar eram indignat. Au recunoscut şi băieţii că am avut un ghinion fantastic.

Îmi luasem grija. Rămăsesem repetent.

Din cauza dezertării la Schitul lui Tărîţă, aşa calificau superiorii escapada noastră, nu s-a mai serbat sfîrşitul de an cu solemnitatea obişnuită, cu producţiuni de gimnastică savantă, cu exerciţii militare, la care asistau comandamentele, părinţii şi corespondenţii, cînd aveam şi eu prilejul să arăt, o dată pe an, duduii Maricel cum ştiu să fac pe omul zburător. Profesori şi elevi ne-am despărţit pe furiş.

Vacanţa cea mare am petrecut-o umblînd la vînat. Întovărăşindu-ne cîte trei pe o puşcă cu ţeava de doi metri, rămasă de pe vremea turcilor — cumpărată cu patru-cinci lei din Tîrgul-Cucului — mîncînd te-miri-ce, dormind oriunde, cutreieram meleagurile de la Cîrniceni, de la Popricani, de la Poiana-Cîrnului într-o cotigă plină cu fîn, eu, sedus de natură, pentru plăcerea de a mîna calul, ceilalţi, prietenii mei, vînători în toată puterea cuvîntului. Începînd cu ciorile şi vrăbiile de casă, au trecut la pupeze şi ghionoaie, la fluierarii care se aventurau pe malul Bahluiului, de care se apropiau în vîrful degetelor, cu pălăria în mîini, rugîndu-se lui Dumnezeu să nu zboare, ca să-i poată împuşca de jos, mai sigur. Acum împuşcau cîte treizeci, patruzeci de prepeliţe, pe care, întorşi în oraş cu o javră de cîine după noi, le vindeam pe la birturile de lux, iar cu banii prinşi pe ele mîncam, după împrejurări, îngheţată, douăzeci de bani porţia, sau beam cai-

mac de bragă de la simigerii, după ce vînătorii se asigurau de praf și alice.

Am stricat repede hainele primite de la școală, pantalonii particulari, ghetele bătute de praf și de ploi. Nu mai puteam ieși ziua în oraș. Așteptam să se însereze sau ocoleam pe la marginea tîrgului, ca să mă întîlnesc cu prietenii.

Dar zilele de vacanță trec repede, și oricît ar fi de lungi cele de vară, tot n-ajung.

Într-o dimineață, trecînd prin hală, am văzut cotiugele scoborîte de la vii, rînduite unele lîngă altele, cu bănicioare făcute din coajă de tei, pline cu prune, cu mere și struguri. August era pe sfîrșite. Mi-am adus aminte de școală și mi s-a strîns inima. Am rătăcit mult, descurajat. Imagini prea bine cunoscute îmi defilau pe dinaintea ochilor: dormitoarele cu paturile aliniate, clasele cu pupitrele aliniate, refectorul cu mesele aliniate și ele, fronturile, niciodată destul de bine aliniate, apoi superiorii [92], necăjiți foc, prietenii care-mi luaseră înainte, inferiorii care mă ajungeau din urmă, și, mîhnit, întind pasul; m-am dus acasă fără să am nimic de gînd.

Epitropul meu, magistrat sever, dejuna devreme.

— Unde umbli ?

— Am fost în tîrg.

— Uite ce ți-ai făcut hainele... Poimîine se deschide școala.

— Nu mă duc, am răspuns fără să m-aștept, dar ușurat ca de o crimă spovedită.

— Cum ?

— Mă înscriu la liceu.

— Treaba ta, cum ți-i așterne, așa îi dormi...

N-aș fi crezut să scap așa de ieftin. Am sărit cîtva timp prin curte, ca să-mi liniștesc bucuria. Mă simțeam altul. În mintea mea am mulțumit lui Dumnezeu, mi-am jurat să fiu cuminte, să învăț lecție cu lecție, să nu mă întreacă nimeni, să fiu premiant, să mă răzbun... să vadă dumnealor — înțelegeam dușmanii de la școala militară — ce-au pierdut.

Ducîndu-mă să împărtășesc prietenilor vestea cea mare, unul din ei, Ludovic [93], băiatul inginerului, m-a sfătuit pe loc să mergem împreună — eram de aceeași forță — să dăm concurs la Școala de conductori de poduri și șosele.

— Ești, îmi spunea el, aproape inginerul... după doi ani iei leafă.

Epitropul meu n-a făcut nici o obiecțiune. Se prezenta însă o dificultate : nu învățasem încă fizica, prevăzută amănunțit în programul de examinare. Mi-am cumpărat o carte nouă. Întins pe iarbă în grădină, am adormit citind preliminările. Cînd m-am trezit, era întuneric. Am plecat să mă întîlnesc cu tovarășii mei de joc, care ședeau departe, tocmai la fabrica de tutun. Mergînd, împărțisem timpul care mă despărțea de examen — vreo cincisprezece zile — în ore de lucru și ore de distracție. A doua zi, cu noaptea-n cap, am luat cartea să citesc la fereastră, începînd tot cu preliminările, și am rămas cu ochii după Black, un cîine negru, care pîndea pisica asediată în pomul în care se urcase de frica lui. După ce l-am sărutat în bot, strîngîndu-l la piept, să-l înăbuș de drag ce-mi era, am plecat după pisică pe urmele lui, am ieșit în stradă și ne-am dus — el înainte, eu după el — pînă în hală, unde am hoinărit toată dimineața.

Bădia, pe care nu-l vedeam decît la masă, mă întreba din cînd în cînd, fără nădejde :

— Înveți ceva ?

— Daa...

— Să mergi să-ți cumpăr haine.

Mi-a venit să țip de bucurie. N-am mai mîncat. I-am sărit de gît și i-am spus din toată inima :

— Las', c-ai să vezi mata ce cuminte am să fiu și cît am să învăț de bine !

— De, mă băiete, ești destul de mare. Ți-am mai spus : cum ți-i așterne, așa îi dormi.

Bădia nu era om rău. Mă crescuse de mic și ținea la mine. Dar era serios, zgîrcit la vorbă și la pungă, ursuz pentru că suferea de stomac. Soră-mea, care

murise, îi lăsase doi copii, pe care nu-i trata altfel ca pe mine.

După dejun l-am luat de la tribunal și mi-a cumpărat un rînd de haine cafenii, ghete gata, pălărie și trei cămăși cu guler.

Cum m-am îmbrăcat, am pornit să mă arăt tîrgului. Mă oglindeam în toate geamurile, mă încheiam sau mă descheiam la haină, după cum obișnuiau civilii cu care mă întîlneam, pipăind mereu cravata, părîndu-mi-se că am pierdut-o. Deprins să salut militărește, îmi turteam pălăria, lucru care mă umilea și mă costa foarte mult, cînd mă întîlneam cu cineva pe care-l salutam numai ca să mă observe, dar care habar n-avea de mine. De cînd mă știam pe lume, la institut și mai tîrziu la școala militară, purtasem numai uniformă. A doua zi, după ce m-am udat pe cap și m-am pieptănat cu cărare, am luat, fără să știe bădia, bastonul lui de abanos și, cu pachetul de haine militare la subțioară, am plecat să le predau la școală. Plănuisem să fiu bățos, să le-o spun verde. Găsisem o frază : „Am adus hainele de tortură... Dați-le altora mai săraci cu duhul, că lor le aparțin carcerile voastre..." pe care o repetam pe toate tonurile, căutînd pe cel mai demn. Dar cînd să intru pe poarta școalei, elevii treceau la instrucție. A fost o explozie de bucurie pe care disciplina n-a putut-o stăpîni și la care s-a asociat și ofițerul : „Uite Brăescu... Ha, ha, ha !" Cei dinainte mă dădeau în primire celor din urmă : „Uite Brăescu... Ce faci, Brăescu ?... L-ai văzut pe Brăescu ?..."

N-am avut încotro. Am stat și am suferit întreg martiriul. Mă sileam să par nepăsător, dar abia îmi stăpîneam lacrămile. Înmormîntasem copilăria. Am intrat în curtea școalei ca într-un cimitir.

— Acuma vii ?
— Să trăiți, don căpitan.
— Ai adus tot ?
— Se poate ?!
— Ia vedeți...
— O dată ce vă spun eu...

— Dacă nu te-aş cunoaşte...
— Îmi pare rău...
Uitasem fraza ce pregătisem. M-am făcut dobitoc şi idiot pînă cînd am ieşit pe poartă.
De la Copou se întorcea Cosma, un birjar pe care îl chemam ori de cîte ori cei din casă mă trimiteau după trăsură. Era un lipovean gras, spîn, cu vocea ascuţită, fără vîrstă, care mă lăsa să mîn caii, îmi umplea buzunarele cu seminţe de floarea-soarelui, mă trata cu ceai cînd mă duceam să-i vizitez gospodăria.
— Ce faci, prinţule ? Nu mai eşti cazac ?
— Nu.
— Cum aşa ?... Se poate ?!...
— De ce să nu se poată ?
— Apoi aiasta nu-i bine.
— Eu am vrut...
— Aşa... Atunci e bine. Facem o plimbare ?
Ispita era prea mare. Ca fulgerul îmi trecu prin minte să ajung şcoala, să mă vadă băieţii în trăsură, ca să le dovedesc că nu-mi pasă, că trăiesc bine.
— Du-mă pînă la Copou şi înapoi.
— Ai parale ?
— N-am, da-ţi dau băţu ista.
— Ia să vedem !
— E bun... Uite ce greu e... E de abanos, cu inel de argint.
— Poftim !
Şi îndemnînd caii din gură, atingîndu-i uşor cu biciul, pornirăm huruind pe caldarîm în goană, ca o saca la incendiu.
Dar n-am mai dat băieţilor de urmă : apucaseră peste cîmp. Dădusem bastonul degeaba.
Cînd m-am întors acasă, bădia, scos din fire, m-apucă de la uşă :
— Ce-ai făcut bastonul ?
— Care baston ?
— Care baston... Ce te faci că nu ştii... Bastonul cel negru.
— Nu l-am văzut. Ştiu că-l ţineai mata după lada de fier.

— Acolo era, da' cine l-a luat de acolo ?

— Eu nu l-am luat. Ce era să fac eu cu bastonul ? Parcă mie-mi trebuie baston !

— Tu l-ai luat !

— Zău că nu l-am luat... Cum era să iau bastonul matale ?!

— Nu ştiu, să-mi cauţi bastonul.

Bădia nu-mi da nici un ban. Numai de Anul nou primeam cinci lei, pe care îi cheltuiam îndată pe te miri ce. La cincisprezece ani rămăsesem copil. Nu cunoşteam valoarea banului. „Ce-ţi trebuie bani ? îmi răspundea bădia, cînd, după o lungă ezitare, îndrăzneam să-i cer cîte un leu. Casă ai, masă ai."

În ziua cînd am plecat să dau examen la Bucureşti, mi-a dat patruzeci de lei, să plătesc drumul, să am de cheltuială, asigurîndu-mă că mă va găzdui vărul Jean, inginer ce stătea pe strada Esculap.

Am plecat cu prietenii mei, Ludovic şi Teodor [94], fără alt bagaj decît preliminările, o cutie de carton cu primeneli, un pachet de tutun de clasa a doua, învelit în hîrtie albastră, şi un caieţel de hîrtie de ţigară, care avea zugrăvit pe copertă un dorobanţ sprijinit în puşcă, ce călca falnic pe o ţeavă de tun, din care cocoanele vrednice făceau paneraşe de salon legate cu lînă roşie.

Nu plecasem cu trenul de cîţiva ani, şi niciodată aşa departe.

Ploua. Vremea se răcise. Cînd ne-am dat jos în Bucureşti, unde nu mai fusesem nici unul, eram ameţiţi de lume, de zgomot, de fumat. După ce ne-am lustruit ghetele în faţa gării, am pornit în căutarea Şcoalei de poduri şi şosele.

Clădirea Şcoalei de poduri şi şosele, înaltă, lungă, zidită în cărămidă nouă aparentă, ca o cazarmă, ne-a intimidat. Sfioşi, i-am dat ocol, salutînd reverenţios pe oricine se uita mai lung la noi, aşteptînd să ne întrebe dacă nu cumva am venit pentru examen.

Dar nu ne întreba nimeni. Portarul nici nu ne băga în seamă. Ne îndemnam între noi să-i vorbim.

— Întreabă-l tu...

— Da' tu de ce nu-l întrebi ?
— Îl întreb. Ce, crezi că mi-i frică ?...
Pornind hotărît spre dînsul, m-am oprit, impresionat de șapca nouă, galonată, ce purta pe ceafă.
— Mata ești domnu portar ?
— Ați venit pentru examen ?
— Da... Nu știi mata cînd se deschide ?
— La cincisprezece.
— Și nu știi mata cu ce obiect începe întîi ?
— Du-te de citește, că e afișat pe sală.
— Da ?... mersi, n-am știut... Veniți, măi, încoace, ce stați ca proștii... Auzi, că e afișat înăuntru...
După ce am luat cunoștință, am plecat hoinari, să vedem capitala. Teodor, care era practic, a propus să luăm tramvaiul. L-am ascultat, prinzîndu-ne din fugă, cum vedeam că obișnuiesc ceilalți băieți, găsindu-ne de joacă, coborîndu-ne, urcîndu-ne din nou, minunați că e așa de ușor, admirînd tot ce vedeam.
Am mers pînă la Obor. Pe grătare — neobișnuite în Moldova — așezate dinaintea cîrciumilor, sfîrîiau cîrnăței ce împrăștiau miros de mirodenii și poftă de mîncare. Nu mîncasem nici unul din noi la birt. Nu cutezam să intrăm într-un local mare, cu oglinzi, cu mese albe, cu ușile deschise, și ne era rușine să ne așezăm afară, în văzul lumii, la birturi mici, printre lucrători. Am mers o vreme nehotărîți, la întîmplare.
— Irra... măi, tare sînteți proști ! Hai să intrăm...
— Intră tu.
— Nu aici.
— Da' unde vrei ?
— Hai să mai mergem.
— Duceți-vă, eu rămîn aici.
Scoțîndu-ne pălăriile din stradă, am intrat într-un birtuleț în care lume guralivă, bărbați, femei de toată mîna mîncau claie pe grămadă, vorbind tare, de la o masă la alta, mestecînd grăbiți bucăți de pîine mari. Nu era nici o masă liberă.
— Ne ducem.

— Aşteptaţi, se face loc numaidecît... Poftiţi... Nu sînteţi de aici ? ne întrebă după o judecată scurtă stăpînul, om gras, năduşit, cu creionul după ureche.
— Sîntem de la Iaşi.
— Staţi mult ?
— Am venit pentru examen.
— Noi dăm examen la Şcoala de poduri şi şosele.
Vorbeam cuminţi, răspundeam pe rînd, ghiontindu-ne, gata să rîdem de răspunsul celuilalt, care se înciuda roşind.
— Ce rîdeţi ca proştii ?
— Prost eşti tu !
— Poftiţi, luaţi loc... Doriţi să mîncaţi cu porţia, sau luaţi cartelă ?... Costă mai ieftin : nouă lei treizeci de feluri.
— Eu iau cartelă.
— Nu lua.
— De ce să nu iau ?
— Stai întîi să ne luăm cameră... Cine ştie unde om găsi, să vii pe urmă de o poştă ?...
— Scuză mata, nu putem lua cartelă... Azi mîncăm numai aşa.
— Noi trebuie să fim aproape de Şcoala de poduri.
— Da' după ce dăm examen, dacă reuşim, venim la mata.
— Eu plec.
— Nu stai la dejun ?
— Trebuie să mă duc la vărul Jean... Să nu se supere. I-a scris de acasă că vin, şi poate mă aşteaptă.
— Şi ce faci de odaie ?
— Căutaţi voi.
— Şi unde ne întîlnim ?
— Căutaţi cameră ?... Vă dăm noi.
— Vezi, că nouă ne trebuie aproape de şcoală.
— Şcoala de poduri ?... E la doi paşi... Poftiţi... De fapt, nici n-o închiriem noi, o închiriază cumnată-mea. Eu îi fac numai un *sirvici*, că-i văduvă şi tînără, săraca...

O femeiuşcă nu prea înaltă, curată, cu buze tivite, ne primi măsurîndu-ne din ochi, vorbind munteneşte, pe cînd noi căutam să părem de familie, ziceam mersi, aprobam tot, întrecîndu-ne în politeţi, renunţînd la orice pretenţie, silindu-ne să pierdem accentul, să-i cucerim preferinţa cu vorbe ce le credeam de spirit.

— E mică.

— Nici dumneavoastră nu sînteţi prea mari.

— Şi cam întunecoasă.

— Parcă vreţi să lucraţi la maşină...

— Numai să nu fie umedă...

— Nuu... că am făcut foc toată iarna, n-am avut chiriaş, şi aşa m-am mutat eu.

— Atunci rămînem. Cîtă chirie vrei mata ?

— Treizeci de lei, aşa am avut-o totdeauna.

— Nu-i scump... Dăm fiecare cîte zece lei...

Cu noi mai stătea în gazdă un evreu din Moldova, misit de vinuri, care trata gazda cu o familiaritate ce o invidiam, mîhnindu-ne pe cîtetrei, sfîrşind prin a ne privi cu bănuială.

Am notat adresa şi am plecat apoi să caut strada Esculap, unde şedea vărul Jean. Întrebam cu voce subţire de nătăfleţ, scoţîndu-mi pălăria :

— Nu ştii mata unde-i strada Esculap ?

— Strada *Insolac*... nu ştiu... Mai întreabă dumneata pe altcineva.

— Ce stradă caută ?

— Dumnealui caută strada *Insolac*.

— Nu *Insolac*... Esculap... Şade un inginer care e văr cu mine...

— Esculap... Esculap... N-am auzit, nu e p-aici... Da' ia dumneata o trăsură...

I-am mulţumit. Era simplu, seducător. Au, n-au, moldovenii umblă cu birja. Mi-am făcut ghetele la lustragiu şi i-am dat cincizeci de bani, fiindu-mi ruşine să-i dau un gologan, cum obişnuiau vecinii mei de o clipă. Apoi am luat o trăsură din cele care se înşirau de-a lungul trotuarului pînă la gară şi, ţinîndu-mă superior celor care umblau pe jos, am poruncit amabil :

— Du-mă mata în strada Esculap !...

Pe drum suceam capul în dreapta, în stînga, citind firmele și prețul curselor, pe tăblița din spatele caprei, ascunsă de pled, pe care-l îndepărtam pe furiș, de frică să nu mă surprindă birjarul, să creadă cumva că n-am cu ce-l plăti, ori că vreau poate să mă tocmesc.

— Ce număr căutați ?

— Numărul 9.

— Aici.

— Oprește mata.

Cursa era un leu. Dar mînase repede și alesesem trăsură lustruită, cu cai arătoși, cu roți galbene. Neștiind cît să-i dau, i-am întins o piesă de cinci lei.

— Dă-mi mata restul.

— Poftiți, zice roșcovanul sumecîndu-și livreaua de catifea ieșită de soare.

— Numai doi lei mi se cuvine ?

— M-ai luat de la gară...

— Chiar așa, pe tăbliță e scris doi lei...

— Dumneata nu vezi ce trăsură ?... Lasă, că nu ți-am luat mult. De la altul nu mai apucai rest.

Făcui grăbit socoteala. Mai aveam douăzeci de lei. Mi se strînse inima, dar m-am recules repede, gîndindu-mă că fără îndoială avea să mă găzduiască ruda mea. Îmi pare chiar rău că n-am oprit birjarul, să-mi aduc bagajul.

Am intrat la vărul Jean, pe care nu-l cunoșteam, impresionat de poarta mare, de iarba răsărită în curte, de ușa de stejar sculptat cu geamuri înflorite, și am apăsat, cu bătăi de inimă pe care le-aș fi putut număra, butonul de la sonerie.

Am așteptat mult pînă m-am hotărît să mai sun o dată. Nu venea nimeni. Am pornit să mă duc pe din dos. Dar de la colțul clădirii m-am înapoiat tiptil, cuprins de panică. Un moment mi-a venit s-o șterg. Dar în loc să fug, cum avusesem intenția, cu îndrăzneala fricosului, am sunat din nou, apăsînd butonul mult, fără sfîrșit.

— Nu mai suna... Nu vezi că e stricat ?... Pe cine cauți ?

— Aici șade domnul inginer Jean Brăescu ?
— Aici.
— Dumnealui e acasă ?
— De la cine ești ?
— Du-te mata și spune c-o vinit vărul dumisale, conașu Jorj.
— Dumnealui nu e acasă.
— Da' unde-i ?
— E dus la birou.
— Nu-i nimeni ?
— E cucoana, da' nu s-a sculat încă.
O perdeluță de dantelă se mișcă la un ochi de fereastră.
— Du-te mata și vezi, îmi pare că s-o sculat.
— Ei, stai dar aici.
Peste puțin se înapoie, bosumflată, simțeam bine, de nenorocul meu, pe care oamenii necăjiți îl cunosc de mult.
— A spus conița să poftiți dumneavoastră pe la unu, că-l găsiți acasă.
— Așa ?... Bine. Da' nu știi mata cît e ceasul ?
— Mă tem că unsprezece.
Am ieșit dezamăgit pe poartă. Prea era curat în curte. Știam de la bădia Ionică — de la el învățasem multe — că la casa unde nu se vede gunoi la grajd să nu tragi. Porțile grajdului erau închise. Nu se auzea tropăit de cai, nu se vedeau urme de roate. Bănuiam că n-au trăsură, lucru care micșoră considerațiunea mea pentru vărul Jean. Nu știam încotro s-apuc. Prefiram în buzunar banii ce îmi rămăseseră și, pentru întîia oară, mă gîndeam cu teamă ce am să fac cînd s-or isprăvi. Cuminte, îmi făcui planul să păstrez nouă lei de drum, și restul să-l cheltuiesc cu socoteală, mîncînd numai pîine.
Eram obosit de drum, zăpăcit de zgomot. În jurul meu trecea lume peste lume, oameni îmbrăcați altfel ca la noi, unguroaice legate la cap, tramvaie supraîncărcate, pe care le urmăream cu ochii, precupeți ce purtau în coșuri ce nu-ți da în gînd, făcîndu-mă să rîd de strigătele pocite ce le scoteau din gîtul chinuit :

— Chiorb !... chiorb !... chiorb !..

N-am putut rezista ispitei. Am cumpărat un kilogram de pere şi am pornit cu buzunarele pline, înaintea mea, căutînd să nu mă rătăcesc. La tot pasul întrebam pe cei cu lanţ la jiletcă : „Mă rog matale, cît îi ceasul ?"...

— Mă, da' parcă eu te cunosc pe tine...

— Şi eu vă cunosc pe dumneavoastră, zisei, ruşinat că m-a prins mîncînd pe stradă.

— Nu eşti tu Brăescu ?

— Ba da, să trăiţi, don căpitan !

— Bată-te să te bată... Ce cauţi tu pe aici ?

— Am venit să dau examen la Şcoala de poduri şi şosele.

— Taci, măi... Ei bravo ! Succes, Brăescule, poate c-o da Dumnezeu să te faci om de treabă...

M-am uitat lung după el. Îmi pierise plăcerea de a trăi. Mergeam cu capul plecat, după ce aruncasem necăjit para ce ţineam în mînă. Cu oricare dintre ofiţerii şcoalei m-aş fi întîlnit, mi-ar fi făcut plăcere. Pe căpitanul C..., care se îmbrăcase civil, nu-l putea suferi nimeni. Scurt, ignorant şi brutal, nu deschidea gura decît pentru a jigni. Rînd pe rînd, îmi treceau prin minte pedepsele luate de la el, oprindu-mă la cea din urmă, pe care o aşteptasem grea şi care, ca în poveste, ocrotit de cine ştie ce zînă binevoitoare, se prefăcu în minune.

Într-o dimineaţă, între două ore de curs, pe sala ce ducea la carcere, fumasem cu alţi băieţi ţigări chinuite, ce treceau din mînă în mînă, înghiţind lacomi, pe furiş, cîte două-trei fumuri, oţărîndu-ne, şi plecam ameţiţi, satisfăcuţi că ne otrăvisem. Rămăsesem cel din urmă să termin căpeţelul — aboneaua, cum îi ziceam noi — ce-mi frigea buzele.

— Brăescu, ai fumat ! Să ieşi la raport !

Mă văzuse caporalul de serviciu. Am plecat scîrbit. Fumatul atrăgea osîndă grea, de carceră.

Cînd aştepţi ceva neplăcut, timpul trece repede. Curînd am ieşit la apelul de prînz, ce se desfăşura cu ceremonial nesfîrşit, cînd se vesteau cei care urmau să fie scoşi la raport, adică la judecata zilnică.

Cum mă văzu, căpitanul fluieră satisfăcut.

— Zi fumezi... ai ??

Caporalul mă prinsese cu ţigara în mînă. Dar pentru noi, cei revoltaţi din şcoală, era o fală să nu te dai prins. Negam tot cu încăpăţînare, contra oricărei evidenţe.

— N-am fumat.

— A fumat, domnule ?

— A fumat, să trăiţi, domnule căpitan.

— N-am fumat !

— Zi c-ai fumat.

— Dacă n-am fumat...

— Zi, n-ai fumat ?

— Nu.

— Ei, am vrut să te încerc... Dacă spuneai drept, te iertam. Acum ai să mergi la domnul comandant al şcoalei. Bagă-l la închisoare !

Am plecat măcinînd gînduri negre. Apoi, cu inconştienţa vîrstei, deprins cu necazurile ca orice copil înstrăinat, zărind pe cornistul Horodincă, iubit de noi fiindcă trîmbiţa frumos, l-am chemat la fereastră şi, strecurîndu-i prin ventilatorul de tinichea o băncuţă ştearsă, l-am rugat să-mi ia trei ţigări mari de clasa a doua — fără carton — şi să-şi oprească restul. Dintr-o ţigară făceam patru. Am rupt un căpeţel şi, după ce am fumat, am ascuns restul în cutele capelului, adormind greu pe patul de scînduri.

O mînă m-a scuturat fără cruţare.

— Scoal', să mergi la raport !

Am plecat, urcînd scările buimăcit de somn neîmplinit.

Colonelul Macarovici, comandantul şcoalei, era serios. Ne sileam să-l cucerim, să răscumpărăm greşala printr-o atitudine demnă, printr-o ţinută ireproşabilă. Defilînd pe dinaintea biroului său, am strigat, descoperindu-mă ca în faţa arhanghelului : „Să trăiţi, domnule colonel !" pocnind capelul în palma stîngă, împrăştiind în jurul meu trei ţigări mari, schiloade, fără carton. Căpitanului nu-i venea să creadă ochilor.

— Domnule colonel, zise el grav ofensat, elevul m-a mințit că nu fumează, și în fața dumneavoastră a avut curajul...

— Fumezi, nenorocitule ? !...

— Nu fumez, să trăiți, domnule colonel ! am protestat eroic. Nu este capelul meu. L-am schimbat, se vede, la închisoare.

— Ce ai de gînd ?

— Domnule colonel, începui eu lăcrămînd, nu știu eu singur ce să fac. Sînt pedepsit pentru toate nimicurile, n-am dormit în patul meu nu țiu minte de cînd...

— Ia dă-mi registrul de note... Da... Note ai avea bunișoare... Ești bine la franceză, bine la germană, da' de ce ai doi la algebră ?

— Dacă sînt mereu la închisoare...

— Să-i șteargă toate pedepsele, hotărî el, după ce privise o clipă în zare... Te-am spălat de păcate, să vedem cum ai să te porți...

Am plecat zguduit de bucurie reținută. Biruisem. În clasă povesteam triumfător, cu lux de amănunte, fălindu-mă cu răspunsurile dîrze ce inventam, hotărît mai mult ca niciodată să fiu cel mai bun elev, să arăt comandantului școalei, pentru care mi-aș fi dat viața, că n-a avut a face cu un ingrat.

După masa de seară am început cuminte să așez în pupitru. Puneam cărțile, caietele, teancuri-teancuri, în jurul meu. Adunasem praful și gunoaiele cu batista și, luîndu-le în pumn, căutam unde să le arunc, fără să fiu văzut de sergentul care ne supraveghea.

Cumpănindu-mă așa, în spatele meu, Gh..., un băiat care nu învăța nimic, căsca leneș, neisprăvit, făcîndu-mă să uit de toate. Cu repeziciune necugetată i-am aruncat în gură gunoiul, stîrnind în clasă chiulhan [95] de bucurie, pe care nu-l putea stăvili nimeni.

Procesul a fost scurt. Peste cîteva minute plecam la carceră...

Scena întreagă îmi trecu sub ochi înveselindu-mă. Mergeam rîzînd, gesticulînd, vorbind în taină, spre mirarea trecătorilor, care întorceau capul după mine.

Apoi, speriat că am lăsat poate să treacă ora, neştiind unde mă aflu, am întrebat pe un domn, alegîndu-l mai sărăcuţ îmbrăcat, ca să nu-mi fie ruşine :

— Nu ştii mata unde-i strada Esculap ?

Cînd am intrat din nou la vărul Jean, din casă se auzeau game care se rostogoleau silitoare la pian. N-am avut nevoie să aştept. Înainte de a pune mîna pe ivăr, uşa se deschise şi mă găsii în faţa unui drăcuşor de fată cu obrazul alb, cu ochi de mure, cu breton negru tăiat pe frunte, ca de paj.

— Georges ?

— „Bonjour."

— Mama, vino să-l vezi... „Dieu, qu'il est drôle !" [96]

— Veniţi încoace...

M-am lăsat dus de mînă într-un ietac unde pe o sofa sta în semiobscuritate o cocoană măreaţă, care mă privea din ce în ce mai compătimitor printr-un „face-à-main" [97] ostil, ce mă pierdu cu totul.

— Poftiţi la masă, anunţă feciorul.

Stam în mijlocul odăii, privind ca un lup încolţit, neputîndu-mă hotărî să mă urnesc din loc, căutînd o ieşire pe unde să mă strecor nevăzut, să plec în lume.

Îndurîndu-se de mine, Mariquette, fetiţa cu părul negru, mă luă de mînă, mă aşeză fără ceremonie pe scaun lîngă ea, rîzînd cu poftă :

— „Mon Dieu, qu'il est drôle !..."

— Şi eu vorbesc franţuzeşte... am îndrăznit să spun, regretînd amar, căci, deşi vorbeam binişor franţuzeşte, mama ei mă privea aşa de mirată, că mi se încleştară fălcile.

În faţa mea, vărul Jean, sarbăd, înalt, uscat ca un englez, nu-mi da importanţă. Vorbea rar, mînca pe sponci, rîdea cu gura strînsă, parcă fără curaj şi el în faţa neveste-si. Ceva mai tîrziu veni de la

școală Zulnia, sora Mariquettei, rezervată, cu șorț negru, cu părul lins. Am schimbat cu ea două vorbe : „Bonjour, bonsoir".

Nu știu ce am mîncat. Refuzam tot. Abia am atins pîinea.

După masă am trecut cu Mariquette în salon. La pian erau așezate niște note deschise.

— Știi să cînți ?

Rămăsesem singuri.

— Știu, da' mi-i foame...

— Ha, ha, ha ! Prostule, de ce n-ai mîncat ?

Plecă și se întoarse într-un picior, cu o farfurie de prăjituri, pe care mi le băgă în gură, îndopîndu-mă ca pe un cățeluș de pripas.

— Știi să cînți și nemțește ?

— Sigur că știu.

— Parol ?

— Zău !

— Ia să vedem...

Nu trecu mult, și cîntam amîndoi, parcă ne-am fi cunoscut cine știe de cînd, descifrînd cu voci curate, copilărești :

„Wiener Stadt,
Wohl und Pracht..." [**]

Mariquette era încîntată. Cu ușile deschise, în ietac, instalată în fundul canapelei, tanti, mai îmbunată, își albea mîinile moi, frecîndu-le cu o piele de căprioară.

Gata de plecare, vărul Jean trecu grăbit pe lîngă noi și mă întrebă din ușă :

— Cînd dați examen ?

— Poimîine.

— Cu ce începeți ?

— Cu fizica.

— Știi ?

— Știu.

Apoi mă întrebă în surdină, coborînd ochii :

— Unde stai ?

— În fundătura Griviței... Sînt cu niște băieți.

— Așa ?... Foarte bine... Du-te de mai citește. Am să dau eu pe la școală.

Îmi fu milă de el. Mi-am luat pălăria să plec. Nu știam cum să-mi iau ziua bună.

— Nu mai stai ?

— Mă duc.

Vorbeam îndreptîndu-mă cu pași nehotărîți spre poartă.

— Cînd mai vii ?

— Mariquette !... strigă o voce autoritară.

Ne-am despărțit. Ea fugi înăuntru, eu în stradă. Singur, în Bucureștiul ce mi se părea pustiu, mergeam fără să văd, fără s-aud, dojenindu-mă în tot felul : „Schitul lui Tărîță ți-a trebuit !... Satură-te !..." Vorbă ce mă chemă la realitate. Mă gîndii cu îngrijorare că va trebui să mănînc și azi, și mîine, și poimîine, că-mi va trebui, cum era afișat pe sală, toc, cerneală, hîrtie. Mergeam iuțind pasul, neștiind încotro s-apuc. Calvarul începu din nou.

— Nu știi mata unde-i fundătura Griviței ?

Dar cînd m-am găsit între prieteni, m-am crezut acasă.

— Hai să mîncăm...

— Hai.

— Mergem tot acolo ?

— Cum vreți... Hai tot acolo, și pe urmă om vide.

— Ce zici, reușim ?

— Tu reușești, ai pe văru-tău inginer.

Deși bănuiam că n-are să facă nimic, îmi plăcea să fiu asigurat, bucuros să cred că o vorbă a lui vărul Jean va săvîrși minunea.

— Parcă voi nu sînteți feciori de ingineri...

— Ei, să fie examenul la Iași...

— Nu v-a dat scrisoare ?

— Ba da... eu știu... să vedem...

Viața noastră se reglementase. Dimineața umblam haihui, cu mîinile la spate. După dejun dormeam. Seara ne plăcea să mîncăm mititei la birt, afară, pe trotuar, bînd pentru întîia oară șpriț, care ne înțepa nasul, ascultînd țigani pirpirii, ce scîrță-

iau din vioară, și flașnetari, ce măcinau valsuri melancolic.

Ne socoteam bucureșteni. Uitasem de examen. În fine, într-o dimineață, spălați în grabă, pornirăm tăcuți, cu inima strînsă.

— Tu știi ?

— Am învățat.

— Dacă sîntem alături, să-mi spui și mie.

În ograda Școlii de poduri mișunau candidații, băieți de toate vîrstele, sărăcuț îmbrăcați, ce umblau legînd prietenii, iscodindu-se.

Mărturisesc că nu știam nimic. La liceul militar, fizica începea abia în clasa VI-a. În vacanță învățasem doar preliminările.

Nădejdea îmi era la copiat. În lunga mea carieră de intern, aproape n-a fost teză la care să nu copiez, glorie pe care o împărțeam cu cîțiva colegi, fruntașii poznelor. Inventam metode noi. La profesorii severi copiam chestiunile grele în caietele minuscule, pe care le prindeam de cot cu elastic, le țineam în palmă și la nevoie le dam drumul în mînecă.

Erau și profesori dezinteresați, la care copiam cu cărțile în poală, și mi s-au făcut ovații cînd am avut curajul nemaipomenit să prind foaia din carte de haina pedagogului Gotzmer, care ne supraveghea și care, știindu-mă năzdrăvan, se așezase pe capacul pupitrului meu. Nu făceam teze prea bune, ca să nu dau de bănuit. Copiam cu modestie.

Școala și cazarma au un cusur fără leac : o singură metodă pentru temperamente variate — constrîngerea. Nici profesorii, nici, mai tîrziu, militarii nu caută să convingă, ci să învingă, la elevi, la inferiori, orice act de curaj, orice dovadă de inițiativă, orice veleitate de evadare din comun.

Era o luptă ascunsă între mine și profesori, pe care îi consideram dușmani de moarte. Și îmi mergea bine. Am reușit întotdeauna. Tîrziu am băgat de seamă că, reușind prea bine, nu m-am ales cu nimic.

Prezentîndu-mă pentru examen la Școala de poduri, de la început mi s-a făcut un semn pe care — moștenire de la dădace — l-am socotit răuvoitor. Cînd să intru în clasă, o cioară zbură cîrîind deasupra capului meu.

Ce poate fi mai batjocoritor decît o cioară...

Am fost rînduiți în bănci după alfabet. Apoi, un domn sclivisit, urmat de doi tineri, ce aduceau hîrtie, ștampile și cretă, intrară în clasă fără veste, curmînd orice zgomot... Ușile se închiseseră parcă peste condamnați, despărțiți de restul lumii.

— N-aveți voie să vorbiți. N-aveți voie să vă mișcați de la loc. N-aveți voie să scoateți pe masă nici o carte. Vă anulez teza imediat ! Scriți : Căderea corpurilor în vid.

Nu știam nici măcar cum să încep. Am lăsat să treacă puțin timp, pentru ca să mai slăbească vigilența supraveghetorilor. Mă prefăceam că scriu. Dar timpul trecea, și ei nu se urneau din loc. Unul de pe catedră, ceilalți din colțuri, toți în picioare, priveau neclintiți pe deasupra băncilor. Nu era posibilă nici o mișcare. Am reușit totuși să trag de sub mine cartea fără scoarțe și, ținînd-o pe genunchi, o răsfoiam, să caut căderea corpurilor în vid. Dar praful ce ieșea din ea m-a făcut să strănut, cartea mi-a alunecat de pe genunchi, lăsîndu-mă încremenit de rușine. Unul din secretari s-a repezit, mi-a luat teza și cartea, oferindu-le domnului sclivisit ca pe niște trofeie smulse inamicului.

— Lasă teza... Poftim cartea...

Și scriind cu creion albastru, cu slove mari, pe hîrtia imaculată, „copiat", mă invită să plec acasă.

Am defilat prin fața clasei, silindu-mă, crezîndu-mă obligat să par nepăsător. Pe drum, împins de curiozitate, am vrut să citesc căderea corpurilor în vid. Dar am constatat cu ciudă că în locul cărții de fizică luasem gramatica franceză. Socotindu-mă nedreptățit, am plecat să povestesc vărului Jean întîmplarea.

Era acasă. L-am găsit în birou.

— Cum ai ieșit ?

— Tocmai asta voiam să-ţi spun matale. Era un domn acolo care spune c-am copiat, da' n-am copiat... Dacă aş fi vrut să copiez, eram prost să vin cu cartea de franceză ?... Să nu crezi mata că nu sînt pregătit. Ştiu orice m-ar întreba din celelalte obiecte, dar fizica n-am învăţat-o... Dacă ai fi mata aşa de bun...

Vărul Jean, chinuit de o durere de măsea, scrise o scrisoare, cîntărind termenii, o puse în plic, o lipi şi mi-o dete...

Mariquette nu era acasă. Nu era nimeni. Nici un zgomot. Curtea părea pustie. Am cules cîteva floricele din iarba ce se ofilea în curte şi, adunînd un buchețel mai mult galben, l-am pus pe colţul scării de piatră.

Ce soartă o fi avut...

Pe drum, neîncrezător, am deschis scrisoarea adresată directorului şcoalei, citind cu groază :

„Înalt stimate domnule Duca,

Aşa este tineretul de azi. Nu învaţă nimic, aleargă numai la protecţie..."

Am rupt scrisoarea fără să citesc mai departe. M-am dus la gazdă, mi-am luat pachețelul şi, cu primul tren, m-am înapoiat la Iaşi.

— Ce-ai făcut ? m-a întrebat bădia cînd a dat cu ochii de mine.

— Am căzut. Noi n-am făcut fizica...

— Ce v-a dat ?

— Căderea corpurilor în vid.

— Şi n-ai ştiut tu căderea corpurilor în vid ?

Trei zile n-am ieşit din casă. A patra zi a venit o scrisoare de la vărul Jean, care avea să schimbe cu totul neaşteptata soartă a vieţii mele. Bădia, epitropul meu, mi-a dat-o s-o citesc. Am plecat cu ea în fundul grădinii. Pe măsură ce luam cunoştinţă de conţinutul ei, mă transportan în altă lume.

Nu-mi venea a crede. După o scurtă introducere, prin care nu regreta că n-am reuşit la Şcoala de conductori de poduri şi şosele, care, după părerea lui, nu făcea pentru un băiat de familie ca mine, îl

sfătuia să mă trimită la Nancy, să fac școala forestieră, împreună cu Alexandru[99], nepotul lui, care avea să urmeze și el ingineria.

Cînd am terminat, soarele lumina parcă mai puternic, pomii mi se păreau mai verzi, cerul mai albastru.

Apoi am fugit într-un suflet, să mă întîlnesc cu prietenii mei, să le duc vestea, încîntat de surpriza ce aveam să le fac.

— Ce ai să faci acum? mă întrebară ei compătimitor. Te înscrii la liceu?

— Nu. Plec la Nancy.

Pentru plecarea mea la Nancy s-a ținut un sfat de familie, prezidat de epitropul meu.

Mamaia, mama mea adevărată, cu vîrsta, revenise la sentimente mai bune. După moartea Olimpiei, conducea, fără nici o dispoziție, de altfel, gospodăria înjghebată de sora mea cu tragere de inimă. [.......]

Pot spune că ea a influențat hotărîrea sfatului familiei. [...] Ea și cu țața Tinca, femeie sentențioasă, care fusese măritată de trei ori, avusese copil mic cînd bărbatul ei împlinise șaptezeci de ani.

Confundînd Nancy cu Parisul, vorbind mai mult despre Paris decît despre Nancy, lăudîndu-l fără să-l fi văzut nici una, la curent totuși cu obiceiurile, cu teatrele, cu moda, povesteau despre Bois de Boulogne[100], despre celebrul restaurant „Maison d'or", despre Operă, despre actori, cum ar fi vorbit de Barbu Lăutaru sau grădina Copoului, unde se adunau cucoanele și boierii, în trăsuri de casă, sau în birji de lux, se opreau grupate pe rang de familie, să asculte lăutarii, și la înapoiere, în drum spre casă, rămîneau să ia înghețată la „Passini", cofetărie-cafenea, cu reputația lui „Tortoni" de la Paris.

Bădia se lăsă convins. Primi chiar să mă conducă pînă la Nancy, să mă instaleze în pensiune la un profesor alsacian, Schwartz. Acolo aveam să întîlnesc o colonie de romîni, printre care și pe Alexandru, băiatul lui Alexandru Brăescu de la Sascut.

avocat bine cunoscut în București pentru sentimentele sale rusofile.

Nu mai aveam astîmpăr. Plecarea era hotărîtă bătrînește, pentru luni, începutul săptămînii. Mai aveam cinci zile. Am început a vinde cărțile de care nu mai aveam nevoie, fiind romînești. N-aveam decît un rînd de haine. Îmi trebuia palton și lenjerie, dar nu-mi păsa. Bădia îmi vorbea despre Paris, unde aveam să ne oprim trei zile, ca să mă echipez. Toate urma să le fac la Paris.

— Dă-mi mata cincizeci de bani, să mă tund...

— Ce să te mai tunzi, lasă, că te tunzi la Paris.

De cînd se hotărîse plecarea mea la Nancy, crescusem în stima familiei, a prietenilor, a slugilor.

— Conașu Jorj se duce în străinătate...

— Oare cum o fi pe acolo ?

Aveam grijă să spun la toată lumea. Toți mahalagiii știau că mă duc în străinătate să mă fac inginer.

Ziua plecării a fost cea mai lungă din cîte am trăit pe lume. Sculat cu noaptea în cap, am pornit să-mi iau rămas bun de la Iași, dornic de a vedea pentru ultima oară locurile unde îmi petrecusem copilăria. Era pe la sfîrșitul lui august.

Fluierînd pe Black, ne-am plimbat împreună pe la casa din strada Sărărie, cuprinzînd cu ochii mahalaua Țicăului, cu scrînciobul înlemnit de la Paști în bătătura crîșmei, și Dealul Aroneanului.

Amintindu-mi de buna maică Leonora, m-am închinat nevăzut de nimeni în biserica Sfîntul Haralambie. Mai vesel, m-am scoborît în medean, am trecut prin fața Institutelor Unite, a Școalei militare, și mărturisesc acum, după o jumătate de veac, că, uitînd orice suferință, m-am despărțit, în special de școala militară, cu melancolie. Orice copil poartă în sufletul lui chipul și chipiul unui ofițer cu pinteni : începem cu soldații de plumb, continuăm cu căpitanii de haiduci, cu cei trei mușchetari, cu viața cavalerului Bayard [101], și sfîrșim cu isprăvile lui Napoleon.

— Mănîncă sarmale cu mămăliguță, că la Paris n-ai să mai mănînci, îmi spunea la masă mamaia.

— Mănîncă și te satură, mă îndemna bădia, că în tren o să-ți vină foame, așa-i la drum... N-avem unde să ne dăm jos pînă la Ițcani...

În fine, am plecat la gară cu Cosma, pe care eram supărat, fiindcă lipoveanul înapoiase bădiei bastonul de abanos ce-i dădusem ca să mă plimbe, făcîndu-mă astfel de ocară.

Dar ne-am împăcat la gară.

— Să trăiești, prințule...

— Rămîi sănătos...

Și ne-am sărutat ca în ziua de Anul nou la Petersburg.

La gară nu m-a condus decît mamaia, ca să nu luăm două trăsuri. Cînd a pornit trenul, a dus batista la ochi. Plîngea înfocat. Nu după mine. Cred că după trecutul ei. [.......]

Nancy !... Ploua cînd am ajuns. Am ieșit aproape imediat de la hotel, întîlnind lume, lume harnică, ce alerga după treburi : lăptărese, pieptănate frumos, slugi încălțate, purtînd șorț, manșete și bonete albe. Strada dreaptă m-a dus pînă la catedrală, ce nu semăna cu biserica noastră. Am ajuns, întrebînd pentru plăcerea de a vorbi franțuzește, pentru a le arăta că vin de departe, în strada Lafayette, unde era pensiunea profesorului Schwartz. Elevii tocmai se duceau la școală. Auzindu-i vorbind romînește, i-am întrebat imediat de vărul meu, cu care am făcut cunoștință în stradă.

După prînz m-am prezentat cu bădia și am intrat în pensiune cu 145 franci pe lună, pentru întreținere și meditație. Aveam să urmez cursurile unei școale profesionale „Laurice", care pregătea candidați pentru toate specialitățile : arte și meserii, comerț, agricultură, mecanică, fizico-chimice și forestiera, sub conducerea domnului director Wohlgemuth.

Amabil, domnul Schwartz a invitat pe bădia la masă, cînd ne-a prezentat pe toți pensionarii săi.

Domnul Schwartz, cum am aflat mai tîrziu, era un abate răspopit, foarte cult. Venit în Romînia ca pedagog în familia doamnei Pissosky din Bacău, a plecat mai tîrziu, să deschidă o pensiune la Nancy, aproape de Lorena, de unde era originar. Băcăoanii i-au promis concursul lor, şi s-au ţinut de vorbă, trimiţîndu-şi copiii, cum era obiceiul pe atunci, să înveţe în Franţa.

Am cunoscut astfel pe vărul meu Alexandru, pe Aslan[102], pe Hanutz[102], pe Pissosky[102], băiat înalt, spilcuit, manierat, manierat din cale-afară, slăbiciunea domnului Schwartz[102]. Erau şi străini : un student, Dufour, băiatul mare al unui fabricant din Mulhouse, care avea drept să fumeze, să vorbească liber, şi un evreu, Hesse, băiatul tapiţerului de la curtea ţarului.

Mă aşteptam la o masă mare, cum se obişnuia la noi în Moldova cînd aveam musafiri : peşte cu maioneze, fripturi, creme şi prăjituri. De unde ? !... Fasole opărită, friptură de berbec, brînză ce curgea din farfurie şi salată. După masă, Pissosky a cîntat la pian, cu pretenţie, dar fără talent, şi Hanutz a scîrţăit sîrguitor din vioară, acoperind sunetele cu tactul bătut din picior.

A doua zi, renunţînd de a mai merge la Paris, ca să nu întîrziez studiile, bădia mi-a cumpărat haine, palton şi lenjerie gata de la „Magasins-Réunis", unde se găsea, cum nu văzusem la noi, orice ai fi vrut să cumperi de îmbrăcăminte şi de casă. Apoi, de la librărie mi-am cumpărat cărţi, tot felul de cărţi, de fizică, de chimie, de matematică superioară, de agronomie, de mecanică, cărţi scumpe, groase ca nişte ceasloave, semnate de profesori titraţi, redactate în stil ştiinţific, în notă serioasă, gravă, plictisitoare. Le-am cumpărat fără entuziasm, numai ca să mă fălesc cu ele. Simţeam că n-o să ducem casă bună.

După plecarea bădiei, rămăsesem stingher. În scurt timp am băgat de seamă că sărisem din lac în puţ. Domnul Schwartz, care apropia şaizeci de ani,

era un dezamăgit, un dezgustat de viață, cicălitor nevoie mare.

Gospodăria o conducea sora lui, măritată cu un șef de atelier, tăbăcar, om înalt, șters, cu mustățile lungi, dominat de nevastă-sa, care se socotea mezaliată, și de domnul Schwartz, care rîdea indulgent, vizibil jignit de incultura lui. Mai era o femeie la toate, alsaciană, tînără, robustă, vrednică, care dovedea toată munca, împărțită cu socoteală. Pe lîngă curățitul camerelor, ajuta la bucătărie, spăla vasele, servea la masă, spăla scările de piatră cu săpun, freca în anumite zile mînerele de la ușă, făcea cursele în oraș, iar seara, mici reparațiuni, după ce lustruia cincisprezece perechi de ghete, pentru treizeci de franci pe lună. Și nu se simțea nenorocită. Era totdeauna veselă, sănătoasă, gata de glumă cu noi, cu factorul poștal, cu băieții de prăvălie care aduceau tîrguielile, cu gardistul chipeș care urca scările pentru mici infracțiuni, răscumpărate la bucătărie cu un pahar de vin.

Totuși, nu mă puteam deprinde. Domnea o atmosferă de suspiciune. Se vorbea în șoaptă, se mergea în vîrful degetelor, se glumea în surdină. Domnul Schwartz nu se putea dezbăra de obiceiurile contractate în mînăstiri. Era de o politeță rece, dulceagă, ipocrită, atrăgătoare și vicleană, a omului care vrea să iscodească. Eram împărțiți cîte doi, cîte trei în camere, tratați după tarif. Eu, mai prost, fiindcă, pare-mi-se, plăteam mai puțin și mîncam mai mult. În Franța totul este calculat. Bădia se tocmise mult, cîștigase procesul și rămăsesem să plătesc cheltuielile de judecată. Dar nu eram mofturos. Găseam toate bune, dormeam fără foc, nu ceream nimic. Ce nu suferеam era constrîngerea. Eram civil. Mă găseam în țara libertății, egalității, fraternității. Mă crezusem liberat de disciplina oarbă, fără raționament. Cînd colo, ne adunam ca la școală cu noaptea în cap, sub lămpile de gaz cu glob verde, strînși în jurul mesei. Învățam fără schimb de vorbe, fără tragere de inimă, sub supra-

vegherea domnului Schwartz, rău dispus, care citea la rînd cu noi, ostentativ, cărţi de şcoală, de preferinţă latine, cu făţărnicia preoţilor catolici care se plimbă pe alei publice cu nasul în catehism, cu ochii după codane.

Prînzul îl expediam repede. Recreaţiile scurte le petreceam în sala de studii. Ne culcam devreme. Din cînd în cînd alergam cu Aslan, cu Hanutz, fugărindu-ne pe stradă, fără a ne depărta de casă. Sau, favoare excepţională, domnul Schwartz, cu acea curtenie specială francezilor, ne ducea la conferinţe, la prelegeri serale, aşezaţi devreme în rîndul întîi, populînd sala pentru a măguli vanitatea profesorilor de care avea nevoie ca să ridice prestigiul şi prosperitatea pensiunii sale.

Duminеca, cu promisiuni anticipate, discutate îndelung, plecam în *promenadă*, în rînd, cîte doi, străjuiţi de domnul Schwartz, să ne arate împrejurimile, hîrjonindu-se cu noi de-a lungul livezilor, cu mişcări stîngace, pudice, cu chihoteli de fată bătrînă încolţită.

Nu învăţam nimic. Nu pentru că n-aş fi dorit să învăţ, ci pentru că eram înapoiat faţă de colegii mei, pregătiţi serios, metodic, cu profesori de seamă. Pentru dînşii eram un audient, un balcanic, candidat la o diplomă „bună pentru Orient". Nici nu mă scoteau la lecţie. Din cînd în cînd, ca diversiune, îmi puneau cîte o întrebare, la care răspundeau tot ei. La sfîrşitul anului am uimit asistenţa — domni în haine scăzute, doamne în toalete pretenţioase — făcînd roata gigantică, număr senzaţional, care ilustra educaţia sportivă a şcoalei. Numele meu trecea din gură în gură. Domnişoarele mă priveau şoptind pe furiş: „Voici le grand roumain..." [103]

Fiecare e mare în felul lui. Emoţionat, m-am dus să primesc din mîna prefectului premiul întîi la gimnastică, un premiu la limba germană şi o menţiune pentru compunere la limba franceză, caligrafiate frumos: „Décerné à l'élève Georges Brаesco" [104], pe care m-am grăbit să le trimet bădiei.

Dar el mă uitase. Trimetea pensiunea foarte neregulat, sporind progresiv neînțelegerile dintre mine și domnul Schwartz. Prieten cu Hesse, care împărtășea vederile mele, nu ne convenea să fim tratați copilărește. Am pretins să fim scutiți de plimbările în comun, să ni se dea cheia de noapte, pentru a ne reîntoarce mai tîrziu de la teatru, lucru pe care l-am obținut după ce domnul Schwartz a cerut mai întîi autorizația mamaiei, la care l-am îndreptat să se adreseze, și care a consimțit fără zăbavă.

Ieșeam acum mai în fiecare seară. Domnul Schwartz, care la început trăsnea și bufnea, amenințîndu-ne cu fulgerele familiei și trăsnetele iadului, sfîrși prin a închide ochii de hatîrul lui Hesse, care plătea trei sute de franci lunar.

Hesse a fost managerul meu. Venit înaintea mea la Nancy, cunoștea tot. Cu el am fost pentru întîia oară la cafenea, am fumat prima țigară de foi, care m-a îmbolnăvit, am jucat prima partidă de biliard cu el, în fine, am fost la varieteu, unde am văzut pentru întîia oară femei dezbrăcate. Cu timpul ne-am împrietenit cu Dufour, student de la Mulhouse. Împreună am pus la cale să-l scoatem din minți pe Pissosky, cuminte ca o fată mare, să meargă cu noi la varieteu. Cu mare greutate, zeflemisindu-l mereu, am smuls domnului Schwartz voia de a-l lua cu noi, după scene tragice petrecute între ei, care locuiau aceeași cameră, legîndu-l, pe cuvînt de onoare, să se înapoieze înainte de miezul nopții.

Dar după spectacol, excitați de femeile pe care nu le văzusem niciodată așa de aproape, am pornit la remorca unui grup de studenți, cu care am cutreierat, după prezentări sumare, unul după altul, toate localurile de noapte. Am mîncat melci, supă de ceapă, am înghițit, nemăsurat, băuturi variate și cîntînd în cor *Marseilleza*, ne-am dus să vizităm vestalele sălășluite, cum se întîmplă de regulă, în dosul catedralei, în vecinătatea căminului nostru.

Cînd am ieşit, se lumina de ziuă. În fața casei se frămînta domnul Schwartz. Dînd cu ochii de noi, uitînd de toate, alarmînd vecinii, repezi pe Pissosky din calea lui, strigînd disperat, smulgîndu şi părul : „Va-t-en... Je ne veux plus de toi... Tu as perdu ta couronne." [105]

Domnul Schwartz nu a mai vorbit cu noi pînă la sfîrşitul anului.

După un schimb de scrisori, am fost instalat intern în şcoala profesională a domnului Wohlgemuth.

Dar n-am dus-o bine nici aici. Aveam dormitor comun şi un pedagog gîngav, doctor în matematici, care, din cauza infirmităţii lui, nu găsea loc nicăieri. Francezii au deprinderile lor. În dormitor avea fiecare mobila de noapte sub pat. Pedagogul, un leneş împărătesc, o întrebuința fără să se dea jos. Strecurîndu-mă într-o zi în dormitor, am găurit vasul de cositor, şi cînd l-a întrebuințat somnoros, în timpul nopţii...

A doua zi, duminecă, trebuia să mergem la scăldat, în rîul Meurthe. Venind în anchetă, după rîsul ce s-a stîrnit în dormitor, directorul, „le père Wohlgemuth" [106], cum îi ziceam noi, a făcut apel la cavalerismul vinovatului, pentru a nu fi obligat să pedepsească tot dormitorul, oprind excursiunea.

— Cine a făcut asta ?

— Eu ! am răspuns ieşind înainte.

— Dumneata... Ah, dumneata... repeta bătrînul înecîndu-se, dumneata ai făcut asta ?...

Şi deodată, trecînd fără tranziţie de la o indignare excesivă la un calm patologic, îmi spuse :

— Vei rămîne singur la şcoală. Mîine am să hotărăsc în privinţa dumitale.

Directorul era om bun. Nevasta lui, tînără, blondă, impunătoare, purta „pince-nez" [107] de aur şi intervenea adeseori pentru noi, cînd o rugam pocăiţi, ameninţîndu-ne drăguţ cu degetul :

— „Grand nigaud... Est-ce qu'on se laisse prendre ?" [108]

Dar, hotărît, nu aveam noroc. Nu eu mă ţineam de pozne, poznele se ţineau de capul meu. Era imposibil să trec liniştit, indiferent, să nu profit de orice ocazie, necugetat, cu orice risc, pentru a înfrînge o regulă sau a stîrni rîsul.

Într-o dimineaţă, un coleg, Fleischer, fiul unui negustor de mobile, mi se destăinuia că trebuie neapărat să se ducă la gară, să-şi întîmpine amanta :

— Înţelegi situaţia în care mă găsesc. Henriette a fugit de acasă. Vine pentru întîia oară la Nancy. Trenul soseşte la şase, şi dobitocul ăla de portar...

— Nu fi papă-lapte ! îi răspunsei inventiv, ca unul ce făcusem armata. Vino încoace... Ia de colo... Ţine de ici... şi, înnădind în grabă două cearceafuri groase de in, i-am dat drumul pe fereastră.

Dar calculasem greşit. Frînghia, astfel improvizată, era prea scurtă. Sub dormitorul nostru, la parter, locuia directorul. Domnul Wohlgemuth, sculat de noapte, se ştergea pe faţă — povestea el mai tîrziu — cînd, spre surprinderea lui, văzu două picioare lungi ce se zvîrcoleau de-a lungul ferestrei.

Situaţia devenise critică. Se auzeau paşi pe scări. Colegii dădeau alarma... „Attention, eh, làbas !..." [109] Eu mă temeam să las capătul ce ţineam în mînă, şi Fleischer nu avea curajul să-şi dea drumul.

— Grăbiţi-vă !... Vine !... E directorul !

Nu mai era nici o scăpare.

— „Ah, bien... c'est encore vous, n... d... D..." [110]

Eu eram, n-aş mai fi fost !... O săptămînă după aceea, directorul m-a chemat în cancelarie şi, foarte ceremonios, mi-a înmînat trei sute de franci şi o scrisoare din partea bădiei, prin care mă autoriza să mă mut în oraş.

Şi, pe negîndite, m-am găsit deodată liber, cu trei sute de franci în buzunar, în mijlocul oraşului Nancy. N-avusesem niciodată atîţia bani pe mînă. Nu puteam să-mi viu în fire. Am plecat imediat, lăsînd deocamdată geamantanul la hotel ; am ieşit în

stradă. Nu ştiam cum să omor timpul pînă se aprindeau luminile, cînd începea viaţa veselă. N-aveam cunoscuţi. Prietenii mei erau în vacanţă. Am plecat pe jos încotro am nimerit cu ochii. M-am pomenit astfel în satul Champignolle, la 4 km de Nancy. Acolo am jucat cu nişte ţărani, pentru întîia oară, biliard cu popice aşezate în anumite puncte, pe care trebuia să le doborîm după anumite reguli. Am plătit consumaţii de tot felul. Plăteam la toţi. Cei care priveau chemau pe cei fără lucru. Spre seară m-am înapoiat tot pe jos şi, după o toaletă sumară la hotel, m-am dus la teatru, apoi la varieteu.

Varieteul îmi plăcea mai mult ca orice teatru. Actori, artiste veneau pe rînd să-şi arate talentul, fracul fistichiu, cărnurile cernite, rochiile scurte, lucitoare. Rîdeam cu poftă de artiştii fără talent, care deschideau spectacolul, de primadonele vestejite, care cîntau cu gesturi simetrice imnuri patriotice, de comici în haine exagerate, admiram fără rezervă echilibrişti, gimnastici şi clovni. Aş fi dorit să fiu artist. Zărind în holul teatrului pe comicul-vedetă, mi-am luat curajul să-l salut, să mă aşez la masa lui, cerîndu-i voie să-i plătesc consumaţia. Ceva mai tîrziu am plecat împreună la berăria „Lorena", unde, mîndru de tovarăşul meu, mi-am făcut de cap, cîntînd, urcat pe mese, repertoriul artistului-vedetă. Actorul mă felicită entuziasmat şi îmi ceru un pol : „Dis donc... passe moi un louis..." [111]

Dimineaţa, numărîndu-mi banii, m-am trezit ca din apă rece. Mai aveam vreo şaizeci de franci. După ce am rătăcit o vreme în neştire, am vîndut toate cărţile de şcoală şi, luîndu-mi geamantanul de la hotel, m-am dus la gară. Plănuisem să plec la Iaşi. Nu puteam să mor de foame în Nancy, să afle domnul Schwartz şi ceilalţi romîni că n-am ce mînca.

Ca un şef de stat-major, am prevăzut toate amănuntele operaţiei. Mi-am luat merinde pe drum, m-am dus pe jos la gară, am scos bilet de clasa

III-a, numai pînă la Viena, fiindcă nu mai aveam nici un ban. Acolo aveam să trag la „Kronprinz Hotel", unde mă credeam cunoscut, fiindcă la venirea noastră în străinătate poposisem cu bădia o noapte și fusesem foarte bine primiți de un domn impunător, gras, roș, tuns numărul zero, escortîndu-ne la plecare, cu alai de chelneri și picoli, pînă la scara trăsurii. La Viena aveam să-l rog pe domnul acela roș să telegrafieze bădiei să-mi trimeată bani.

Cînd am ajuns în capitala Austriei, se lumina de ziuă. M-am dus pe jos, întrebînd mereu la „Kronprinz Hotel". Dar domnul, deși tuns cu numărul zero, nu mai era roș, ci brun. Fusese înlocuit, după cum mă lămuri cel nou.

— „Ja, mein Herr, so ist es." [112]

L-am rugat umil să-mi păstreze geamantanul.

— „Dass, ja..." [113]

Am plecat năuc. Neavînd nici un scop, apucam pe orice stradă, pînă cînd, învins de oboseală, m-am lăsat pe o bancă din cele ce se înșirau de-a lungul Praterului, încolo, departe, spre marginea orașului. Mi se făcuse foame. În jurul meu roia lume indiferentă : călăreți cu cizme noi, care îmi furau inima cu caii lor dichisiți, strînși în curele nichelate, gospodine ce se întorceau din piață, ucenici de tot felul, fete și băieți treceau slabi, fluierînd nepăsători pe lîngă mine.

Și-mi era foame. Un meșter zidar se așeză pe banca dublă în spatele meu. Desfăcînd o legătură, scoase din ea la iveală prune mari, brumării, care îmi lăsau gura apă, și o pîine de secară. Tăind metodic, cu un briceag solid, felii geometrice, le băga liniștit, însoțite de o prună, cu gîndul aiurea, în gura mare, deschisă ca un cuptor. Apoi, păturind basmaua, se ridică greu și plecă. În urma lui căzuseră două prune mari sub bancă. Erau, se vede, fărămiturile săracilor. Cu precauțiune infinită, cu obrajii dogoriți de rușine, m-am mutat pe nesimțite, aplecîndu-mă să ridic pălăria căzută din întîmplare tocmai deasupra prunelor, pe care m-am dus să le mănînc mai departe. Continuam să rătăcesc,

examinîndu-mi situaţia, hotărît să mă adresez unui post de poliţie.

Dar Dumnezeu nu m-a părăsit. A fost într-adevăr o minune să mă găsesc pe neaşteptate în faţa drapelului romînesc ce fîlfîia, roş, galben, albastru, deasupra Consulatului romîn, pentru aniversarea luării Griviţei, cum mi-a explicat mai tîrziu portarul. Am intrat ca la mine acasă. Am expus situaţia, ferindu-mă de a spune cum am rămas fără bani, servindu-mă de minciuna clasică, declarînd că am fost buzunărit în tren. După ce am arătat paşaportul, un domn politicos, binevoitor, mi-a dat 40 de florini, rugîndu-mă ca, dacă, după cum este încredinţat, dispun de avere, să-i înapoiez banii, fondurile consulatului fiind reduse, destinate celor lipsiţi cu totul de mijloace. La gară am poruncit o halbă de bere şi, pînă să-mi aducă friptura, am isprăvit toate pîinişoarele din coşuleţul aşezat dinaintea mea, fapt care l-a făcut pe chelner să mă întrebe cu ironie : „Sie sind Rumäner ?" [114]

Pe cînd mă ospătam, o fetiţă, palidă, cu ochii verzi, cu păr cenuşiu, mi-a oferit, pentru trei florini, o pereche de pantofi, care aveau brodat pe catifea roşie o ghirlandă de „vergissmeinnicht" [115] în jurul cuvîntului „Andenken" [116], cusut cu litere gotice cu fir de argint.

Mă gîndeam să-i duc în dar bădiei. Dar soarta a vrut altfel. Nu ştiu pentru ce, de la Viena n-am putut scoate bilet decît pînă la Ploieşti, iar de acolo urma să scot altul pînă la Iaşi. Cînd m-am prezentat la ghişeu, îmi lipseau trei lei şi am lăsat casierului pantofii, cu toate că, după spusele sale, n-avea ce face cu ei.

Cînd am ajuns la Iaşi, Cozma m-a zărit pe peron de departe.

— Aici, prinţule...

Bădia s-a năucit, nu-i venea a crede, dar s-a dezmeticit cînd mi-a auzit glasul :

— Dă-mi mata doi lei, să dau birjarului...

— Da' cu un cal nu puteai să iei ?... Te întorci fără nici un ban şi iei trăsură cu doi cai.?...

Dar mamaia nu i-a dat răgaz. Apărînd într-un capod vaporos, întinerită, parfumată, m-a sărutat sincer, cum n-am simțit-o niciodată, și, luîndu-mă de mînă, ne-am coborît în sufragerie. Poruncind să aducă ceaiul s-a așezat interesată, strîngîndu-se lîngă mine :

— Ei, ia spune...

Bădia nu privise cu ochi buni venirea mea în vacanță. Cînd mă învinovățea, deși aveam acum șaptesprezece ani, mă apăram copilărește :

— La ce-ai venit ?

— Dacă s-a dat vacanță...

— Să fi rămas acolo...

— Ce era să fac ?

— Să fi învățat carte, nu să bați ciamburu [117].

Cu bădia nu încăpea vorbă multă. Peste cîteva zile am plecat, cu o pernă de piele în formă de geamantan, pe care, îmbunat, mi-a împrumutat-o în ultimul moment, să stau comod în clasa a treia, cum obișnuiesc, zicea el, să călătorească studenții.

Mamaia m-a condus la gară, răspunzînd cunoștințelor împăunîndu-se.

— Plecați undeva ?

— Nu, am venit numai să-mi petrec băiatul. Pleacă în străinătate.

Nu se preciza localitatea. Expresia „în străinătate" însemna ceva mai mult, închipuia boierie, dare de mînă, sconta viitorul, însuma primejdiile pe care le ascundea necunoscutul în care te avîntai. Și apoi, vorbind drept, pe atunci cucoanele nici nu prea cunoșteau geografia.

Destinul a vrut însă altfel. Ducîndu-mă să iau țigări — fumam încă pe ascuns — m-am întîlnit cu Ludovic, prietenul cu care mă prezentasem la Școala de poduri și șosele.

— Tii ! Ce faci, măi ? Ai venit de mult ? De cînd nu ne-am văzut, vai de mine și de mine !... Pleci undeva ?

— Mă întorc la Nancy. Dar tu ?

— Eu, la Piatra-Neamț. Pleci amu ?

— Da.
— Pleacă mîine.
— Nu pot, sînt cu mamaia.
— Plecăm mîine, măi, ce, ești prost ?...

Am rămas. Sărutînd mîna mamaii, m-am urcat în față și m-am scoborît pe cealaltă parte a vagonului, dispărînd cu Ludovic în întuneric, în timp ce biata femeie, cu gesturi cochete adresate mai mult galeriei, flutura batista în urma trenului, pe peron.

Noaptea am făcut chef, primul chef cu lăutari, în Tătărași, la „Leagănul fluturelui". Dimineața nu ne puteam despărți. Plîngeam unul în brațele celuilalt, și cum Ludovic nu putea pleca de la Piatra-Neamț la Nancy, cu banii ce aveam pentru Nancy, m-am dus după el la Piatra-Neamț.

Străin de oraș, vorbind franțuzește cu accent exagerat, în argot, la Piatra-Neamț — leagănul natal al mamaii — am intrat deodată în elita pietrană, care petrecea. Într-o săptămînă am tocat cei patru sute de lei dați de bădia pentru ca să-mi plătesc drumul, gazda și „diversele", adăogase el, în străinătate.

Vă las să judecați efectul telegramei expediată de la Piatra-Neamț, căzută ca o bombă în sînul familiei, prin care ceream modesta sumă de douăzeci de lei, în timp ce ei așteptau vești de la Nancy.

Cînd am sosit acasă, bădia nu mi-a zis nimic. Se făcea că nu mă vede. Era supărat, mai ales că rătăcisem perna de piele ce-mi împrumutase ca să călătoresc comod în clasa treia. Tocmai pe la sfîrșitul lui octombrie — onomastica lui — după o masă cu musafiri simandicoși, țața Tinca, oracolul casei, trăgînd din țigară, sorbind din cafea, începu, vorbind moldovenește, cu voce groasă, doctorală :

— Am cunoscut pe tată-tău, Dumnezeu să-l ierte... Te sfătuiesc ca pe copilul meu... E păcat, măi băiete, să-ți pierzi vremea degeaba... Ce ai tu nu-i avere. [.....] N-ai rușine de oameni, n-ai ambiție în tine, feciorul lui Alecu Brăescu... Eu, în locul tău, m-aș duce în genunchi pînă la Paris...

Toţi ascultau pe ţaţa Tinca, privind duşi pe gînduri, în timp ce eu frămîntam un buburuz de pîine, plîngînd lacrimi mari, rare, dar care porniră gîrlă cînd mamaia exclamă grăbit, înduioşată, pentru a curma o scenă ce o plictisea :

— „Il pleure, le pauvre garçon... Quand un enfant pleure..." [118]

— Ce copil, că e cogemite goblezan [119] ! Hainele cumpărate anul trecut i-au rămas scurte... La institut n-a învăţat, din şcoala militară a fugit... la Bucureşti, nu, la Nancy, nu... Am să te dau la cizmărie... Ori te hotărăşti să înveţi carte, ori, de unde nu, te dau la cizmărie, scurtă socoteală !

— Ei, iartă-l şi mata de data asta.

— Ai de gînd să înveţi ?

— Da !

— Cu tot dinadinsul, sau spui numai aşa, din gură ?

— Hai, scoală-te, du-te şi sărută mîna bădiei... sfîrşi hotărîtor ţaţa Tinca. Ai noroc că-i bun, eu, în locul lui, te-aş bate de trei ori pe zi !

Soarta mea se hotărîse din nou. Am plecat chiar a doua zi, ca să cîştig timpul pierdut. Ştiam bine că n-o să fac nimic. Nu mă puteam măsura cu colegii mei. La şcoala forestieră, profesorii, toţi universitari, apăreau grăbiţi, vorbind îndată ce intrau, în termeni neînţeleşi de mine, însemnînd pe tablă formule ce-mi păreau hieroglife, şi plecau cum veniseră, fără să ne întrebe nimic. Studenţii luau note, pe care le completau în urmă, consultîndu-se între ei. Eu eram „le roumain". Pe mine nu mă întrebau nimic, şi eu nu consultam pe nimeni. Am încercat să învăţ pe de rost, dar în toată activitatea mea şcolară am avut, se vede, parte numai de preliminări. După două-trei foi citite repetat, am închis cartea. Eram şi dezamăgit. Francezii purtau uniformă de vînători şi sabie, frecventau Cercul militar, neîngăduit nouă, celor din Orient. Ne vorbeau rar. Cu toate astea, fără să am legături cu ei, din pricina lor am trăit cea mai extraordinară aventură.

Ca de obicei, după un timp, epitropul meu începu a mă neglija. Primeam pensiunea cu întîrzieri mari. Gazda, o bătrînică foarte cumsecade, sfîrşi prin a-şi arăta nemulţumirea. După o serie de scrisori disperate, am telegrafiat acasă :

„Georges gravement malade." [120]

iscălind pe doamna Petit, proprietăreasa mea. Nerăbdător, am expediat telegrama cu răspuns plătit, care în adevăr n-a întîrziat :

„Qu'a-t-il Georges, maladie améliorée ? Répondez." [121] La care am răspuns fără zăbavă :

„Pneumonie aigue, médecin ne répond pas, arrivez." [122]

Am aşteptat o zi, două, trei. Speram să-l aduc pe bădia, să-l pun în faţa gazdei. N-aveam nici un ban. Rătăceam fără scop printre boemi, la cafeneaua artiştilor. Aveam voce frumoasă. Armand Bell, directorul varieteului „l'Eden", cu care mă împrietenisem, mi-a propus să cînt pe scenă, la ridicarea cortinei — primele numere sînt rezervate debutanţilor — oferindu-mi trei franci pe seară.

Lung, slab, am apărut îmbrăcat soldăţeşte, cu un veston prea strîmt, cu mănuşi prea mari. Am cîntat înecat de emoţie, cu gesturi idioate, cum nu se putea mai prost, o farsă rimată din repertoriul lui Paulus, celebrul comic parizian din vremea aceea :

„Pour tirer une carotte
L'autre jour j'écris chez nous
Que j'avais dans une ribotte
Cassé mon coupe-choux.

Veuillez bien, cher père,
Lui dis-je en deux temps,
De vite m'envoyer
Une pièce de vingt francs." [123]

Recrutul mărea necontenit suma cerută părinţilor, iar aceştia, răspunzîndu-i, o micşorau treptat, sub diferite pretexte, sfîrşind prin a-i declara că,

de teamă să nu-l jignească oferindu-i prea puțin, nu-i trimet nimic.

Erau în total cinci strofe. Dar n-am apucat să isprăvesc cum trebuie nici pe cea dintîi.

— „Assez ! Ôte-toi de là !..." [124] urla galeria, aruncîndu-mi tot felul de trufandale.

Am fugit.

— „Voilà... Qu'est-ce que tu veux, il n'y a rien à faire, mon vieux... Essaye autre chose..." [125] mă consolă, fără să-mi plătească, Armand Bell.

Am plecat pe stradă. La terasa restaurantului „Gantner", studenții, printre care vreo doi de la forestieră, blocaseră vitrina. M-au oprit, invitîndu-mă, ca niciodată, să iau loc printre ei. Mă codeam. Te simți așa de mic cînd nu ai lățcaie în buzunar !...

Francezii sînt darnici în romane și pe scenă, unde împart pungi de bani și dăruiesc castele. În realitate, cînd unul ți-a plătit o bere, așteaptă să-i întorci imediat politeța. Nu stau ca noi, cu punga în mînă, gata să plătească cu orice ocazie consumația tuturor.

Am început prin a refuza. Refuzam orice mi se oferea, pretextînd că nu sînt bine. De altfel, nici nu au insistat prea mult. Au mîncat și au băut, fără altă grijă, pe cînd eu făceam zîmbre. [126]

Franța era pe atunci în război cu Behenzin, regele Dahomey-ului. Pretutindeni, în cafenele, în tramvaie, pe stradă, se discuta evenimentul cu însuflețire. După discuțiuni profesionale, după zeflemele adresate mie, războiul veni, firesc, în discuție. Entuziasmat, unul din ei exclamă : „Acum să poftească prusienii, să le arătăm noi ce putem cu pușculița noastră Loebel !"

— Ce zici tu, romîne ?

— Nu știu, să vedem, nu vă lăudați dinainte, ați mai pățit-o la șaptezeci, am răspuns paraponisit, stîrnind protestări violente, amenințări și insulte, aruncîndu-mi-se în obraz injuria, considerată și astăzi la ei cea mai jignitoare : „Vous êtes digne de coiffer un prussien... !" [127]

Am încercat să protestez, explicîndu-le că dacă francezii s-au înarmat, nici germanii n-au stat cu brațele încrucișate. Dar nu-mi dădeau răgaz să vorbesc.

— „À la porte !" [128]
— „Mais, permettez-moi..." [129]
— „Conspuez-le !..." [130]

Ca să dovedesc buna mea credință, devotamentul meu pentru Franța ospitalieră, am zbierat solemn, ridicîndu-mă în picioare, reușind să stăpînesc o clipă infernul :

— Declar că mă angajez în Legiunea Străină, să mor pentru Franța !

Amuțise toată cafeneaua. Nu știu ce simțeam. Mi se făcuse întuneric dinaintea ochilor. Nu-mi dădeam seama de nimic.

Apoi, deodată, becurile luminară mai viu. Lumea, studenții mă priveau lacom, ca pe o comoară, și, după formidabile aclamațiuni, hotărîră „un triple ban pour le grand roumain !" [131]

— „C'est bien ça, jeune homme..." confirmă patronul, un burtos chel și grav, poruncind un rînd de bere, adăogînd mărinimos : „Ne vous inquiétez pas, c'est ma tournée..." [132]

Dimineața, cu flori la pălărie, am fost condus de cîțiva colegi, nici nu știam cum îi cheamă, la cercul de recrutare. După un sumar examen medical, la ora 12 m-au declarat : „Bon pour la légion" [133] și închis în cazarma „Sainte-Catherine" a Regimentului 126 infanterie, unde am găsit alți voluntari, tovarăși de iluzii. N-am stat mult. Cu un tren de seară am fost îndreptați, hai-hai, spre Marsilia, unde am sosit a doua zi. Aici ne aștepta un furier cu condica la subțioară, cu creionul după ureche. După apel, ne conduse la fortul Sainte-Thérèse, unde trebui să așteptăm ca să se îngroașe ceata cu voluntari din alte ținuturi și pentru că comandantul fortului avea nevoie de corvagii. Am fost astfel ales printre cei dintîi, indicat probabil de pardesiul „havane",

de „gambetta" ce purtam, să aduc din oraş alimentele necesare trupei.

Apoi, fără veste, într-o bună zi ne-a îmbarcat pe un vas comercial. Nu mi-a plăcut marea. Era frig, ceaţă şi eram trist.

Au trecut cincizeci de ani de atunci. Examinîndu-mi conştiinţa, pot mărturisi fără teamă că n-a existat, socot, om mai sincer, mai pasionat ca mine în toate acţiunile sale. Dezamăgirea venea însă, vai, prea curînd. Visasem şi acum cal, sabie, lupte în care să alerg cu rană în frunte, cu decoraţii lucitoare pe piept, şi m-am trezit stingher, om înstrăinat, încrustat într-un mozaic de oameni de toată mîna, îmbrăcaţi în tot felul, vorbind toate limbile, domnişori şi vagabonzi, de toate vîrstele, de toate profesiunile, chelneri şi baritoni slavi, crupieri greci şi cîrnăţari alsacieni, flaşnetari italieni şi apaşi de la porţile Parisului, ofiţeri deocheaţi, medici criminali, casieri necinstiţi, care căutau să-şi piardă urma, să răscumpere greşeli, să-şi refacă virginitatea morală pe cîmpul de onoare.

Spre seară, un ajutor de bucătar slinos a trîntit pe punte lături de cartofi într-un lighean de tablă, cîţiva codri de pîine neagră şi nici o lingură. Pentru întîia oară am înţeles ce este foamea. N-ai cunoscut suferinţa dacă nu ţi-a fost dat să înduri foamea deznădăjduită care îţi arde pîntecul şi-ţi împrăştie minţile. Cîţiva au rezistat eroic. Ceilalţi, flămînzi, care căutau la legiune siguranţa tainului zilnic, cum caută dezmoşteniţii, delicvenţi voluntari, azilul puşcăriilor, se năpustiră, intrînd ca porcii în lighean, luptîndu-se disperat să apuce o fărîmiţă de carne.

Un marinar se dete pe lîngă mine şi-mi şopti că dacă consimt să mă despart de pardesiu, îmi va servi, separat, bunătăţi din masa comandantului. Pe la miezul nopţii tremuram pe bord, încălzindu-mi spatele la coşul maşinii. În pîntecul vaporului, pachete de mizerabili dormeau cu capul pe saci, visînd poate pe mămica şi leagănul copilăriei lor.

Dormitam, răscolit pînă în adîncul inimii de înclinările vaporului, care despica creste de zăpadă, scufundîndu-se tăcut, dispărînd, apărînd din nou, înălţîndu-se întunecat, urmărit de foşnetul valurilor ce se zbuciumau fără odihnă.

Am aţipit. Spre ziuă, strîns de răcoarea dimineţii, m-am deşteptat în zgomot neobişnuit. Călătorii erau pe punte. Se zărea ţărmul. Marinarii pregăteau acostarea. Comenzi scurte, grăbite, manevre greoaie. Voluntarii nu-şi puteau stăpîni bucuria. Vasul se apropia dibuind cu graţii de curtezană. Înainta greu, prins într-o ţesătură de bărci ce roiau mici, uşoare, ca nişte coji de nuci, căutînd să treacă pasagerii. O spuză de copii negri, goi, cu părul creţ, cu burtă mare, ţîşneau din toate părţile. Îndemnîndu-se cu strigăte guturale, se aruncau în mare, să caute gologanul aruncat de călători, apărînd cu el triumfători, lucioşi ca nişte pui de drac. Un furier ne-a rînduit şi aici pe ţărm. Alt apel. Nu-mi puteam sătura mintea şi ochii.

Africa! Eram la Oran, în Africa! Vai, Africa m-a dezamăgit, ca şi marea. M-a întîmpinat civilizaţia europeană. Am defilat pe dinaintea hotelurilor cu trei caturi, cu portari galonaţi, pe străzi pavate, cu trăsuri de piaţă, cu cafenele de lux, printre care se strecurau arabe zdrenţăroase, cu sînii supţi, uscate de privaţiuni, de împreunări bestiale, vremelnice, şi arabi ogîrjiţi, cu hlamide murdare de aba [134], cu mîini lungi, cu picioare lungi, ce spînzurau pe coastele măgăruşilor mîncaţi de rîie, deşelaţi şi trişti.

Ne îndreptam spre fortul Saint-Jean. Pe măsură ce ne despărţeam de centru, ne dezlînam, rătăcindu-ne prin uliţele strîmte, întortocheate, printre vechiturile rînduite pe jos de negustori: armeni turciţi, evreice cu ochi de gazelă, cu pantaloni largi de mătase ce ofereau amatorilor marfă desperecheată, monete vechi, hangere bătute în pietre, pistoale, covoare, scoici şi ocheade promiţătoare. Ici-colo, rezemaţi de ziduri, arabii jucau

gravi şah şi table, cu gesturi măsurate, sorbind tacticos cafeaua. Lîngă ei, alţii se lăsau bărbieriţi, gemînd de durere, cu tigvele însîngerate, prinse în genunchii maestrului ca într-o menghină.

Urcam, greu, o pantă nisipoasă. Pe drumul lung ca un calvar, ars de soare, am încercat cea mai grozavă dezamăgire din cîte mi-a fost dat să am în viaţă. Zmeii şi feciorii de împărat au pierdut deodată toată aureola cu care îi încununasem, iar eu, spaima respectuoasă şi admirativă pe care mi-o inspiraseră balaurii cu trei capete şi regele pădurilor. Vă jur că înainte, cu mult înainte ca marele Alphonse Daudet să fi scris faimosul său *Tartarin de Tarascon,* am văzut leu, leu în carne şi oase, leu bătrîn, ivit pe neaşteptate în calea mea, fără botniţă, fără lanţ ca ursul, cu un taler de lemn în gură, străjuit de doi vlăjgani arabi, care cerşeau pentru întreţinerea mormintelor. N-am să uit niciodată leul decăzut, care umbla cu limba scoasă ca un cîine tuns, clipind febril din ochi, ferindu-şi viclenia adormită de lumina crudă a soarelui.

Fortul Saint-Jean. Am fost ţinuţi opt zile în carantină, iar după o nouă vizită medicală, îndreptaţi spre Sidi-Bel-Abes, cu trenul, convoi de vagoane mici, tîrîte nevoiaş de o maşină demodată, fugărită paralel de faetoane înhămate cu catîri, conduse de spanioli legaţi la cap femeieşte. Pe marginea drumului mărginit de alfa, copăcei rahitici, trenul împrăştia în răstimpuri caravane de cămile scheletice ce călcau hăitiş, încărcate ca o şatră, clătinînd din cap ca nişte bonzi articulaţi, rîzînd parcă sardonic, cu buze lăbărţate, grohăind enervant, nostalgic.

Pe la ora prînzului am sosit la Sidi-Bel-Abes. Din gară, aceeaşi impresie. O şosea pietruită trecea pe dinaintea Cercului militar şi grădina publică, unde concerta muzica militară. Cazarma — pavilioane cu trei caturi, aşezate în careu. La poarta de fier, soldaţi buluc, strînşi să vadă sosind răcanii, „les bleus", cum îi poreclesc francezii. [.....]

După o baie, pe grupe, stropiţi cu furtunul cu apă încălzită la soare, am fost luaţi în primire de bărbier, care pretindea zece bani de om, am căpătat, în fine, o gamelă cu tocană de cartofi şi am fost instalaţi în urmă la compania de depozit.

A doua zi ni s-a citit codul de justiţie militară... „Insulta superiorului se pedepseşte cu închisoarea de la şase luni..." Apoi am fost matriculat: „Georges Braesco, 11.666, roumain, étudiant" [135].

Luăm în viaţă hotărîri fatale, pe care conştiinţa nu le poate împiedica. Aţi citit, poate, povestea omului care şi-a pierdut umbra. N-am gîndit vreodată să ajung omul care şi-a pierdut identitatea. Oricine aş fi fost, oricum m-aş fi numit, n-avea nici o însemnătate. Numele meu adevărat nu-l credea, nu-l cerea nimeni. Eram un om dintr-o grămadă de oameni, cu care n-aveam nimic comun, nici grai, nici port, nici amintiri. Nu mă mai recunoşteam. Eram străin nu numai pentru ceilalţi, ci chiar faţă de mine. Reprezentam un număr dintr-o infinitate de numere: 11.666. Eram un ins în mulţimea anonimă ce procură societăţii, în toate timpurile, jertfă de fabrici şi carne de tun. [136] Viaţa se scurgea plicticoasă, regulamentată, dură, înăsprită de disciplina oarbă, fără raţionament. Timpul era ocupat cu teorii şi exerciţii, cu întreţinerea micului echipament. Lustruiam nasturi de alamă, înşiraţi pe linia denumită „la patience" [137], ceruiam curelele raniţei sau ajutam la gospodăria vieţii în comun. Ofiţerii se arătau rar. Eram lăsaţi în grija gradelor inferioare, al căror trecut era acum la adăpostul galoanelor ce purtau.

Printre noi erau băieţi care ştiau să se învîrtească. Solda era cinci parale pe zi. În urma mandatului de cincizeci de lei ce am primit de acasă, noii mei camarazi mă aveau în mare stimă. Le plăteam adeseori la cantină „la goutte", rachiul de dimineaţă. Unul din ei se oferi să-mi poarte grija efectelor, să-mi ţină rîndul corvezilor, contra drepturilor mele de soldă. Un gologan pe zi, în Algeria, reprezenta pe atunci o avere: era preţul unui

litru de vin gros, roş, ca sîngele de iepure. Zece bani costa un pachet de ţigări „Bastos". Absintul, cel mai funest alcool, se vindea cinci parale raţia.

Ieşirea în oraş era liberă de la ora patru la nouă seara, iar în zilele de sărbătoare, de la ora deşteptării pînă la stingerea luminilor în cazarmă. De regulă, ferchezuiţi, curaţi, lustruiţi, după inspecţia sergentului de planton de la poartă, plecau să-şi piardă vremea plimbîndu-se prin grădini publice sau rătăceau afară din oraş, de unde porneau grădini imense, roditoare, de zarzavaturi, sau podgorii întinse, cultivate de spanioli, de italieni, udate cu apă din cisterne, scoasă cu ajutorul unui măgăruş căruia i se crăpau ochii ca să nu ameţească învîrtindu-se.

Pe măsură ce te depărtai de oraş, simţeai expatrierea. Te cuprindea un sentiment complex, inexplicabil, de sfială, de pietate pentru urmele lăsate, ici-colo, de civilizaţii milenare. Ruine de arhitecturi romane, alături de minarete ridicate de sultani, iar în vecinătatea lor, zgomot de locomotivă ce se depărtează, fum întunecat ce se destramă în zare, afirmaţiunea civilizaţiei moderne.

Clima te alinta, robindu-te ca o curtezană pasionată, vărsîndu-ţi în sînge toată beţia farmecelor sale. Un soare de foc te ardea treptat pînă în măduva oaselor. [.......]

Disciplina era de fier. Pedepsele — neîndurătoare. Le-am suferit şi eu. Am luat de la caporal o zi consemn pentru că am refuzat să execut o corvoadă, pretextînd că elevii caporali, din care făceam parte, sînt scutiţi de aceste obligaţiuni. La raportul companiei, căpitanul Drude, ajuns mai tîrziu general, mi-a ridicat pedeapsa la opt zile închisoare, iar colonelul, apreciind gravitatea faptului, mi-a transformat-o în cincisprezece zile de celulă.

În celula fără soare căpătai o zi numai pîine, a doua zi o supă fără carne, iar a treia zi o executai la închisoare simplă, care nu intra în numărul zilelor de pedeapsă. Dar regimul închisorii era şi mai sever. Sculaţi cu noaptea în cap, pedepsiţii,

după ce împlineau toate corvezile cerute de igienă, se echipau cu ranița de campanie încărcată cu treizeci și cinci de kilograme, completate la nevoie cu pietre cîntărite scrupulos. Un sergent, sergentul Talon, un roșcat pistruit, forma cu delicvenții un pluton zis de pedeapsă. Cînd trupa pleca la instrucție, plutonul de pedeapsă, pe o arșiță caniculară, ocolea curtea de la șapte la nouă, cinci minute în pas alergător, cinci minute în pas normal. Uneori, cînd sergentul era în toane bune, punea oamenii cu fața la zid, unde, aprinși de dogoreala peretelui, executau cu arma mișcări descompuse, cu pauze prelungite peste orice închipuire, de care profita ca să-și citească ziarul.

...Îndurau tot. Era o luptă surdă între sergent și ei.

Unul încercînd să-i scoată din fire, ceilalți turbîndu-l cu indiferența lor. Se găsea totuși cîte unul care să cadă victimă unui moment de indignare. Se oprea locului, se lăsa jos, nu mai putea sau nu mai voia să meargă. Atît aștepta sergentul Talon. Se repezea, plin de speranță :

— Scoală !

— Nu pot.

— Ridică-te și ajunge plutonul !

— Nu pot.

— Ai de gînd să te miști ?

— Nu pot.

Întrebarea era numai de formă. Călăul chema în grabă doi gradați. În fața lor, ca martori, cita nenorocitului din codul justiției militare articolul referitor cazului : „Refuzul de a executa un ordin în front, sub arme, în timp de pace, se pedepsește cu închisoare de la șase luni pînă la doi ani".

— Te mai întreb încă o dată, vrei să te ridici ?

— Nu pot.

— Bine. Leapădă ranița. Duceți-l la închisoare. Ai să fii dat în judecată.

Consiliul de război, după pledoaria fără convingere a unui apărător din oficiu, îl condamna la cîteva luni închisoare. La expirarea pedepsei, vi-

novatul era trimis într-o companie de disciplină, unde lucra, sub paza ceauşilor [138] înarmaţi cu revolvere, la facerea şoselelor sau liniilor ferate, gata să-i zboare creierii la cel mai mic act de răzvrătire.

La închisoare nu te puteai odihni de răul ploşniţelor, care ieşeau de pretutindeni : din ziduri, din duşumele, din căpriori, din giurgiuvele, din tavan, de unde se lăsau să cadă pe obrazul martirilor. Era imposibil să doarmă cineva.

Osîndiţii îşi petreceau timpul povestind întîmplări din trecutul lor, din care reieşea cavalerismul povestitorului, sau jucau teatru, parodiind autorităţile militare.

Am asistat la o asemenea reprezentaţie, care s-a sfîrşit, împotriva aşteptărilor mele, în chip tragic.

Patul închipuia scena. În scenă, cîţiva veterani reangajaţi de cîte două şi trei ori — la a treia angajare primeau nouă franci lunar — reprezentau Consiliul de război : un preşedinte, doi membri, un comisar regal şi apărătorul din oficiu. Vinovatul, de regulă un recrut, de astă dată un alsacian cu mintea greoaie, şedea în picioare pe o pătură aşezată în faţa consiliului. Procesul se desfăşura întocmai ca la Consiliul de război. Interogatoriul, declaraţiile acuzatului, ale martorilor, rechizitoriul, cuvîntul apărării, dezbaterile, în fine, sentinţa.

Preşedintele se ridică pronunţînd fidel formula sacramentală : „Condamnă pe inculpat la trei luni închisoare..." strigînd înfuriat :

— Ia-l !...

Era semnalul.

Doi camarazi, ascunşi sub pat, traseră cu putere pătura, tîrînd fulgerător pe lespedele de piatră picioarele nefericitului, care căzu dintr-o bucată, sfărîmîndu-şi baza craniului. [.....]

Algeria, cea mai însemnată colonie a Franţei ca întindere şi bogăţie, cum ne-au explicat gradaţii la şcoala de caporali, cum se poate citi în cărţi, este împărţită din punct de vedere administrativ în

trei districte: Alger, Oran și Constantine, iar din punct de vedere al fertilității, în trei regiuni: Telle, cea de nord, acoperită de ogoare, de vii, livezi de portocali, măslini și de culturi întinse de bumbac; regiunea podișurilor, în vecinătatea Atlasului, cu pășuni sărace, cu culturi de alfa, din care se fabrica hîrtie, scoarțe, încălțăminte; și regiunea Saharei.

Ocupată în timpurile cele mai vechi de berberi, a trecut pe rînd sub stăpînirea Carthaginei, sub dominațiunea romanilor, a bizantinilor, a arabilor, în fine, a turcilor. Sub pretext de a răzbuna o injurie — pe atunci se mai căutau pretexte — în anul 1830 francezii au întreprins un război de cucerire, sfîrșind prin a o stăpîni complet abia către sfîrșitul anului 1901. Pînă la această dată Algeria a fost, astfel, teatrul unui șir neîntrerupt de hărțuieli între pirații care înspăimîntau populația, triburile de negri, cabili, arabi, mauri, și trupele coloniale franceze. [.......]

Am luat ucenicia militară de la început, cu întoarceri pe loc, explicate trudit, intuitiv, sîrguitor de caporali care vizau perfecțiunea, niciodată atinsă. Am debutat prost. Cu mine se exercita să devină caporal un camarad Walther, fost seminarist, condamnat — se șoptea — pentru viol și care-și pierduse urma în Legiunea Străină. Înalt, spîn, deșirat, mă umfla rîsul cînd îi venea rîndul la exercițiul de comandă. Oțărîndu-se, întinzînd gîtul, scotea un ton pițigăiat de cocoșel ce-și încearcă glasul. Provocată de rîsul meu nestăvilit, rîdea căprăria, și cu ea sergentul și cei dimprejur. Sfîrșeam prin a fi consemnat în cazarmă sau a petrece noaptea la arest. Am încercat, cum era și acolo obiceiul [...] să mă învîrtesc, cum zice o expresie consacrată. Aveam trei prieteni buni: un pictor belgian, Wainy, care trăia bine pentru că făcuse portretul tuturor gradaților, și doi francezi, Riboulet și Gauthier, actori. Cu ei am fost succesiv

monitor de scrimă cu floreta, planton la intendență, la garnizoană, cu voie permanentă în oraș.

Dar mă plictiseam. Nu era ce visasem. Stam abătut, mai ales că primisem de la doamna Petit, proprietăreasa mea din Nancy, căreia îi împărtășisem isprava, vestea că tutorele meu, în urma telegramelor ce expediasem, se prezentase, pentru a-i achita datoria ce lăsasem, a doua zi după angajarea mea în Legiunea Străină, fapt care părea a-l fi impresionat foarte mult.

Dacă aș mai fi așteptat cîteva ore...

Dar într-o zi am fost duși pe neașteptate la vizita medicală. Medicul ne cerceta amănunțit.

— Cum te cheamă?

— Braesco.

— Cîți ani ai?

— Optsprezece.

— Bun de plecare, zise el, adresîndu-se furierului. [.......]

Am plecat pînă la capul liniei cu trenul, apoi am luat-o pe jos. Ranița, ticsită de efecte, îngreuiată cu manta, foaie de cort, pătură, cu gamela ce strălucea în soare, ne trecea de cap. Coloana era mare. O companie de opt sute de oameni, împărțiți în plutoane, după numărul posturilor pe care aveam să le întîlnim succesiv în drum, la Tlemcen, Ain-Sefra, la Meheria, Bukanefis. Făceam parte, cu prietenii mei, din ultimul pluton, destinat postului celui mai înaintat, la Malhfa, pe frontiera Saharei.

Pe măsură ce ne depărtam de Sidi-Bel-Abes, căldura devenea nesuferită. În regiunile muntoase, arșițelor infernale urmau nopți în care tremuram ca varga, înfășurați în mantale și jumătăți de pătură. Iar cînd ne coboram din nou la șes, noaptea era mai înăbușitoare ca ziua.

Respirai suflul Saharei. Umblam amețiți, în neștire. Soldații cădeau ca muștele. Sanitarii se tîrau, blestemînd, să ne dea ajutor. Ne mișcam moleșiți, tăcuți, învrăjbiți, gata de ceartă. Spectrul morții se ținea de noi ca umbra. Totul era prilej de sufe-

rință : soarele arzător, cîmpia uscată, vegetația ofticoasă. Albul fără sfîrșit ne obosea ochii, provoca mirajuri, oglinzi de ape ce se împreunau cu cerul ; crestele de nisip mișcate de vînt păreau ondulări de valuri ; țiuitul urechilor — murmur de izvoare.

Alimentele se dădeau în natură : orez, pesmeți, cafea, legume uscate. Setea era îngrozitoare. Apa, transportată în burdufuri de țapi, clocită, mirosea dezgustător ; primeam trei rații : un pahar, „un quart", cum îl numeau ei, pentru spălat pe ochi, altul de băut și unul pentru supa de seară, la care nu aveai drept dacă nu vărsai apa în gamela căprăriei.

Am văzut soldați deznădăjduiți, cu buzele fripte, cu priviri rătăcite, care încercau să-și potolească setea bîndu-și urina, împrumutîndu-se, la nevoie, „à charge de revanche". [139]

Și deodată ți se făcea întuneric în fața ochilor. Zarea, cerul, nisipul se opreau în loc. Rămîneai sleit de puteri, prins parcă într-o baie de plumb. De multe ori, sirocco, vîntul ce bîntuia regiunea de sud și usca tot, aducea vîrtejuri de praf ce se zăreau venind de departe. Coloane jucăușe se apropiau, înălțîndu-se nebune, întunecînd soarele, culcînd palmierii, cuprinzînd lumea, îngropînd animale, oamenii și supa noastră.

Detașamentul se destrăma tîrîndu-se ca o rîmă trunchiată, urmată anevoie de catîri, de trenarzi, de bolnavii ce se urneau șchiopătînd.

Noaptea, furnici mari, mici, negre, roșii, furnici de tot felul, țînțari de toate mărimile ne exasperau. Nu aflam odihnă. Țîrîitul neîntrerupt al greierilor, schelălăitul șacalilor și lătratul nesuferit, prevestitor de rele al hienelor, ce rătăceau prin apropierea bivuacului. [...]

Cu toate astea, se găseau printre noi oameni de fier, eroi ce adăposteau, sub umbrele făcute din frunze late, cîte un papagal verde — peruche — cîte o maimuță istovită de friguri, urcată pe raniță.

Şi iarăşi tabloul se schimba ca prin farmec. Palmieri, livezi de măslini, creste albastre de munţi, nopţi trandafirii, nopţi bătute în stele, dormite liniştit pe iarbă, în oazele Biskra, Laghonal, ce apăreau ca nişte colţuri de rai, unde înfloreau curmalii. [.....]

Vegetaţia se rărea apoi din nou. Mormintele, singurele urme de oameni, dovezi de zădărnicie, se răreau şi ele. Începea nisipul. Soldaţii nu puteau urni din loc catîrii încăpăţînaţi, şi catîrii nu puteau urni soldaţii, urcaţi cîte doi în spinarea lor jupuită. Rareori cădea din senin, ca la noi vara, pe neaşteptate, o ploiţă repede, binefăcătoare, ce-ţi amintea de Dumnezeu, pornită dintr-un nouraş din acei ce înconjoară îngerii, în mijlocul unui cer albastru, de catedrală. Vîrtejurile de nisip dispăreau şi ne abăteam, ca lăcustele, să secăm un pîrîiaş ce se deşira limpede ca un fir de argint, tors de cine ştie ce zînă ascunsă, binefăcătoare. Dar bucuria era de scurtă durată. Curînd ne pierdeam în tufişuri de ierburi încîlcite şi de alfa, în care oamenii căzuţi nu se mai găseau, rămînînd pradă hienelor ce ne urmăreau cu gura căscată, cu urechile pleoştite, cu ochii rătăciţi, risipite ca nişte iscoade inamice pe flancuri, în afară de bătaia puştii.

Pămîntul ingrat, soarele perfid, natura întreagă se răzvrătea parcă împotriva cuceritorilor, sugîndu-le sîngele, osificîndu-i, împrăştiind mirosuri pestilenţiale, izvoare de molime.

Dar uitam tot cînd ne apropiam de cătunele ce apăreau neaşteptat în faţa noastră. Locuitorii năvăleau din colibele lor sărace ce ne păreau palate. [.......]

La fiecare pas întîlneai mizerie cum mintea omenească nu-şi poate închipui. Te întrebai cum iese atîta lume din colibele în care intrai pe brînci. Încoace, încolo, uliţi murdare, copii străvezii cu burta mare, cu ochi aprinşi de mirare şi de friguri.

În orice parte, în împărăţia soarelui, te urmăreau leproşii. Zeci de leproşi se tîrau plini de răni ulcerate, cu pielea coşcovită, cu capul torturat ca un

trunchi de salcie, tineri şi bătrîni, femei ce lăptau copii fără nimic omenesc în făptura lor. Şi orbi. Bărbaţi orbiţi de soare şi de praf încercau să se strecoare prin mulţime, aşezaţi în şir, cu mîna adusă pe umărul celui dinainte, călăuziţi de un copil sau de un chior, pe care îl plăteau în comun din mila avară a trecătorilor.

[. . . . .]

Sînt momente de descurajare în care viaţa pare o tortură. Acest dezgust, pornit din nimicuri, din nemulţumiri mărunte, adunate, prinde încet-încet consistenţă, creşte cuprinzîndu-te, urmărindu-te obsedant, pînă la nebunia care duce la extravaganţe. Englezii îl numesc „spleen", francezii, „vague à l'âme", romînii, alean. [Aici] l-au botezat „cafard". Cafardul este o tocire a nervilor, pricinuită de viaţa inutilă ce trece irosită în neştire. Reprezintă pierderea copilăriei fericite, amanta nestatornică, libertatea siluită, nenorocul care te urmăreşte, dorul de locurile, de graiul oamenilor în mijlocul cărora ai trăit şi care în străinătate apar minunate, încîntătoare, neprihănite. Reprezintă, în fine, clipa în care nu mai speri, nu mai aştepţi nimic. Cafardul cuprinde pe robi, pe răzvrătiţi, pe prizonieri, pe recruţi, pe cei sărmani, ca şi pe cei ghiftuiţi [140] de plăceri uşoare.

Mă cuprinsese şi pe mine.

Surorile se căsătoriseră. Fratele meu, de asemenea. Le duceam dorul. După scrisori repetate, stăruitoare, bădia consimţi să ceară prin consulat anularea angajamentului pe cinci ani ce contractasem cînd eram minor. [.....] Formalităţile au durat mult. Nerăbdător, ca de obicei, pierdusem orice nădejde. Mă întorsesem la Sidi-Bel-Abes. Paraponisit copilăreşte — pentru a-i învăţa minte — am solicitat favoarea de a fi trimis în Tonkin. Cei aleşi erau privilegiaţi. Nu mai făceau instrucţie, umblau de capul lor, părăduind [141], grozăvindu-se, pîndiţi parcă de moarte sigură.

Mă culcasem abia, cînd, într-o seară, o veste crăinicită, trecînd importantă din gură în gură, mă făcu să sar ars.

— „Braesco, on t' appelle chez l' adjutant..." [142]

Un fior îmi străbătu inima, adjutantul vagmistru împărțea corespondența. Alergam cuprins de presimțiri rele. O fi murit cineva, desigur... Era ideea care îmi stăpînea mintea.

Norocul însă mi-a surîs și mie o dată. Prezentîndu-mă la corpul de gardă, în prezența celorlalți camarazi, uimit ca de o minune, factorul poștal, ce aducea puțin cu sfîntul Niculae, mă invită să iscălesc o hîrtie și-mi numără în fața tuturor două mii de franci, sosiți telegrafic. Iar coincidență fericită, a doua zi, la raportul companiei, căpitanul Drude m-a chemat în cancelarie și m-a anunțat indiferent :

— „Eh bien, vous êtes libre... Bonne chance..." [143]

Vestea se răspîndise. Camarazi entuziasmați, jinduiți de dor răscolit, mă ridicară triumfători, împingîndu-mă spre cantină. Acolo, ca și la noi, ca în orice parte, evenimentele de orice natură se prăznuiesc la un pahar de vin.

— „Sacré veinard... Ah, le cochon... Il faut boire ça..." [144]

Am plecat cu primul tren, cu cîțiva camarazi care mergeau martori la Consiliul de război. M-am oprit la Oran. Seara am fost la teatru, unde se juca *La dame blanche,* și am avut surpriza să fiu interpelat de la galerie de o voce prietenoasă, ștrengară :

— „Tiens, te voilà, Braesco ! Qu'est-ce que tu f... donc ?" [145]

Era ordonanța colonelului meu, ultima amintire ce am înregistrat plecînd din legiune. Și nu cea mai puțin duioasă. Era un strigăt pornit din inima unui om dezmoștenit, căruia camaraderia bruscă, născută din suferințe comune, ține loc de familie.

A doua zi pe înserate am plecat din Oran.

De două ori am călătorit cu vaporul și n-am avut nici gîndul, nici inima să observ marea, cîmpia lu-

minoasă în care se răsfrînge cerul cu toată gama de culori ce se pierde în zare. Pe bord, lume multă, oameni ce umblau de colo-colo și înapoi, ca niște pui de găină în cușcă nouă. Englezi cadrilați, americani cu gura plină de aur, greci înfumurați, chinezi singuratici, armeni rezervați, japonezi iscoditori. Eram pe vasul *Bretagne*. Cînd feciorul, gătit ca un amiral, anunță masa, întîmplare sau ierarhie stabilită, călătorii s-au scoborît în ordine recunoscută, stăpînitoare, mondială : englezii la cot cu americanii, francezii înghesuiți de germani, apoi ceilalți, și în urma lor, eu singur din țara mea. La masă, însă, naționalitatea dispăru.

Se silea fiecare să mănînce elegant, să pară om de lume. Eu, sărăcuț îmbrăcat, neîndrăznind să mă așez între ei, am fost instalat, din oficiu, la o masă de patru persoane, unde mai era un loc liber. Vexat că nu se uită nimeni la mine, am comandat tot ce era mai scump pe listă, am cerut șampanie, ca să le arăt cu cine au de-a face, contrariat că chelnerul nu s-a emoționat de bacșișul gras ce i-am lăsat pe masă. Fumam ostentativ țigări algeriene. Priveam comesenii pe deasupra fumului de țigară. Erau sau se osteneau să arate că sînt de familie. Stăteau bățoși, vorbeau încet, mestecau cu gura strînsă, în fine, se înțelegeau de minune : erau internaționali. Dar cînd circulară licherurile, țigările și cafeaua, aduse de un pui de turc cu fes, își dădură toți în petec. Englezii, americanii, cu ochii turburi, cu fața brăzdată de pete purpurii, vorbeau sinistru, monosilabic. Germanii, descheiați la jiletcă, rîdeau larg, din toată burta. Francezii discutau aprinși politică. Italienii, cu cravate roșii, zgîriau mandoline cu unghii negre. Eu, neputînd să-mi arăt arama, mă scoboram în cabină să mă culc. În drum am fost ajuns de un grec, ce se repezi pe urma mea.

— „Voulez-vous zouer ecarté ?" [146]

— „Non, merçi". [147]

Întors în ţară pe neaşteptate, am fost cîtva timp sărbătorit. Sătul de năzdrăvăniile mele, bădia m-a sfătuit să cer emanciparea.

[. . . . .]

Dar acum mi se închisese calea în codru. Nu mai aveam încotro să apuc. Sfătuit prieteneşte, am intrat voluntar în Regimentul 7 Racova, numărul 25 din Vaslui [148], unde se stabilise, după căsătorie, sora mea, Lenţa [149], care mă luă bucuroasă lîngă ea.

— Tot armata are să-i vină de hac, ascultaţi ce vă spun eu! declară cu voce groasă ţaţa Tinca, ridicînd şedinţa.

Pe vremuri, bacalaureaţii erau rari. Şi din cîţi erau, pe mulţi din ei, prefectul, deputatul, vreo rudă militară îi scuteau de armată.

— „Pauvre garçon!"... [150] exclamau cucoanele. Cum o să facă el armată, să stea la cot cu toată lumea? Ia vezi, Mitică... Ori cu el, ori fără el...

Nu exagerez. Cînd se înrola, bacalaureatul era recomandat ca un prinţ moştenitor, repartizat la compania unui căpitan înţelegător, binecrescut, adică *monden*. Îşi făcea haine vădit particulare, cizme pe care le invidiau sublocotenenţii, iar cînd, prin cine ştie ce întîmplare, scăpase ora mesei, prînzea cu ofiţerii la popotă. Căpitanul se simţea măgulit, ca de o decoraţie străină. Colonelul îl lua în trăsură, orăşenii îl salutau ca pe un cetăţean de onoare, iar cucoanele îi pipăiau uniforma, îi admirau curajul de a o purta, înduioşate pînă la lacrimi. Unde se ducea, i se punea masa. Era îndopat ca un fiu rătăcit.

„Pauvre garçon!..." [150]

Eu făcusem şcoli multe, dar n-aveam nici o diplomă. Eram însă de familie. Cumnatul meu [151] — magistrat. La el în casă am cunoscut elita vasluiană, cei trei lideri: prefectul, primarul şi comandantul regimentului. Mai erau un deputat şi un senator, dar, pe atunci, lumea nu făcea caz de ei.

Am fost încorporat pe trei ani. Cu toate astea, m-am bucurat de favoruri tolerate, inspirate oficios.

Mi s-a pus un pat în cancelaria companiei, luam masa la popotă, fără să plătesc, după ce plecau ofiţerii.

Cum instrucţia recruţilor începuse de mult, am fost dat în primirea unui fruntaş deştept, care, pătruns de importanţa misiunii lui, mă lua în fiecare dimineaţă şi ne duceam răzleţi, departe, undeva în dosul cantinei, să mă instruiască, cu lux de explicaţii şi demonstraţii practice.

— Ridicarea genunchiului drept... Începeţi !...

Dar profesorul nu era niciodată mulţumit de elevul său.

— Nu-i aşa, măi camarade... Tii... ce necaz îmi e că nu pricepi ! Uite colea, la mine, să-ţi mai arăt o dată : Hun !... La comanda hun, adică atunci cînd ne-am apucat de am zis hun, repezi genunchiul în sus, ca cum te-ar înţăpa cineva cu acul, pînă-n dreptul brîului... Nici mai sus, nici mai jos... şi-l laşi slobod, în voia lui, ca cum ar bate vîntul o cracă de liliac, ori de salcie, ori de altceva.

Dar după cîteva zile, colonelul, trecînd pe cîmpul de instrucţie, chemă pe căpitanul meu şi-l puse la curent.

— Trece-l la comandă. Dumnealui a făcut armata în Algeria. Unde-i maiorul ?... Vino încoace, domnule... Să-l dai instructor la şcoala gradaţilor.

Am fost aşa de fericit ! Le-am dat tot ce aveam mai bun în mine, sentimentul camaraderiei bărbăteşti, dezinteresată, învăţată la şcoala încercărilor grele. De o vîrstă cu ei, deprins să privesc ierarhia de jos, îi instruiam fără să-i înjosesc cu injurii sau palme, ce curgeau în jurul nostru ca ploaia.

Locotenentul meu, simpatic tuturor, cumula reputaţia de vînător iscusit, cu aceea de chefliu neîntrecut, acordate de craii tîrgului.

— Văd că te pricepi. Bravo ! Dă-i înainte !

Şi nu l-am mai văzut.

Învăţam de toate. Cîte grame de peşte sărat se cuvine soldatului o dată pe an la blagoveştenii [152], cîte biserici a zidit Ştefan cel Mare, punerea baio-

netei în unsprezece mişcări şi salturi mortale la trampolină, adunînd în jurul nostru toţi ştrengarii mahalalei.

Şi cînd, la inspecţia generală, am defilat cu şcoala gradaţilor în capul regimentului, cîntînd *Oştile stau faţă-n faţă,* marş războinic pe trei voci, am fost înaintat caporal, iar peste un ceas purtam pe umeri galoane de mătase.

Plin de bucurie, primeam felicitări din toate părţile.

După şase luni am fost înaintat sergent, întărit aghiotant al regimentului, cu dreptul de a purta, cum spuneau recruţii la teorie, „trei galoane, două late de aur şi unul pe jumătate de argint, la mîneca tunicii, asemenea şi la manta..."

Timpul a trecut repede. M-am prezentat, după reangajare, la concursul de admitere în şcoala de ofiţeri, unde se cereau cunoştinţele a şase clase gimnaziale. La examen n-am ştiut nimic, dar se crease unităţi noi şi trebuiau ofiţeri. Cu toate soldele sporite — un sublocotenent primea, după doi ani de şcoală, 277 lei — cariera militară nu ispitea tineretul. Se ţineau cîte două, trei concursuri, şi abia se completau locurile. Comisiunea era extrem de indulgentă. Am reuşit toţi cîţi ne-am prezentat, ba eu am fost chiar felicitat de un căpitan de artilerie pentru că am citit franţuzeşte cum nu se aşteptau de la un grad inferior.

Am ajuns astfel din nou, după o rătăcire de cîţiva ani, la şcoala militară, pe care o părăsisem cu amărăciune.

Doi ani au trecut ca un vis. Dădusem de trai. Se treceau examene multe, dar nu se învăţa aproape nimic. Cursuri litografiate, pretenţios întocmite, pe care le cunoşteam din cazarma de la noi sau din Franţa, teoria avanposturilor, fortificaţiilor lui Vauban, şcoala soldatului, serviciul interior, al cărui principiu în toate ţările[136] este disciplina oarbă, fără raţionament.

Doamne! ce ne-am mai chinuit cu războaiele lui Napoleon, cu tragerea indirectă, pe care ne-o ex-

plica, trudit, profesorul de arme portative, înnămolindu-se în calcule, întrerupînd expunerea pentru a se răsti la unul din noi :

— Eu vorbesc, şi dumneata rîzi ! Ia poftim la lecţie !

Am asistat la şedinţe homerice...

Se găseau printre noi periuţe, elevi care se aşezau ostentativ în banca întîia, în ochii profesorilor, gata să le prindă vorba, să noteze cu aceeaşi atenţie orice le ieşea din gură.

— Avem mai multe feluri de scări — explica căpitanul Rujinski, azi general, un om de treabă, topograf eminent, un mucalit fără pereche, care observase acest lucru, continuînd din ce în ce mai încruntat — este scara palatului, scara de la pod, scara mîţei... Da' tîmpit mai eşti, Popescule ! exclama el în rîsete nesfîrşite, arătînd caietul unui zaplan[153] care-i stenografiase vorbele. Scoală, să te vadă lumea !

Tot el ne-a învăţat practic, exasperat că nu pricepeam, cum se află linia de cea mai mare pantă.

— Te sui în vîrful dealului, dai drumul dovleacului, şi pe unde trece bostanul, pe acolo e linia de cea mai mare pantă, idioţilor !... sfîrşi el necăjit, rîzînd o dată cu noi.

Nu ştiu pentru ce rozătorii, cei care învăţau prea conştiincios, nu inspirau simpatie. Eram, în schimb, o clică de „băieţi buni, care nu aveam altă grijă decît să ne ferim de inamic, reprezentat prin ofiţerii de stat-major, ce purtau, ca duşmanul la manevră, chipiul pe jumătate alb. În doi ani de şcoală, din toată geografia militară, care nu-ţi arată nici un pisculeţ, nici un cotişor de apă, şi care vedea pretutindeni poziţii de luptă inexpugnabile[154], am învăţat, ca de obicei, plin de zel, numai prima lecţie, Masivul Făgăraşului, cu care am făcut apoi faţă în toate conflictele mele cu profesorul respectiv. La prima interogaţie am fost întrebat despre Masivul Făgăraşului ; ne-a dat la extemporal Masivul Fă-

gărașului, și, plictisit că nu răspund nimic le examenul general, căpitanul m-a invitat să spun ce știu.

Am spus ce știam: Masivul Făgărașului.

Numai la tactică învățam, de frica profesorului, cu care nu era de glumit. Încolo, nu aveam nevoie să mă obosesc. Luam douăzeci la franceză — spre deosebire de școlile civile, la cele militare cotarea mergea pînă la douăzeci — căpătam, fără să ies la lecție, douăzeci la germană, douăzeci la scrimă, douăzeci la gimnastică...

— Unul bun!... striga bietul Moceanu, vestit profesor de gimnastică, după ce făceam flotarea de douăzeci de ori la paralele.

La celelalte cursuri flotam; cu puțină osteneală, mă mențineam la limita permisă.

În meditații ne țineam de drăcii. Povesteam anecdote, dar mai ales făceam negustorii. Luam de la precupețul Constantin, îngăduit să vîndă în recreații bunătăți de tot felul, cutia cu rahat, pe care o desfăceam în clasă, contra unui comision în natură.

Era bătaie.

Ne jucam ca în clasele primare. Oamenii cei mai serioși, aduși prin cine știe ce întîmplare din nou pe băncile școlii, devin copii. Constrîngerea nu poate înfrîna firea, care sfîrșește prin a țîșni ca un izvor stăvilit care a găsit spărtură.

Viața fără grijă a copilăriei, amintirile din școală sînt satisfacțiile bătrîneților. Crăciunul bogat în daruri, Paștele cucernic, toamna cu zmeiele, ștrengăriile liceului, din școli de specializare...

Copilăria începe cu prima jucărie de care îți amintești, cu primul rînd de haine noi, cu primul gologan ce-l dai pe turtă dulce și sfîrșește... Dar cine ar putea spune cînd se sfîrșește copilăria?...

Sînt copii mici îmbătrîniți înainte de vreme, de mizeria în care au deschis ochii, dezvirginați de viciile părinților, pervertiți de promiscuitatea în care au trăit, și sînt oameni mari rămași copii din cauză că zînele ursitoare i-au răsfățat, prea mult, la nașterea lor. Dorm și se trezesc în brațele ma-

mei, sînt hrăniţi ca puii de rîndunică, conservaţi ca nişte odoare sfinte. Ei nu sufăr niciodată pentru că n-au ocazie să se lovească; li se ridică totdeauna piatra din drum.

Mai tîrziu sînt duşi de mînă din şcoala primară în liceu, de aici în facultăţi, şi pe urmă la o sinecură oarecare, dacă nu rămîn dezorientaţi pentru toată viaţa.

Să nu vă prindă deci mirarea că povestind amintiri din şcoala de infanterie le asociez imaginilor primei copilării. Am rămas şi eu copil multă vreme. De altfel, am fost influenţat de prietenul meu Butugan, care era şi el un răsfăţat şi jumătate. N-am văzut om pe lume mai fără habar ca dînsul de realitatea vieţii. El nu ştia ce e osteneala pentru că nu se ostenise cu nimic, nu-şi bătea capul de loc. Toate i-au venit mură-n gură, continua să treacă prin viaţă cum a zis un vagmistru al Parnasului cazon:

Fericit prin viaţă trece,
Cavaler cu sînge rece.

Butugan era un moldovan mălăieş[155], cu nasul mare, cu inimă de aur, tovarăşul meu de bancă. Pe el, abia intrat în şcoală, l-au trimes băieţii să ceară de la farmacie „contumacie cu stafide", ceea ce l-a făcut să exclame mai tîrziu: „Mai las-o, Popescule, prea mă crezi prost..." cînd, pregătindu-ne pentru examen, i-am anunţat, citind din legislaţie, cu glas tare:

— Lecţia a 7-a. Judecata în contumacie.

El, în fine, mi-a lăsat în minte cea mai plăcută ştrengărie.

Venisem abia din vacanţa de Crăciun. Era într-o sîmbătă. În meditaţia de după-amiază, Butugan veni să tăinuiască cu mine, ca de obicei.

— Cunosc un băiat care va face în curînd pe craiul. Bibică are mîine ieşire în oraş... se lăuda el cu gesturi teatrale, cu aer de infinită sfidare, adresată probabil soartei peste care se simţea stăpîn.

— Cum? Dar n-ai fost ascultat la topografie? Nu ți-a pus căpitanul un doi cît capul tău de mare?... Ai uitat?...

— Să fii sănătos, băiete! M-am dus după el și mi-a șters nota. I-am spus că n-au ieșit foile de la litograf, pe ce era să învăț?

— Ho, stai mai încet, nu te bucura așa, că tot n-ai scăpat! Știi la administrație? Dacă te ascultă, ce te faci? La patru avem interogație.

— Așa-i, uitasem de administrație. Ce lecție avem? mă întrebă el necăjit.

— Registrul de detaliu.

— Ascultă, bre, te rog spune-mi și mie lecția în două cuvinte. Tu știi că mie nu-mi trebuie polologhie multă. Nu vreau să fiu șef de clasă; să-mi iasă nota de trecere. Dacă scap de lecție, îți plătesc un dejun la Iordache, cu șampanie, pe cinstea me! Tu ai ieșire în oraș?

— Am, dar te ții de vorbă?

— Bine, bre, doar nu mă cunoști de ieri...

— Bun... Uite, mă: registrul de detaliu se împarte în: controlul efectivului, capitolul micului echipament, al îmbrăcămintii, al armăturii și al diverselor...

Butugan le-a însemnat pe o foaie de hîrtie, le-a repetat de vreo sută de ori închizînd din ochi, cu aerul de a le căuta prin zare, și se declară satisfăcut. Lui doar nu-i trebuia polologhie multă...

Intrînd șovăitor în clasă, căpitanul Stul — prescurtare din cuvîntul „destul", cu care ne trecea la loc — galben, serios, chel, se așeză pe scaun, puse ceasul pe catedră, dezdoi tacticos catalogul, și într-o liniște în care nu se auzeau decît bătăile de inimă ale celor cu lecțiile neînvățate, zise cu glas de muribund:

— Domnu Butugan...

Alecu îmi făcu cu ochiul, sări peste bancă și înaintă triumfător, ca cel care, prevăzînd perfidia, și e gata la ripostă. Și nici laie, nici bălaie, prinse a spune:

— Astăzi avem despre registrul de detaliu. Registrul de detaliu este un registru de administrație și control. El se împarte în cinci capitole, și anume : întîi, controlul efectivului... Și urmă lungind cuvintele, înghițind în sec, îngrijat la ultimul cuvînt că a isprăvit ce știa, gata-gata s-o ia de la început.

Ca niciodată, căpitanul era în toane bune.

— Bravo, domnule Butugan... Se cunoaște că ai citit... Vezi că cine vrea, poate... 'stul, nota 15 !

În recreație se plîngea amar că n-are noroc, că i-a pus nota fără să-l lase să spună toată lecția, pe care o știa ca pe apă.

D-apoi în meditația de seară !... Ce planuri, ce pregătiri pentru a doua zi... Cu cîtă îngrijire își punea în toc egreta particulară. Ce de „escadron la traap"... căci, ca orice băiat de familie, Butugan se credea sortit să devină ofițer de cavalerie și-și potolea entuziasmul, cum cerea tradiția, prin comenzi răsunătoare, tărăgănate, de călăreț.

— Cine ia mîine masa în oraș ? întrebă, intrînd pe ușă, sergentul de serviciu.

— „Anch'io sono italiano"...[156] înseamnă pe băiatul ! strigă Alecu, în culmea fericirii.

— Și dejun și masă ?

— Idem !

Duminică dimineață, după cuvenita inspecție, obișnuitul ordin : „Cine mănîncă în oraș să iasă înainte"...

Alecu, fredonînd plin de bucurie lăuntrică, mă căuta cu privirea pe deasupra celor din jurul său. Dînd cu ochii de mine, se apropie și-mi dete un ghiont, care făgăduia de toate.

Ne întocmirăm în front și, înainte de a ni se da drumul, se citi următorul ordin :

„Astăzi avînd loc o mare întrunire, cu manifestații de stradă, se interzice cu desăvîrșire circulația elevilor pe Calea Victoriei pînă la ora șapte post meridian."

La poartă ne aștepta un muscal[157] cu brîu roșu, cu cai negri, comandat la telefon, în care se sui

Alecu cu un aer măreț, cu nasul în vînt, superb, lăsîndu-mi mie dreapta.

— La Șosea, Vasca! Și dă drumul!

Pornirăm glonț. N-am schimbat trei vorbe în tot parcursul. Butugan sucea capul în toate părțile, salutînd camarazii cu compătimire, fredonînd mereu, eu deqerat, chinuit de o foame îndrăcită.

— La Iordache, Vasca! La trrrap!... La galop!

Mîncarăm tot ce era anunțat pe listă, apoi veni chelnerul cu o sticlă cu gîtul aurit, îmbrobodită în șervet ca o turcoaică în iașmac[158]. În fine, ni se aduse marghilomane, țigări și benedictine.

Cu coatele pe masă, cu țigările aprinse, vorbeam de toate: de profesori, de camarazi, de mizeriile școalei, de care ne credeam scăpați pentru totdeauna, apoi de haine, în fine, de femei. Ne povesteam aventurile. Lui Butugan îi plăceau brunetele. Avusese, afirma el, o țigancă, astă-vară, la treierat...

Dar ce-i o clipă în veșnicia lumii?... Ce înseamnă o duminecă liberă în eternitatea unui an școlar, cînd ai, cum aveam noi, atîta poezie în suflet, atîta proză în intențiuni?...

Timpul trecuse repede. În restaurant nu mai era nimeni. Trebuia să ridicăm ședința. Chelnerii, stimulați de dărnicia lui Alecu, se grăbiră, ploconindu-se, să-l îmbrace, să-l strîngă cu centironul peste măsură. Eu m-am îmbrăcat, m-am încins singur, așa cum se cuvine aceluia care contribuie la plată doar cu verificarea socotelii.

Era trecut de ceasul patru cînd ne pomenirăm în Calea Victoriei, veseli, cu egretele strîmbe, săgetînd cu priviri provocătoare orice matroană întîlneam în drum. Ajunși în dreptul teatrului, am găsit strada închisă de o companie de jandarmi pedeștri.

— Înapoi... nu e voie!... ne spuse cu toată asprimea un pui de sublocotenent fără mustăți.

Ne dezmeticirăm, amintindu-ne ordinul de la școală, simțind primejdia. O luarăm repede înapoi, lipindu-ne de ziduri, cu intenția să ieșim în bulevardul Elisabeta. Se găsea și aici o companie de

vînători, al cărei comandant, spilcuit ca la zece mai, nici nu ne băgă în seamă.

— Nu e voie, ne spuse cu regret un sergent-major, arătînd cu ochiul spre căpitan.

— Măi, să fie al dracului!... Hai s-o luăm pe Calea Victoriei în jos, spre palatul poştei, zic eu fără speranţă.

În adevăr, de astă dată ne pomenim în faţa unei companii de gardişti în haine noi. Înaintarăm totuşi, crezînd că cu ei ne vom înţelege mai repede, cînd ne opri deodată, ieşit nu ştiu de unde, un căpitan, în tunică, cu mustăţile văcsuite, cu eghileţi dubli, de la comenduirea pieţii.

— Ce căutaţi pe aici? Nu vi s-a spus de la şcoală că nu aveţi voie pe Calea Victoriei?

— Am fost într-o familie... încercai eu.

— Las', că vă dau eu familie! Cum te cheamă pe dumneata? se adresă el lui Butugan.

Alecu, cu o ştrengărie isteaţă, pe care nu o citisem niciodată în ochii lui, aruncîndu-mi o privire de om încercat, răspunse scurt, fără ezitare:

— Popescu.

— Popescu şi mai cum?

— Popescu Ioan.

— Şi pe dumneata?... zise el, întorcîndu-se către mine.

— Butugan, răspunsei eu sfios, salutînd cu stîngăcie, delectîndu-mă ca un mizerabil de mutra indignată a lui Alecu.

— Duceţi-vă imediat la şcoală! Am să vă fac raport!

— Descălecarea!... încercai eu să glumesc.

— Hai s... izbuti el să zică. Asta-i camaraderie?... După ce ţi-am dat să mănînci şi să bei ca un porc! striga Alecu, cu chipiul pe ceafă, minunîndu-se, fluierînd, de aşa neagră ingratitudine.

M-am încercat zadarnic să-l împac, ţinîndu-mă după el cînd pe un trotuar, cînd pe celălalt, dar nu puteam să-mi stăpînesc rîsul, iar Butugan părea de piatră.

Există însă, fără îndoială, o dreptate imanentă. Rîsul nu mi-a fost a bine. Chemați a doua zi în cancelaria colonelului, după o anchetă sumară, eu am luat patru zile de carceră pentru că am încercat să induc în eroare autoritățile militare, căci rămăsesem acum Popescu, dovedind astfel — îmi spunea colonelul — teama de răspundere.

Alecu nu numai că n-a fost pedepsit, dar purtarea lui a fost socotită cavalerească.

— Ia șeaua la spinare, băiete... îmi zise el, plătindu-mi polița, răsucind o mustață închipuită, pe cînd eu mă îndreptam spre mansardele unde erau sălășluite carcerile.

După terminarea școalei nu l-am mai întîlnit. Știam că s-a făcut locotenent „la alegere", iar mai tîrziu, spun băieții, și-a dat demisia din armată fiindcă n-a fost menținut pe tabloul de „excepțional" la gradul de căpitan.

Curînd apoi m-am găsit din nou în fața comisiunii de examen, care avea să decidă hotărîtor de soarta mea. Dar nu duceam grijă. Școala de ofițeri nu lăsa repetenți. În armată, ca și la biserică — cel puțin așa era pe atunci — trec toți : cei din urmă, ca și cei dintîi.

Am încurcat-o puțin la topografie. Ne prezentam în serii de cîte trei : unul care răspundea „de plano" întrebărilor, pe cînd ceilalți doi meditau chestiunile. Pentru mine, căpitanul Rujinski aruncase pe tablă niște curbe de nivel, încîlcite ca un smoc de păr, și tăindu-le cu o linie repezită, mă invită să fac profilul secțiunii.

Figura o cunoșteam din carte. Am scoborît orbește cîteva verticale punctate și le-am unit printr-o linie ondulată fantezist.

— Ia vezi, ce a făcut elevul la tablă ? întrebă președintele comisiunii, ocupat cu cel de dinaintea mea.

Căpitanul se urcă lîngă mine, pe catedră, deasupra căreia se găsea tabla.

— Da... bine... cam așa... aici trebuia mai adus nițel... Idiotule ! îmi șopti el înfundat, confidențial, la ureche.

Am ieșit pe ușă nebun de fericire. Era ultimul examen. Isprăvisem calvarul. Eram ofițer !

Păstrăm în noi personaje diferite. Arborăm, dacă pot spune, după împrejurări, un exemplar nou. Unul [...] grav, solemn, pentru deschiderea camerelor, împăunat, spiritual, irezistibil pentru serate dansante, și cel temerar, spilcuit, numai cizme, mînuși „glacé", și pudră al sublocotenentului sosit la regiment, după înaintare.

Astfel îmbrăcat, așteptam la ușa cabinetului comandantului să fiu introdus pentru prezentare.

Am intrat grămadă, cu ofițerii regimentului, ce se înapoiau de la instrucție, înădușiți, plini de praf, convocați de colonel, trecînd grăbiți, răspunzînd neglijent la salutul meu protocolar.

— Ședeți... șezi, domnule sublocotenent... Cum te cheamă ?

— Am onoarea a mă prezenta, sublocotenentul...

— Mersi... ia loc.

— Nu mai sînt scaune.

— Lăsați, că stau și în picioare...

— Nu se poate... Băiete... adă scaune, că te dau cu capul de pereți ! răcni colonelul indignat, descoperind parcă ceva nou, enorm : ofițer în picioare, înaintea lui.

— Trăiți, don colonel, nu mai sînt scaune.

— Păi spune așa, ce taci ca un prost ?... Ieși ! Poftim, domnule sublocotenent, că ești musafir, șezi colea, la biroul meu.

— Domnule colonel...

— Te rog, fă-mi plăcerea... să vezi și dumneata cum e... sfîrși el familiar, în rîsul comunicativ ce descreți frunțile tutulor.

Cînd rîde cel mare, rîde toată lumea.

— Domnilor, începu primul meu comandant [159], introducîndu-mă de-a dreptul în bucătăria regimentului, v-am notat pe toți bine, cît se poate de bine,

mult mai bine decît se așteptau unii dintre dumneavoastră. Sper că n-aveți să-mi dați prilejul să regret că am trecut cu buretele chiar peste păcate mari. Nu spun mai mult. Cred că m-a înțeles fiecare. După cum v-am anunțat, încă de acum trei zile, mîine avem inspecția inopinată a domnului comandant al corpului de armată. Prin ce mijloace am aflat, nu importă ; destul e că ați fost înștiințați la timp. Însă, domnilor, pentru mine, pentru dumneavoastră, pentru domnul general, pentru toată lumea, oficial, rămîne bine stabilit că inspecția este tot inopinată. Ne-am înțeles și asupra punctului acesta, nu este așa ?... Nimeni nu trebuie să bănuiască, să nu vă scape vreo vorbă prin familiile pe unde vă duceți ori pe la cafenea cumva.

— Cu ce tren vine ?

— Ei, asta-i acum ! O să vă spun și trenul ! E indiferent. O dată ce este inspecție inopinată, poate să vină cu orice tren. Dumneavoastră trebuie să fiți gata în tot momentul.

— Domnule colonel, putem îmbrăca oamenii în garnitura de război ?

— Puteți, desigur... chiar vă atrag atenția ca oamenii să fie li-te-ral-men-te scoși din cutie.

— Nu se poate, domnule colonel, ne oprește regulamentul.

— Ia lasă, domnule, da' cine o să te controleze ?

— Despre partea mea... Dar dacă vine însoțit de vreun intendant și ne ia la verificare, parcă ăla e chior ?...

— Lăsați, domnilor, s-a hotărît ! Eu nu vă spun nici să le îmbrăcați, nici să nu le îmbrăcați. Asta vă privește pe dumneavoastră, este gospodăria companiei... Tocmai aici vreau să vă văd, să constat flerul fiecăruia... pretindea colonelul, prelungindu-și nasul cu degetele întrunite, ca și cum ar fi voit să distribuie ofițerilor tot disponibilul său de fler.

— Asta o aranjăm noi... facem cum e bine... dar voiam să vă raportez despre cazane... sînt nespoite de astă-vară, de cînd au plecat oamenii în concediu.

— Asta e adevărat... Sînt roşii, se pot îmbolnăvi oamenii.
— Din cauză că s-a luat cositorul de pe ele...
— Trimete, domnule, cazanele acum, imediat. Dumneata înţelegi ce va să zică imediat?... Pînă diseară să fie gata. Dumneata răspunzi.
— Cere patruzeci de lei de cazan.
— O mie să ceară, o mie să dai!
— Foarte bine, dacă daţi dumneavoastră ordin...
— Eu nu dau ordin, domnule ofiţer, nu dau nici un ordin... Sînteţi tineri, mişcaţi-vă, aveţi un dram de iniţiativă, pentru Dumnezeu, n-aşteptaţi mereu ordine!
— Dar dacă domnul general ne cere să ieşim călări, eu n-am cal.
— Nici eu...
— Nici noi...
— Imposibil, domnilor! Cînd s-a mai pomenit una ca asta? Ar fi un dezastru.
— Mie mi-a scris un văr al meu de la Caracal că domnul general ţine foarte mult ca soldaţii să cunoască *Crezul*.
— Ţi-a scris dumitale?... Auziţi, domnilor?... Învăţaţi-i *Crezul*.
— Apoi, acum cînd să-i mai învăţăm?...
— Puneţi degrabă pe cineva care-l ştie să-l tragă la şapirograf şi să-l împartă la companii.
— La mine îl au toţi în cartuşieră... Cum mi-a scris vărul meu...
— Da, e bine, nu strică... Să-l aveţi toţi, nu neglijaţi nimic... Apropo... alegeţi chiar de acum toţi oamenii slabi, meseriaşii, furierii, şi băgaţi-i în gărzi.
— La poartă trebuie lăsat unul mai deştept.
— Da, da, da, la poartă puneţi un fruntaş, nu uitaţi... Va să zică, ne-am înţeles, domnilor... regulaţi oamenii, să facă baie, să se premenească...
— Dar cu idioţii ce facem?
— Aveţi mulţi?
— Eu am doi.
— Şi eu am.

— Aşa, am şi eu...
— Să nu se vadă, să nu-i văd de loc... Faceţi ce ştiţi cu ei... Treaba dumneavoastră.
— Să-i trimetem la furaje.
— Aşa... trimeteţi-i la paie, să stea acolo pînă trece inspecţia... Ofiţerul cu aprovizionarea... Eşti aici, domnule?... Ia-i pe seama dumitale, să nu cumva să dea generalul cu ochii de ei... Fă o echipă, mai curăţă pe acolo, mai aşează paiele, mai regulează lemnele alea...
A doua zi am venit la cazarmă cu noaptea-n cap. Totul era la locul lui. Soldaţii picurau din picioare, în haine noi, sculaţi în puterea nopţii să cureţe localurile, ţinuţi în front cu un picior în repaus ca să nu se murdărească, să nu strice alinierea. Ofiţerii, cu mănuşi noi, cu chipiuri reglementare, cu aer de ofiţeri străini, se plimbau înfriguraţi de colo pînă colo, îndreptînd o raniţă, punînd oamenii să mai recite *Crezul*, pe care ei îl spuneau ca pe o poveste.
Sub arcul de triumf înălţat în poartă din crengi ce se ofiliseră, colonelul, înnoit şi el din cap pînă în picioare, fumînd nervos, se uita ţintă spre oraş, căutînd să prindă, o clipă mai devreme, apariţia din vale a domnului general.
— Sună, mă! strigă ars comandantul, rectificîndu-şi ţinuta.
Trei semnale jalnice, îndelung prelungite, se fărămiţară în ecouri depărtate, împărţite cu trîmbiţa de Sfîrlează, caporalul de gornişti, voinic, uscat, cu buze tivite ca de femeie rea.
De trei ori colonelul porni întru întîmpinarea generalului, şi se trase de trei ori înapoi, de teamă să nu fi plecat prea devreme. Cînd însă reuşi, la al patrulea avînt, să prindă momentul, era de prisos. Trăsura regimentului, cu huruit de tun ce pune în baterie, trecu vijelios în galopul a doi cai orbi, primiţi de curînd de la artilerie, şi luînd-o peste cîmp, se îndreptară din instinct spre furaj, unde era grajdul lor de vară. Pe urma trăsurii, scăpat teafăr ca prin minune, se silea s-alerge colonelul, înspăimîn-

tat de catastrofă, pe care și-o închipui grozavă, plîngînd deja pe ruinele brigadei sale. La locul sinistrului, în urma colonelului, alergau respectuos, îngrijindu-se să nu-l depășească, aghiotantul, ofițerul de serviciu, medicul regimentului, însoțit de un sanitar purtător de ajutoare: un ștergar nou și o sticlă de *ațifelnic*, pe care o scăpă cum ajunse la fața locului.

Din fericire nu se întîmplase nici un accident. Caii se opriseră, sprijiniți cu botul într-o căpiță de mei păsăresc. Generalul, schimbat o idee la față, coborî tacticos din trăsură, certă conducătorul părintește, îi făcu puțină teorie și se îndreptă, după o inspecție circulară, către un grupușor de oameni întocmiți pe un rînd.

— Ce sînt oamenii ăștia? întrebă el surprins pe ofițerul cu aprovizionarea, care făcea fețe-fețe, încremenit cu mîna pe chipiu.

— Domnule general... ăștia... sî-sînt... oameni cu judecata întunecată... explică trăgîndu-și sufletul colonelul, care reușise, în fine, s-ajungă trăsura. Întrebuințăm cu ei o metodă deosebită, domnule general... Am făcut o echipă specială... Cîte nițel, cîte nițel, sper să trezesc în ei, domnule general, o scînteie de judecată, măcar cît de cît... Dacă voiți, să vedeți și dumneavoastră, deși sînt la început...

— Nu, nu, îți mulțumesc. În orice caz, gestul dumitale este uman. Sînt frați nenorociți, vezi dumneata? Menirea ofițerului, ca și a grădinarului, este de a îndrepta mlădițele strîmbe, vezi dumneata?

— Tocmai pentru asta, domnule general, m-am gîndit și eu...

— Faceți foarte bine că vă ocupați de ei. Se vede deja o poziție mai degajată, o licărire de viață, vezi dumneata??... Dar de ce nu-i îmbrăcați mai bine?... Prea sînt rupți. Dacă i-ați îmbrăca mai bine, ați da naștere în mintea lor la un mic proces de judecată... Vezi dumneata?

— Domnule general, chiar aveam de gînd... puțin mai tîrziu... Știți, îi iau treptat...

— Da, dar asta nu cred să împiedice... dimpotrivă.... vezi dumneata ?

— Înţeleg, domnule general... Chiar mîine... Şi, întorcîndu-se către ofiţerul cu aprovizionarea, porunci scurt : Notează, domnule : haine noi pentru echipa specială !

[.......] Vorbesc de acum cincizeci de ani. N-am putut rezista ispitei de a răscoli aceste amintiri. [.......]

Azi mă gîndesc, nu fără melancolie, la hotărîrile nesocotite care, întocmai ca un acar chefliu, îndreaptă caracterele şovăitoare pe linii moarte.

Cîţi tineri care vegetează la vitrina cafenelelor ar fi devenit valori dacă la răspîntii hotărîtoare ar fi ştiut să zică : „Vreau !"

NEPUBLICATE ÎN VOLUME

SFÎRŞIT DE MANEVRĂ

După un şir de ponoare străbătute cu chinuri şi blesteme, după o serie de dealuri ridicate în pieptul oamenilor, care gîfîiau cîntînd strofe eroice pe aria „pasului de atac", trupele scăpară la vale, trecînd ca o trombă prin satele pustii.

Ţăranii, ieşiţi la muncă, priveau de pe coaste, resemnaţi, răzimaţi în sape, cu mîna în dreptul soarelui, la urgia lui Dumnezeu : păpuşoaie culcate, curţi invadate, găini zburătuite, copii murdari, în cămăşi prea lungi, scîncind, ţinîndu-se de mînă. Din sus de tot, legănîndu-şi tulpanul, vine năprasnic la vale o nevastă strigînd cît o lua gura : „Leanooo... mînca-te-ar boala, ia fă copilul din drum, să nu-l calce *antileria !...*"

Un semnal prelung repetat de pretutindeni, de unul, de doi, de toţi cornistii, pune capăt panicii generale, anunţînd sfîrşitul manevrei, scoţînd din pieptul oamenilor istoviţi un oftat de uşurare.

— Corvadă la apă !

— Să nu plece nimeni !

— Oamenii să iasă la şosea !

— Domnii ofiţeri, la critică !...

Ordinile se încrucişează contradictorii, repetate la nesfîrşit, din ce în ce mai denaturate.

Departe, pe o coamă de deal, se profila la orizont silueta generalului, călare, cu escorta lui de lăncieri, bine prinsă într-un petec de umbră pe fondul verde al unei păduri de fagi tremurători, de care păreau lipiţi.

— Unde mergeți, domnilor ?... Stați să ne adunăm cu toții.

— Unde-i generalul ?

— Uite-l colo !

— Să mergem noi pîn-acolo ?! Asta e bătaie de joc !

— Lăsați vorba !

— Sînteți călare, ce vă pasă !

Încet-încet, trupele se rînduiesc, oamenii se așează, ofițerii pornesc conduși de maiori, în rînduri, care se disciplinează pe măsură ce se apropie de general, sfîrșind în pas de defilare, oprindu-se scurt ca la exercițiu, în timp ce comandantul brigadei asculta cu mult interes deosebirea dintre orz și secară, luminos expusă de domnul comandant al corpului de armată.

— A venit toți ?

— La mine e toți ! anunță victorios un comandant de regiment.

— Partidul roș ! s-adresează cu un gest solemn brigadierul, directorul manevrei, către un locotenent-colonel tînăr, absolvent al Școalei de război.

— Domnule general, grăiește tînărul brevetat de stat-major, *eu* și ofițerii mei vă sîntem profund recunoscători că ne dați astăzi ocazia să v-arătăm cu cîtă rîvnă aplicăm principiile și instrucțiile ce ați binevoit a ne trimete, de care ne-am călăuzit și ne vom călăuzi și în viitor, de care nu ne vom depărta niciodată, pentru că pe ele se razimă tehnica celor două școli mari : franceză și germană. (O mică pauză.)

— (Generalul, roș și binevoitor :) Continuați !...

— Tema mea era simplă, așa cum se petrec lucrurile în realitate...

— (Generalul, clătinînd afirmativ din cap :) Continuați.

— ...ea cuprindea în esență următorul ordin : „Ocupați gara Obilești, zdrobind orice rezistență veți întîlni în cale". Să mai citesc tema ?

— Nu, nu, continuă cum știi dumneata !

— (Corect, ireproşabil, sigur de el :) Din temă am înţeles că aţi voit să ne daţi astăzi prilejul unei lupte de întîlnire, care va caracteriza războiul viitor (pauză).

— (Generalul, clătinînd din cap cu competenţă :) Continuaţi !...

— Nu era timp de pierdut. Dat primul ordin : marş, gara Obileşti. Batalionul din cap, *serviciul de siguranţă.*

— ...foarte bine, continuaţi !

— (Colonelul, rîzînd cu deferenţă :) Am continuat marşul şi am ocupat gara fără rezistenţă. Inamicul nu s-a zărit nicăieri. Considerînd misiunea îndeplinită, am dat repaus oamenilor mei.

— Partidul albastru ! hotărăşte generalul, uitîndu-se sever spre acuzat, un colonel mustăcios, sprîncenat, care purta eşarpă veche, chipiu reglementar şi ţinea în mînă un smoc de hîrtiuţe şi o trîmbiţă, de care nu se servise niciodată fiind răsuflată, dar pe care ţinea s-o arate fiindcă era prevăzută în instrucţiunile manevrei.

— Domnule gheneral, începu să expună colonelul, salutînd şi rămînînd cu mîna la chipiu, am primit plicul la ora 7 a. m. Am adunat ofiţerii, cum cere regula, şi le-am arătat că plicul nu este rupt, ca să nu fie nici o bănuială. L-am rupt...

— Lăsaţi mîna jos !

— (Colonelul, salutînd din nou :) Da, domnule gheneral ! Am iscălit plicul şi am luat cunoştinţă...

— Bine, bine, colonele... astea se ştiu. Treceţi peste astea...

— Să vă citesc atunci tema...

— Colonele, tema se ştie. Cunoaşteţi tema, domnilor, nu este aşa ?

— (Ofiţerii, plictisiţi :) Da, da, o cunoaştem !

— Spuneţi măsurile... ce măsuri aţi luat pentru îndeplinirea misiunii dumneavoastră ?

— (Colonelul, salutînd reglementar :) Am adunat ofiţerii...

— (Generalul, iritat :) La ce oră vi s-a semnalat inamicul ?

— (Colonelul, salutînd mai reglementar :) Vă spun numaidecît. Le am toate notate aci, afirmă el arătînd pumnul.

— (Generalul, căutînd să se stăpînească :) În fine, ce ați făcut cînd vi s-a semnalat inamicul ?

— (Colonelul, salutînd intermitent :) Am făcut următorul raționament : de înaintat, zic, nu pot să mai înaintez, avînd inamicul în față. Să mă întorc înapoi, (hotărît de moarte :) ferească-te Dumnezeu ! În dreapta mea erau semănăturile, și ordinul dumneavoastră, pe care-l am la mine și pe care l-am citit domnilor ofițeri, prevede că semănăturile să fie considerate ca un teren impracticabil. (Sever :) Așa am dat ordin și așa s-a procedat. Și atunci, spre norocul meu, am apucat-o la stînga, și (rîzînd bătrînește :) Dumnezeu mi-a ajutat să surprind toată coloana inamică a partidului roș tocmai cînd trecea podul. Timp de o jumătate de oră am ținut această coloană sub focurile mele de infanterie și artilerie, așa că eu socot că acea coloană a fost completamente distrusă.

— Da, e prea adevărat... numai că acea coloană era din trupele dumitale. Era batalionul de vînători al dumitale, care venea s-atace concomitent.

— Ei vezi, asta n-am știut... Să fi știut una ca asta, mă duceam pînă-n pînzele albe ! Eu acu v-aud pe dumneavoastră.

— Dar bine, colonele, n-ai primit ordin ?!

— (Colonelul, vexat de așa bănuială :) Le-am primit, vai de mine, se poate ?... (Arătînd pumnul :) Le-am toate colea... Da' nu strica dacă domnul maior de la vînători mi-ar fi trimis vorbă... un cuvînt era de ajuns. Între camarazi... noi cînd eram la Plevna...

Generalul dete pinteni calului și dispăru, urmat de lăncierii care se săltau ușor în scări, răsărind neregulat în zare.

— Ce păcat c-au fost de-ai noștri ! Bine-i prinsesem, domnule !... spunea colonelul brigadierului cu care era *clasă*, pe cînd ofițerii se împrăștiau grăbiți.

O EXCURSIUNE DE PLĂCERE

În pașnicul orășel de la malul Dunării, civilii și militarii erau așa cum obișnuiesc să fie civilii și militarii într-un pașnic orășel de provincie : la cuțite. Motivul, după cum mărturiseau cucoanele între ele, nu era grav : „o ambiție". Colonelul, ca cel mai mare în grad, era și comandantul acestei garnizoane de patru mii de locuitori, în majoritate copii. În această calitate, chemase prin ordin circular la parada Bobotezii și pe căpitanul portului, un ofițer activ de marină. Serbarea se anunța superbă: Soarele mușca din toate razele sale : gerul îngăduise pompierilor municipali înălțarea unei cruci uriașe, din blocuri de gheață, ce păreau de sare. Cucoanele își ajustau rochiile, împiedicîndu-se la modă, ofițerii se lăsau tunși reglementar, iar în cazarmă muzica repeta rugăciunea, care părea cîntată [1] în mijlocul tîrgului. În fine, pentru întîia oară, alături de primarul cu cămașa afară din pantaloni, colonelul avea să primească defilarea „în tunici" în fața unui grup impunător de ofițeri din toate armele aflați în concediu, invitați de onoare ai regimentului : de infanterie, vînători, cavalerie, artilerie și de marină, în persoana căpitanului de port. Pe invitația lui se făcuse mențiune specială : ținuta de gală „redingotă cu decorații" în paranteză.

Pentru căpitanul de port, cu ochii verzi, cu ten alb și barbă neagră, la Galați, sau la Brăila — nu se știa pozitiv — se otrăvise cîndva o *șanteză,* cu chibrituri. Acest zvon l-a întărit la cafenea în

scaunul de arbitru al eleganțelor locale, devenit vacant prin moartea predecesorului său la căpitănia portului, celebru și el, pentru că vorbise odată *inglizește* cu prințesa moștenitoare. Căpitanul Șalupescu, comandantul portului, umbla îmbrăcat civil. Socotindu-se armă specială, evita să salute pe comandantul garnizoanei, căruia nu-i făcuse măcar vizita de rigoare. Lucrul acesta a necăjit foarte mult pe Cireșica, fata colonelului, femeie colorată, cîrnă, durdulie, plină de gropiți ispititoare și de amor înflăcărat pentru căpitanul portului.

Cireșica era măritată cu „Bébé", un bărbat cam stătut, bun de nu i se auzea gura, director la o societate mare în București. După cincisprezece ani de căsătorie, ducîndu-se într-o vară la Tușnad, Cireșica căpătase, în fine, o fetiță, care — afirma soția colonelului de cîteva ori pe zi — semăna cu tată-său ca două picături de apă. El nu răspundea nimic și o lăsa să-i umple farfuria.

Pentru ziua de mîine, Cireșica spera mult de la o blană de vulpe albă cu tocă la fel și de la serbarea Bobotezii, unde avea să întîlnească pe marinarul pentru care se otrăvise cîndva, la Galați sau la Brăila, o *șanteză,* cu chibrituri. Cînd a primit ordinul de paradă, căpitanul Șalupescu din marina regală, cum era indicat pe cărțile sale de vizită, a venit la cafenea, la ora cînd s-adună notabilitățile, și, înjurînd pe colonel, declară solemn că nu se va duce la Bobotează, pentru că — zice el — deși militar, este în funcție civilă. Onorîndu-se de trecerea căpitanului de marină în rîndurile lor, civilii se găsiră ofensați și ei de îndrăzneala colonelului. A doua zi, avînd în mijlocul lor pe căpitanul Șalupescu, cu băț gros și căciulă brumărie, asistară separat la rugăciune, se repeziră cei dintîi la botez și, luînd steagurile, porniră în fruntea cortegiului. Militarii, disprețuind cum se zice afrontul, s-au retras în ordine, ducînd cu ei simpatia secretă a sabinelor, care se întrebau nedumerite : „Ce o mai fi și asta, soro ?...", îngrijorate de soarta balului, ce

trebuia să încheie serbarea Bobotezii, la „Hotel Europa", unde se afla și sediul clubului civil.

Acasă, Cireșica, desfăcîndu-și blana, smulse perii albi nevinovați, ocărîndu-și bărbatul „că nu se mișcă de loc și stă ca un buștean" tocmai unde avea ea de gînd să-și pună pălăria, din care cauză plînse nițel, apoi cîntă la pian, și în cele din urmă năvăli furioasă în sufragerie, unde colonelul, pe canapea, roș ca o sfeclă, se căznea, suflînd ca o balenă, să-și pună papucii.

— Și-a bătut joc de tine...

— Las', că-l aranjez eu.

— Te calcă toți în picioare.

— Las', că-l învăț eu minte.

— Ce vrei să faci ?

— Îl închid.

— „Îl închid", repetă îngînîndu-l Cireșica indignată. Altceva mai știi ?... La ce să-l închizi ? nu trebuie să-l închizi... Ce cîștigi dacă-l închizi ?... Eu, în locul tău, l-aș chema, chiar acuma, l-aș chema și i-aș face o morală...

— Eu, fiindcă nu ești în locul meu, îl trimet la garda pieții.

Și trecînd în antreul ce-i servea de birou, scrise, urmărit peste umăr de Cireșica, revoltată :

Domnule Căpitan,

Pentru că n-ați luat parte la parada Bobotezii și v-ați prezentat ca civil contrar ordinul circular No... din... care prevedea pentru d-voastră ținuta de gală (redingotă cu decorații), vă pedepsesc cu cinci zile închisoare. Pedeapsa începe de la primirea prezentului ordin și o veți executa la le...

ss. Colonel *Mărgăritescu*

Cireșica se încuie îngrozită în salon, de unde, nefiind foc, se întoarse peste cîtva timp, și la dejun mîncă cu poftă.

Ostilitățile începură cu înverșunare egală de ambele părți. Ofensiva o luară militarii. Colonelul zădărnici balul, trimițînd muzica militară și băieții la serbarea școlară din satul vecin, urmată de dans și tombolă. Civilii au răspuns tăind muzicii subvenția din partea primăriei. Deși lovitura a fost teribilă, colonelul a suportat-o totuși cu bărbăție. *Comandant* al corpului de armată, colonelul bătu în retragere, întinzînd pe neașteptate primarului, la băcănie, un țoi de țuică vesel, ce răsărea ca un semn de exclamare în mîna lui păroasă.

— Din ce ne luarăm ?

— Dumneata știi.

— Cele rele să se spele.

— Cele bune să s-adune.

Și seratele începură din nou, de două ori pe săptămînă, joia și duminica, alternativ, la Cercul militar și la „Hotelul Europa".

După o tentativă mai îndrăzneață, Cireșica a plecat la București cu Bébé, cu fetița, „care semăna lui tată-său ca două picături de apă", și cu răspunsul căpitanului activ de marină că nu-i plac femeile umflate la ecuator.

După plecarea Cireșicăi, lucrurile se liniștiră. Teii înfloriseră. Apoi a mai trecut puțin și au înflorit și castanii. Se făcuse vară. Ca dovadă oficială de armonie, muzica cînta acum toată ziua valsuri de echilibriști în arenă la grădină fără public. Capelmaistru, un neamț bătrîn cu ochelari, cu chipiu legendar, cu barba feștelită, apărea, într-o tunică pătată, cu poale lungi și buzunarele umflate, la gardul grădinii, dădea muzicii semnalul de începere și se instala liniștit peste drum, la berăria lui madam Iosef, uitînd după o serie de halbe să mai facă pe cel de încetare.

Numai căpitanul Șalupescu nu se arăta nicăiri. Slăbise mult, minat de aventura care-l micșorase, ca pe orice învins, în ochii lumii.

Într-o zi, pe cînd ofițeresele se strînseră cu lucrul la grădină, în jurul colonelesei, vorbind așa,

nu cu răutate, despre prieteni, sosi pe neașteptate colonelul și hotărî scurt, fără replică, sigur de efect:

— Hai, destul... Duceți-vă acasă, gătiți ce aveți de mîncare, culcați-vă devreme... Mîine plecăm...

— Cînd ?

— Pe Dunăre ?

— Unde ?

— Cu vaporul.

— Stai jos, omule, și vorbește, să ne-nțelegem cum trebuie, și spune lămurit ce este, interveni coloneleasa, care abia se stăpînea de bucurie.

O călătorie în largul mării, însoțită de furtună, cu naufragiu fericit, dusă înot pe o insulă înflorită, singură cu salvatorul ei, fusese visul tinereții sale. Nu mai semăna, e drept. Dar cine a văzut zile să semene între ele, stele să strălucească la fel și doruri izbăvite de fecioară ?!...

— Ce să fie ? Mă plimbam pe malul Dunării, după birou, cum știi că-mi vine amețeală...

— Iar ți-a fost rău ?

— Iar.

— Ai mîncat mult la dejun... Să iei un purgativ.

— Să iau... Cu cine gîndești că m-am întîlnit ?

— Cu cine ?

— Ghici ?

— Ci spune, frate, și isprăvește !

— Cu barba Janoli.

— Cu grecu ?

— Cu el.

— Taaci ?... Tot așa crai e ? Ce face nevastă-sa ?... Te-a întrebat de Cireșica ? (Întorcîndu-se către cucoane :) Nu e urît grecul... O plăcea pe Cireșica. Ea nici nu se uita la el.

— Mi-a zis să-ți spun complimente. Văzîndu-mă că sîntem aici...

— Păi el nu știa ?

— Ba știa el, da' uitase ; nu s-aștepta să mă găsească. Cum m-a văzut, ne-a pus remorcherul la dispoziție, să facem o plimbare pe Dunăre. Noi luăm muzica, și el dă un butoi cu bere și, pentru cine

n-o vrea, înghețată. Naște întrebarea, pe cine mai invităm?

— Pe nimeni!... Să mă slăbești cu invitațiile... Le faci petrecere și-ți auzi vorbe.

Dis-de-dimineață cucoane voalate cu voaluri dese ca să le apere de vîntul apelor, cu rochii scurte, cu binocluri în bandulieră, însoțite de ofițeri fără săbii, dar cu bastoane, pe care se sileau să le mînuiască fără stîngăcie, ieșeau de ici, de colo, se recunoșteau departe, își făceau semne, se sărutau fericite că s-au întîlnit, intrau mai curajoase în grădina publică, unde se fixase întîlnirea.

Deformată de monotonia unei vieți uniforme, stăpînită de un sentiment profund de obediență, care o primesc încet, încet, pe nesimțite, ca grăsimea pe oamenii obezi, această mică lume care n-avea nimic, n-aspira la nimic și nu gîndea la nimic se transformase ca prin farmec, însuflețită parcă de o viață nouă. Cei grași surîdeau cu complezență, tinerii făceau nebunii, cucoane în vîrstă se alintau copilărește. Sosirea colonelului în civil și voalul gri cu șapcă de turist al colonelesei stîrni un entuziasm zgomotos, înregistrat de nevasta vameșului, care, apărută în capod la fereastră, peste drum de grădină, păli de gelozie. Sigură însă de efectul loviturii perfide, al cărui secret îl cunoștea singură, zise neglijent, surîzînd îngerește:

— „Bonjour, bonjour", cucoanelor... Plecați, madam Merișor?

— Plecăm, „bonjour"! Nu vii cu noi?

— Hai cu noi! zise cu toată sinceritatea colonelul. Scoală pe leneșul ăla, ori nu l-ai lăsat să doarmă?...

— Ia mai taci! Mergem pe Dunăre, avem vapor la dispoziție.

— Aș merge bucuros, dar nu mi-i tocmai bine... Ș-apoi auzeam pe Mitică, că nu vă lasă.

— Cine?

— Marinarul. Eu mă mir chiar de domnul colonel că-i tolerează.

— Glumești? zise înghețînd madam Merișor[2].

— Parol !

— Ce, e nebun ?... Ia vezi, colonele, te pomenești...

— Du-te dumneata, căpitan Ionescu, și vezi ce comedie e asta... Stai, uite Janoli ! Bună dimineața, chirie ! Plecăm ?

— Nu me lasa... țe se faco ! Eu, cu plațere...

— Bun ! Am înțeles. Și cu obișnuința comandantului care are soluțiuni fulgerătoare pentru situațiuni disperate, zise, adresîndu-se aghiotantului : Ia un toc și o bucată de hîrtie ! Scrie. Telegramă. Ministerul de Război, direcția marinei București. Rog autorizați vasul... cum îl cheamă, chirie[3] ?

— *Acropoleos*.

— Zî-i... Vasul *Acropoleos* să facă excursiune de plăcere cu ofițerii, la care se opune căpitanul portului, pentru motive...

— Fugi, frate, cu telegrama, că n-o să dormim aci !

— Scrie colea ce zic eu ! Pentru motive... pentru motive pe care le voi raporta în scris. Comandantul regimentului... Ad-o-ncoa', să iscălesc...

— Mă topiși !

— Mă rog dumitale, să mă lași în pace. Ai răbdare. Dă ordin să vină trăsura noastră. Luați toate trăsurile de piață... plătește reghimentu. Orchestra să vină în furgon după noi. Și întorcîndu-se către nevastă-sa, vînătă de mînie, îi explică cu voce înțeleaptă, bătrînească : Mergem la Cetate, mîncăm acolo, și seara ne-ntoarcem cu vaporul austriac.

Cucoanele bătură din palme. Se auzi chiar un „ura" spontan, intimidat că rămăsese stingher.

— Bine, măi omule, zise îmbunată coloneleasa... unde o să-ncăpem atîta lume ?

Dar inspirația colonelului nu-l trădă nici de astă dată.

— Ofițerii tineri să meargă călări !

— Încălecarea ! strigară sublocotenenții, alergînd nebuni de bucurie la cazarmă.

Vădit satisfăcută de această întorsătură care o scotea din grădină de sub ochii vămeșiții și zădăr-

nicea într-o măsură oarecare și manevra căpitanului Șalupescu, coloneleasa, luptătoare distinsă, se arătă cu atît mai veselă cu cît vestea se răspîndise cu iuțeala fulgerului și grădina se umpluse de civili. Toți salutau ostentativ și se informau clătinînd din cap, înfierînd procedeul, care le procura o plăcere ce se descoperea ușor în ochii lor cercetători.

— Să scoată o masă afară și să ne aducă cafele, ce ziceți, cucoanelor? Taman bine, pînă or veni trăsurile...

Cucoanele aplaudară, afirmînd în surdină că plecaseră pe nemîncate, în nădejdea că vor găsi pe vapor. În trăsuri se rînduiră greu, fiecare ținînd să meargă cu doamna colonel. Trăsura se găsi astfel încărcată peste măsură, urmată de alte trei încărcate la fel, escortate de călăreți zburdalnici, învolburați într-un nor de praf, prin care se strecura o voce ascuțită ce cînta cu sughițuri provocate de hopurile drumului: „Plec-cînd de pe țărmul de pe care am fost crescu...ut..."

Dar în dreptul cazărmii, calul colonelului, călărit de sublocotenentul Fluturel, sări cu violență în lături și, lăsîndu-l la poartă, în spaima și în seama lumii, o luă spre grajd, cu coada în sus, în timp ce după încercări disperate de a merge înainte, locotenentul Pietrosu, care călărea pe Zdop, calul maiorului ajutor, trebui să descalece și el.

Erau drepturi cîștigate. Din memoria lor de cai pensionari nu-și aduceau aminte să fi trecut mai departe de poarta cazărmii. Fluturel n-avea douăzeci de ani și găsi repede loc între cucoane. Locotenentul Pietrosu, om mai stătut, după ce rătăci pe la toate trăsurile, se urcă pe capră în trăsura colonelului, în locul ordonanții, care, o dată cu locul, îi trecu și coșul de mîncare. Convoiul porni din nou. De la Calafat la Cetate sînt vreo 26 km. Drumul este bun și străbate sate vechi, mari și bogate, înșirate de-a lungul șoselei. Peisajul este însă monoton din cauza malului ridicat, care ascunde cursul Dunării și închide orizontul. Grînele ce se prăjesc

la soare, porumbiști însetate și pe alocuri plantațiuni sărace de dafini distrează ochiul.

Trăsurile înaintau greu în mersul fără spor al cailor țărănești, care trepădau cu ochii închiși, cu capetele plecate. Nu plouase de mult. O boare caldă, mînată de un vînt subțire, purta vîrtejuri de pulbere fină sahariană, prin care trebuia să treacă la intervale scurte convoiul. Căldura creștea mereu. Cucoanele lepădară mănușile, apoi pălăriile, iar ofițerii renunțară și ei la galanteria de a le mai ține umbrelele deschise de partea soarelui. Grămădiți cum erau, toți aveau picioarele înțepenite, iar cei de pe scăunele se cocoșaseră de tot. Pentru cei grași, călătoria în aceste condițiuni devenise o tortură. Căpitanul Ursu se dezbrăcase de tunică și purta în loc de chipiu o cîrpă udată mereu cu apa din sticla pe care o umplea la toate fîntînile. La Maglavit, cam la jumătate cale, se făcu un popas mai mare. Doamnele, înțelegîndu-se din ochi, plecară cîte două și se întoarseră cu corsetele în mîini, chicotind între ele. Bărbații răsăreau discreți din porumbiști. Vizitiii cărau găleți de apă, pe care caii o sorbeau cu lăcomie, suflînd ca niște muribunzi.

— Stai bine, madam Popescu ?

— Stau foarte bine, da' mata ?

— Și eu stau foarte bine.

Luară apoi la cîrciumă limonăzi călduțe și fierturi de vișine în lingurițe de tinichea.

— Mata nu iei nimic ?

— Ba aș lua și eu ceva. Ce aveți ?

— Dulceață, limonadă...

— Adă-mi o portocală.

— Nu ținem așa ceva.

În fine, plecară după ce casierul achită socoteala, mai puțin portocala, care nu se consumase și pe care, conform spiritului tradițional, madam Popescu o reclama în bani, cu aere de copiliță ce nu plătea o para.

Colonelul avusese grijă să trimeată, în timpul popasului, un călăreț înainte, la Cetate, care pornise în marș-marș să pregătească camera pentru toaleta

cucoanelor, să pună masa afară, undeva la umbră, şi ce trebuie, la gheaţă. Înşelate de aceste măsuri de prevedere, cucoanele se socoteau ajunse la capătul suferinţelor. Ar fi fost şi timpul. Era miezul zilei. Soarele turna de sus valuri de plumb topit în capul nefericiţilor călători. Toţi adormiseră cu gurile căscate sub umbrare de dafin, ridicate deasupra coşurilor trăsurilor, printre care, raze subţiri ca nişte ace se strecurau perfide şi înţepau ca nişte ţînţari. Nici un zgomot nu se auzea, decît uruitul trăsurilor hodorogite. Caii, cu spinările înstelate de plăci de sînge închegat, se tîrau la moarte. Căpitanul Ursu rămase la marginea satului, în nesimţire, la casa unui gospodar.

În apropiere de Cetate se făcu un popas nou, mic, ultim, pentru a pune niţică ordine în toalete şi a pregăti intrarea. Cucoanele se grăbiră să-şi pună mănuşile şi pălăriile, ofiţerii, cravatele, birjarii fură şi ei siliţi să se îmbrace, şi convoiul porni în ordine. Aproape de sat, însă, un miliţian zdrenţuit, cu o puşcă cu baioneta ce-i trecea de cap, opri înaintarea.

— Lasă, mă... dă drumul.

— Nu se poate, să trăiţi, aşa avem ordin, să nu intre nimeni.

— Cine a dat ordin ?

— Don doftor.

— Ia vezi, colonele, nu se poate, zise madam Merişor, simţind că-i vine rău.

Colonelul se dete jos greoi, se clătină o clipă, gemu ca sub efectul unei lovituri hotărîtoare nepermisă de legile războiului şi pentru care regulamentul nu dă soluţiuni. Locotenentul Firulescu, care plecase marş-marş înainte pentru pregătire, se-ntoarse tocmai pentru a-l primi în braţe. Excursioniştii năvăliră grămadă.

— Descheiaţi-l la gît.

— Desfaceţi-i tunica...

În timp ce cucoanele dădeau lui madam Merişor, întinsă pe iarbă, îngrijiri mai discrete.

— De ce nu ne lasă, domle ?

— Cine-i măgarul ?
— Să trecem înainte... Ce porcării sînt astea ?
— E boală molipsitoare, cică mor copiii pe capete, lămuri locotenentul Firulescu. A şi pus negru la poartă, uitaţi-vă...
— Cine ţi-a spus ? sări vindecată madam Merişor. Nu-i fratele lui Şalupescu medic de plasă ?... E cu ochi şi cu sprîncene... Au vorbit la telefon. Scoal', colonele ! Să mergem, dac-am ajuns aşa.
Colonelul, care-şi venise în fire, se ridică şi, ruşinat de slăbiciunea lui, îndepărtă cu asprime pe cei ce se grămădeau pe lîngă dînsul.
— Ia lasă-mă, lăsaţi-mă, vă rog, să vedem ce e de făcut... Eu socot că-ntîi trebuie să mîncăm, răspunse el după un timp de gîndire.
— Aici ? !... Ar trebui să fiu nebună !
— Ei, dumitale lesne-ţi este... La vîrsta noastră... Dar ia întreabă pe dumnealor ?
— Nu, domnule colonel, răspunseră cei neînsuraţi, care n-aveau nimic de mîncare.
— Unde să stai, omule ? !... Să ne-ntindem ca ţiganii în mijlocul drumului, să rîdă lumea de noi ?...
— Domnule colonel, sugeră locotenentul Firulescu, să ne scoborîm pe mal în jos, să mergem la pichet, că nu e departe, şi mîncăm acolo, pe malul Dunării... Ne putem şi spăla...
— Bun !...
— Cine să mănînce la pichet ?
— Noi.
— Eu ? ! !...
Strigătul exprimase atît de bine durerea orgoliului rănit de moarte, că toţi se cutremurară de groaza unei atari închipuiri.
— Atunci mă rog dumitale, zise colonelul plecînd capul sărăcit de păr, faceţi ce ştiţi. Omorîţi-mă dacă vreţi.
— Trăiţi, domnule colonel, dumneavoastră sînteţi domnul colonel ?
— Eu sînt, ce vrei ?
— M-a trimes domnu şef cu telegrama asta.

Colonelul își puse ochelarii, întinse mîna cu sfială, luă telegrama, o apropie, o depărtă, întîrziind s-o deschidă, așteptîndu-se la o nouă catastrofă. Dar cu un gest de rîndunică ce lunecă pe aripă după musculițe, madam Merișor i-o smuci din mînă și citi :

Telegramă-telefonată

LA TELEGRAMA-TELEFONATĂ NO... SE APROBĂ IEȘIREA DIN PORT A REMORCHERULUI *ACROPOLEOS*.

p. Ministru de război,
TUNULESCU

— Să mergem, colonele... Să mergem, cucoanelor. Măcar de am muri ! Nu trebuie să-și bată joc de noi. Să ne facem gustul. Nu-i așa, domnilor ?... E onoarea dumneavoastră în joc.

— Mai e vorbă...

— Să le suspanzi serviciul două zile, colonele ! Să se odihnească, bieții băieți. Haideți, cucoanelor... Dar oricît s-ar fi arătat madam Merișor de hotărîtă, oricît ar fi fost de legitimă această înfrigurare, planul nu părea posibil. Birjarii nu voiau să meargă în ruptul capului. Madam Merișor nu se lăsă însă încurcată de asemenea bagatele. După o scurtă plănuire cu ofițerii, care o iubeau ca pe o mamă, se făcură din patru trăsuri două cu patru cai, pentru cucoane, ei urmînd să se-ntoarcă pe jos, pe malul Dunării și cam în același timp, drumul fiind mai scurt.

— Bun ! Să mîncăm atunci.

— Dacă mă iubiți, cucoanelor, să nu mîncați nimic. Mîncăm cu toții pe vapor. O să rog pe grecu să-l lumineze în culori și să dea rachete. Facem o serată vețețiană pe apă. Să dăm și noi un butoi cu bere, să ia și vin, să ia de toate și să fie rece. O să facem o serbare de noapte ca la Brăila.

Plecară. Vremea se înnorase. Căldura scăzuse mult. Caii, simțind că se întorc spre casă, mergeau

binişor, iar madam Merişor întreţinea spiritele încordate, voind cu orice preţ triumful.

— Scoboară drept la debarcader ! porunci ea cînd intrară pe înserate în garnizoană.

Ideea a fost nefastă. Tocmai în acel moment, *Acropoleos,* strălucitor de lumini multicolore, legănîndu-se semeţ, se desprindea de lîngă chei, încărcat de civili, printre care se distingea, la comandă, căpitanul Şalupescu, în ţinută de gală, cu decoraţiuni.

Era prea mult. Madam Merişor se ridică în trăsură palidă, încordată ca de naştere, voi să profere o anatemă şi, dînd cu ochii de colonel, care devenise violet la faţă, îl mîngîie liniştită, desfăcîndu-i cravata cu mîini ocrotitoare de mamă îngrijorată.

— Ţi-am spus să nu mănînci... Vezi dacă n-ascultaţi ?... Hai acasă, să iei un purgativ... dă-l dracului de grecotei !

COLONELUL BERONEANU

Colonelul Beroneanu, boier cu barbă neagră, inspirase de la început ofițerilor o încredere deosebită, pentru că venea direct de la comenduirea pieții București, unde se fabrică generalii, și era singurul ofițer care poseda cal amputat de coadă în garnizoană. Această considerațiune, consolidată de briliantul mare ce purta în degetul mic, era considerabil sporită de teoria luptelor moderne, pe care o cunoștea din auzite și cu care turbura traiul ofițerilor ce-și împlineau liniștit anii de pensie. Încolo, om bun de petrecere, veșnic în societatea codănacelor, pe care le strîngea de braț, le ciupea de obraz, se apleca după minge pentru a le admira pulpele și, ridicîndu-se cărămiziu la față, le făcea toate gusturile, organizînd excursiuni, prelungind seratele sub ochii mamelor indulgente, pline de speranțe și de mîndrie.

Colonelul purta ghete late, pantaloni largi, tunică lungă — tacîm de om așezat, și, prin contrast, scărpinîndu-se mereu în barbă, vorbea repede, gîngăvit, nerăbdător să ia oricui vorba din gură.

Instrucția o lăsase pe seama ofițerilor tineri. Mitraliera era la ordinea zilei. Un singur ofițer cunoștea această armă nouă, cu care într-o bună zi se pomeni înzestrat regimentul.

Terminînd inspecția unei perioade de instrucție, colonelul, înfășurat într-o pelerină vastă de păr de cămilă, model elvețian, se îndreptă, urmat de o

escortă respectuoasă şi respectabilă de ofiţeri de toate gradele, spre locul unde avea să examineze compania de mitraliere. Locotenentul, care urmase o şcoală specială, rînduise desfăşurarea exerciţiilor astfel ca să se poată urmări succesiv întrebuinţarea mitralierii în luptă: despachetarea, punerea în bătaie, încărcarea, focul şi înlocuirea ţevii, din cauză de accident în timpul tragerii, operaţiune ce se traducea prin înştiinţarea: *„Ţeava în defect"*, formulă care, redusă la scara gradelor inferioare, se transforma într-o comandă scurtă: *„Ţeava defect"*, pe care soldaţii o înţelegeau foarte bine, schimbînd la moment ţeava presupusă stricată.

Exerciţiile şi desfăşurarea cu lux de semne, semnale şi comenzi, cu repeziciuni exagerate, stîrneau progresiv admiraţia colonelului, care transmitea suitei ce prindea el din explicaţiile tînărului comandant de mitraliere: „Observaţi cum se despachetează?... Vedeţi cum se despachetează?... Aşa se despachetează... Uite, acum o pune în bătaie!"

Exerciţiile se succedau fulgerător. „Ţeava defect!" răcni ofiţerul, oprind tragerea, sigur de efect, făcînd semne disperate pentru a accelera mersul unui soldat, ce venea pitulîndu-se ca la război, purtînd glorios pe umeri ţeava de schimb.

— Eee... mă rog, mă rog... Am văzut... am văzut... Ce e asta... ce e asta? protestă indignat colonelul, scărpinîndu-se furios în barbă. Ai stricat ţeava... aa... asta-i armă delicată, domnule, o dai pe mîna ţopîrlanului...

— Nu, domnule colonel...

— Nu se poate, nu se poate... Fugi cu ţeava de-acolo, vrei să mă-nşeli?... Eee... e ruşine, domnule... s-a trecut timpurile.

— Nu, domnule colonel, numai pentru exerciţiu...

— Ce exerciţiu?... Să strici ţeava?... Strînge, domnule, să trimeţi ţeava la arsenal, s-o repare în contul meu... Nu ştii, nu ştii...

— Domnule colonel...

— Fugi, fugi... Asta-i armă delicată, domnule, să le bagi la magazie, să nu mai umble nimeni.

II

În directivele trimese regimentelor de comandanții superiori, educațiunea corpului ofițeresc era calul de bătaie al generalilor. În urma acestei crude recomandațiuni, ofițerii nu mai aveau odihnă. După exercițiile și teoriile obișnuite, se strecurau printre picături, în orice zi, jocul de război, conferințe felurite, scrima cu floreta, călărie, dans, cor pe patru voci, și altele...

Colonelul Beroneanu, care ocupa o cameră la Cercul militar, era sufletul acestor întruniri, punînd la dispoziția ofițerilor amintirile unei călătorii unice la Nice — colonelul pronunța *Nița* — și un gramofon perfecționat, cumpărat anume pentru ei, în considerațiunea că muzica înnobilează sufletul.

— *Nița, Nița,* domnule! Trebuie să vedeți *Nița*... Cald, cald de tot, mai cald ca-n casă. Iarna — lămîi, portocale...

Grație repetatelor sale povestiri și ale unui caleidoscop minuscul adus din voiaj, cu vederi din renumita stațiune climaterică, ofițerii cunoșteau *Nița* și împrejurimile ei mai bine decît județul lor. După ce se extaziau în ordine ierarhică în fața vederilor din *Nița,* colonelul se-ntindea în pat, în papuci de brunel și veston de casă, s-asculte bucăți celebre cîntate la gramofon de artiști cu reputație mondială. Carusso, Schlezak, Selma Kurz, Kubelic, Ciolac și alții erau ascultați la rîndul lor, cu aere de copii cuminți, de ofițeri ce ședeau pe scaune în jurul patului, pe care-ntins, cu ochii în tavan, cu gîndul aiurea, se scărpina în barbă colonelul.

— Frumos, frumos! Ia vedeți, domnilor, ce bucată e asta? S-o repete...

— *Avea* Maria, vesti sublocotenentul Popescu, după ce se informă la ofițerul însărcinat cu producțiunea muzicală.

— Ăăăă... *Avea* Maria... Ce-avea Maria?... Prost ești, domnule, ce dracu?! N-ai învățat latinește... *Ave*, se zice *Ave Maria*, adecă: „Noroc, Marie", știu și copiii!

ÎN TREN

E-n sîmbăta Paştelui. Trenul zis *personal* a fost luat cu asalt de oameni care-şi fac aceeaşi socoteală : că fiind plicticos, nu-l ia nimeni. Călătorii, atinşi de nebunia plecării, cuprinşi de panică la ideea că nu vor ciocni ouă roşii la timp, se-mbrîncesc, se calcă, strivesc pălării de cucoane şi copii mici, înăbuşe doamne corpolente, pătrund în vagoane pe fereastră. Clasele gem de oameni cu muştaru la nas. Ţărani şi soldaţi roiesc pe vagoane, pe scări şi tampoane. Trenul se mişcă, în fine, într-un vaier de urlete şi blesteme, tăiat de un fluierat strident, strigătul de indignare al maşinii revoltate.

O doamnă fină, simplă, elegantă, voalată şi parfumată cu discreţiune, umblă din uşă în uşă, pe sala unui vagon de clasa I-a, ocupat numai de domni, sperînd să-şi facă loc într-un compartiment.

— Mă rog, mai este vreun loc liber ?

— ...

— Mă rog, domnule, locul acela e ocupat ?

— 'm ocupat.

— Şi acela ?

— 'pat.

Contrariată, făcînd o mină adorabilă de copil alintat, doamna — nostimă, nu mai încăpea îndoială — rămase pe sală, privind pe geam în întuneric. Un domn gentil, cu scufă de voiaj, cu papuci de crocodil, confortabil înfăşurat într-o pătură moale, mătăsoasă, cu burta plăcut agitată de rulajul vago-

nului, o invită, scoţînd din gură un muc de havană veritabilă, pentru a-i surîde şi oferi graţios :

— Şedeţi pe cufărul meu.

— ...

— Şedeţi.

— ...

— Şedeţi, şedeţi...

— ...

— Şezi, nu-ţi fie frică. Nu te uita că e de paie. Cîte a văzut el !... Şezi... Mergi departe ?

— ...

— (Intimidat :) Nu vreţi să staţi ? Vă priveşte, nu eram obligat. Ştiu eu ce vreţi dumneavoastră... Adică scoală tu să şed eu. Asta, să mă ierţi dumneata... Eu nu dau locul meu din principiu, da' fiindcă sînteţi damă, dacă consimt şi dumnealor să ne strîngem niţel... Poftiţi între noi... oamenii buni se-mpacă. Poftim colea...

— ...

— Nu vrei nici aşa ? Treaba dumitale !

— ...

— Faci mofturi, atîta pagubă ! Rămîi pe sală. Eu v-am spus, poftiţi între noi. Nu vreţi, altă chestie. N-o să vă dăm locul nostru. L-am plătit, ca şi dumneata. Cine vine întîi. Ai drept să reclami... O dată ce ai plătit, sînt datori să-ţi dea loc. Reclamaţi, de ce nu reclamaţi ?... A mai fost aşa un caz ieri, ba nu, alaltăieri... tot cu o damă. Aşa, că ieri eram acasă... Uită omul de la mînă pîn' la gură. Am vrut să plec ieri, da' fiindcă era marţi, nevasta... parigorii... Şi a reclamat, şi i-a făcut loc. Noi încă trăsesem perdelele, eram numai eu şi un negustor de la Tecuci. A venit conductorul şi a deschis numaidecît... Ei au chei anume...

— Biletele !...

— Teribilă meserie mai aveţi şi dumneavoastră... Fără odihnă... Cînd dracu dormiţi, nenişorule ?... Barim aveţi vreo leafă bună ?

— Vai de capul nostru !

— Cereţi, domnule, să vă dea. E dator. Puneţi-vă în grevă.

— Apoi să credeţi că acolo o să ajungem. E cinci lei o pîine. Am şase copii... Aveţi bilet ?

— Am, se poate fără bilet ?

Şi scotocindu-se prin toate buzunarele, domnul, instalat comod, sfîrşi — după ce toţi pierduseră răbdarea — să-şi găsească biletul, pe care-l întinse ca şi cînd ar fi dăruit ceva conductorului.

— Dumneavoastră aveţi bilet de a doua. Vă rog să treceţi în clasa II-a.

— Cin' ţi-a spus ?

— Aici nu puteţi sta.

— Dă-mi loc.

— Poftiţi acolo ; dacă o fi, vă facem loc... Altfel, plătiţi diferenţa... e domnul controlor în tren.

— Dumneata nu vezi că nu e loc ?

— Asta nu ne priveşte.

— Cît e diferenţa ?

— O sută şaizeci de lei... Acum se plăteşte pe zonă. Dacă nu plătiţi pînă la Titu, de la Titu înainte vă taxez îndoit.

— Cum ai spus ? Asta-i tîlhărie ! O sută şaizeci de lei ! Nu dau eu banii mei statului, s-aveţi de unde fura dumneavoastră !

— Atunci treceţi la a doua, că plătiţi amendă.

— Mă duc, mă duc, nu te teme... Ce, crezi că nu mă duc ?... Poftiţi, doamnă, în locul meu. Puteţi răci, nu staţi pe sală.

LOCOTENENTUL FLORIAN

Eram în Moldova, în trista perioadă a refacerii. La popotă, așezată într-o casă dezvelită, pe lîngă ceea ce fusese odinioară gara Mărășești, ofițerii, în dezordinea unui sfîrșit de masă, discutau cu înverșunare calitățile armatei germane.

— Sînt neîntrecute, susținea căpitanul Popescu. Tehnica lor e desăvîrșită, au o disciplină de fier, luptă cu voința încăpățînată de a învinge, iar dorința de a stăpîni lumea îi face invincibili.

— Mai las-o, Popescule... Francezii sînt cu Dumnezeu și dreptatea de partea lor. Eroi din neam în neam, au stăpînit odată lumea cu bravura și iscusința lor militară, și o stăpînesc și astăzi cu geniul lor miraculos.

— Lasă-l, domnule... E firesc să vorbească așa, fiindcă și-a făcut studiile în Germania. Dacă și-ar fi făcut studiile în Patagonia, patagonii ar fi fost, desigur, superiori germanilor... Așa sîntem noi, romînii : filofrancezi, englezi sau germani, după țara în care ne-am făcut studiile.

— Fapte, domnule locotenent, nu vorbe goale. Spune dumneata, s-ar fi întîmplat la nemți panica la care ai fost martor și care s-a întîmplat la noi ?... Spune dumneata că ai văzut la nemți vreo panică de la începutul războiului, și mă închin.

— Eu mă uit la tine că ești om bătrîn, iartă-mă că-ți vorbesc așa, că ești căpitan, dar mi-ești prieten... Dă-mi și mie mijloacele lor, să ți-i bag în panică pe viață ! Da' așa, cine nu știe... ai noștri cu

pieptul gol, și ei la zece kilometri în dosul unui zid chinezesc de tunuri, cu cuiburi de mitraliere, cu tot felul de otrăvuri și cu piramide de muniţiuni la spatele lor. Dar ia să stai de vorbă cu francezii, să-ţi povestească ei de cîte ori au îngălbenit nemţii pantalonii, făcînd „Kamerad", cum fac căţeii sluj.

— Eu nu vorbesc de francezi ; ce-am eu cu francezii ?...

— Bine, monşer, dar ce-i mai uşor decît să provoci panică între oameni fără arme, flămînzi şi goi ?

— Nemţii nu-şi pierd capul niciodată.

— Aşa crezi... Bine ! Mîine seară e rîndul nostru să ne urcăm pe poziţie. Vrei să ţi-i bag eu într-o panică nebună, să rîzi şi tu o dată cu curcile ?

— Tu ?

— Eu... Facem prinsoare ?

— Facem.

— Pe ce ?

— Pe ce vrei.

— Spune tu.

— Mi-e egal.

— Pe o damigeană de vin. S-o bem cu toţii la popotă.

— Urra ! strigară ofiţerii şi părăsiră popota în zgomote de scaune şi glume vesele.

Începuse a se însera cînd locotenentul Starcovici, însoţit de cornistul Cîndea din Calafat ieşiră neobservaţi din tranşee, fără alte arme decît pumnale bine ascuţite şi, cu tot frigul vremii, fără mantale. Înaintau greu, abia tîrîndu-se printre mărăcini uscaţi şi pietre, ţinîndu-şi răsuflarea, cu simţurile încordate peste măsură. Reflectorul din tabăra duşmană le îngreuia şi mai mult mersul, silindu-i să se oprească la intervale scurte, în primejdie de moarte. Pale de lumină ce se plimbau ca secera morţii iscodeau necontenit cerul plumburiu, risipind negura nopţii, descoperind în zare cîmpul liniştit, pustiu şi rece ca un cimitir. Se înnoptase bine, cînd se treziră pe neaşteptate în faţa primei reţele de sîrmă

a inamicului. Pîn-aci totul mersese bine. Un moment însă se crezură pierduţi. O piatră rînduită acolo de veacuri, desprinsă cu piciorul unuia din ei, se rostogoli cu un uruit asurzitor, un timp ce li se păru un veac. Se opriră unul lîngă altul, lipiţi de pămînt ca broasca, strîngînd pumnalele cu mîini încleştate, gata să se ajute. Inima le bătea să se rupă. Aşteptau lovitură de moarte, cu părul muiat de o sudoare rece, cu ochii zgîiţi în întuneric. Dar nici o mişcare; zgomotul nu-i trădase. Porniră din nou.

Auzul lui Cîndea, mai exercitat, prinse bîzîitul unui telefon de campanie.

Înşfăcînd pe locotenent de haină, îl ţintui în loc şi-i suflă mai mult decît îi şopti în ureche:

— *Tilifonul.*

Fulgi mărunţi de zăpadă pluteau răzleţ în aer, purtaţi de un vînt subţire de ger în scădere. Cocoşii cîntau în depărtare. Glasul lor ajungea slăbit ca din alte lumi. „Cîntă a moină", se gîndi Cîndea, furat o clipă şi transportat de amintiri duioase în satul lui.

Acum deslușea şi locotenentul binişor vocea aspră care vorbea la telefon.

— „Ja, ja wohl..." [1]

— Post de observaţie, şopti el lui Cîndea. Înainte!

Porniră din nou, tîrîndu-se ca rîmele. Se găseau acum în coasta adăpostului duşman, adevărată cameră, săpată în sprînceana dealului, pe care se organizase inamicul.

La lumina palidă a reflectorului, silueta masivă a santinelii, ce juca pe loc pentru a se încălzi, se desprindea îngroşată de cojoc ca o matahală.

— Mai este unul culcat colo, lîngă *tilifonist,* uită-te bine, mormăi Cîndea cu ochi scînteietori.

— Ai dreptate... Vezi de santinelă... bagă de seamă... o dată!

Şi strîngîndu-se cu vinele încordate, ţîşniră ca de pe arcuri, răsturnînd santinela, omorînd telefonistul, care şedea întors cu spatele, pe cînd cel de jos,

surprins în somn, se ridică în genunchi, cu mîinile în sus, cerînd jalnic iertare:

— „Kamerad, Kamerad!"

Cît te-ai freca la ochi, locotenentul îi puse călușul în gură și îl dete în primirea lui Cîndea, care-și aranjase și el partea lui de neamț, așa cum învățase omul la teorie. Îl dezbrăcase frumușel de manta și-i tăiase beteliile și nasturii de la pantaloni, ca să nu fugă.

Locotenentul vorbea perfect de bine nemțește. Punînd mîna pe receptor, telefonă:

— Allo! Romînii înaintează în valuri. Se simt mișcări de trupe numeroase.

Apoi rupse firul și ridică aparatul.

Treaba isprăvită, plecară repede, locotenentul cu telefonul la subțioară, Cîndea cu armele inamicului în spinare, ținînd un neamț de guler, fără grijă de cel care mergea cu pantalonii în mîini și slobod.

Nu trecu mult, și din tabăra dușmană porni un foc turbat, dezlănțuit pe toată lungimea frontului. Curată diaree de puști, mitraliere și tunuri. Valea clocotea asurzitor ca iadul.

— Unde ai fost? îl întrebă căpitanul, crucindu-se nedumerit.

— Am dat nemților de lucru. Prea erau boieri de la un cîrd de vreme, răspunse locotenentul, prezentîndu-i pe „landswehr"-ii Fuchs și Mayer, cu telefon cu tot. Ascultă-ți prietenii! adăogă el ironic. Eu n-am vreme. Hora o să țină toată noaptea. Pe nemți e greu pînă-i încurci, și, satisfăcut, adormi, zdrobit de oboseală, înfășurat într-o manta învechită, pe un pat de răniți bolovănoase și umede.

Cînd s-a luminat de ziuă, tranșeele nemților erau goale.

T. T. R.

Constantinescu (Titi pentru prieteni şi dudui), soldat cu termen redus, mergea ca un condamnat la moarte în urma maiorului Găină Nicolae, avansat la vechime pentru servicii amestecate, împlinite cu trudă în timpul războiului şi limpezite în cele din urmă de tribunalele militare, după multă alergătură, cu majoritate de voturi, spre onoarea lui.

„S-a dus dracului ieşirea..." îşi zicea în sine Titi, gîndindu-se cu lacrămile în ochi la întîlnirea ce dăduse Didinei la ora opt în grădina Sf. Gheorghe, cu înţelegerea că cine vine întîi aşteaptă pe celălalt. Trecînd prin faţa cazărmii, constată cu groază că e ora cinci şi aproape să fie dezonorat dacă mai întîrzie la Cotroceni. Era primul „rendez-vous" cu femeie măritată, care-l convinsese, fireşte, că e primul ei amant.

După tratative infructuoase, apropiindu-se de localul închisorii, Titi, disperat, văzînd că se-ngroaşe gluma, trecu peste orice consideraţiuni teoretice, hotărît la orice, numai să nu scape întîlnirea, care, ameninţată, devenea şi mai preţioasă.

— Iertaţi-mă, domnule maior...

— Nu...

— Vă rog.

— Uite c-ajungem, n-o să mă mai rogi mult.

— Pe onoarea mea!

— Nu, elev.

— Credeţi-mă...

— Mi-aţi mîncat sufletul.

— Aveţi să vedeţi.
— Mi-aţi scos peri albi !
— Am să fiu cel dintîi.
— Cîte clase ai ?
— Sînt doctor în ştiinţe.
— La boli de stomac te pricepi ?
— Nu, domle maior. Eu am studiat fizico-chimicele.
— Cum, n-ai bacalaureatu ?
— Am opt clase.
— Eu te-ntreb de bacalaureat !
— Totuna e.
— De, nu cam e — cum vrei s-o iei — treaba dumitale ! Eu te-nchid, şi mîine raportez domnului colonel, să ştie şi dumnealui cum se poartă domnii de la T.T.R. ... T.T.Răi... să vă zică.

— Ce-i, maiorule ?
— A, uite şi domnul colonel. Să trăiţi, iertaţi-mă. Am onoarea să vă salut. Nu v-am văzut...
— Nu face nimic. Bună seara. Lasă mîna jos. Ce-i cu dumnealui ?
— Domnule colonel, îmi pare bine că v-am întîlnit, că eu poate-l iertam, şi mîine era să lipsească iar.
— Întîrzie ?
— Să întîrzie n-ar fi nimic, întîrzie toţi, da' le-am găsit leacul, îi ţiu dublu... Da' dumnealui nu vine de loc, lipseşte într-una.
— Lipseşti de la instrucţie, tinere ?
— Nu, domnule colonel, de la cor.
— Chiar de la cor, se poate ?... O dată ce e prevăzut în program...
— Am crezut că dacă n-am voce...
— Domnule colonel, am hotărît ca cei care n-au voce să nu stea degeaba, să înveţe măcar cuvintele...
— Iertaţi-mă, n-am ştiut.
— Trebuia să ştii, d-aia se dă ordine.
— E ales pentru cor ?
— Nu.
— Atunci ai putea să-l ierţi.

— Îl iert, domnule colonel, da' spuneți-i și dumneavoastră să nu mai lipsească. Camarazii la cor, și dumneata... că nu v-am spus, domnule colonel... dumnealui face curte, se plimbă prin grădină.

— Din moment ce nu eram la cor, am crezut că e indiferent...

— Cum indiferent ? Camarazii la cor, și dumneata la grădină ?! Asta-i indiferent ? Ieri, noi la cor, dumneata la grădină. Indiferent e asta ? Alaltăieri, tot așa. Eu, om bătrîn, și mă duc... Spune dumneata, cînt ? Nici eu nu cînt, cu toate astea, n-am lipsit niciodată.

— Ei, a greșit, lasă-l. „Errare humanum est." [1]

— Bine, așa, mai rar, vorba dumneavoastră, înțeleg și eu, da' niciodată, frate ?

13*

„DACĂ NU-I, ŞI NU-I, ŞI NU-I..."

Grăbit, m-am urcat din fugă în tramvaiul care, mai grăbit ca mine, porni, fără să m-aştepte, gata să-mi frîngă picioarele.

— Stai, domnule conductor, opreşte, noi dăm parale... Aşteaptă să se urce oamenii, dobitocule, dumnealui e domnul... strigă cu o voce groasă o doamnă, trăgîndu-mă de braţ tîrziu şi cu violenţă.

— Ce, cucoană, nu ţi-e bine?

— Obraznicule! Ce număr ai?

— Carte ştii?

— Să ştii că am să te reclam!

— *Lăcramă!* Să vedem cin'te autoriză pe dumneata să dai ţignal să opreşti vagonul! Dă-i drumu, domle!

Ruşinat, m-am simţit obligat să mulţumesc doamnei care-mi luase cu atîta generozitate apărarea şi m-am apropiat, bîlbîind, cu pălăria în mînă:

— Eu... dumneavoastră... regret...

— Ce, nu mă mai cunoşti? Ai îmbătrînit... Nu-i vorbă că şi eu am crescut... Ce, eram o pişcoace...

— Doamna Popescu, dacă nu mă-nşel?

— Aş!

— Nu sînteţi din Calafat?

— Unde rătăceşti?

— Atunci, vă rog, ajutaţi-mă.

— Nu-ţi spun, aşa, ca să te pedepsesc. Ghici, cine sînt?

Eram încurcat şi plictisit de acest scheci jucat în faţa publicului, care surîdea fără milă.

— Ce Dumnezeu, unde-ţi sînt minţile ?

„Fire-ai a dracului de paţachină !" îmi ziceam în gînd, privind din ce în ce mai umil chipul colorat, mustăcios, ce sta înfipt în faţa mea, cu ochi aprinşi, cu buze roşii, cărnoase, cu sîni de hurie, rînjindu-se la mine cu tot galantarul unei danturi de aur. O măsuram prostit, nedumerit, cîntărindu-i pantofii noi de lac, ciorapii „ajour", rochia scurtă, despicată, pălăria „à la Orlando furioso", geanta mare, prea mare, cu lanţ lung, prea lung, de simili-argint [1]. Nu-mi amintesc nimic. Simţeam că devin ridicul.

— Cucoană, domnişoară, ce-i fi... zic eu exasperat, hotărît să las cortina, ţi-ai atins scopul, m-ai pedepsit... mă dau jos şi o să mă gîndesc toată noaptea...

— Nu, că nu te las... îmi pare bine că te-am întîlnit, mă cobor cu dumneata. Doream chiar să te văd, aveam de gînd să viu la birou. Tot acolo e ?

— Tot.

— Ţi-aduci aminte cînd veneai pe la noi de luai ţigări ?

— Aaa... dumneata eşti ?

— Cine ?

— Debitul din strada Regală.

— Îţi venişi ? Dete sfîntul !...

— Las' că ştiu, zi, dumneata eşti ? Zdravănă te-ai făcut ! Cine să te mai recunoască ? Bravo, îţi merge bine ?

— Ca cîinelui în car.

— Adică cum ?

— Cînd în bot, cînd în... nu mai zic, că nu-mi arde de glume. Sînt aşa de amărîtă şi de otrăvită ! Că dumneata mă ştii, nu-i, să zici, de ieri... mă cunoşti, ştii cine am fost şi cum am ajuns... că veneai în toate zilele.

— Luam ţigări.

— Parcă eu nu ştiu... Te jucai cu mine, că-ţi eram dragă. „Ţiganco", unde-mi ziceai, şi-mi dai un gologan, să-mi iau bomboane... Zău, să nu mă laşi, toată nădejdea mi-e la dumneata, că bandiţii ăia de la

primărie vor să mă *invacueze,* cică să nu stau pe *total,* că vor să facă *vispiene.*

— Cum se poate?

— E-hei, mă *invacuau* dumnealor de mult, da' m-am dus la Orăscu, bătrînul, că ăla m-a ținut pe genunchi. „Cum, zice, tocmai pe dumneata s-au găsit să te *invacueze?...* Văduvă de război, o biată fată săracă și orfană, după alea toate..."

— Ai copii?

— N-am, da' sîntem mai rău astea fără copii, că n-are cine să ne ajute și pe noi... Bărbat nu, copil nu... Și-a mers Orăscu, săracu, la primărie și le-a tras un *faer* de-mi era mie rușine. „Nu vă supărați, domnu Orăscu..., unde-i da ăla, *Stemintocle...* că facem, că dregem!"... Nimic n-a făcut. A doua zi, numai ce mă pomenesc cu ordin de la primărie, că dacă nu *invacuez,* îmi ridică peste noapte ghireta, cu pompierii... Fugi, dă-i, aleargă... Da' nici eu nu m-am lăsat. M-am suit repede într-o trăsură, că la noi e *stanție...* adică ce să-ți spun, că dumneata știi, și repede la generalul *Mandalini,* că-n brațele lui am crescut...

— Ce vorbești?

— Păi dumneata nu știi că era toată ziua băgat la noi?... Eu, ce, eram copilă, cu coade pe spate. Umblam la profesional... un an, că p-ormă nu m-a mai dat mama și m-a retras. Ce păr aveam!

— Tot ți-a mai rămas, slavă Domnului!

— Nu mai e ce a fost, am zăcut rău de tifos... „Hai, zic, uite și uite, să nu mă lași, că-i foc!" Mai era acolo un colonel de *itendență,* mă cunoștea de la profesională. Era locotenent pe atunci, se ține bine, ticălosul, nici acu nu-i urît... „Du-te, domnule general", unde-i zicea, „nu lăsa femeia"... „Hai și tu"... Și ne-am dus cîteșitrei într-o trăsură, eu, generalul și colonelul, de se certau ca nebunii care să mă țină pe genunchi. „Dați-vă naibii, le zic, că ne vede lumea..." M-am așezat între ei și de-a dreptul la primărie. Nici unul n-a vrut, ai dracului, să plătească birjarul...

— Ţi-au făcut ceva barem ?
— Ei, n-o lua aşa...
— Ce ţi-e, cucoană ?... la primărie !
— Las' că ştiu eu unde baţi dumneata...
— Pe onoarea mea !
— Vrei să zici că nu ?
— Să mor dacă m-am gîndit !
— Să se facă aşa cine minte ?
— Zău, să fiu afurisit !
— Prefăcutule ! Hai cu mine la primărie. Fă-mi treabă, ş-om vedea... Ori ţii să mergem întîi acasă ?
— Ce să facem ?
— Să-mi iau umbrela. O palmă de loc... Fugişi ?... Stai ! Viu mîine la birou. Ramolitule... Ha,ha,ha !...

GHINION

Într-un club, crescut ca o ciupercă la umbra unui partid politic, face erupţie, ziua-n amiaza mare, o femeie, tînără, dar foarte hotărîtă.

— Unde mi-e bărbatul ?

— Ce pofteşti dumneata ?... o întreabă unul din exploatatori, cu aroganţa unui lacheu de casă mare.

— Am văzut pe bărbatul meu intrînd.

— Ei, şi dacă a intrat ?... Dumneata n-ai ce căuta aici.

— Daţi-mi bărbatul.

— Nu e aici, a plecat.

— Este, l-am văzut eu.

— E ruşinos să ţii calea bărbatului.

— Daţi-mi bărbatul, escrocilor !

— Nu fi obraznică !

— Cine ?

— Ieşi afară, cucoană !

— Nu ies, daţi-mi bărbatul... Am trei copii, lucrez cu acul, şi el pierde munca mea la cărţi. Nu pune mîna... săriţi, ajutor !...

O aruncă în brînci în stradă. Un camarad de viţii dăduse soţului mînă de ajutor şi pălăria, scoţîndu-l pe scara de serviciu. Comentariile nu mai conteneau.

— E un dobitoc.

— Curcă plouată.

— Nevastă-mea nu-şi permite... I-aş întoarce o labă... Pînă la ziuă m-aşteaptă cu masa dacă nu vin.

— Nu vorbiţi aşa, că e păcat, are trei copii, săraca, n-aţi auzit ?

— Dacă nu-s cununaţi.

— Nu-s cununaţi ? Serios ? Atunci ce mai face gît ? Îmi pare rău că n-am ştiut ! De ce nu mi-ai spus mai devreme ? Îi trăgeam nişte palme...

— E păcat, munceşte cu acul.

— Are casele ei, domnule.

— Casa nu dă mîncare.

— Să o vîndă.

— Să-i dea banii la cărţi ?

— Dacă o avea ghinion...

OMOR PRIN IMPRUDENȚĂ

Grăbit, mă găteam să intru în minister, dar am rămas împietrit la poartă nouă : o lume împestrițată de funcționari cu capul gol și funcționare îmbrăcate în simplă curiozitate, la care se adăogase trecători aferați ce se sileau să treacă de la coadă la capul scării, unde încep a se ramifica știrile care izvorăsc din birouri, umpluse curtea. Mi-a fost milă de hainele care-mi sînt astăzi rudele cele mai apropiate, și nefiind de esență divină, am renunțat să despic valul mulțimii cu umbrela ce o purtam în mînă, și am rămas la poartă. De altfel, nici nu era nevoie : știrile venite de sus ajungeau, ca prin T.F.F., pînă la mine în stradă.

— Ce este ?

— Ce s-a întîmplat ?

— Arde ?

— Nu arde ?

— S-a spart o țeavă ?

— A căzut guvernul ?

— N-a căzut, domle, guvernul nu cade pînă nu-i dai brînci, să vă spun eu, eram acolo.

— Erai acolo ? Da ? Spune te rog ! zorea mulțimea piticul care, călare pe nuvelă [1], se înălța triumfător ca o statuie echestră [2].

— A murit ministrul.

— Taaci, l-a împușcat cineva ?

— Nu l-a omorît nimeni.

— S-a împușcat el ?

— A murit singur.

— Ei, cum ?

— Azi, începu piticul, s-a prezentat în audienţă un ţăran curat din Vîlcea. „Ce vrei dumneata ?" l-a întrebat ministrul. „Dreptate cer, să aplicaţi legea, numai legea." Ministrul holbă ochii, se învineţi, se ridică în picioare şi parveni să întrebe şuierînd : „S-aplic legea, s-aplic legea, eu s-aplic legea ?" şi izbucni într-un rîs nestăvilit, cu sughiţuri, la care se grăbiră să se asocieze obedient secretarul general şi funcţionarii superiori care asistau la audienţă. Din toţi, mucalit şi sincer excitat de naivitatea ţăranului, a murit, înăbuşindu-se de rîs, numai ministrul...

ROATA

Plecam la Severin. Venisem tîrziu în gară şi, contrar aşteptărilor mele, nimerii un compartiment de clasa I-a peste care aveam să fiu stăpîn.

Începusem a intra în posesiune, cînd, în ultimul moment, uşa fu deschisă cu violenţă, şi un domn elegant, cu părul răzvrătit, cu bagaje confortabile de diplomat, intră cu autoritate incontestabilă şi, expulzîndu-mă aproape, îşi întinse valizele în fileuri, desfăşură un pled englezesc, micşoră, plin de iniţiativă, lumina şi, fără altă ceremonie, potrivi o pernă imaculată, se-ntinse pe canapea şi adormi numaidecît, liniştit, cuminte, ca oamenii meniţi să trăiască centenari.

La picioarele lui se aşeză, cu economie, un tînăr în uniformă curată, modest, care adusese bagajele distinsului călător.

Timid de felul meu, dezinvoltura îndrăzneţilor îmi impune; totuşi, neputîndu-mi stăpîni curiozitatea, am întrebat, şoptind cu băgare de seamă:

— Cine-i domnu?

— Ce, nu-l cunoşti?... Domnul Popescu.

— Care Popescu?

— Popescu Mariţa.

— Directorul?

— El.

— Ce spui, domnule!... Şi dumneata ce eşti?

— Gardian.

— Taaaci! Ia uite, frate... Ieri te comanda, şi astăzi îl păzeşti... Ce va să zică...

— Nu-l calcă, domnule.
— Oare ?
— Nu-l calcă, nu !
— Ba eu cred că i s-a înfundat.
— Uite pe cine calcă roata, zise el arătîndu-mi în lumina sarbădă a felinarelor un convoi de oameni cu fețele albite de suferinți ce mergeau defilînd pe dinaintea trenului tîrînd lanțuri grele.
— Bine, bre, dar ăștia au omorît.
— Unii au omorît, alții au furat... Da' dacă nu-s boieri...
— Ce s-ar fi întîmplat ?
— Scăpau ; boierii nu fură.
— Ba fură și ei... Directorul dumitale...
— Taci, că te aude. N-a furat.
— Da' ce-a făcut ?
— A deturnat.
— Bravo ! zi, cunoști termenii...
— Dumnealor m-au învățat. Deunăzi, tot așa, duceam pe un judecător, înșelase o fată, numai de 13 ani, mititica, o lăsase grea.
— Și cît i-a dat ?
— Ce să-i dea ? Nimic. L-o achitat. Au zis că-i eroare judiciară.

PANTĂ SAU CONTRAPANTĂ

Regimentul, special alcătuit pentru un exercițiu care urma să se desfășoare după cele mai noi principii de luptă, ocupase o poziție în fața satului Bolintin.

— Ce-i asta ?

— Pantă.

— Bine e ?

— Eu zic că da.

Comandantul, un ofițer distins, se plimba satisfăcut de instalare și aștepta nerăbdător, fumînd țigări repetate, pe general.

După un semnal prelung, un automobil stopează, într-un nor de praf. Generalul coboară greoi, preocupat cugetător, și cu pași măsurați se îndreaptă spre un grup de oameni, comandați de un sublocotenent nou-nouț ieșit din școală.

— (Napoleonian :) Ești bine așezat aici ?

— Da, domnule general.

— (Rece :) Te mai întreb înc-o dată, ești bine ?

— Da.

— (Sinistru :) ...Domnul maior ce zice ?

— E bine, domnule general.

— (Nervos :) Nu, nu, nu ! Nu e bine, nu e bine ! Nu e bine ! Nu e bine ! Unde vă găsiți ?

— Sub creastă.

— Și e bine ?

— Eu cred că da.

— Nu !... De o mie de ori nu ! Ce-i asta ?

— Pantă.

— Bine e ?
— Eu zic că da.
— (Isteric :) Nu, nu, nu ! Pe contrapantă, domnule maior, pe contrapantă, domnule maior, pe contrapantă, domnule maior !... Pe contrapantă, domnule sublocotenent !... Poziţia se ia pe contrapantă, domnilor ofiţeri... pe con-tra-pan-tă ! Aţi înţeles ?
— Pe contrapantă ?
— (Mieros :) Daa, daa, daa, pe contrapantă, domnule maior, pe contrapantă !...
— Domnule general...
— (Milos :) Vrei să discutăm ?... (Autoritar :) Ce-i războiul ? Formaţie ?... Vax !... Manevră ?... Rahat ! (Inspirat :) Terenul... terenul !... Aici te-ngropi... (Transfigurat :) Aici moare infanteria, care nu-i regina bătăliilor, cum s-a zis de unii, ci regina morţii. Regina morţii. (Dramatic :) Da, a morţii ! Căci mor popoare, moare lumea. Unde ? *Pe teren !* (Implorator :) Ei bine, pentru Dumnezeu, n-o asasinaţi în pantă, lăsaţi-o să moară creştineşte, pe contrapantă. Aţi înţeles ?
— Da, domnule general.
— (Modest :) Mă rog, v-aţi convins, sau răspundeţi numai aşa, de complezenţă ?
— Ne-am convins.
— (Şiret :) Ei, atunci să-mi spună domnul sublocotenent, de ce în contrapantă şi nu în pantă ?
— Pentru că e mai bine în contrapantă.
— Da-n pantă nu e bine ?
— E bine şi-n pantă.
— Ei, cînd s-aşează în pantă şi cînd în contrapantă ?
— . . .
— Să ne spună domnul maior.
— După noile metode...
— (Obsedat :) Nununununu !... Fugiţi cu noile metode... Să n-aud... S-au dus, să nu mai vorbim de ele !... Să mă slăbiţi cu noile metode. Scurt : Pantă sau contrapantă ?
— Domnule general...

— (Indulgent :) Destul, am înţeles. S-a isprăvit !... Nu ştiţi, şi aveţi dreptate. Chestiunea se pare uşoară, dar e foarte importantă şi nu sînt mulţi din cei cu noile metode care s-o cunoască. (Şmecher :) Tot la ăştia bătrînii veniţi, în ochiul şi experienţa noastră e nădejde... (Serios :) Să ştiţi de la mine : Trupa se aşează de regulă pe contrapantă... Şi cînd n-ai contrapantă, te aşezi în pantă. (Genial :) Se cere însă o condiţie : să ştii unde sfîrşeşte panta şi unde începe contrapanta. (Conciliant :) Aici se prezintă însă un caz special : Panta se confundă cu contrapanta ; n-aveţi, propriu-zis, nici pantă, nici contrapantă, aşa că-n definitiv v-aţi aşezat bine... (Spiritual :) De unde nu-i, nici Dumnezeu nu cere. (Intransigent :) Dac-aveai însă contrapantă...

„TREI, DOAMNE, ŞI TOŢI TREI"

„Trei, Doamne, şi toţi trei."

Aşteptam tramvaiul. Cînd a sosit, un preot cu barbă de patriarh s-a scoborît înjurînd surugeşte, nu ştiu pentru ce pricină, un ştrengar de stradă, care se coborîse o dată cu el.

— Auzi, domnule, preot, nu-i ruşine...

— Las' să-l înjure, domnule, bine i-a făcut.

— Cum, domnule, preot ? !

— Ce dacă e preot ? Preotul nu-i om şi el ?... Dumneata nu înjuri ?

Am plecat umilit. Înjur, ce să spun...

Sîntem romîni, înjur şi eu, înjuri şi dumneata, înjurăm cu toţii.

Întorcîndu-mă la prînz de la birou, am poposit ca de obicei la „Mircea". La o masă, un preot tînăr, cu pălărie de muşchetar, tuns *à la garçonne*, rîdea, prins între doi militari, bea şi rîdea, rîdea şi turna şi da pahare peste cap, ascultînd şi povestind la rîndul lui snoave ardeiate.

— I-auzi, domnule, preot tînăr, zic eu prietenului care mă invitase la masa lui, să vorbească asemenea porcării !

— Lasă-l, mă, să vorbească, ce-ţi pasă ?

— Cum, măi, se poate ?

— Tu nu vorbeşti ?

Vorbesc, ce să zic. Am plecat, totuşi, nemulţumit de mine. Îmi veneau acum în minte obiecţiuni drastice şi eram necăjit că n-aveam cui le comunica.

Gîndind, ajunsesem în bulevard. De departe venea cuceritor, prin mijlocul trotuarului, un preot galonat, decorat, în antereu de mătasă, cu mîneca rănită de semne unghiulare, fîlfîind din mîini, aruncînd în aer cîrja pastorală, ca odinioară zmeii, buzduganul.

— Ai văzut cîte decoraţii are? mă întrebă sarcastic un prieten.

— Las' să aibă.

— Cum, mă, popă cu decoraţii ? !

— Da' cine n-are?... Dumneata n-ai? i-am apostrofat eu victorios.

RECUNOŞTINŢA

Seară de iarnă. Cîrnă, grasă şi cu cărare dreaptă, doamna Musceleanu lucrează cu uşile zăvorîte un jerseu oranj cu igliţe mari de os.

Convalescent, Musceleanu, rentier, după o admirabilă operaţie de apendicită, se prăjeşte, fericit că trăieşte, într-un fotoliu la gura sobei. Plin de inele şi de recunoştinţă, chibzuieşte cu doamna Musceleanu onorarul medicului, cu care făcuseră cunoştinţă la băi şi se socoteau prieteni.

— Plăteşte-i după tarif.

— Aş, mi-e prieten, nici nu cred să primească, mai degrabă îi fac un cadou.

— Ce cadou ?

— Aşa... un obiect... Am văzut la Finkelstein un Esculap.

— Ce zici că ai văzut ?

— Un Esculap.

— Doamne fereşte !

— Ce ţi-e, soro... o statuetă ! Esculap, naşul medicinii, el, doctor, se potriveşte admirabil ! Ia aşa-i de mare, cu o dedicaţie : „Recunoştinţă eternă", de alamă galbenă, şi dedesubt anu şi data, cu numele meu.

— Fugi, omule, ce statuie te găsî, să te coste cine ştie cît ? !

— Costă, sigur că costă. Dar parcă nu-ţi vine. A fost operaţie.

— Mare lucru, *apelnicită !...* Azi toată lumea pune ventuze. Baba Ileana, cum făcea claponi la

ţară, un deget, şi gata... cîte optsprezece pe zi. Operaţia lui putea s-o facă orice bărbier, n-am văzut eu ? nimica toată !

— Ştiu, ai dreptate, dar, oricum, trebuie să-i dau ceva. Statueta nu ; şi eu zic... e prea scumpă.

— Fugi, nu mai umbla !

— Poate mai degrabă o trusă.

— Crezi că are să fie mai ieftină ?

— Vreo trei-patru mii.

— Ce, ai înnebunit ?

— Nu, frate, zic şi eu aşa...

— Dă-l încolo, ca prieten nici n-ar trebui, să-i fie ruşine !

— De cîte ori a venit ?

— A venit o dată înainte de operaţie, şi pe urmă, la sanator.

— A mai venit mi se pare.

— Şi dacă a venit, las' să vie, de ce-i doctor ?

— Vorba ta, am să-i dau o tabachere, şi pace !

— Ba eu, în locul tău, i-aş da o chibritelniţă.

— N-ar fi rău. Păcat că e prea mică. Cheltuieşti bani şi parcă nu dai nimic.

— Nici atîta n-ar merita, nu vezi, s-a boierit de la o vreme, trimite felcerul să te panseze.

— Ce-i pasă, a făcut avere... oare ce dracu să-i dau ?

— (Mariţa, de la uşă :) Coniţă, a venit Gligore de la don maior şi a adus un iepure.

— Zău ? Bravo, minunat, îi dau iepurele ! Asta se face. E chiar distins să trimiţi cuiva vînat.

— Bîz ! Pentru că te-a tăiat ? Atîta să trăiască el ! Dacă te omora ?

— Se putea întîmpla o complicaţie cît de mică... A avut noroc că-s rezistent, pe altul îl da gata.

— Dă-i încolo, că-s toţi nişte şarlatani ! Ştii ce ? Mîncăm iepurele şi-i trimitem blana.

SIC TRANSIT... [1]

Ziarele nu anunţaseră. Murise generalul Grozavu. Nu se ştia şi n-ar fi aflat nimeni dacă familia nu s-ar fi adresat comenduirii pentru gratuitatea înmormîntării.

— Să vie colonelul Milescu... ordonă generalul Toboc de la comenduirea pieţii plantonului adus de sonerie în cabinetul său.

— Trăiţi !

— Milescule...

— Ordonaţi !

— A murit gheneralu Grozavu. Mîine îl înmormîntează, prin urmare.

— S-a nimerit bine.

— De ce ?

— Mîine e duminică.

— Uite, domnule, a avut noroc, săracu ! Dă ordin să iasă toate trupele, să asiste toţi ofiţerii. Vezi să te interesezi, să controlezi, să nu lipsească nimic.

— Îi chem şi pe cei de la servicii ?

— Toţi.

— Şi de la statul-major ?

— Pe toţi.

— Atunci îi chem şi p-ăi de la minister.

— Pe toţi, domnule, n-auzi ?... Ce dracu, eşti surd ?... Hai, du-te... Vezi să ieşim bine... Caută de regulează tot : muzica, cine poartă decoraţiile, discursurile...

— La ce oră e înmormîntarea ?

— Pune-o la ora trei și comunică familiei, să isprăvim mai devreme.

— Trăiți !

— La revedere !... Vezi, ai grijă.

— Trăiți !

Era cald cumplit. Una din acele călduri nesuferite care îndemnau pe americani înainte de prohibirea alcoolului să-și asigure pălăriile de paie în contra exploziilor. Se făcuse ora trei. În strada Iluziilor, cortegiul se înșirase, sta gata să plece, și nu pleca din cauză că colonelul Milescu de la comenduirea pieții nu găsea cui să încredințeze perna cu decorații, ofițerii refuzînd-o, fără menajamente, ca pe o doamnă în vîrstă la un cadril în provincie.

— Ia-o, domle.

— N-o iau, domnule colonel.

— N-auzi, domle, s-o iei ?

— Nu pot s-o iau.

— Ia-o dumneata.

— S-o ia el, de ce s-o iau eu ?

— Bine, las', că vă învăț eu... Ia-o dumneata, maiorule.

— Eu am purtat-o și deunăzi.

— Nu face nimic. Te rog eu s-o iei, să plecăm dracului d-aici !

— Domnule colonel...

— Măcar pîn' la poștă.

Plecară. Mortul se stricase. Caii mureau cîte puțin la fiecare pas.

Birjarii păreau lampioane, iar soldații trompeți și muzicanți, niște ispășitori de păcate, condamnați să fiarbă în clocote. La Biserica Albă se opriră. Un preot spîn încercă să se ducă pînă la căpătîiul mortului, să-i spună nu știu ce la ureche, dar se răzgîndi, se vede, căci se întoarse repede și, urcîndu-se în trăsură, porniră din nou. Alaiul se îngroașe cu invitați ce așteptau la răspîntii, apoi,

pe nesimțite, începu să se lungească, să se subțieze, ca o rîmă ce se tîrăște după ploaie. La Cercul militar, pustiu, închis, pecetluit cu negru, convoiul rămăsese pe jumătate, iar în dreptul poștei nu mai erau decît doi-trei ofițeri. Dricul scăpase spre chei, la vale, cu cordoanele și panglicile de la coroane, „regretele eterne", fluturînd zglobiu în urma lui ca niște coade de zmeu. Muzicanții, gîtuiți în colaci de alamă, fugeau după el, cu capetele tunse, goale, ude, de parcă le-ar fi băgat popa în căldărușă să stropească mulțimea cu ele. Din cînd în cînd, corniștii bucălați suflau ținîndu-se de arcurile carului : „Ta, ta, tata..." și cînd trebuia să înceapă muzica, țiganii se luau la ceartă.

— Șocarelatobomarde !

— Halal să-ți fie !

Dricul intră pe poarta cimitirului înaintînd greoi, zdrobind pietrișul, plecîndu-se într-o parte și într-alta, ca un bolnav de măsele, și se opri pe alee. Sicriul fu luat de soldați, după lungi îndemnuri : „Hai, mă".

La groapa deschisă aștepta un ofițer spilcuit, tînăr, care nu era fixat încă dacă trebuie să plîngă sau să-i pară bine. Se căznise omul să învețe discursul pe dinafară. Trebuia să vorbească din oficiu, dar cui ?...

Vizavi răsărise, de cealaltă parte a groapei, un domn lung, slab, mohorît, înfipt ca o umbrelă închisă în lutul veșniciei.

„E fratele domnului gheneral care a murit", își zise ofițerul și, plin de curaj, de milă, cu ochii țintă la reporterul *Dimineții*, pe care-l zărise șezînd la umbră, începu :

— Întristată adunare !

— Camarade, fii drăguț, îi zise domnul lung, în negru, cu decorațiile în breloc [2] la reverul redingotei. Lasă-mă pe mine... Colonelul Uitatu, veteran... Sînt delegat de uniunea noastră... Lasă-mă să

vorbesc eu întîi, că de aici trebuie să mă duc la Pătrunjel... Am de ţinut ş-acolo un discurs... că numai eu vorbesc. De cîte ori moare cineva, mă trimite pe mine... Da-s mulţumiţi... am primit şi felicitări. Nu-i vorbă, am şi deprinderea... Cît le-am vorbit eu soldaţilor de la Griviţa şi Plevna... Ia, numai stai s-asculţi: Întristată adunare!... Şi, punîndu-şi ochelarii pe nas, începu să citească de pe nişte foi îngălbenite, cu slovele tremurate, mînjite pe alocuri de picături de năduşeală sau ploaie: „Omul e ca floarea cîmpului..."

În cimitir nu mai era nimeni.

ÎNAINTE DE CULCARE

TABLOUL I

După ce-a făcut „oftica", o pasenţă botezată astfel de popor pentru că reuşeşte din an în paşte, conu Vasile a simţit o bucurie interioară, că se întîmplase tocmai în preajma sărbătorilor, şi a exclamat vesel :

— Hai, Tinco, să ne culcăm.

Era ceasul nouă. Cucoana Tinca, femeie scundă, pătrată, cu ochii plini de bunătate, lăsă ciorapul dintr-o vorbă, şi amîndoi prinseră a se găti de noapte.

— (Dezbrăcîndu-se :) Tare mă tem c-o să ningă Mă doare umărul.

— Şi pe mine mă dor genunchii de nu mai pot.

— Sămn că se schimbă vremea.

— Apoi, că de acu nu mai ai la ce te-aştepta.

— Las' să ningă. Sărbători fără zăpadă n-are haz. Uşor, madam, că dai patul jos.

— Olio ! cine vorbeşte... Las', slavă Domnului, că nici cu mătăluţă nu mi-e ruşine. Spune mai bine ce să gătim poimîine. E sărbătoare, vin copiii.

— Sarmale.

— Şi altceva ?

— Cîrnaţi.

— Bine, aia ştiu eu.

— (Prefăcut :) Ce, nu-i destul ? Mai fă o plăcintă, şi gata. Sînt timpurile grele, Tinco !...

— Da' cum nu, parcă avem să trăim cît lumea ! Eu zic să tăiem gîsca.

— Mai bine taie curcanul.

— Curcanul îl tai de Anul nou.

— Nu, că de Anul nou cumpăr un purcel, că aşa e dat, să ronţăie cioricu-n gură şi să scîrţîie zăpada sub picioare.

— Şi curcanul cînd îl tăiem ?

— Acu.

— Şi gîsca ?

— Las-o de Bobotează.

— Şi-aşa. Sting ?

— Stinge.

— Pff...

TABLOUL II

— Ei, cum a fost la teatru ?

— Admirabil ! Avea o actriţă, nu ştiu cum o cheamă, o rochie... Doamne-Dumnezeule ! Ştii cum era ?

— . . .

— Şi Mărioarei i-a plăcut foarte mult. Uite aşa era : avea trei colţuri rotunde, unul mai mare, unul mai mic şi altul şi mai mic.

— . . .

— N-am înţeles bine, că nebuna aia de Mărioara vorbea într-una... Pe aici era încreţită, şi jos cu aplicaţii de catifea...

— . . .

— Nu mi-a plăcut. De unde aţi scos voi că e frumoasă ? Mai întîi afectează, şi o femeie care afectează, şi are un picior gros... Nu mi-ar place să am aşa un picior. Şi nu ţi-ar place cred nici ţie.

— . . .

— Delicios ! Şi tînăr. Ah, dragă, ce păcat că nu te-ai făcut actor ! Sting ?

— (Căscînd :) Stinge.

— Pff...

MASĂ COMUNĂ

„În fine, domnii comandanți de regimente vor întruni cît mai des ofițerii la mese comune, pentru a face educația celor tineri, a-i deprinde să vorbească în lume, cercetîndu-i dacă se țin la curent cu teatrul, cu literatura, în general cu orice mișcare intelectuală."

(fragment de ordin)

— Ce-i asta ?

— Mîncare de pui.

— Adă peștele, boule ! Învățați-l, domnilor... Peștele se dă întîi. O să vie domnul general, ne facem de rîs.

— N-avem pește.

— A, bun... altă socoteală. Adă mîncarea, mă... Credeam c-aveți pește... Adă mîncarea.

— Nu luați supă ?

— Na, vezi că nu știți ? Supa la americani se dă la urmă.

— Noi...

— Știu... Eu tot așa am apucat. Acum dă-i cu supa, da-n viitor, cînd v-o întreba cineva, să știți, să nu vă surprindă, supa se poate lua și la urmă... Ați primit bocancii ?

— Eu i-am primit.

— Eu nu i-am primit.

— Să-i primești... să-i primiți... să-i primească toată lumea. Vreau ca de zece mai să defilăm cu bocanci noi.

— Nu se mai defilează.
— S-a suprimat defilarea.
— Mai bine. Atunci daţi bocancii înapoi... Să nu dea sfîntul să văd un soldat cu bocanci noi ! Da' să lăsăm asta, să vorbim de altceva. Ce aţi mai cetit ?
— Eu am cetit.
— N-ai cetit nimic !
— Pe onoarea mea !
— Nu-ţi mai da onoarea... Nici eu nu ceteam cînd eram ca dumneata. Cetiţi, că nu merge. Să cetiţi cartea lui domnu general Obedeanu... Zice că e foarte bună... S-o cereţi la aghiotant, am luat cîte un exemplar pentru fiecare... Apropo, să nu uit... Unde-i ofiţerul cu aprovizionarea ?
— Aici.
— Să nu mai pui ceapa unde ai pus-o anul trecut... Niţel mai la vale.
— Lîngă şosea ?
— Nuu... Ce, vrei să s-agaţe lumea de ea ?... S-o pui aproape de bordei, să aibă măgarii ăia ochii pe ea... La teatru aţi fost ?
— N-am fost.
— Rău ! Dă-le, domnule, acont, să se ducă la teatru ! Unde am avut eu norocul dumneavoastră ?... Pe vremea mea nu se pomenea teatru... Aşa, rar, cîte o trupă rătăcită... da' ieşeam la cafenea... schimbam o vorbă, jucam o tablă. Care ştiţi table ?
— Eu.
— Şi eu ştiu.
— Ionescu le joacă bine.
— Cine, dumnealui ?
— Eu.
— Le joci bine ?
— Aşa cred.
— Unde le-ai învăţat ?
— Le ştiu de mult.
— Nu ştii nimic... Adă tablele, domnule, să vedem ce ştie dumnealui... Cu muierile cum staţi ?

— Bine.

— Ferice de dumneavoastră. Ia dă, domle... Ce-ai dat ? Patru ?... Nu-i bun ! Șase... poftim... Prin urmare, nu uitați că-n fiecare joi avem masă comună.

— Prea mult.

— La cincisprezece zile... poftim ! Vă convine ?

— Odată pe lună e suficient.

— Vreți o dată pe lună ?... Bine... Atunci, la o sărbătoare, așa, cînd o fi, v-anunț eu... Pă ce jucăm, camarade ?

PESTE 10 ANI

În strada Contemplaţiunii, la casa străjuită de lei cu gurile căscate, cu grilaj de fier aurit şi cu bazin în curte, la doamna Elena Foişoreanu, în fine, se vorbeşte mereu de venirea lui *domnul.* Nae Foişoreanu, stăpînul casei, fost director general la Finanţe, era aşteptat de mult. Abia se mutase în mahalaua aceea, în proprietatea cu lei, cu bazin şi grilaj aurit, cumpărată cu bani gata pe numele nevestei, şi dispăruse aproape imediat, fără zgomot şi fără urmă.

Vecinii nu-l cunoşteau. Îl văzuseră în treacăt. Ştiau că are maşină şi poartă barbă.

Trebuie să fi fost dus însă undeva aproape şi nu trăia rău acolo unde era dus, căci doamna Foişoreanu părea veselă, primea scrisori regulat, cînta la pian cu ferestrele deschise şi juca pocher, aşteptînd întoarcerea lui.

Evenimentul, calculat o vreme în ani, ajunsese chestiune de zile, şi acum trebuia să se întîmple dintr-un moment într-altul. În adevăr, domnul Nae Foişoreanu îşi anunţase sosirea telegrafic :

„Sosesc marţi. Sărutări dornice. Nae."

Nevasta, rămasă credincioasă, făcuse pregătiri mari : curăţise sobele de teracotă, zugrăvise dormitorul în culoarea sîngelui de bou şi cumpărase toate trufandalele : vinete cu o sută nouăzeci lei kg., fiindcă se caută ; ardei graşi cu doisprezece lei bucata, fiindcă a plouat ; în fine, conopidă şi curcani, scumpi şi ei, bată-i pustia, fiindcă, ziceau precupeţii, a trecut Paştele şi nu mai e timpul lor.

Meniul a fost lung dezbătut de cu seară şi a triumfat părerea lui madam Roza, bucătăreasă cu nasul vînăt, cu picioarele mari, cu şorţul alb, oprindu-se hotărîte la următoarele feluri :

Supă cu tăieţei

slăbiciunea lui madam Marie,

Curcan cu compot de prune

de care madam Foişoreanu nu mai mîncase de cînd fusese în voiaj de *nos* [1] la Viena,

Salată de vinete cu ardei copţi

după care se înnebunea domnul Nae Foişoreanu, şi la urmă, fireşte,

Ştrudel cu mere

Masa fu aşezată în hol, cu scaune adunate din toate camerele, cu tacîmuri simetric orînduite, aliniate ca o gardă de onoare, înflorite cu tot ce poate da primăvara : crenguţe de liliac mirositor, mărgăritar nevinovat şi pansele melancolice. Pe un scaun de lemn, la îndemînă, era aşezată bateria — o baterie de popotă ofiţerească — o balie enormă de lemn, plină de gheaţă şi de sticle ce sufereau probabil de deochi, căci purtau toate fesuri colorate.

Doamna Elena Foişoreanu ţinuse să sărbătorească întoarcerea bărbatului său în mijlocul prietenilor cu care avea să trăiască. Invitaţii, domnii bărbieriţi proaspăt, dădeau tîrcoale mesei, sărăcind gustările, apreciind deopotrivă ţuica de Văleni şi oportunitatea unui guvern naţional, în timp ce în salon, doamne dezbrăcate după ultima modă discutau pe sărite, înţelegîndu-se admirabil, trecînd lesnicios de la netrebnicia slugilor la căsătoria lui Pola Negri [2].

Fiecare socotea că face un pas greşit, deşi, sînt sigur, toate ar fi dorit să-l facă în locul ei.

Ce-i, în adevăr, un pas greşit pentru o femeie cu ochi mari, cu picioare mici, cu cap de rîndunică? Şi-apoi e rar în zilele noastre ca un prinţ să ia o actriţă, pentru că s-au împuţinat prinţii şi s-au înmulţit prea mult actriţele. Iată de ce o actriţă nu scapă, n-ar trebui să scape ocazia de a lua un prinţ.

Dar oricît ar fi fost de animată conversaţia, sau poate tocmai din cauză că conversaţia era animată, timpul trecea repede, şi doamna Foişoreanu era contrariată. Dacă două mîncări n-au stricat niciodată după spusele bătrînilor, una încălzită nu face două parale.

Scoborîse poate de douăzeci de ori din salon la bucătărie, unde făcuse de douăzeci de ori aceeaşi observaţie: „Dă curcanul la o parte, să nu se usuce".

În salon cucoanele, nemaiavînd ce vorbi, schimbau surîsuri dureroase, ca-n faţa vagonului cu prieteni ce pleacă în călătorii depărtate.

— Vine!

Un taraf de lăutari, o surpriză a doamnei Foişoreanu rezervată musafirilor, atacînd marşul lui Garibaldi, ridică pleoapele bărbaţilor, coborî pe unii jos, adună pe alţii sus, grămădi lumea la uşă şi, în învălmăşeala generală, un domn se desfăcu din pleduri, sări sprinten din maşină, năvălind ca o arătare în antreu.

Lepădă şapca de turist, ochelarii de explorator, mănuşile gri de mătasă pură, şi după un moment de îndoială, ca un locuitor din Marte ce-şi recunoaşte semenii, prinse a săruta familiar pe toată lumea, trecînd din mînă în mînă ca la cadril, recomandîndu-se cu eleganţă, afabil şi binevoitor:

— Nae Foişoreanu...

— Tu eşti?... Bată-te să te bată... Unde ai fost, mă?... Ce faci, Năică?... E o viaţă de cînd nu ne-am văzut... De unde vii?

— Din puşcărie!...

— Glumeşti?!

— Pe onoarea mea!

AMBIŢIE

— Ce doriţi ?
— Dumneavoastră sînteţi domnul Popescu ?
— Da, eu.
— Am o scrisoare.
— De la cine ?
— Poftim, citiţi ; aveţi să vedeţi dumneavoastră.

Popescu, director la Ministerul Cultelor, luă scrisoarea, rupse plicul şi citi :

„Dragă Mitică,

Îţi recomand pe verişoara mea, Titela Ionescu, şi te rog dă-i satisfacţie. Vrei să ne întîlnim diseară ? Fixează unde. Apropo, a murit Năică. Săracul ! L-am văzut acum o săptămînă. Extraordinar ! Trecea pe stradă.

Dumnezeu să-l ierte. Dar cînd te gîndeşti, mai bine că a murit. Prea era stricat, nu ? Ce zici ?

Mersi şi la revedere,
Lică"

— Doamnă, la dispoziţie. Cu ce vă servesc ?
— Să vă spun. Ştiu că sînteţi foarte bun şi aveţi o inimă de aur.
— Asta...
— Toată lumea vă laudă.
— Mă rog, cînd pot...
— Tocmai, fiică-mea e divorţată şi are un băieţel, drăguţ cum nu se mai poate şi aşa de inteligent...
— Vreţi să-l băgaţi în vreo şcoală ?

— E mic, mînca-l-ar mama, abia a împlinit două săptămîni, mai tîrziu, nu zic, dacă aţi fi aşa de bun... Deocamdată să-l botezăm.

— Vi l-aş boteza bucuros, da' eu nu sînt însurat!

— Nu să-l botezaţi dumneavoastră, vai, nici nu m-am gîndit, se poate?!

— De ce nu vi-l botează Lică?

— A vrut omul, ce să spun, nimic de zis, dar n-am vrut noi.

— Atunci, nu văd cum aş putea...

— Dumneavoastră cunoaşteţi pe mitropolitul?

— Îl cunosc... Adică îl cunosc aşa cum îl cunoaşte toată lumea, n-am prietenie cu el.

— Las', că mi-a spus mie cineva că v-a văzut împreună... nu ştiu ce vă spunea, şi dumneavoastră rîdeaţi într-una.

— Şi ce vrei dumneata să-ţi facă mitropolitul?

— Să stăruiţi dumneavoastră să-mi boteze copilul.

— Da' cum îţi închipui dumneata...

— Vă rog din tot sufletul!

— Crezi dumneata că poate să vie mitropolitul?

— Nu trebuie să vie, vai, nu pretind... Să nu se deranjeze, venim noi, numai să ni-l boteze.

— La Mitropolie?

— Nu în biserică.

— Da' unde?

— În salonul de recepţie.

— Fugi, cucoană!

— Vă rog, nu mă lăsaţi!

— Nu se poate!

— Ba, dacă vreţi dumneavoastră...

— Imposibil! De ce ţii dumneata numaidecît să ţi-l boteze mitropolitul?

— Ca să audă şi stricatul ce prieteni avem noi şi ce fată a lăsat!

Nu ştiu dacă aţi înţeles pe doamna Titela Ionescu.

Eu am înţeles-o. De aici porneşte apostrofa naţională: *„Ştii dumneata cine sînt eu?"*

[IEŞIND DIN PORT...]

Ieşind din port la plimbare, colonelul află că s-a scufundat, încărcat cu maşini, vasul *Yolanda.* Culegînd din zvon toate peripeţiile catastrofei, se îndreptă spre cazarmă, impresionat de eveniment, găsind prilej să se convingă de cultura generală a ofiţerilor. La popotă deschise vorba cu abilitate :

— Ce s-a întîmplat astă-noapte, domle ? Ia să vedem, cine ştie ?...

— A murit măcelaru...

— Hă...

— A dezertat un soldat...

— Nu e, nu vă mai căzniţi... S-a înecat *Yolanda,* domle... Ştiţi dumneavoastră cine a fost *Yolanda ?*

— Prinţesa Italiei.

— Aşa... Cine a ştiut, dumneata ?... Bravo, domle... îmi place, văd că te ocupi... Da' cine poate să spună, era vas de construcţie nouă, sau veche ?... Cîţi ani să fi avut ?

— Cinspce, şaispce ani.

— Ştii sigur, ori spui numai aşa ?... Pe ce te bazezi ?...

— Se cunoaşte de pe maşini, de pe vopsea...

— Aş... Nu vorbi prostii, că doar nu-i cal să-l cunoşti pe dinţi... De ce i-a zis *Yolanda,* domle ?...

— Pentru că aşa o chema pe prinţesa Italiei.

— Ei, ce calcul faci ? Cîţi ani are prinţesa ?

— Nouspce ani.

— Va să zică l-a botezat o dată cu prințesa. Nici vasul nu poate să aibă mai mult... De ce nu vă gîndiți ?...

— Da' *Împăratul Traian* [1] cîți ani are ?

— Ce Traian, domle, ce Traian ?... Poftim, dumnealui vine cu Traian... Totuna e Traian cu Yolanda ? Cînd a murit Traian și cînd s-a născut Yolanda ?... Se potrivește ?

— Domnule colonel, dați-mi voie...

— Lasă, domle... Vezi mai bine de oameni să fie tunși și bărbieriți... Lasă pe Traian...

AVANSATUL

Cînd a citit în ziar vestea înaintării sale la gradul de general de brigadă, colonelul Burcuş, scurt, turtit de pălăria de bersaglier [1] ca o lumînare de fitelnică, se afla în vilegiatură ieftină, el şi ordonanţa lui, în cort la Ecrene. Ar fi putut, fără îndoială, sta la Balcic, la hotel, în cameră de rechiziţie, ca toată lumea. Dar nu-i plăcea să se bage. Avansase greu şi rămăsese modest. Vestea, de mult aşteptată, i-aduse tot sîngele în obraz.

Singur, singurel, profilat între două infinituri, cer şi apă, neavînd cu cine să împartă sufletul — ordonanţa plecase după lapte — colonelul, dezbrăcîndu-se la întîmplare, se aruncă în mare. Adică, vorba vine. Înainta încet, pentru că nu ştia să înoate, păstrînd chipiul aşezat, de frica soarelui, peste batista udă. Sta drept, neîndrăznind să mai înainteze, ameţit de valurile ce se urmăreau, venind să se spargă — leneşe — de burta lui, pe care o ferea, întorcînd-o către ţărm, ca pe un organ preţios. Nu stătu mult. Udă din nou batista şi se întinse la soare. Cînd, mai tîrziu, a venit ordonanţa cu laptele, colonelul se liniştise. Ştia ce avea de făcut.

— Ai venit ?

— Am venit, să trăiţi.

— Fă geamantanul.

— Plecăm ?

— Strînge cortul.

Peste un ceas porniră la drum, pe un crăpăt de căldură, colonelul înainte, cu haina pe umeri, cu capul

protejat de batistă, suptă de soare, şi după el ordonanţa, grozav de năduşită, purtînd la spinare un geamantan borţos, cumpănit într-un capăt de par. Aproape de gară, călătorii se opriră, cum dicta experienţa şefului, la umbra unui buchet de pomi, plantaţi în jurul unei fîntîni cu roată. Ordonanţa, grozav de năduşită, întinse pe iarbă, ca pentru inspecţie, perii de tot felul, o coajă de săpun, prosopul păturit cu îngrijire, oglinda şi briciul, hainele civile, răstignind cu băgare de seamă, alături de ele, o cămaşă albastră de zefir, cu cravata asortată. Colonelul se spălă din belşug, întreţinîndu-se cu soldatul :

— Încet, boule, că mă stropeşti.

— Vă şterg eu.

— N-ai uitat nimic ?

— Aşa socot, că n-am uitat nimic.

— Adă ştergarul.

Îmbrăcat în civil, ca la băi, fără pretenţii, călcînd altfel de cum era obişnuit, se urcă cu gravitate într-un vagon semiaristocratic, de-a întîia, şi de-a doua, plin de negustori, cunoştinţe proaspete, care-l interpelară cu prietenie :

— Iacă şi colonelul !

— De unde vii, colonele ?

— Încotro, colonele ?

— Mă duc să mă prezint. M-a făcut gheneral.

— Bravo !

— La mai mare !

— Ai mers repede. Eşti bun de cinste !

— Ce repede ! Dacă era pe dreptate... Dumneavoastră nu ştiţi nimic. Trebuia să fiu gheneral de mult... Cum m-am purtat eu în război... Întrebaţi băieţii.

— Nu face nimic.

— Bine c-o dat Dumnezeu.

— Aşa-i la armată.

— Să fii sănătos.

Opiniau prietenii strîngîndu-i mîna pe întrecute. Apoi nu trecu mult şi adormi cu gura căscată, cu burta frămîntată jovial de zdruncinul vagonului.

Cînd se trezi, se făcuse ziuă. Ajunsese la comandamentul diviziei. Se dete jos și luă dispozițiuni. Așeză geamantanul pe bancă, ordonanța lîngă geamantan, și plecă în oraș. Pe străzi nu era nimeni. Cafeneaua nu se deschisese. În piață se adunau femeile, înfășurate în vîlnice, cu sînii negri, săcătuiți de nașteri, purtînd pe cap bănicioara de scoarță, plină cu vișine întunecate. Colonelul se plimbă în sus, se plimbă în jos, se întoarse iar în sus, și pe cînd stătea nehotărît, neștiind ce să mai facă, trecu trăsura diviziei, cu doi cai vineți, ducînd pe generalul la comandament.

Ars ca de fierul roș, colonelul se întoarse, se opri la cafenea, se opări cu un ceai luat la repezeală de frică să nu-ntîrzie, se urcă într-o trăsură și, temîndu-se acum să n-ajungă prea devreme, porunci birjarului :

— Du-mă la comandament. Ia-o încet.

Dar comandamentul era la o palmă de loc.

— Stai, oprește. Cît e ceasul ?

— Mă tem că șapte.

— Trage la umbră ! hotărî colonelul, și dispăru pe sala răcoroasă a localului, stropită în arabescuri uniforme de un soldat deștept.

— Tu ești planton ?

— Cine ești dumneata ?

— (Vexat :) Lasă aia. Răspunde tu aici ce te-ntreb eu, că te dau cu capul de păreți, măgarule !

— (Înțelegînd cu cine are a face :) Da, să trăiți !

— (Apucîndu-l de gușă :) Așa, flăcăule ! Tu nu ești prost, te văd băiat deștept, numai că ești cam murdar. Ai putea să fii mai curat. Mai ales că stai aici la ușa lui don gheneral. Voi nu vă dați seama ? De ce ești așa murdar ? Nu vrei să te faci caporal ?

— Nu, să trăiți.

— Nu fi prost. Asta nu-i treaba ta. Asta o hotărîm noi.

— Da, să trăiți.

— Datoria ta e să taci și s-asculți. Înțelegi ?

— Înțeleg.

— Ce face domnul gheneral ?
— Şede la birou.
— Lucrează ?
— Eu zic că lucrează.
— Lucrează, mă ! Ia şterge-mă ici niţel. Ăsta-i d-ăi mari. E cel mai bun gheneral din ţara romînească. Ajunge, destul. Hai, du-te şi m-anunţă.
— Cum vă numiţi dumneavoastră ?
— Generalul Burcuş.
— Urcuş ?
— Bur, cu bî. Burcuş. Repetă.
— Înţeleg, don gheneral Bucuş.
— Burcuş, mă nerodule !
— (Silabisind greu, ca pentru sine :) Don gheneral Burcuş. Aşteptaţi dumneavoastră, că am ordin să nu intru pînă nu mă sună don gheneral.
— Aşa ai ordin ?
— Puteţi să întrebaţi.
— Bine, bine, te cred. Vezi-ţi de treabă ! Ce mai vorbă, n-ai să mă minţi tu pe mine !
— (Speriat :) Nu, don gheneral.
— Iar mi-ai uitat numele.
— (Vesel :) Don gheneral Burcuş.
— Bravo, băiete ! Na doi lei, să bei o ţuică.
— Trăiţi !
— (Ars :) Hai, du-te, fugi, c-a sunat.
Plantonul aruncă respectuos capelul, ciocăni uşor şi intră filîndu-se pe uşă, ca un valet de pică. Ieşind imediat, invită protecţionist, deschizînd uşa-n lături :
— Poftiţi dumneavoastră.
Generalul se aruncă în cabinet ca un fricos într-un bazin cu apă rece.
— Să trăiţi, don gheneral ! Am onoare să mă prezint...
— Te cunosc. Colonel Burcuş. Nu ? Adică gheneral. Felicitările mele. Stai. Ce vînt te aduce ?
— Domnule gheneral... eu aşa am învăţat... Cînd te avansează, sau te mută undeva, să-i scrii şefului... să-ţi arăţi onoarea, bucuria, cinstea... Or eu nu puteam să vă scriu dumneavoastră.

— Ce-are a face...

— Pardon, dați-mi voie. Dumneavoastră nu sînteți, bunăoară, cum aş zice, eu, sau altul.... Dumneavoastră sînteți şeful nostru... mare de tot, (înflăcărîndu-se :) numai eu ştiu cît de mare sînteți dumneavoastră ! De aceea, cînd m-a avansat gheneral, primul gînd a fost să mă prezint la dumneavoastră, nu îmbrăcat militar, de paradă, ci în mod loial, civil, de politeță, pentru că mă aflam în concediu. Eu ştiu cine sînteți dumneavoastră şi d-aia mi-am zis...

— Bine, Burcuş dragă, îți mulțumesc. Ai vreo treabă ?

— Domnule gheneral, am vrut să vă spun şi vă rog să credeți că sînt cel mai devotat.

— Îmi închipui, mersi. Spune ce vrei.

— În orice împrejurare.

— Măi omule...

— Ați auzit ? (Scandînd :) În orice îm-pre-ju-ra-re.

— Bine, te cred, mulțumesc. Acuma spune ce vrei.

— În orice împrejurare. Atît, şi nimic mai mult. Să trăiți !

— Pleci ?

— Atît. V-am spus. Am onoare să vă salut.

SINUCIGAŞA

În iatacul ceruit cu patimă, în miros de busuioc ce se usca la icoane, ţaţa Tinca îşi dăscălea odorul :

— De, că are ochi frumoşi...

— Dă-l încolo...

— Te rog eu... Ascultă-mă şi pe mine, fă-mi plăcerea asta.

— E aşa de urît...

— Zi-i bărbat... unii mai aşa, alţii mai aşa... Om şi el, ca toţi oamenii... harnic, deştept...

— ... de dă-n gropi !

— De, că nu e aşa prost.

— Cît a stat lîngă mine, n-a scos o vorbă.

— Da' tu de ce nu vorbeai ?

— Eu ce era să-i spun ?

— Vezi, bagă de seamă, că poate vine azi să te ceară.

— N-are decît să vină, îi spun că nu-mi place, şi gata !

— Da' cin' te lasă ?... Parcă e pe voia ta ? ! Nu mă face, c-apoi pe urmă, ştii...

— Zău, mamaie, nu-nţeleg ce te amesteci... Nu-i treaba matale.

— Mă rog, mă rog...

— Eu îţi spun dinainte că nu-l iau.

— Ba ai să-l iei, că eşti duduie cuminte şi ai s-asculţi pe mămica...

— Nu-l iau, mamaie.

— Ei vezi, asta nu-mi place ! Ştii că sufăr şi sînt bolnavă... Vrei să mor, să mă mănînce viermii ?...

— Doamne, mamaie, pesemne mata n-ai alt *sujet* de vorbă...

— Frumos îți șade... Eu îi vreau binele, și uite ce dă dintr-însa !

— Dacă eu nu vreau să mă mărit... Ce aveți cu mine ?

— Ba ai să te măriți !

— Ba, iacă, n-am să mă mărit !

— Să știu bine că te omor...

— Omoară-mă !

— Da' bine, fată hăi, ai înnebunit, ori ce-ți este ? !... Hai, nu plînge... Taci și fii cuminte. Nu-ți vrea nimeni răul... De ce nu vrei să-l iei ?... E tînăr și e și doctor...

— Are niște urechi...

— De, oameni buni, eu ce-i spun, și ea la ce se gîndește... Cusurul ista să-l aibă... Nu se caută asta... Să fie delicat și cu caracter.

— Da' cine știe cum e... Parcă l-am mai văzut decît o dată...

— Ba să mă ierți, mă rog dumitale, că l-ai văzut la Înviere.

— Nici nu m-am uitat la dînsul. Umbla cu pălărie de paie... Parcă era dracu !

— Fugi de-aice, că m-ai supărat. Dacă vorbești așa, mă duc.

Rămasă singură, Felicia — țața Tinca îi zicea *Felisi* — ușurată de un ropot de plîns potolit ca o ploaie de vară, turnă apa în lighean, își răcori ochii, își tăvăli obrajii în pudră, ca pentru prăjit, și rămase pe gînduri. Avea optsprezece ani și iubea din vedere un căpitan de călărași, om stătut, care trecea călare legănîndu-se pe la fereastra ei, fără habar. Felicia încercase toate mijloacele de seducțiune : citise cu ochii plecați ; cîntase din gură la pian, cu geamurile deschise și gătită în *robdeșambru* aprins, îi trimisese bezele suflate în palmă din fundul odăii. Romanul era însă pe sfîrșite. Acțiunea se desfășurase normal, repede și brutal ; amor neîmpărtășit, contrariat de o căsătorie cu sila, deci eroina trebuia să moară. Înfrigurată de această

hotărîre supremă, gîndindu-se la senzația ce va stîrni în societatea pașnicului orășel, se așeză la toaletă între două luminări aprinse, care transformau etacul în cameră mortuară, și scrise trei scrisori; una: *„Mămăicăi mele"*; alta: *„Celui care nu m-a înțeles"* și a treia, cea mai lugubră, adresată: *„Procurorului"*, și care începea așa: „Nu învinuiți pe nimeni. M-am sinucis singură."

Era pe la toaca de seară. Costache Drăghici, un dolofan cu mustață blondă, plecase de acasă cu inima friptă. Mort-copt, trebuia să ceară azi mîna Feliciei, căsătorie pusă la cale de viitorii cuscri, ca să împreune nu două ființe vii, ci două trupuri de vie, ce stăpîneau de veci și vecini în Cotnari. Așa hotărîse conu Alecu, tatăl doctorului, om aspru, trecut de șaptezeci de ani. Dar lucrul nu era ușor. Costache Drăghici, medic de plasă, era chinuit și el de o dragoste nenorocită. Avusese legături cu nevasta subchirurgului de la spital, care-l lăsase, ca și pe bărbatul său.

Se apropia, rău dispus, de locuința țaței Ilinca cu jalea din suflet temperată puțin de mîndria că o fată drăguță ca Felicia se gîndea să-l ia de bărbat.

Timid din fire, doctorul intră în casă de astă dată cu oarecare îndrăzneală. După socoteala lui, acela care-și declarase dragostea trebuia să facă toată cheltuiala de vorbă. Necunoscînd însă rînduiala oamenilor, nimeri de-a dreptul în odaia duduii.

Surprinsă tocmai cînd așeza scrisorile în evidență, Felicia dete un țipăt.

— Vai, cum m-am speriat!

— Scuzați-mă.

— Nu face nimic... Așteptați-mă... Viu numaidecît...

Și dispăru, pentru ca să reapară peste cîteva minute în rochie neagră, cu coadele despletite în semn de doliu.

Costache se simți dator să-i facă un compliment:

— Vă șade foarte bine cu părul pe spate.

— Ți se pare matale, răspunse Felicia, furînd oglinda cu coada ochiului.

Prins în rolul lui de peţitor, doctorul căuta să-şi aducă aminte ceva din cîte citise, dar nu găsi nimic. Nu-şi putea lua gîndul de la nevasta subchirurgului. Îşi amintea de toate : plimbările de la grădina publică, balul de la prefectură, la care dansase ca nişte nebuni, dar mai ales nu putea să uite ultima întîlnire şi se simţea dezonorat că stă la picioarele unei străine, gata să-i înşire aceleaşi cuvinte de dragoste. Se socotea criminal. Nu îndrăznea să se mişte, nici măcar să-şi deschidă gura.

— Scoal' mata, că trebuie să vină mamaia.

Era numai o închipuire. Ţaţa Tinca umbla, ce-i dreptul, pe la uşă, dar nu se gîndea de loc să-i supere, bucuroasă că n-aude nici o vorbă.

— De ce rîzi mata ?

— Nu rîd, răspunse Felicia muşcîndu-şi buzele.

— Ba rîzi de mine... Ştiu, nu poţi să mă iubeşti, dar sper... poate că mai tîrziu...

Un cîrcel îi înţepenise piciorul. „Am stat destul, se gîndi el. E timpul să mă ridic", şi, încruntîndu-se de durere, se aşeză pe canapea, lîngă duduia. Urmă o tăcere ce-i căzu pe cap ca o năpastă. Începuse a se întuneca. Felicia aştepta nerăbdătoare s-audă declaraţia ca să-i spună dezamăgită că nu-l poate iubi din dragoste şi să-i propună, cum e regula, să rămînă prieteni.

Văzîndu-l aşa de năduşit şi încurcat, îl întrebă înduioşată :

— Mă iubeşti mult ?

— Nu ! izbucni el cu voce răguşită, cu ochii rătăciţi, aruncîndu-se din nou la picioarele Feliciei, împietrită de groază şi nedumerire.

Pornit să se spovedească, nimic nu-l mai putea opri. Strîngîndu-i pulpele calde, simţea o plăcere nespusă să se umilească, să nu-i ascundă nimic, exagerînd dragostea şi chinurile lui. „O iubesc, mărturisea el, o iubesc, nu pot uita nici ochii, nici gura pătimaşă, nici braţele moi şi albe..."

Felicia îl privea cu minţile rătăcite, neştiind ce să creadă, gata să-l compătimească, sfîrşind prin a-l asculta liniştită, apropiaţi de aceeaşi suferinţă, prin

lacrămi mari, ce se înfrățeau în capul lui plecat în poală.

Exaltat de dragostea lui nenorocită, beat de vorbe, surprins că este înțeles, ascultat cu atîta indulgență, Costache o strîngea din ce în ce mai tare. O turburare dulce, mai apropiată, înlocuise suferințele ce se îndepărtau, destrămate parcă de mîinile moi ale Feliciei, care-i mîngîia părul, zîmbind melancolic, ca o madonă. Tăceau amîndoi. Apoi, pe nesimțite, căutîndu-se prin întuneric, buzele lor sărate se împreunară.

— De acu s-o mîntuit, v-ați sărutat sub icoane... Noroc, maică ! strigă veselă țața Tinca, punînd lampa aprinsă pe masa din mijloc. Mînca-l-ar maica de băiat !... Las' că are să fie bine... Sînteți tineri... Vino să te sărut... încă o dată... și pe tine... Avere aveți, slavă Domnului, și să știți de la mine... cît e lumea și pămîntul, pe cuptor nu bate vîntul !

Era după miezul nopții. Retrasă imediat după masă în iatacul ei, gătită în capot de noapte, cu bretonul prins în bigudiuri, cu nasul ușor lustruit de plîns, Felicia, așezată între două lumînări la toaletă, înnegrise cele trei plicuri cu arabescuri capricioase, căznindu-se să împreune estetic două inițiale, F și C, ce acopereau adresele ca un strat de flori neîngrijite de pe un mormînt străin.

GÎND LA GÎND

E seară. În casă miroase a oțet aromatic. Focul arde. Pe măsuța de noapte, sticle, o lingură într-un pahar, lămîi stoarse, și în pat zace un om gras, lucios la față, care suflă greu prin mustățile cărunte. Burta rotunjește înălțînd plapuma în formă de mormînt străvechi. La picioarele bolnavului toarce o pisică vărgată, cea din urmă înfiată, de douăzeci și cinci de ani, de cînd domnul Năstase Marinescu, căzut la jurați de două ori, ține prăvălie și era căsătorit fără copii.

Nevastă-sa, coana Mița, mult mai tînără decît el, o fată cum se cuvenea unui negustor, luată dintr-o familie de oameni cumsecade, sta parcă să cadă la fiecare pas, fiind puțintel șchioapă. Încolo, n-avea nici un cusur. Vrednică, curată, punea mîna la toate, juca tabinet în zilele de repaos duminical și-i zicea lui domnul Năstase Marinescu : Șicule, adică : Năstase-Năstăsică-Sică, și din cauza emoției primei impresiuni din luna de miere, cuvîntul de dragoste a expirat pe buzele însetate și s-a transformat în Șicule.

O, desigur, e mult de atunci. A uitat. Și dacă din cînd în cînd i-a mai zis Șicule, a fost doar din obișnuință, pentru că intra în cuprinsul ocupațiunilor ce trebuiau făcute la timpul lor. Asta se întîmpla de regulă sîmbătă seara, după ce închideau prăvălia și se spălau ; el — pe picioare ; ea — pe cap. Atunci aveau o clipă de răgaz. Coana Mița, în fustă de fla-

nelă conabie [1], legată turcește, cu ștergarul de inișor peste tulpanul cu ciucurași de mărgeluțe albastre, da în cărți lui Șicu, care sta într-un peș [2], cu ochii mici, cu cămașa înflorită, spintecată, prin care se vedea pieptul păros :

— Un crai de ghindă și unul de tobă...

— Perceptorul, întrerupea cu finețä domnul Năstase.

— Ba dă-l păcatelor... Vorba rea nici în glumă să n-o spui... O damă de verde te vorbește de rău...

— Cine știe... Cîtă lume a lăsat Dumnezeu... O fi aia...

— Popeasca ?

— Ailaltă.

— Nevasta șefului ?

— Ci dă-o dracului, vezi-ți de treabă... D-aia nu mai pot eu !

— Uite, dragă, zece de roșu... îți dă bucurie, Șicule... Pune ici, pentru bucurie.

Ceremonialul era prevăzut. Legănîndu-se gelatinos în mers, Șicu intra în prăvălie și, luminat de coana Mița, care-l urmărea cu sfeșnicul, deschidea casa de fier, scotea cinci sutare noi, puși deoparte în cursul săptămînii în vederea bucuriei, și-i așternea în palma întinsă a coanei Mița, după care se întorceau în odaie. Coana Mița scotea din șifonier o besactea [3] cu *sicret* și rînduia pe pat monede de aur cu chipul țarului, al Victoriei sau cu ciocul lui Napoleon, bani noi de argint, cercei împletiți ca pîinea duminicală, lanț și ceas de aur cu trei capete emailate — dumnealor ziceau smălțuite — și de la fund, învelite separat în ziare vechi, hîrtii noi de toate mărimile și fotografia lor de nuntă, un singur exemplar, alături unul de altul — ea, cu ochii rotunzi, cu mîinile în mănuși de forță, el, cu mustața răsucită și cu buchetul la picioare. Apoi oftînd, cine știe pentru ce, adunîndu-și suvenirurile unul cîte unul, le înmormînta din nou în besacteaua cu *sicret*, și, pudică, stingea lumina și se refugia sub plapumă.

Cinci minute mai tîrziu, Şicu sforăia triumfător.

Amintirile îi treceau toate pe dinaintea ochilor, ca și cum s-ar fi întîmplat ieri : ziua de nuntă, operația lui Şicu — căci Şicu suferise o operație grea — ziua cînd a deschis prăvălia, anul cînd i-a cumpărat cerceii, casele în care au instalat cîrciuma și mai ales ziua cînd a venit Iorgu la parte.

Iorgu era un vlăjgan spîn, cu haine scurte și cu picioare mari. Liberat de la jandarmii călări, rămăsese în București să caute de lucru. Consătean cu domnul Năstase, venea seara să mănînce și se culca în dugheană pe două bănci alăturate, noaptea tîrziu, după ce plecau mușteriii. Îndemînatic și priceput ca o femeie, spăla vasele, tăia lemne, dimineața mătura prăvălia și făcea focul. Dezbrăcat de cămașă, se spăla pe orice vreme la fîntînă în fundul curții, roșindu-și torsul musculos de atlet. Cu încetul, domnul Năstase prinsese slăbiciune de Iorgu, cu care se îndemna la mîncare. De Crăciun îi cumpăra haine, pălărie nouă de Paști, și-i scosese livret la Casa de economie. Nu-l mai lăsa să plece.

Se-nțelegeau bine. Treburile mergeau strună. Şuierînd astmatic, domnul Năstase încasa de la mușterii și da restul, iar Iorgu se-nvîrtea ca o fată mare, ridica saci, drămuia coloniale, sta gata în orice moment s-arunce afară zurbagiii.

Iorgu n-avea nici un cusur. Dumineca se distra făcînd fotografii spălăcite c-un aparat adus pradă de război din Transilvania. Fotografiase pe domnul Năstase cu mîinile pe genunchi în fața prăvăliei, în dosul tejghelii și turnînd bere de sus în paharul clientului, care nu-și putea lua ochii de la aparat.

Pe coana Mița o fotografiase din față și din profil, pe scaun și-n picioare, la bucătărie și în odaia de musafiri. De la o vreme, coana Mița lua pozele actrițelor de pe cărțile poștale ilustrate și se lăsa fotografiată cu părul pe spate. În fine, oftînd din ce în ce mai mult, Iorgu o prinse decoltată și cu viclenii de apaș, în secret, chiar în cămașă.

Coana Miţa îl mînca cu ochii în tăcere. Se freca de el ca o pisică şi-i umplea farfuria. Iorgu se îngrăşa oftînd, iar coana Miţa se usca pe picioare, pierdea culorile şi pofta de mîncare. Dimineaţa se-ntîlneau, ea — nedormită, mistuită de dor nepotolit, el — sătul de somn, lacom de aer proaspăt şi de pîine. Nu rămîneau singuri niciodată. Domnul Năstase se scula tîrziu. Prăvălia era plină de muşterii, şi cursele în oraş le făcea Iorgu. Şi-apoi nu le-ar fi folosit la nimic. Coana Miţa era fată de popă şi nu şi-ar fi înşelat bărbatul sub icoanele mari de argint, atîrnate deasupra patului. Nu se sărutaseră niciodată, îşi fereau chiar mîinile, să nu şi le atingă. Arareori, cînd trebuiau să-şi facă loc, se-nghesuiau o clipă din instinct, ca două animale, se despărţeau repede, ea — palidă, turburată ca o fecioară, el — nătîng şi roş la faţă ca un rac fiert. Seara, cînd se retrăgea în odaia lui, făcută lîngă magazia de lemne, să aibă în ochi gospodăria din curte, Iorgu aprindea lampa, încuia uşa, lăsa perdeluţa de la fereastră şi înşira pozele pe masă, pătat la faţă ca o placă de marmură roşie. Sărutîndu-le la rînd, se culca oftînd ca un hipopotam nostalgic.

Prin geamul de la prăvălie, prin perdeaua groasă, coana Miţa îi vedea umbra mare, care intercepta toată lumina, mişcîndu-se harnică încoace şi încolo. Îndurerată, se uita cerînd ajutor la icoane, închinîndu-le cei patruzeci de ani de viaţă fără aventuri, fără necazuri, viaţă de femeie cinstită, alături de un om bun, paşnic, fără cusur.

— Mor, Miţo...

— Şicule...

— Să fi apucat barim să trag vinul.

— ...

— Ce ai să te faci tu singură ?...

— O, Şicule...

— E avere multă, Miţo ! Trebuie cap de bărbat...

— ...

— Marfă, casă, vie...

— ...

— Edecurile, datoriile, că le uitasem.

— ...

— Se prăpădește tot... Nu se poate, trebuie să iei pe cineva... Să te măriți, Mițo...

— Șicule, mamă...

— Ia pe Iorgu... ascultă-mă... e al nostru, știe tot rostul... De! tînăr e, nu-i vorba, da' o să-ți prindă bine.

— La el mă gîndeam și eu... Dacă zici tu...

MICUL RĂZBOI

— Hai, moşule.
— Unde ?
— Înjugă boii, să mergem.
— Încotro ?
— Să duci nişte muniţii la gară, şi de-acolo pleci cu noi.
— Cu boii ?
— Boii îi urcăm în vagon.
— Sărăcan de mine, da' eu gîndeşti mata c-am umblat cu trinul, că-s amu om de şaptezeci de ani ?...
— Nu face nimic, îţi plăteşte.
— Iraa, da' un' să merg eu, conaşule ? Ia mata pe altcineva, că-i păcat şi de mine, că-i nevasta bătrînă şi-s boii tineri.
— I-am luat pe toţi, n-a mai rămas nimeni.

Neavînd încotro, unchiaşul plecă, legănîndu-se, cu faţa brăzdată ca un ghem de sfoară, şi trase de sub şopron o pereche de juncani sperioşi, pe care îi înjugă din greu la un car mic, neferecat, de munte. „Ne, boală, mînca-te-ar lupu !"

Venise ordin să se adune prisosul de muniţiuni de la regimentele aflate în repaos, pentru a fi trimise acolo unde era nevoie mare.

— Da' o manta aşa, mai ruptă, nu ni-i da mata ?
— Să vedem.
— Poate ni-i da şi un capel, că-s gol... Barem să ştiu c-am făcut meliţie la bătrîneţe, zise moşneagul

prinzînd chef de vorbă, după ce nu mai avea încotro.

În gară îl minunau toate: șinele lustruite, telegraful, mașinile uriașe care suflau necăjite foc și pară.

Linia era de curînd construită pentru nevoile războiului. Cînd se desprinse trenul, moșneagului îi veni amețeală. Sta ghemuit între soldați, buimăcit ca o găină în cușca din codîrla căruții.

Dar încetul cu încetul se liniști. Era doar între țărani, oameni proști, necăjiți ca și dînsul. Primi tutun și aprinse luleaua, mărturisind, între două scuipături ce țîșneau lungi și galbene printre dinții ce-i avea sănătoși în gură, că nu fumase de trei luni de zile. Se interesa de toate. Soldații, bucuroși c-au scăpat de urgie, vorbeau, cîntau la lumina unui felinar de grajd bătut în perete, și de la o vreme prinseră a necăji moșneagul, amăgindu-l ca pe un copil. După cîteva șoapte înfundate, un frizer, ștrengar de București, se ridică și zise cu voce tare, provocător, adresîndu-se unuia dintre ei:

— Hai rămășag!

— Pă ce?

— Punem toți cîte un ban, și cine-o trage mînerul ia gologanii.

— Da' la ce să tragi mînerul? întrebă moșneagul.

— Să curgă apă, moșule, că ni-i sete.

Trenul mergea clătinîndu-se, gata-gata să sară de pe linie. Moșneagului nu-i mai era frică. Privea zîmbind cu compătimire disprețuitoare tineretul fără vlagă, vlăjgani cît ușa, moi ca niște mămăligi, care, prefăcîndu-se de minune, se încercau, cu ochii bulbucați, adunîndu-și puterile, să tragă fără să poată rupe sfoara de la semnalul de alarmă.

— Ia fugiți, dați-vă într-o parte, zise moșneagul, nemaiputînd răbda atîta nevolnicie, și, scuipînd în palme, sprijinindu-se în picioare, apucă cu mîinile lui bătătorite mînerul.

Cînd socoti că-l cuprinse bine, icni din toate băierile inimii, ca cum ar fi tăiat un fag în pădure, se lăsă greu și trase cu putere. Așteptîndu-se la o re-

zistență mare, căzu, în hohotele de rîs ale tovarășilor săi neastîmpărați.

Se lumina de ziuă. Trenul se opri brusc. Lumea, speriată, scotea capul pe fereastră, căznindu-se să vadă. Cei mai mulți se deteră jos, cuprinși de panică. Ofițerii alergau cu lămpile în mîini, de la un capăt la celălalt al trenului, întrebînd alarmați :

— Ce este ?

— Ce s-a întîmplat ?

— Cine a tras de mîner ? Cine a oprit trenul ?

— Eu, conașule, zise unchiașul ieșind la fereastră, și dintr-o dată ! adăugă el mîndru de ispravă.

— Ia poftim încoace .. mama ta de idiot, hai la domnul maior !

— De ce-ai oprit trenul, mă, tîlharule ?

— Valeeu...

— Așa, să te-nveți minte ! Să spui și la alții... Mînerul se trage numai în caz de mare pericol, e scris, du-te și te uită !

— Parcă eu știu carte...

— Trebuia să știi. Spune mecanicului să dea drumul trenului...

— Stați, nu te duce, mă, ne oprim aci !

— Cum ?

— Nu mai plecăm.

— Cine a dat ordin ?

— Eu, eu, zise venind grăbit colonelul, s-a surpat podul... Praf ne făceam ! Cine a oprit trenul ?

— Iertați-mă, conașule...

— Tu l-ai oprit ?

— Eu, vă sărut chicioarele.

— Bravo, moșule, să trăiești, na, ține, dați-i, domnilor ! Să-l facem caporal... ce zici, maiorule ?

— Caporal, nu, da' să-i dăm o decorație.

CÎND VREA FATA...

Coana Lucreția, sau tușa Țica, cum îi zic rudele, prietenii și cunoscuții, este văduvă prin deces și locuiește în Mîntuleasa. Fumează ca un turc, cumpără zarzavaturi din poartă și așteaptă să-și mărite fata. Cateluța, urîțică, este din ce în ce mai nerăbdătoare să întrebuințeze fețele de pernă festonate, șervețelele brodate și plapuma de mătase roșie, de teamă că nu se taie.

În papuci pe talpă, cu o țigară stinsă în colțul gurii, pe scaun lîngă mașina de gătit scoasă în fundul curții, tușa Țica, legată la cap, caută pețitori în cărți, ridicîndu-se din cînd în cînd să întoarcă ardeii ce se coc încrețindu-se pe plită, împrăștiind poftă de mîncare prin vecini. Cateluța stă și ea pe o ladă și citește cuminte, curățel îmbrăcată, *Caterina, împărăteasa Rusiei.*

— Mamă ! strigă ea de la o vreme, fără să ridice ochii.

— Aud.

— Știi ceva ?...

— Știu dacă mi-i spune.

— Am să mă mărit.

— Să te audă Dumnezeu !

— Știi cu cine ?... Cu domnul Popescu.

— N-ai decît, da' să știi că nu-ți dau un cap de ață... Să-mi sece mîna, să dea Dumnezeu să mă vezi cerșind la pod.

— Dar ce-ți este, mamă ?

— Mărită-te, nu zic să nu te măriți, da' mărită-te cum trebuie... Ai învățat la Vanghelică, știi franțuzește...

— Ce știu...

— Cînți la pian...

— Ce cînt...

— Ai truso, mobilă... Să iei și tu măcar un ofițer, da' nu băiatul plăpumarului.

— Dacă-mi place mie...

— Un ăla scurt.

— Cît mine.

— Un dop.

— Ce-ți pasă dumitale ?

— Și urît...

— Bărbat... N-ai să trăiești dumneata cu el.

— Ziceam să iei un om cumsecade, funcționar... Să vă fi cununat nen-tu Chirilă, că mi-a și spus... Ține la tine.

— Așa ținut, să mă ia în brațe cum vine, mersi...

— Nu te gîndi. Pentru că te cunoaște de mică... Poate că te înzestrează, de unde știi ?... Avere are, slavă Domnului... I-am dat a înțelege.

— Ți-ai și găsit omul... Știu eu după ce umblă dumnealui...

— Fă-te că nu înțelegi... pînă te măriți, că pe urmă...

— Nu știu, eu vreau să iau pe Ionel.

— Atîta să trăiască el !

— Doamne, mamă, ce-ai cu omul ?...

— Parcă-i dracu.

— Dacă-mi place mie...

— Un stricat.

— Cine ți-a spus dumitale că e stricat ?

— Un bețiv.

— De unde știi că e bețiv ?

— Cartofor.

— Ai auzit dumneata că joacă ?

— Zice că are și un copil cu fata găzarului.

— Minciuni, cine ți-a spus?
— Știe lumea.
— Dacă te iei după vorbe.
— Nu e vorbe, mi-a spus și Mitică, agentul de la Siguranță, că s-a luat după el și a aflat tot, cum bea, unde joacă, cu cine trăiește... M-a costat o sută de lei, și numai de rău mi-a spus.
— Dacă n-ai de lucru... Ce te așteptai să spună pentru o sută de lei?...

ÎNZESTRAREA

De la biserică, oamenii se împrăştiară pe drumul încălzit de soare. Bărbaţii, cu ciubote mari, istoviţi de muncă, veneau cîte doi, cîte trei, cu minteanul pe umeri, cu mijlocul frînt de chimire late, fumînd, oţărîndu-se, mucuri de ţigări ce le ardeau buzele. Femeile veneau şi ele pe urma lor, dezbrobodite, călcînd cu economie, în ghete noi, prea mici, strîngînd la sîn copii de ţîţă, învăluiţi în scutece sărace. Toţi se îndreptau să ciocnească la crîşmă ouă şi păhărele, vorbind ca să scurteze drumul, exprimînd cu aceleaşi gînduri, aprobîndu-se reciproc, împăciuitori în ziua Învierii, mai guralivi pe măsură ce se apropiau de crîşmă.

Soarele răsărise de mult. Oamenii se văitau de secetă. Scormonind grîul cu unghii groase, scoteau bobul înnegrit, arătîndu-şi-l unul altuia că e neîncolţit, vorbind laolaltă, alintîndu-l ca pe un copil de lapte.

— Săracul, e crud, nu vezi ? El ar vrea să se ridice, să crească, să-şi dea drumul, da' dacă n-are putere...

— Ar şti el cum să răsară, da' n-are putere...

— Să aibă putere, nu i-ar mai trebui nică.

— Da' poate că s-o îndura sfîntul şi o da Dumnezeu de o ploua.

— Cît de puţin, să-l stropească măcar oleacă, ar ieşi cum l-ai trage cu mîna.

Crîşma era deschisă. Oamenii se aşezară pe laviţe sub umbrar, văitîndu-se de şale.

Flăcăii, abia răsăriți, cu pene de păuni la pălărie, cu haine largi, cu cizme încrețite, fumau cu patimă, strînși grămadă, luîndu-se peste picior, părăduind s-audă fetele care-i priveau, rîzînd deoparte, cu mîna la gură, în rochii noi de stambă.

Lăutarii, o tobă mare și un contrabas de alamă, alăturați pe lîngă o cobză și o vioară rămasă în două strune, prinseră a vui, adunînd lumea de peste dealuri. Copiii se agățau de scrînciob. Băietanii începură să joace de probă între ei și, îmblînzindu-se, fetele, roșii de plăcere, se lăsară tîrîte cu silă prefăcută, și jocul se încinse sub ochii bătrînilor, care prăznuiau Învierea, închinînd des, cum se cuvine de sfintele Paști.

Două femei desculțe, ieșite parcă din boală, stau la o parte, jos, cu fustele întoarse pe dos, și cinsteau îmbucînd din cozonacul albicios, bînd rachiu cu un singur păhărel, ce și-l treceau din mînă în mînă, silind să bea o fetișcană cu ochii plînși, ce făcea mofturi.

— Dă, ie și be, fată hăi, să-ți mai treacă de inimă ră...

— Dacă mai ghini o strîngea 'mnezeu de mică și mă lua și pe mine.

— Șăzi, nu mai vorghi așa, că-i zi mare. Las' mai ghini să trăiești sănătoasă și să-ți dea 'mnezeu noroc și sănătate și zili bune !

— Și ție să-ți dea Dumnezeu zili, să trăiești, să hii sănătoasă... Eu așa zic, să facă ce-i spun, că numai Dumnezeu știe cum am crescut-o... că bărbatu-meu, Dumnezeu să-l ierte, dac-o fost un bețiv ș-o murit, m-o lăsat fără nici o palmă de loc și-s cinsprăzeci ani de cînd îs văduvă și alt om n-am știut, ș-am muncit, va să zică, cum am putut, cu palmele, ș-am rupt de la gură și ne-am făcut casă cu ajutorul lui Dumnezeu...

— Cînd vre Dumnezeu...

— La dînsul îi tătă puterea... ci vra, aceea face. De-o fi să se mărite, s-o mărita... că iacăt-o că-i fată, mai mult de ce i-am spus, nu-i dau : un suman, două rochii, ce albastră și aiasta care i-am

făcut-o amu de Paşti, o părechе de ciuboţele, lăicerul[1] cel vărgat, două perine, o icoană, un ceaun şi trei oi...

— Amu nu te mai pune şi 'mneata pentru o stîrpitură de gită.

— Nu, cum o fost vorba de la început. Aşa o zis, aşa să fie.

— Ie mai be un păhăruţ... Las', să hie sănătoşi ! Că de or trăi ghini şi le-o da Dumnezeu minte, ai noroc şi-or faci di tăti, că eu ce am avut de la părinţi cînd m-am măritat ? Nica toată... Ş-acu, slavă Domnului, ni-i ograda plină de păsări... Dă-li, dă-li, aşa zic şi oamenii, să le dai giţica.

— Cînd m-oi potrigi eu lumii...

— Apăi că n-ai încotro, că cu lumea trăieşti.

— Di ci s-o învoit întîi, ş-acum o întoarce ?...

— Nu lua şi dumneata toate di căpătîi. Cîte nu zice omul la un pahar de gin !... Eu aşa te sfătuiesc, cumătră, că n-am, să zici, vreun interes, ori ceva, ferească Dumnezeu, inima mi-i curată ca cerul cînd se deschide el din Bobotează... da' zic să se ducă şi ei la casa lor... Dă-le giţica, că ţi-o rămas fata gre, rîde lumea şi-i ruşine.

— Dac-aista i-o fost pisemne norocul, ş-o fost proastă, şi n-o avut minte, să-şi tragă păcatul, da' din casă de la mini, cu voia me, nu pleacă. L-o ajunge şi pi dînsul păcatul, nu te teme, întoarce-i-s-ar pomana şi n-ar mai avea zili, că mi-o nenorocit copchila, trăsni-o-ar Dumnezeu s-o trăsnească !...

— Şăzi, cumătră, nu mai da într-însa... Amu digiaba dai... Şăzi, că omori fata...

— Di rîs m-o făcut...

— Ia mai ghini oleacă de rachiu, să te răcoreşti.

— Oooof, of, of, of... Nimeni nu ştie ce foc mă arde-n chiept şi la inimă ! Auzi, să-mi trimită el vorbă că-i fecior de cuc !

— Cum ?

— Adică, vrea să zică, ouă în cuib străin.

— Așa o zis ?... sare fata mînioasă, contenindu-și plînsul. Ardi-l-ar focu ! Gîndești că-i a lui ?... Atîta să trăiască el... E copchilu lui Surugiu, dacă vrea să știe...

— Spui drept ?!

— Să n-am parte de lumina ochilor ! Să nu mai ajung ziua de mîine și să mă usuc pe chicioare ! Iar de unde nu, să-i săce lui mîna !

— Vezi, cumătră, ce mă-nvățai să fac ?

— D-apoi dă, eu am știut ?... Eu spun ce mi-o spus Croitoru : „Deie-mi gițica, ș-o ieu, că Surugiu, zice, nici nu vrea s-audă".

— Nu-i dau gițica măcar de-aș muri ! Atîta gită am, ș-am crescut-o de mică... Ș-acu s-o dau lui, dar-ar boala într-însul !...

— Parcă i-o dai lui ?... Ori, pisemne, nu ți-i milă de fată.

— Cum să nu-mi fie milă ?! Nu-i, să cheamă, copchilu meu ?

— Dacă-i așa, di ci să n-o ajuți să intre și ea în rindul oamenilor ?

— Mai ghini o strîng de gît... încaltea să știu c-o murit de mîna mea.

— Ărăcan de mine, cumătră, nu vorghi așa, că-i Duminica ce mare, și-i păcat.

— Da' dă-mi bună pace, fimeie hăi, n-auzi că nu-i copchilu lui ?... Gîndești că-s proastă să-i dau gițica degeaba ?

SOCOTEALA

Recolta se ridicase. Ţarinile, pustii, se înfrăţeau în culori mohorîte. Un singur plop, cu foile însîngerate de rugină, apărea pe deal, la marginea pădurii, galbenă ca o făclie aprinsă la capul toamnei, ce-şi dădea sfîrşitul.

Plouase toată noaptea. Din cerul plumburiu filtra încă o bură de ploaie, destrămată de vînt. Totul era înecat de apă ; podurile erau jilave, gardurile lucioase, şi cîinii, cu părul ud, tremurau zburliţi pe prispe. Pe drumul desfundat oamenii se adunau morocănoşi la socoteală, la curtea lui conu Matei de la Dumeşti. Bărbaţii, în opinci mari, cu mintene de tîrg, cu feţe chinuite, călcau cu paşi trudiţi, fără spor. Femeile, vinete de frig în fuste sărace, lunecau desculţe prin noroi, legate la cap cu şaluri groase, sînelii.

— De ce umbli desculţă, lele Smarandă ?

— Dacă n-am ciuboţele.

— Ai să răceşti.

— De la chicioare nu răceşte omul.

Încet-încet, curtea se umple de oameni, ce se strîng îngrămădindu-se tăcuţi la fereastra cancelariei. Conu Matei, om sănătos, de cincizeci de ani, le face toate cu rînduială, cu tabiet, sorbind din cafea, trăgînd din ţigară, rînduind teancuri de monedă măruntă, în lei şi gologani, la marginea catastifului deschis dinaintea lui.

Oamenii îşi aşteaptă cu răbdare rîndul, îşi primesc banii, pe care îi privesc lung, uitîndu-se ne-

dumeriţi în palmă, căutînd să scoată socoteală dreaptă din mintea lor întunecată. Ajutîndu-se între ei, răzleţindu-se departe lîngă grajd, pe un trunchi culcat de-a lungul gardului, fac grămăjoare de gologani cu mîini neîndemînatice, ca şi cum ar da cu bobii. Femeile, cu buzele tivite, înnoadă banii în colţul tulpanului, pe care-l ascund în sîn, şi, suflîndu-şi nasul cu parapon, se şterg de fustă şi ies blestemînd pe poartă. Încet-încet, răfuiala se isprăveşte, oamenii pleacă, îndreptîndu-se fără să se îndemne, din instinct, spre crîşmă, unde, în faţa sticlei cu rachiu, va izbucni nemulţumirea în vorbărie stearpă. Curtea s-a golit. Un singur om a mai rămas la fereastră.

— Neculai Boiangiu ?

— Eu, conaşule.

— Ce vrei ?

— Ziceam că să-mi faci şi mie socoteala.

— Tu n-ai de luat nimic.

— Păi dă, eu ştiu ?... Mata ştii... Ori c-oi mai avea de luat, ori c-oi mai avea de dat...

— Fugi, n-ai, nu mai pierde vremea.

— Amu, dac-am venit, socoteşte-mă şi pe mine.

— Ce să te mai socotesc ? Vino al'dată. S-a făcut noapte.

— Văd, conaşule, da' fiindcă am venit...

Conu Matei puse din nou ochelarii şi, deschizînd catastiful înnegrit de socoteli, de pete şi de ştersături, îi citeşte lui Neculai Boiangiu, care ascultă încordat, cu speranţa vagă de a prinde pe boier cu oca cea mică.

— Boiangiu te cheamă ?

— Boiangiu Neculai, săru' mîna.

— Uite, omule. Ai rămas dator de anul trecut cu două sute şaptezeci şi trei de lei şi cincizeci de bani. Aşa e ? Două sute de lei ţi-am dat la Crăciun, aşa e ?...

— Aşa-i, conaşule.

— Ai venit pe urmă aproape de Paşte şi ţi-am dat patruzeci de lei, de ai îngropat fata. Aşa e ?

— Aşa-i, conaşule.

— Face în total trei sute treizeci de lei și cincizeci de bani, așa e ?

— Așa-i, săru' mîna. Amu, dac-am venit, socotește-mă și pe ziuă...

— ...Șase zile de prașilă fac doisprezece lei ; opt zile de coasă fac șaisprezece lei... [1]

— Cît ai socotit mata ziua de coasă ?

— Doi lei, cît s-o socotesc ?

— Tot doi lei ?

— Da' cît vrei ?

— Ziceam că doi și cincizeci, cum s-o plătit și la Valea-Satului.

— Nu știu ce s-a plătit la Valea-Satului, eu așa am plătit totdeauna.

— Ghini, conașule.

— În total ai de primit o sută șaptezeci de lei, așa e, ca să nu mai socotesc ?

— Așa-i, conașule.

— Scade o sută șaptezeci din trei sute treizeci și trei și cincizeci de bani...

— Da' ziua de la stupărit ai pus-o mata ?

— Am pus tot, bre, nu mai întreba.

— Și două zile la îngrădit ?

— Le-am pus.

— Și cinci zile cu caru ?

— Pus.

— Ei, de-acolo zece zile la bătut popușoi...

— Am pus tot, bre, nu mai întreba. Rămîi dator o sută șaizeci de lei. Uite socoteala. Eu n-am să te înșel, nu e așa ?

— Așa-i, conașule.

— Care va să zică, asta e. Mergi sănătos și caută să vii regulat la muncă, să te plătești de datorie... La anu să te alegi și tu cu ceva...

— Da' acu nu-mi dai nică ?

— Ce să-ți dau ?

— Să-mi hi dat și mie ceva.

— Dacă n-ai de luat.

— Cum, conașule, eu să muncesc degeaba ?

— Cum degeaba, măi ?

— Va să zică, eu la arat, eu la semănat, eu pis' tăt locu, şi cînd la plată...

— Dacă ieí înainte, cine ţi-i vinovat ?

— Aşa-i, conaşule, da-i păcat şi de mine, c-am muncit toată vara... măcar douăzeci de lei să-mi dai.

— Nu mai dau înainte. Am trimis după tine deunăzi şi n-ai venit.

— Eram dus cu vaca la iarmaroc... Să spuie oamenii.

— Da' la împletit de ce n-ai venit ?

— Veneam, gîndeşti mata că nu veneam ? Dacă-s bolnav şi mă dor şelele... aghe mă ridic de gios... Am pus de m-o călcat ursu, şi tot degeaba.

— Ţi-am spus, nu mai dau. Du-te şi nu-mi bate capul.

— Dă-mi, zău, conaşule, nu-ţi fă pacat.

— Plăteşte-te întîi de datorie.

— Ardi-o-ar focul de datorie, dă-mi barem de un rachiu... Să mă bată Dumnezeu dacă am o chicătură de gaz în lambă...

PETRECERE ÎNTRE PRIETENI

Musafiri mulţi la domnul Nae Popescu în ajunul Anului nou.

Masă întinsă, acoperită cu bunătăţile de tot felul, rînduită în veselă de gală. Icre de ştiucă (cu ceapă tocată, pusă deoparte, pentru cine vrea), două farfurii cu şuncă, despărţite prin altele cu felioare de salam, un curcan cocoşat ca un vlădică şi un purcel, care chiar fript rîdea muieratic.

Sticle cu vin portocaliu şi gogoşari deocheaţi, aşezaţi ici-colo, înveseleau faţa mesei.

Ospăţul începu în linişte, cu eticheta severă. Nevasta judecătorului Tulea, soţie de magistrat, se servi foarte puţin, imitată pe rînd de doamna Zoe Cerceluş, proprietară, şi de doamna Gafencu, soţia farmacistului din capul mesei.

În schimb, domnul judecător Tulea, rotund ca un poloboc, făcînd opinie separată, se servi cu icre din belşug, puse ceapă berechet şi cîştigă simpatia tuturor prin acest act de îndrăzneală. Căci aşa merg toate : aliotmanul se împiedică de un ciot, şi un nimic stîrneşte rîsul. Un polonic de icre dezlănţui veselia.

Cucoanele profitară de acest moment de înfrăţire să ia cîte două felii de şuncă, iar bărbaţii să dea paharul peste cap.

Dintre mosafirii de seamă, domnul căpitan Degeratu din administraţie propuse, impunînd aten-

ție, să se bea după fiecare schimb de mîncare două pahare la rînd, urmate imediat de un păhărel de coniac, cum obișnuiesc belgienii, spunea el, ca unul ce fusese la Paris și se oprise în Belgia la întoarcere.

— Ați fost în Belgia ?

— Da, doamnă, da' nu așa, prostește... Că sînt unii care nu știu cum să procedeze : se duc și se întorc pe aceeași rută. Apucă pe via Pesta—Berlin și retur. Eu de la Paris am luat-o pe la nord, am mers pe la Anvers (domnul căpitan zicea *Anverss), Lil* și m-am scoborît drept la *Țuri*... Două de vin și unul de coniac, să facem gaură... S-a atacat purcelul ! Mie nu-mi trageți chiulul...

— Haz are !...

Cînd au sfîrșit brînzeturile, lucrurile s-au încurcat. Svaițerul are găuri multe ; trebuiau umplute. La desert cucoanele vorbeau amestecat cu tinerii care mestecau încet.

— Ați venit cu tramvaiul ?

— Da. Avem tramvaiul la poartă.

— La anul venim cu aeroplanul.

— Nu cred.

— Aveți să vedeți... Au să circule aeroplanele ca tramvaiele.

— Da' și cînd ni-o cădea în cap !...

— Nu mi-aș fi închipuit niciodată să umblăm așa, prin cer... Cerul era pentru mine ceva sfînt, o grădină plină de sfinți și de îngeri... Paradisul...

— O să ne întîlnim cu Adam.

— Da' nu știi că l-a gonit ?

— Așa, domnule... uitasem... Și șarpele, săracul, ce zile a ajuns !... Înainte vă oferea mere, și acum îl călcați în picioare. Știți că se poartă pantofi din piele de șarpe ?

— Eu, una, n-aș purta, să mă taie !

Spre coada mesii, domnii cu greutate vociferau aruncîndu-și în obraz teorii economice trase „à la minute". Judecătorul, cu fața aprinsă ca turla unei

catedrale incendiată de scăpătatul soarelui, se ridică fumegînd, bătu în pahar, sprijinindu-se de masă, şi cuvîntă :

— Domnilor şi doamnelor,

Încep toastul meu cu urarea strămoşească (răcnind) : La mulţi ani !

— Aşa ?

— Bravo !

JUDECĂTORUL : Sst... Destul... Atît... S-a terminat. Trecerea de la un an la altul e o clipă imperceptibilă, după teoria *anşteniană,* care nu contează în timp şi în spaţiu.

— Bravo, jude !

Judecătorul face un gest care însemna : „Habar n-aveţi..." Apoi continuă :

— Şi acum daţi-mi voie, fiindcă sîntem în casa prietenului meu Nae, cu care am copilărit şi ne cunoaştem de cînd sîntem împreună şi pînă azi, dovadă că el nu s-a mulţumit să se căsătorească cu doamna aci prezentă în faţa domniilor-voastre, ci ne-a chemat şi pe noi la o bucăţică bună ori de cîte ori a avut ocazie. Doamnă, aveţi un bărbat pe care vă rugăm să-l iubiţi cum îl iubim noi, dacă vreţi să vă iubim şi pe dumneavoastră... (Solemn :) Domnule Nae Popescu, ca cetăţean al acestei ţări, te somez, îţi ordon, în numele celor de faţă, (bătînd repetat în masă :) să-ţi pui candidatura, să te alegi deputat ! Dumneavoastră, doamnă, trebuie să vă plimbaţi cu automobilul. E o ruşine ca un om de talia lui Nae Popescu să nu figureze în acest parlament de tîlhari şi de bandiţi !... Mă, prostule, uite-te ici la mine... Eu te aleg... Doamnă, eu ştiu ce vorbesc ! Vă dau cuvîntul meu de onoare, vă rog să credeţi că onoarea mea nu-i rahat... Cîte poliţe am girat eu... Gafencu ştie... Este, domnule ?...

— Parcă eu n-am girat ?

— (Vexat :) Tot mai multe am girat eu ca tine...

— Nu zic.

— Ei, tocmai d-aia. E bine ca omul să-şi cunoască lungul nasului... Nu te poţi dumneata compara cu mine !

— Domnu Gafencu, lăsaţi... Domnu Tulea, vă rog...

— N-are importanţă... Vă garantez, doamnă, că soţul dumneavoastră va fi ministru ! Să n-aveţi nici o grijă... Şi pe Tache Ionescu, Dumnezeu să-l ierte... (evlavios :) şi pentru că veni vorba de el, daţi-mi voie să picur un strop de vin, cum cere datina strămoşească.

— Nu pe masă.

GAZDA (amabilă) : Puteţi, nu face nimic...

— M-aţi întrerupt. Sînteţi nişte măgari... Hai, cucoană, acas' !... Cin' s-amestecă în tărîţe...

— Plecaţi ?

— Pardon, madam.

— Imposibil !

— Lasă-mă !...

— Lampa !...

Domnul judecător s-a dezbrăcat suflînd greu. Petrecerea a ţinut pînă la ziuă, cu catastrofe intermitente.

— S-a spart oglinda.

— Nu face nimic.

— Domnişoară, v-aş pupa, dar miros a usturoi.

— (Suavă :) Nu face nimic, şi eu am mîncat.

EPILOG

Au trecut două săptămîni de la Sf. Vasile. Tulea şi Gafencu s-au întîlnit pe stradă.

— Unde umbli, haimanaua dracului ?

— De unde vii, mă ticălosule ? Ce mai nou ?

— Toate vechi.

— Cu Nae te-ai mai întîlnit ?

— A venit la judecătorie să-i girez o poliţă. Credea că-s fraier !

— I-ai girat ?
— Ce, eram nebun ?... Un zevzec.
— Şi ce nevastă...
— O bomboană !
— Craiule, îi făceai cu ochiul pe sub masă... Barim te-ai ales cu ceva ?
— Taci, nu mai spune la nimeni... E lucru delicat.
— Pe onoarea ta ?
— Măgar cin' te minte !

LA ORA RAPORTULUI

La regimente s-a dat comandantului şi un locot.-colonel ajutor tactic, pe lîngă cel administrativ.

Alarmat că dezertările în corp iau o proporţie îngrijorătoare, colonelul, veteran a două clase secundare, a luat disciplina regimentului pe cont propriu. Încadrat între cei doi ajutori, îşi face apariţia în sala de judecată la ora raportului.

COLONELUL : Ce-i cu tine ?

SOLDATUL : Să trăiţi, don colonel, eu, soldatul Galantaru Ion, am ieşit la raportul dumneavoastră, precum că mi s-a furat peria şi am prepus pe camaradul Oprea, că şi lui i s-a furat peria şi o avea lipsă. Şi dacă i-am zis : „Dă, mă camarade, peria..." el m-a înjurat de mamă, şi eu, dacă am văzut aşa, am fugit să fac rost de bani, ca să cumpăr peria, c-aşa mi-a zis don *capural.*

COLONELUL : Ho !... Destul, ajunge... mama ta de măgar... Ajutorul administrativ... asculţi, domnule?... Uite, notez aci... va cerceta chestiunea...

AJUTORUL TACTIC : Domnule colonel, cred că chestiunea este de resortul meu.

COLONELUL : Ei aş !... Furt de mic echipament... Urmează procese, forme, istorii, comedii... Dumneata ai rol *tactic.* E mare deosebire între tactică şi administraţie. (Întorcîndu-se către ajutorul administrativ :) Dumneata ce părere ai ?

AJUTORUL AD-TIV (sinistru) : Eu, domnule colonel, nu contrazic superiorul în fața frontului.

COLONELUL : Mersi. (Către ajutorul tactic :) Te-ai luminat ?

AJUTORUL TACTIC : Nu.

COLONELUL : Va să zică n-ai înțeles... Bun... Trec mai departe... Ce-i cu tine ?

UN PLUTONIER : Să trăiți, don colonel, eu, plutonierul Negoiță, mă cunoașteți dumneavoastră, dacă vă mai aduceți aminte, eu sînt care v-am adus atunci...

COLONELUL : Bine, bun, lasă, știu. Ce-i cu tine ?

PLUTONIERUL : Eu, plutonierul Negoiță, am scos la raportul dumneavoastră pe soldatul Abălașei Grigore, pentru că a înțăpat cu baioneta — unde, nu pot să vă spun dumneavoastră — pe soldatul Șchiopu Matei.

COLONELUL (după o clipă de cugetare adîncă) : Tot administrativ.

AJUTORUL TACTIC (cu sînge rece) : Pardon, atacul ofensiv, chestiune tactică.

COLONELUL : Să mă ierți dumneata, baioneta face parte din armătură, care ține de îmbrăcăminte, deci partea administrativă. (Întorcîndu-se către ajutorul administrativ :) Dumneata ce zici ?

AJUTORUL AD-TIV (sinistru) : Eu nu contrazic superiorul.

COLONELUL : Mersi. (Către ajutorul tactic :) Acum ai înțeles ?...

AJUTORUL TACTIC : Nu !

COLONELUL (ars) : Poftiți la mine în birou... (Pornesc în șir, potrivindu-și pasul.)

COLONELUL (către planton) : Să nu intre nimeni !... Ședeți, v-am adunat deodată, în fața mea, pe amîndoi, ca să punem chestiunea la punct. Lucrul e simplu, simplu de tot, și mă mir de dumneata

că nu-l pricepi, dumnealui este ajutor administrativ, înţelegi ?... ad-mi-ni-stra-tiv... administrează... Dumneata eşti ajutor tactic, înţelegi ?... tac-tic, dumneata nu te amesteci în serviciul lui, şi el nu se amestecă în serviciul dumitale. Tactica e una, şi administraţia e alta... Sau raţa şi struţul... Amîndouă ouă, dar nu se potrivesc : una ouă un măr pădureţ şi cealaltă, un cap de copil... (Către ajutorul administrativ :) Este ?

AJUTORUL AD-TIV (sinistru) : Eu nu contrazic...

COLONELUL : Mersi... Aşa şi cu dumneavoastră : vine un vagon cu cartofi, depandă de serviciul administrativ ; vine o listă de subscripţie, intră în horă serviciul tactic... (Către ajutorul tactic :) Acum te-ai luminat ?

AJUTORUL TACTIC : Nu.

COLONELUL : (caracalean) : Trebuie că eşti încăpăţînat... Nu se poate...

[SE SUNASE MOBILIZAREA]

Se sunase mobilizarea. Pe stradă oamenii umblau în sus și în jos, alergau ca nebunii, schimbau două vorbe, se îmbrățișau între două șprițuri și se depărtau fumînd cu nervozitate. În piață muzica militară cînta arii naționale. Căruțele, deshămate în fața hanurilor, formau baricade. În pragul cîrciumilor se iveau rezerviști beți, cu saci atîrnați de gît, descheiați la mantale, cîntînd răgușiți, cu ochii injectați de băutură și neodihnă : *„Boo, bo, bo, borul lui Traian"*... într-o cacofonie eroică. Un grataragiu își frigea degetele servind, fără să prididească, mititei cruzi. Pe la răspîntii, gorniștii își făceau de cap, sunînd potpuriu nesfîrșit de semnale. Un popă în odăjdii trecea binecuvîntînd norodul, făcîndu-și drum, cu crucea sus, printr-o herghelie de cai mizeroși, ce săreau împiedicați de picioarele dinainte, mînați spre cazarmă de polițiști cu mustățile ude.

În curtea cazărmii, un plutonier, răgușit și el, îmbrăca oamenii aruncîndu-le în brațe, din mormanul de lucruri amestecate scoase în mijlocul curții, efecte de îmbrăcăminte, inventariindu-le cu voce tare :

— Turlan Ilie.

— Zînt !

— Ține ici, na... cămașă... izmene... obiele...

Şi efectele zburau în aer, aruncate în obrazul oamenilor.

Departe, în marginea curţii, medicul mobilizat, îmbrăcat pentru întîia oară în haine militare, cu pantalonii prea strîmţi, cu tunică prea scurtă, cu chipiu recalcitrant, se vedea foarte priceput înjurînd, vrînd să arate că cunoaşte meseria armelor. Oamenii stăteau plini de speranţe nelămurite, aşteptîndu-se să sufere de o boală minunată necunoscută, care să-i scape de urgie fără durere. Stăteau dezbrăcaţi înţeleniţi, acoperindu-şi cu rufe murdare goliciunea.

— Cine-i la rînd, tu eşti ?

— Eu, să trăiţi...

— De ce nu te-ai dezbrăcat pînă acum ?

— Eu sînt...

— Leapădă căldăruşa, ce ţii căldăruşa aia în mînă ?... Ai venit la pomană ? Dezbracă-te.

— Numai o vorbă...

— Dezbracă-te, n-auzi ?

— Am venit...

— Dezbracă-te, mama ta de tîlhar...

— Domnule, nu mă-njura, eu sînt...

— Dezbracă-te, fire-ai al dracului cu mă-ta şi nu vorbi !...

— Domnule...

— Scoate cămaşa.

— Trăiţi... vă sărut mîna.

— Leapădă izmenele... Uite-l cum tremură... De pe acum ţi-e frică, păcătosule... Dă-i un purgativ, să-şi vină în fire !...

— (Înspăimîntat :) Domle...

— Nu vorbi... Descleştaţi-i fălcile... Hai, c-apoi pe urmă îţi torn cu pîlnia... Aşa vezi... P-ăsta să-l puneţi în frunte... Cum te cheamă ?

— Simion.

— Ce meserie ai ?

— Dascăl.

— Învăţător ?

— Nu, dascăl de biserică. Aşteptam pe părintele... Zise : „Du-te tu, Simioane, înainte, că viu şi eu..." Mă tem că pentru sfeştanie.

— Aşaa ?... Ei, fire-ai al dracului de tîmpit !... De ce nu spuneai de la început, idiotule ?... Stai colo şi aşteaptă...

— Acu ce să mai aştept ?... Mă duc acasă.

CUNOŞTINŢĂ VECHE

E Sfîntul Gheorghe. Soarele se ridică strălucitor, împrăştiind veselie, deschizînd florile şi inimile. Tramvaiele, luate cu asalt, treceau împodobite cu verdeaţă, şi midinete, cu pantofi noi, cu buze trandafirii, erau ajutate să se urce de cavaleri galanţi, raşi, tunşi şi frezaţi ultima oră.

Cu haine de culoarea fumului ce se destramă, cu mănuşi galbene ca untul de vacă, cu pălărie juvenilă, Popescu, fericit că trăieşte, venea pe mijlocul trotuarului, învîrtind umbrela, săgetînd cu priviri cuceritoare vestalele de ceară, care întindeau, cu mîini ideale, ciorapi diafani la vitrine.

Din partea opusă venea domnul Gheorghe Al. Gheorghe, bărbat mălăieţ, moldovean blajin, fost ajutor de judecător la Moineşti, oaspete de curînd sosit în capitală, unde urma să se instaleze, locuind deocamdată la hotel.

— Noroc, Ghiţă !... Ce faci tu ?... Mă mai cunoşti ? îl întîmpină Popescu, fericit ca fericitul cîştigător al unui loz mare. Pariez că nu ştii cine sînt...

— Te cunosc... Stai, să-mi aduc aminte...

— Vezi c-ai uitat ?...

— Nu eşti domnu Georgescu ?...

— Popescu, avocatul Popescu... Nu ştii cînd am venit la Moineşti... într-un proces la judecătorie, pe care l-am cîştigat în două vorbe, de m-ai felicitat în şedinţă ? Mă cunoşti, îţi spun eu, da' ai uitat... Bine că te-am întîlnit... Nu te mai las, ai fost foarte drăguţ cu mine... Azi eşti musafirul meu.

— Vezi că eu...
— Nimic... Nu se poate... resping orice incident.
— Dacă ţii şi vrei mata numaidecît...
— Absolut... Mergem la nenea Fănică.
— Da' nici nu-l cunosc...
— Ce are a face ?... Eu mă duc la el ca la mine acasă.
— Dumneata, înţeleg, da' eu...
— Noaptea, să-i bat în geam, se scoală şi pune masa, că are vin în pivniţă... Vin vechi, de Drăgăşani... nu bea alt vin să-l omori...
— Da' bine, omu lui Dumnezeu...
— Şi are o nevastă, o frumuseţe !... Nu tocmai tînără, dar cîntă la pian şi face nişte clătite admirabile... Să vezi ce bine o să-i pară cînd te-o vedea !
— Bine, cucoane, dacă zici mata, şi-ţi iei angajamentu...
— Nu, parol, n-ai idee ce om cumsecade e... Hai să intrăm ici, să ne aprovizionăm cu ţigări, că nenea Fănică nu fumează să-l tai... Ai mărunte ?...
— Am.
— Ia o cutie, să avem, că de la nenea Fănică nu scapi cu una, cu două... Ia şi chibrituri...
— Am luat... Da' nu-i prea devreme ?
— Mergem să luăm cîte un aperitiv... Avem timp berechet... Că eu nu plec niciodată pe ţanc... Mai bine să fii c-un ceas mai devreme decît un minut mai tîrziu... Stop... Intrăm aci... Nu te aşeza lîngă uşă... nici lîngă fereastră, că se face curent.
— Mata crezi, pesemne, că eu...
— Nu zi aşa... April este lună înşelătoare... Ei... pst ! Băiete !... Garson !... Poftim şi pe la noi... Ia comanda de la domnu judecător şi dă două pelinuri mari la iuţeală... Spală paharele... Serveşte bine, să nu mă faci de ruşine, că domnu e boier...
— Apăi chiar c-ai nimerit-o. Eu, cucoane, sînt nepotul lui Cozadini, dacă-l ştii mata, care se rudeşte cu ţîcu Eliza, vară cu regentul...
— Se vede... Nu-mi spune mie, că eu ştiu să apreciez... Băiete, umple paharele... Luăm cîte o plachie ?

— Să nu ne stricăm pofta...

— Nu te teme, nenea Fănică mănîncă tîrziu... Dă, domnule, două porții de crap mai de la mijloc și cu ceapă multă... Aici se prepară bine, da' numai peștele... Friptură dacă vrei, am să te duc eu pe urmă în alt loc...

— Mi-e că ne săturăm...

— Parcă o să mîncăm cine știe ce... Ia, acolo, o bucățică, de gust, ca să-ți faci idee, că nu oricine e în stare să aprecieze...

— Eu, cucoane, nu că mă laud...

— Las', că știu... Dumneata nu te îndopi cu curcani, îți place să mănînci, că una e să fii găman și alta e să alegi ce mănînci. Prostul e mîncăcios, aristocratul de rasă... Băiete, umple paharele...

— Să mergem, că te-o aștepta...

— Aș !... La nenea Fănică mă duc cînd vreau. Prepară imediat, are bucătăreasă. Să trăiești ! N-ai idee ce bine îmi pare că te-am întîlnit... Vin' să te pup... Nu, zău, să nu crezi că sînt amețit, dar ți-o spun sincer, mi-ai plăcut de la început cum ai sesizat chestiunea... Era vorba de o epitropie... Că judecătorul trebuie să judece cu inima, nu cu capul ! Capul, pardon, să te p... pe el, nu face două parale, inima e totul ! D-aia spun că mi-ai plăcut... Nu-i vorba, că și eu am vorbit dumnezeiește... Băiete, trimete să vină o mașină și umple paharele... Ai să mănînci o friptură...

— O să ne ducem prea tîrziu !

— Mergi cu mine.

— Oricît...

— Ce-ți pasă, eu răspund ! Plecăm imediat. Ai să vezi că nu te-am mințit... Plata !...

— Lasă mata...

— Dă-i și lui o sută de lei, că-l cunosc... Dacă nu eram eu, nu mîncam așa... E chelnerul meu, mă servește regulat... Ascultă, șofer, uite ici la mine... Eu sînt avocatul Popescu... Dumnealui e magistrat, are să fie în curînd prezident... E văr cu regentul. Prin urmare, vezi ce te așteaptă... Să ne duci ca gîndul,

să nu ne bată vîntul, pînă la Băneasa... Ia-o uşurel şi dă-i drumul... Ce maşină e asta ?...

— *Craislăr*...

— Bun ! D-astea are şi palatul... Vezi tu... adică, pardon... îmi dai voie... Eu, monşer, cînd sînt prieten cu cineva, dau şi inima din mine... De ce crezi c-am luat maşină ? Ca să nu întîrziem, să nu zică omul că vii pentru întîia oară şi... Să opreşti la „Gîndacul vesel"...

— Să nu se supere domnu Fănică.

— El ?!... Îmi pare rău... Înseamnă că nu-l cunoşti... Unde ne aşezăm ?... Nu acolo, e prea retras... Mie îmi place să fiu în lume... Ai furat ceva ?

— Pîn-amu...

— Nici eu. Ce nevoie avem să ne ferim ?... Ţine, băiete, ţi le dau în primire : pardesiul, umbrela şi pălăria... Ia şi de la domnu... Sărută-i mîna...

— Nu pretind.

— Nu, las' să-ţi sărute mîna... E domn regent, prostule...

— Rudă...

— Paparudă ! Ha, ha, ha !... Nu te supăra, că glumesc. Nimeni nu te stimează şi nu te iubeşte cum te iubesc eu... Nici nu ştii ce prieten ai căpătat... Eu sînt ca un copil, simt de la prima vedere simpatie sau antipatie. Dumneavoastră, domnule judecător, m-aţi captivat de la început prin tactul, cultura, inteligenţa dumneavoastră, pentru care... vin' să te sărut şi îţi urez să te văd în curînd prezident la Casaţie ! Băiete, să ne dai mai pe urmă... vezi cu cine ai a face, şi adă-ne o sticlă cu capsă, două scrumbii de Dunăre, doi muşchiuleţi cu ridichi şi salată verde, rocfort şi portocale... Pînă una-alta, dă-ne cîte o iahnie de ciuperci, că o ai gata...

— N-o să mai putem mînca.

— Ce te grăbeşti ?...

— Trebuie să mergem oleacă...

— Eu răspund...

— Măcar de politeţă... Are să se supere domnu Fănică, şi mi-e mai mult de cucoana...

— Ce-ţi pasă ?... N-ai să regreţi... Vin aici şi dame, lăutari...
— Parol ?
— Se face tămbălău mare. Ai noroc că nu m-ai găsit în fonduri... Te luam eu altfel... Că eu nu-s boier ca dumneata, sînt fecior de ţăran, dar am obraz... Nu-mi place să plătească altul... Da' m-ai prins, azi e ziua dumitale... Am intrat în horă, trebuie să joc... Da' te prind eu alt' dată, n-ai grijă...
— Lasă, cucoane.
— Cîte parale mă ţin chefurile, numai eu ştiu... Da' nu-mi pare rău... Am învăţat să petrec... Băiete !... Dă o sticlă de şampanie şi trimete să vină lăutari !

ANCHETĂ

Era o căldură nesuferită. Tramvaiele treceau rare, cu caii blegi, năduşiţi, încapuşonaţi cu bonete albe.

O maşină de lux luneca strălucitoare, goală, cu un cîine lup, ce căsca o gură însîngerată, lingă şoferul tolănit lingă volan. Ţigănci, întinse impudic, dormitau înfrăţite la umbra stivelor de cărămidă, rînduite pe trotuar. O vrabie se scălda într-un ochi de baltă din mijlocul drumului.

La secţie, ferestrele erau deschise ; un gardist moţăia pe scară, în exerciţiul funcţiunii. Subcomisarul, ras de mustăţi, scria cu chipiul pe ceafă, cu cravaşa pe birou, alături de el. Tocul fugea pe hîrtie, mîna luneca, plimbînd, de la o margine la alta, inele colorate. Scria năduşit, cu nasul gătit de sărbătoare naţională, necăjit de o muscă îndărătnică.

Era linişte. În faţa lui, depărtaţi cu respect de birou, aşteptau două persoane : o femeie, mică, neagră, suptă, bine pieptănată, cu cercei lucitori, fixa tavanul cu ochi mici, răzimată în umbreluţă, cu faţa învrăjbită, întoarsă într-o parte. La un pas de ea, întors în cealaltă parte, se înălţa un pui de lele, cu breton şi ras la ceafă, care ţinea dinainte o caschetă de şofer, cu ochii pironiţi în duşumele. Din cînd în cînd comisarul îi ancheta fără a se opri din scris.

— Ce ai făcut carnetul femeii, mă ?

— Nu ştiu.

Subcomisarul continua să scrie zorit, fumînd ca o locomotivă de ajutor.

— N-auzi, mă, ce ai făcut carnetul femeii ?

Întrebarea revenea ca un laitmotiv de simfonie ori de cîte ori respirația subcomisarului era în defect.

— Spune, mă, de ce i-ai luat carnetul femeii ?

— Ce carnet i-am luat ?

În sfîrșit, isprăvi. Puse tamponul peste slovele mari, neregulate, întinînd cerneala violetă, apoi, frecîndu-și genunchii, strîngînd din măsele, își revizui raportul, punctînd proza cu semne aprobative, clătinate din cap cu satisfacție. O puse în plic, o sigilă confidențial cu cinci peceți în numele regatului, închise sertarul, încinse sabia, luă cravașa și porni hotărît să isprăvească.

— Cum ți-a luat carnetul ?

— Nu mi l-a luat, i l-am dat eu... La ce să zic că mi l-a luat dacă nu mi l-a luat ?...

— Auzi, mă, zice că ți l-a dat.

— Parcă eu zic că nu mi l-a dat ?

— Care va să zică, recunoști că ți l-a dat.

— Cum să nu recunosc, domle ?

— Unde-i carnetul ?

— Nu știu.

— Cum nu știi ? I-ai dat carnetul, femeie ?

— Nu ți-am dat, mă, carnetul ?

— Zic eu că nu mi l-ai dat ?

— La ce i l-ai dat ?

— Să-l avizeze precum că sînt văduvă de război, ca să-mi trag pensia... Că dacă bărbatu-meu o murit pe front și-s amărîtă... Cînd i l-am cerut, a sărit să mă bată, mi-o dat o palmă de-am gîndit că nu-s eu... Că ce-i cer eu lui contul...

— Trăiești cu el ?

— Ne-am luat împreună... Dacă-s orfană și n-am pe nime'... Că de asta l-am adus, să-l iei, săru' mîna, din scurt, să declare el cum de mi-o luat el mie carnetul, de nu pot să-mi trag pensia, nicicacum, și mă lasă să trăiesc singură, și el bate crîșmele și nu vrea să știe de mine, că-s femeie vă-

duvă, şi s-a înhăitat cu alta, şi are de gînd să-mi mănînce banii.

— Ce ai făcut carnetul ?

— Nu ştiu...

— Faci pe prostul cu mine ?...

Şi repezindu-se de după birou, răsturnînd scaunul, se propti crăcănat, cu chipiul pe ceafă, cu cravaşa în mînă, în faţa zaplanului.

— Scoate carnetul, că te omor !

— De un' să-l scot ?...

— Scoate carnetul, n-auzi ?

— De un' să-l scot, domle, dacă l-am pierdut...

— L-ai pierdut ?!...

Cravaşa, şuierînd în aer, brăzda faţa voinicului cu o dungă aprinsă, vişinie, ce cuprindea gîtul şi urechea.

Oţărîndu-se de durere, mugind ca o leoaică, femeia se repezi pe neaşteptate şi, cu buzele tivite, vînătă de mînie, porni să dea cu umbreluţa în capul subcomisarului.

Loviturile curgeau ca ploaia, repezi, fără răgaz, întretăiate de apostrofe :

— Vrei să omori omul ?! Vrei să omori omul ?! D-asta l-am adus eu, să mi-l omori ?... Tîlharule, seca-ţi-ar mîna ! Haide, mă, acasă...

Şi femeia porni mititică, iute, albă ca varul, urmărită de vlăjganul care făcea paşi mari s-o ajungă.

— Ce făcuşi, fa ? îi şopti el înăbuşit, ieşind lîngă ea pe poartă. Rupseşi umbrela...

FILOTIMIE

Departe, la depozitul de furaj, afară din Bucureşti, cîţiva soldaţi încărcau lemne tăiate la fierăstrău, cărîndu-le cu braţul pînă la furgonul tras pe cîntar. Se duc şi vin sleiţi de putere, moleşiţi de căldura ce încingea pămîntul, şi zarea, şi tot ce apucai cu mîna.

— Destul... Ajunge, nu mai pune... Mişcă, mă, mai înainte !

Conductorul smunci de dîrlogi, şi caii se opintiră cu crupa încreţită, cu gîtul întins, urnind greu furgonul, bătînd cu copitele podul de lemn, şi se opriră gîtuiţi, încolonîndu-se cîţiva paşi mai departe, în coada altor furgoane încărcate, îndreptate spre poartă.

— Gata ?

— Gata, don sergent.

— Mai sînt ?

— Nu mai sînt.

— V-aţi uitat bine ?

— Poftim, uitaţi-vă şi dumneavoastră.

— Mînă, mă...

Furgoanele porniră clătinîndu-se grele, cu roţile ce se rostogoleau, împleticindu-se ca femeile bete.

Pe urma lor, zece soldaţi peteciţi, arşi de soare, mergeau cu paşi tîrîţi, ca de mort, cu capelele pe ceafă, răsuceau ţigări ajutîndu-se din sărăcie cu tutun şi foiţă, oprindu-se în drum s-aprindă cu vorbe puţine, scuipînd gînditori, cu aceleaşi gesturi. Cînd pe marginea drumului se ivea cîte-o femeiuşcă cu

sînii tari, cu rochie scurtă, își dădeau cu cotul, întorcîndu-se după ea cu priviri bestiale, chemînd-o fără speranță.

— Nu vii încoa', fă ?

Femeia scuipa cu dispreț și iuțea pasul, necăjită și fudulă.

Dar cînd intrară în oraș, gheara nevăzută a disciplinei îi apucă din nou. Soldații își suflară nasul, îndreptîndu-și capelele, aliniindu-se, lihniți de foame, în urma furgoanelor, silindu-se, sărind într-un picior, să-și potrivească pasul.

Cînd se opriră, soarele scăpăta. Generalul îi aștepta în poartă.

— Ați venit ?

— Da, să trăiți.

— De ce ați venit așa tîrziu ?

— Cînd ne-a dat drumul de acolo.

— Dați-le jos.

— Unde le descărcăm, să trăiți ?

— Colea.

— Ia puneți mîna, măi...

Îndemnîndu-se harnic sub ochii generalului, soldații se împărțiră și prinseră a descărca furgoanele. Lemnele zburau pe deasupra celor care le cărau de la poartă în magazia din fundul curții, străjuiți de nevasta generalului, care veghea, masivă ca o catedrală, să le rînduiască cum trebuie.

Se întuneca văzînd cu ochii. Oamenii lucrau fără răgaz. Pe furiș, cîte unul încerca în dosul carului să-și ridice pantalonii sau să răsucească o țigară, dar cuprins de panică la vocea generalului, o stingea în mînă și se apuca vîrtos de treabă, ca să înlăture bănuiala. Nu vorbea nimeni. Treceau cu brațele încărcate, întîlnindu-se unii cu alții ca furnicile ce se duc și vin fără sfîrșit cînd scot larvele la soarele cald al primăverii.

Generalul și nevasta lui stăteau acum satisfăcuți, el în papuci, ea armată cu un coculeț de nimica toată, pe scaune, lîngă poartă, privind obosiți de supraveghere, înduioșați la gîndul că nu vor suferi de frig.

La o parte, pe o masă lîngă magazie, ordonanţa din casă, gătită cu papuci croiţi dintr-o pereche de bocanci, tăiase un pepene verde, felii-felii, potrivite pe numărul oamenilor.

— Na, mă, ţine ici... zise, cu un gest vag de generozitate, generalul, după ce schimbă două vorbe franţuzeşti cu nevastă-sa.

— Cîţi sînteţi ?

— Zece inşi, să trăiţi.

— Ia atunci două pîini negre... şi daţi zor, că se răsuflă pepenele... Un pepene v-ajunge ?

— Ne-ajunge.

— „Laisse, dragă, qu'il coupe encore un..." [1]

— Bine, dar atunci să isprăvească întîi de cărat lemnele.

Luna, o lună splendidă, se ridica, rîzînd, sarbădă, pe cer.

FRIPTA

În mantale subţiate, roase pînă la urzeală, oamenii tremurau de frig, strînşi în jurul sobei.

Lumina lămpii, prinsă în straturile de fum ce se îngroşau înălţîndu-se înspre tavan, forma o pată alburie, translucidă, ca un felinar sleit în ceaţă. Nemaiputînd răbda fumul ce ieşea din sobă în valuri, oamenii, cu ochii micşoraţi de lacrămi, deschiseră ferestrele, înjurînd de toţi dumnezeii.

— Care eşti ăla care înjuri ?

— Trăiţi, don plutonier, am îngheţat de frig.

— Deschideţi ferestrele, boule !

— Le-am deschis, şi degeaba.

— Deschideţi-le şi pe alea din faţă, dă să se facă *corent...*

— Se sparge sticla, don plutonier...

— Nu se sparge.

— S-a spart... nu v-am spus eu ?!

— Dacă ai ştiut că se sparge, la ce-ai deschis ferestrele ?

— Dumneavoastră aţi spus.

— Mişcă de cumpără sticla, şi nu mai vorbi !

— Se poate lipi o bucăţică de hîrtie... Care aveţi, mă, hîrtie ?

— Nu-i nevoie, s-a spart la gură. Ţine şi aşa.

— Închideţi ferestrele.

— Eu zic să dăm focul afară, don plutonier.

— Aşa, mă băiete. Stingeţi-l binişor în zăpadă, că se poate aprinde un incendiu... Că la soba asta

nu vă mai încălziţi voi... Face fum de cînd am venit eu *recute*... sînt nouă ani de-atunci.

— Să nu iasă fum, ar încălzi bine, că-i mare.

— E mare, şi degeaba !

— Nu trage coşul.

— Ce vorbeşti, mă, că-s burlanele noi... Nu s-a atins nimeni de ele.

— O avea vreun beteşug.

— Trebuie să aibă ea ceva de nu trage, că doar nu-i neroadă.

— O fi supărată.

— N-a primit solda.

— Mă tem că nu i-a dat drumul în conced...

Şi martirii, copii nevinovaţi, lesne uitători de suferinţe grele, se întreceau să glumească pentru a străluci în faţa superiorului.

— La noapte nu doarme nimeni.

— Da' de ce, don caporal ?

— Sîntem *comandaţi de sirvici.*

— Ce *sirvici,* don caporal ?

— Avem de făcut *pepteni.*

— Hă, hă, hă, hă... aşa e, bine zice don caporal... Ştii ce, hai să jucăm fripta !

— Bine zici. Ia treci colea la rînd... Faceţi cerc... Staţi să aleg eu : A-la-ba-la por-to-ca-la ce-ai mîncat de te-ai um-flat şap-te pi-te şi-un pi-toi şi-un ca-val de u-stu-roi !

Ultima silabă, într-adins socotită, căzu pe capul lui Gligore, stîrnind o explozie de strigăte şi urlete de veselie.

— Auuu... treci, camarade !...

Şi aşezîndu-l sub lampă, potrivindu-i mîinile la subţiori, caporalul se opinti din răsputeri şi-i arse o palmă care răsună înfundat, fără să clintească din loc pacientul.

Gligore era un soldat cu mintea întîrziată, cu ochii mici, cu mîini păroase de gorilă.

El nu făcea instrucţie, nici teorie, nu ieşea la paradă, nici la inspecţie. Din cînd în cînd, pătruns de un dor războinic nelămurit, atavic, smucea cîte o

armă, cu care amenința pe cei dimprejur cu mișcări de atac furioase, care puneau soldații pe fugă.

Gligore avea în primire bivolița colonelului, pe care o îngrijea ca pe ochii din cap, dormea alături de ea, încălzindu-se la suflul ei puternic, și primăvara o ușura de lapte, sugînd o dată cu malacul, în rîsetele camarazilor, care se oțărau, veselindu-se cu scîrbă.

Jocul era în toi. Oamenii nu mai simțeau frigul. Loviturile cădeau grele pe o parte și pe alta. Gligore se întorcea rîzînd prostește și arăta la fiecare dată pe don plutonier, insistînd cu încăpățînare bolnăvicioasă.

De altfel, nu-l cunoștea decît pe dînsul.

După încorporare, îl bătuse cîteva săptămîni la rînd, pînă cînd medicii, seduși de membrele lui puternice, îl trecură, în loc să-l reformeze, în serviciul auxiliar.

În fierbințeala jocului și mînat din palme, Gligore ajunsese pe nesimțite alături de soba de tablă, care se înălța, dreaptă, lucitoare, lîngă el.

Plutonierul stătea pe marginea mesei și privea interesat, apreciind loviturile, încurajînd oamenii din ochi, alegînd cu plăcere diabolică pe cei mai puternici, care loveau, repezindu-se apoi cu toții să-i bage degetele sub nas.

— Poc !... bîz...

— Trosc !... bîz...

— Don plutonier, arăta Gligore, stîrnind chiulhan de veselie în jurul lui.

Dar iată că, prins în horă, furat de joc, plutonierul, care pînă aci stătuse în rezervă, provocat de îndărătnicia lui Gligore, se ridică cu ochi isteț, să-i ardă și el cu sete o palmă, pe care o dorea nepomenită.

Plini de bucurie reținută, scontînd rezultatul, oamenii lărgiră cercul, pentru a lăsa superiorului cîmp de manevră. Scuipînd în palme, șeful se lăsă pe spate, se cumpăni în aer și dete drumul loviturii, care, prea mult calculată, căzu moale, și degetele

plutonierului rămaseră prizoniere în mîna de om primitiv a lui Gligore.

— Don plutonier, răsuflă uşurat vlăjganul şi, strîngîndu-l în braţele lui păroase, îl aşeză lîngă soba instalată acolo fără folos de nouă ani de zile.

Pierzîndu-şi cumpătul, plutonierul n-avu timp să reflecteze şi nu se împotrivi. Încrezător în teama ce le inspira, convins că nu va îndrăzni să-l lovească nimeni, se lăsă potrivit de Gligore, rîzînd silit, cu un început de îngrijorare, sperînd în orice caz să ghicească repede, cu ajutorul oamenilor binevoitori şi laşi.

Dar nu trecură multe clipe, şi primi de la Gligore o palmă brutală, care îl culcă peste soba ce se răsturnă o dată cu el. Oamenii înlemniseră, se făcuse tăcere ca-n aşteptarea judecăţii din urmă. Cînd se dezmeticiră, plutonierul, alb ca varul, greu lovit în coastă, abia îşi mai trăgea sufletul.

Vrînd să ridice soba, soldaţii aflară, în fine, de ce scotea fum de nouă ani de zile : n-avea coş.

CÎND PLEC MARŢI LA DRUM...

Sever Popescu, 49 de ani.
Marioara, soţia lui, 29 ani.
Aurică, 32 de ani.
În iatacul soţilor Popescu, cu salonaş alături, birou de avocat şi cameră de baie. În zilele noastre.

— Pleci ?
— Plec. [...]
— Nu stai la masă ?
— N-am vreme.
— Stai de mănîncă.
— Iau ceva în gară... *Orevoar !*
— Cînd vii ?
— Azi ce-i ?... Marţi ?
— Cum dracu s-a nimerit tocmai marţi...
— Ce eşti proastă... Mie mi-aduce noroc... Zi, azi e marţi... miercuri ajung... pînă isprăvesc... joi, cel mai tîrziu vineri, sînt înapoi.
— Să vii sănătos... Adu-mi ceva de acolo.
— Ce să-ţi aduc ?
— Ce vrei tu.
— Nu ştiu, poate... Să văd cum stau.

Cum a plecat domnul Popescu, Marioara a ridicat transperantul, a deschis fereastra, a stins luminile, s-a aşezat la pian şi a început să cînte crescendo, cu voce transportată de dor :

„Dragă, nu-i nimeni în crîng,
S-a scoborît şi noaptea,
Vino la piept să te strîng..."

— Zent ! strigă cineva, năvălind pe fereastră.
— Cine-i ?... Tu ești, Aurică ?... Vai, cum m-am speriat !... Nu te-a văzut nimeni ?... Stai să închid fereastra... De unde vii ?
— De la Ploiești. Am vîndut via.
— Ai mîncat ?
— Nu. Bărbatu-tău unde e ?
— A plecat...
— Serios ?
— Pupă-mă ! Vine poimîine... Ce vrei să mănînci ?... Sînt fără servitoare, închipuiește... Am friptură rece, struguri și brînză...
— Vin ?
— Bate în perete, că vine băiatul de la cîrciumă...
Au mîncat și, firește, s-au culcat, cum ar fi făcut oricine în locul lor.
Dar la un lucru nu s-ar fi așteptat nimeni.
În puterea nopții, după zgomotoase ciocănituri în geam, vocea lui Popescu răsună la fereastră :
— Deschide, Marioară !... Nu te speria, eu sînt.
Recomandația era crudă.
— Pe un' să ies ?
— N-ai pe unde ieși, că te întîlnești cu dînsul... Ascunde-te în dulap.
— Deschide, n-auzi ?
— Așteaptă, nu găsesc chibriturile...
Adunînd hainele pe întuneric, le aruncă sub pat și porni să deschidă ușa.
— Cum se face că ai venit ?
— A deraiat trenul.
— Ce ghinion afurisit !
— De...
— Ți-am spus eu că marțea nu e bine să pleci.
— Adevărat, zău...
— Ce faci ?... N-aprinde... Cînd ai ști cît mă doare capul... Parcă am avut un presentiment... N-am închis ochii toată noaptea, mă gîndeam la tine... Du-te și-mi ia un piramidon...

— De ce nu mi-ai spus ?... Acuşa m-am dezbrăcat.

— Ia-ţi numai pantalonii şi pardesiul.

— Lasă, mîine.

— Fii drăguţ... Nu mai pot.

— Poate n-o fi deschis la farmacia noastră.

— Este, c-am citit în jurnal.

Dibuind, Popescu luă pantalonii de pe spătarul scaunului, pardesiul din antreu şi plecă, cu gulerul ridicat peste cămaşa de noapte, la farmacia din colţ.

— Ce doriţi ?

— Iartă-mă, nene Grigoriu... Dă-mi un piramidon... Nu pentru mine, e pentru nevasta mea... Altfel, nu te-aş fi deranjat... Eu nu iau doctorii să mă tai... Am cincizeci de ani şi, crede-mă, nu iau o curăţenie, care alţii...

— Poftim.

— Cît costă ?

— Luaţi un tub... E bine s-aveţi... Treizeci de lei.

— Poftim...

Şi nu putu spune mai mult. Simţea că i se umflă capul. Tot sîngele îi năvălise în obraz.

Băgînd mîna în buzunarul cel drept, unde ştia că are gologani, dădu peste un pachet de hîrtii de o mie de lei. Ducînd mîna la celălalt buzunar, era să piardă ochii de mirare cînd descoperi şi acolo alt pachet cu hîrtii mari. Se uită nedumerit şi abia băgă de seamă că pantalonii nu erau ai lui. De altfel, îi erau prea strîmţi, şi, pipăindu-se la spate, îi veni să ţipe de bucurie, căci simţise alt pachet.

— Viu de la drum, se socoti el obligat să explice farmacistului. Am făcut o afacere... N-am mărunte.

— Nu face nimic...

— Schimbaţi dacă voiţi...

— Lăsaţi să-mi daţi mîine.

Întors acasă, Popescu aprinse lumînarea, deschise dulapurile, căută pe sub paturi, inspectă toată casa

și se culcă liniștit lîngă nevastă-sa, care dormea dusă.

Dimineața, cînd s-au sculat, el privea gîndindu-se în vag. Ea încremenise cu ochii la pantaloni.

— Ce te uiți ?

— Dragă, iartă-mă : sînt vinovată...

— Nu ești vinovată de loc. I-am murdărit în tren. Trimete să-i curețe, și cînd i-o aduce, n-ai să-i mai cunoști. Numai vezi te rog să fie gata repede, marți plec la drum. Eu cînd merg marți la drum, îmi merge bine...

DE LA MANEVRE

Ploua și trăsnea. Trăsnea și ploua cu găleata. O ploaie deasă, cu fire lungi, ce părea de sticlă, cădea neîncetat, c-un uruit de tobe îndepărtate. Se înnopta. Manevra încetase. Trupele intrau în cantonamente, înotînd prin noroiul ce le îngreuia bocancii. Din toate părțile răsunau semnale, comenzi și înjurături variate. Satul se pierdea în întuneric. Ici-colo, pete de lumină sarbădă indicau reședințele comandanților. La marginea satului, în marmite [1] înșirate pe drugi de lemn, cioopliți în repezeală, fierbea, afumîndu-se latent, o ciorbă de fasole, chinuită la un foc de lemne verzi.

Hăt, încolo, la vreo trei kilometri de sat, dincolo de podul primitiv aruncat peste o gîrlă capricioasă, o companie de pionieri își îndeplinise misiunea și aștepta ordine.

Se înnoptase de tot. Oamenii zăceau trîntiți în noroi, zgribulindu-se uzi pînă la piele în mantale jerpelite.

Și ploua. Din cînd în cînd, căpitanul, un țigan înalt, întreba cu voce leneșă, agravată de un teribil accent moldovenesc :

— Cît i șiasul, bre ?

— Zece, don căpitan...

— Și spui, bre !... Samoilă !

— *Ordinați !*

— Adă calul.

La lumina unui foc sărac, în jurul căruia se strînseseră ofițerii și fruntașii companiei, înfrățiți de

mizerii, se desprinse din umbră, ieşind ca din gura iadului, un soldat ce tîra de căpăstru o gloabă feştelită, cu coamă lungă, cu gîtul lung, cu coadă lungă, ce se poticnea la fiecare pas.

Căpitanul încălecă, strecurînd piciorul pe deasupra animalului, cum încalecă copiii cumpăna. Iapa, luată de rechiziţie, porni în zigzag, împleticindu-se ca un om beat.

Şi ploua mereu. Ofiţerul nu vedea drumul. Moţăind în şea, se lăsa la voia dobitocului, care, mirosind aerul, se oprea să necheze, tremurînd din tot trupul cu scîncet de copil, speriind călăreţul. „Ptiu, gloabă !"...

Amărît, frînt de oboseală şi de foame, neştiind încotro merge, călăuzindu-se de lătratul cîinilor, ofiţerul se dete jos de pe cal ca de pe bicicletă, trecu şanţul, de-a lungul căruia mergea fără sfîrşit, şi, intrînd în apă pînă la genunchi, trase, cu chiu, cu vai, gloaba după dînsul, care, opintindu-se, sări anevoie pe celalalt mal, umplîndu-se de noroi pînă în albul ochilor. În fine, dete Dumnezeu şi intră în sat.

Dibuind, întrebînd pe la porţile oamenilor, legă iapa de un gard şi intră la comandament.

— Domnule colonel, nu ştiu dacă am făcut bine sau rău, dar eu am venit să vă întreb : mai stau la pod, că plouă ? ! Oamenii sînt nemîncaţi.

— Cum, domnule ? ! răcni furios colonelul. Dumneata n-ai intrat în cantonament pînă acuma ? !

— Nu, domnule colonel, că n-am avut ordin.

— Să vie căpitanul Popescu !... Cum, domnule, dumneata n-ai comunicat pionierilor să se retragă ?

— Nu, pentru că dumnealui n-a trimes agenţi de legătură.

— De ce n-ai trimes agenţi de legătură ?

— Pardon, am trimes şi i-aţi întors... Aţi zis că aveţi călăreţi.

— Nu-i adevărat !

— Uite ordinul scris.

— Atunci dumneata n-ai trimes.

— Am trimes, domnule colonel, da' poate nu l-au găsit.

— Se putea să nu mă găsească ? !

— Dar dumneata n-ai văzut că trupele se retrag ?

— Dacă n-am avut ordin.

— Du-te, domnule, și adu oamenii numaidecît !... Să intre imediat în cantonament ! Unde este cantonamentul pionierilor, Popescule ?

— Pe liziera de nord a satului.

— Auzi, pleacă, du-te, ce mai stai ? !... Să vii să-mi raportezi că te-ai instalat.

O oră mai tîrziu, cam pe la miezul nopții, un convoi de oameni, rezerviști îmbătrîniți de munci și de bărbi crescute în voie, răzlețiți de greutatea drumului, veneau fără spor ; încărcați ca niște cămile cu fel de fel de lopeți, de joagăre, de pari și material telefonic, pe urmele unor căruțe grele, lungi de șapte metri, pline și ele cu grinzi de lemn și de fier.

— Mai fulgeră, Doamne ! se rugau oamenii, rătăcind drumul, luptîndu-se cu întunericul, ridicînd cu necaz și trudă căruțele lunecate în șanțuri.

Ploaia, ce contenea în răstimpuri, relua cu furie nouă, semănînd jale și deznădejde. Căpitanul se opri, în fine, la liziera satului. Neputînd descoperi nordul, rătăcea, întrebînd pe la curțile oamenilor, gonit de pretutindeni, fără să afle unde este cantonamentul rezervat pionierilor. Casele erau înțesate de lume. Nu mai era loc nicăieri.

Deznădăjduit, ofițerul strînse oamenii în capătul satului și plecă la comandament.

— Ai sosit ?

— Da, domnule colonel, da' mă întorc înapoi.

— Ce să faci ?

— Să mă odihnesc.

PE PATUL DE MOARTE

Conu Tache Grosu era mic şi sfrijit ca un mîţ părăsit, purta chelie, barbişon şi umbrelă.

Dimpotrivă, coana Victoriţa, nevasta lui, era un munte de femeie, colorată ca un jandarm rural, mustăcioasă ca un dascăl de ţară. Din ziua nunţii ocupase tot patul, toată trăsura, îl acoperea cînd şedeau alături pe scaune şi era gata să-l ia la subsuoară ori de cîte ori treceau strada, atît părea de neisprăvit alături de ea.

Conu Tache îi ştia de frică. N-avea voie să fumeze în casă, unde nu mai era primit dacă întîrzia la un pahar de vin între prieteni. Lucrul acesta i se întîmpla acum regulat o dată pe săptămînă, joia, cînd de obicei rămînea la masă Fănel, nepotu-său, vagmistru la Regimentul 4 roşiori, pe care-l lăsa jucînd tablanet [1] cu nevastă-sa.

De la o vreme, coana Victoriţa devenise mai îngăduitoare. Îl lăsa să se strecoare în casă, prefăcîndu-se că nu-l vede. Atît doar îi spunea, cînd se întîlneau fără voie, privindu-l cu viclenia omului care ascunde ceva : „Ai venit, haimanao ?..."

Uneori soţul încerca să-i ţină piept. Dar după o slabă împotrivire, îşi relua jugul, fulgerat de priviri încruntate.

Conu Tache Grosu era un îmbogăţit de război. Trebuie să spunem însă, spre onoarea lui, că nu speculase nici grînele, nici furniturile armatei. Averea i-a venit pe neaşteptate : vînduse pe preţ bun, după încheierea păcii, casa de zestre a nevesti-si.

Trei milioane de lei, pentru cincizeci de mii, cît fusese constituită dotă la tribunal. Trăiau acum din venit, după ce-și cumpăraseră o casă mai mică, două odăi, pentru că n-aveau copii, antreu mare, curticică singură, bucătărie, electrică și baie.

El n-avea nici o treabă. Se odihnea după douăzeci și cinci de ani în serviciul primăriei, gustînd fiecare clipă. Sorbea aerul rece al dimineții, cafeaua cu lapte, îmbrăca o cămașă călcată cu lustru și pleca, furișîndu-se, ca un spion ce duce un secret mare, să se plimbe în Cișmigiu, sau să stea de vorbă la cafenea.

În schimb, coana Victorița nu-și afla locul. De dimineață se ducea la biserică, căci era fată de preot, și credea în puterea lui Dumnezeu și în veșnicia iadului. Apoi scotea așternutul, perne cu broderii de mînă și plăpumi înfocate, pe fereastră, la aer, întindea scoarțe pe frînghie, toca vinete, lustruia, ceruia, da muștele afară, și cînd venea domnul Tache Grosu, se așezau la masă, el fără haină, cu nasturi de mărgean la manșete, ea în capot, pudrată din belșug, cu părul rărițat, împărțit în alee, ca o grădină englezească.

După prînz, în timp ce dumnealui cetea ziarul la umbra caisului, coana Victorița găsea totdeauna ceva de făcut : rufe de călcat, saltele de prefăcut, sau se pregătea de iarnă, făcea dulcețuri, umplea ardei borcănați cu morcovi și varză roșie, spăla castraveciori sau învîrtea bulionul ce forfotea în cazan, ca păcura pentru judecata supremă.

— Dă sarea, Mario, unde umbli ?...

— Am fost de-am luat oțet...

— Ține de colea... Adă sita... Mai pune lemne...

Maria, femeiușcă de țară, tînără, cu sînii neastîmpărați, se dezghețase la oraș, purta ciorapi roz, era dornică de flirt la colțul străzii și se înnebunea după cinematograf, la care însă nu se putea duce, seara mai ales, pentru că stăpînă-sa încuia poarta și lua cheia.

Dar slugile nu mai sînt proaste. Își dau stăpînii în stambă, se sfătuiesc între ele și se pun la cale cînd se întîlnesc între două treburi.

— Ce faci, Mario ?

— Fac pe dracu !

— Ce te-ai uscat așa, parcă ești moartă !...

— Lasă-mă, Veto, nu mă mai otrăvi și tu, că-s destul de amărîtă...

— N-o duci bine cu stăpînii ?

— Ba, slavă Domnului, mîncare este, treaba n-ar fi grea... Ei, da' bine, soro, n-ai și tu răgaz să te duci să tăinuiești cu cineva, să mai vezi lume... Mă ține din scurt, mai rău ca pe hoți...

— Taaci !...

— „Unde ai fost ?... De unde vii ?"... numai ce-o auzi...

— Dacă ești proastă...

— Nu-s proastă... Așa mi-a fost, se vede, nenorocul... Ți-i lesne a vorbi dacă ți-ai găsit loc la Micșuneasca... Las', c-am auzit eu... O aia, care joacă teatru... Lipsește toată ziua, și seara are casă plină de musafiri, care dau bacșișuri. Tu te-ai schimbat de huzureală, și eu de inimă rea... Că și tu ai slăbit... Oricum, să fiu în locul tău, n-aș mai zice nimic. Tu te joci...

— Mi-a ieșit joaca prin nas...

— Nu cumva ?...

— Cin' ți-a spus ?

— Am auzit și eu... El ce zice ?... I-ai spus ?

— Gîndești că-i pasă... Și-a pus capelul pe o ureche și s-a dus după stăpînu-său, că-i *ordinanț*... Arde-m-ar focu, că n-am avut eu minte... S-a mutat la Brașov...

— Acu ce faci ?

— O să caut un loc mai liniștit. Nu mai pot ține... Obosesc repede.

— Știi una ?

— Ce ?

— Hai să facem schimb... Vino tu în locul meu, să merg eu în locul tău ; vrei ?

— Da' boieru tău e cuminte ? Că vezi, sînt unii...

— Cuminte... Îl ține cucoana din scurt... Și-i bătrîn, dă-l dracului...
— Las', c-am mai văzut eu... Ăștia bătrînii s-aprind mai repede decît cei tineri...
— Tu cînd împlinești luna?
— La întîi...
— Taman bine, și eu tot la întîi.

— Așa, Mario, spune coana Victorița servitoarei seara, după ce-i luase socoteala și-i da de cheltuială pentru a doua zi... Facem o musaca și scoți două bucățele de friptură... Iei un pepene verde, ardei grași și un chil de roșii.
— Altceva?
— Atît... Vara nu prea mîncăm. La întîi plecăm și noi, o să rămîi singură... Să fii cuminte și să ai grijă de casă dacă vrei să-ți aduc un șorț, și ție, cînd ne-om întoarce.
— Știu, săru' mîna, da' eu nu mai stau... A venit o femeie din sat de la noi și mi-a adus vorbă că e mama bolnavă și n-are cine să umble cu plugul...
— Vrei să te duci?
— Eu nu m-aș duce, da' dacă n-are cine să umble cu plugul și-i mama bolnavă...
— Mă rog, mă rog, n-am nevoie de explicații... Adă femeie în loc și pleacă.
— Am femeie, săru' mîna.
— Cine știe ce soi rău...
— Dacă n-ăi fi mata mulțumită...
Recomandată de doamna Micșunescu, Veta intră două zile mai tîrziu la coana Victorița, în locul Mariei, care trecu de la doamna Grosu la doamna Micșunescu, artistă.
La dejun, coana Victorița își puse soțul la curent:
— Știi că am dat drumul Mariei?
— Ducă-se!
— Ce ușor e de vorbit!
— Parcă n-ai să găsești alta...
— Pînă cînd o înveți... Da' vouă ce vă pasă?!... Parcă știți cu cîtă trudă se ține curățenia.

— Parcă iei servitoare numai pentru mine...
— Vii numai să te așezi la masă.
— Am muncit destul, am drept să mă odihnesc.
— Și eu să muncesc ca o proastă.
— Ai femeie.
— Cu servitoarele de azi trebuie să muncești și pentru ele...
— Atunci, nu mai tocmi.
— Ia, te rog, sfîrșește... Eu nu-mi văd capul de grijă, și dumitale îți arde de glumă!
— Caută femeie.
— Mersi... N-am așteptat să mă înveți ce trebuie să fac.

Dar cînd servitoarea cea nouă intră cu jumările, bietul om abia își stăpîni mințile să nu se dea de gol.

— Ce te uiți la ea?
— Nu mă uit.
— O cunoști?
— N-o cunosc, dragă.

Înghiți cu noduri. După prînz stătu ca pe ghimpi, și cum se făcu ora patru, alergă într-un suflet la doamna Micșunescu, artistă, cu care întreținea relațiuni o dată pe săptămînă, joia, cînd venea nepotu-său la dejun, pentru opt mii de lei pe lună, plătiți înainte, cîștigați în mici afaceri făcute la primărie, cu ajutorul foștilor săi colegi.

— Conașul!... îl întîmpină strigînd Maria, gata să cadă, ducînd mîna la gură să-și țină rîsul.
— Aici ai intrat?... Vrei să vii înapoi?... Eu mă duc... îngăimă boierul, făcîndu-se nevăzut.

De atunci domnul Tache Grosu nu mai iese din casă. Se învîrtește în jurul nevesti-si, spală paharele, îi ajută la călcat și la pecetluit borcanele.

De cîteva zile au început să i se îngălbenească ochii. Coana Victorița îi dă să bea țuică, în care au zăcut coji de ouă, privindu-l bănuitoare prin ochelarii-i vechi de aur.

Dar domnul Tache Grosu preferă să moară. La gîndul că secretul lui e în gura servitoarelor, i se face inima cît un purice.

Nemaiputînd răbda tortura catastrofei ce-l pîndea dintr-un moment într-altul, se gîndea cu orice risc să-şi mărturisească vina.

Într-o seară i-a fost mai rău ca de obicei. Avea temperatură şi sufla greu.

— Simt că mor... Aprinde lumînarea... Am să-ţi spun ceva.

Coana Victoriţa s-a apropiat, gata să-i închidă ochii creştineşte.

— Ascultă, Victorio, începu el gîfîind exagerat. Eu, joia, cînd venea Fănel şi lipseam de acasă...

Dar ea nu-l lăsă să isprăvească. Strecurîndu-i lumînarea, bănuind că ştie tot, căzu peste el să-l turtească şi, cuprinsă de panică, se spovedi înaintea despărţirii, ca să nu-i ducă păcatul pe cea lume.

— Te-am înşelat, iartă-mă... Nu jucam tablanet...

Conu Tache o privi o clipă nedumerit, apoi adormi, zîmbind fericit ca un copil.

A doua zi era sănătos tun.

Acum iese cînd vrea.

CONSULT

Sanatoriile nu sînt, cum ar putea crede medicii, pline de bolnavi. Mai degrabă toţi bolnavii din sanatorii sînt medici. Fiecare e gata să-ţi dea o consultaţie, să-ţi propună un remediu, să-ţi ofere un rest de medicament, aproape întreg, pe care l-a plătit scump şi nu-l întrebuinţează, fiindcă s-a făcut bine. Dintre toţi, mai pricepuţi sînt militarii, care au văzut multe şi ştiu de toate.

La Techirghiol-sat se adună vara ofiţeri din toate părţile, puşi la porţie : două feluri, un tutun şi ţuica jucată la table, cu zarul aruncat din băierile inimii, cu pulurile plesnite cu sete :

— Arde-l !

— Dă-i la cap !

— Ia-o !

La o parte, în drumul celor ce se întorc de la baie, stau pensionari serioşi, grade mari, care se privesc murind. Îşi descriu suferinţele pe larg şi schimbă leacuri, cu toate că nici unul nu dă mult de trăit celuilalt. Cînd, din întîmplare, întîlnesc un bolnav nou, fac consult, cu păreri împărţite pe grade şi vechime.

— Ce plîngi, coniţă ?

— S-a îmbolnăvit băiatul.

— Ce are ?

— Nu ştiu... A mîncat nişte alune americane.

— Rău... Vezi, nu trebuia... Alea e boală curată... pretinde un colonel de intendenţă, în uniformă, purtînd baston de promenadă şi pălărie de paie, în

semn de libertate. (Pipăindu-se cu mîna :) Vin de se cristalizează ici, în stomac, și nu le mai scoți să dai cu tunul ! Da' uite ce să faci dumneata... Să-i dai un *Zainiț Pauler*... că dublu ve nu se pronunță... Se scrie *Polwer* și se pronunță Pauler... Îl iei de la farmacie... Dacă vrei, spune c-am trimes eu, că mă cunosc ăia... Îi trece la moment... Eu iau regulat, pe onoarea mea ! Scrie pe hîrtie, să nu uiți : *Zainiț Pauler*...

— Fugi, domnule colonel, îmi pare rău de dumneata, că ești om serios ! *Zaidițu* e pentru limpezirea sîngelui.

— Zău ?... Cin' ți-a spus dumitale ?... Ai auzit-o la casierie ?

— Da' dumneata unde ai auzit-o, la îmbrăcăminte ?... Ce spun ei știe toată lumea...

— Habar n-ai de ortografie ! *Zainițu*, s-o știi de la mine, vine de la *șez*, adică de la scaun, cum se zice pe franțuzește, pentru că limba engleză, dacă vrei să știi, e formată din cuvinte franțuzești spuse de-a-ndoasele... E mură-n gură :*Zainiț Pauler*, adică pulbere pentru scaun...

— Nu te potrivi, coniță, intervine serios un ofițer tînăr. Trimete după doctor.

— Din ce vă luarăți ?... Nu știu nimic... Viu de la baie... S-a îmbolnăvit cineva ?

— Nu, domnule general, doamna e soția capelmaistrului și a căpătat ceva la stomac...

— Nu eu, băiatul...

— Și tocmai cînd veneați 'mneavoastră, spuneam să ia un *zainiț*...

— Băiatul, nu eu...

— Poți să iei și dumneata... Puteți lua și dumneavoastră, domnule general... Ăla se bea ca un spriț... în Anglia, *zainițu*...

— Nu face două parale !

— Domnule general...

— Ascultă colea, că-s mai bătrîn. Un ban nu face *zaiglițu* dumitale !

— Păi ați luat vreodată ?

— Am luat chiar în ziua cînd am ieșit la pensie...

Adică nu, pardon... Fac greşală... A doua zi... Şi nici a doua zi, că a doua zi a fost banchetul, că d-aia m-am şi îmbolnăvit... A treia zi am luat d-ăla... cum îi ziseşi... Da' nu mi-a făcut nici un efect...

— N-aţi ştiut cum să-l preparaţi... Trebuie să-l bei repede şi să te ţii de nas, că vine de răbufneşte...

— Eu am zis, domnule general — nu ştiu dacă şi dumneavoastră sînteţi de aceeaşi părere — să cheme doctorul.

— Nu trebuie doctor, maiorule. S-o îndreptăm *antr nu... A la franse*[1]... (Întorcîndu-se către doamnă, scurt :) Ce are copilul ?

— Se vaietă de cap şi îi e greaţă.

— A vomat ?

— N-a fumat, mititelul de el.

— Vreau să zic, a debordat ?

— Aş, de unde ! Înţeleg eu ce vrei să spui dumneata, da' nu e... Adineauri l-am desfăcut... Poate să-l sărute oricine, aşa e de curat... (Rîzînd :) N-a brodat nimic, săracu...

— Răspunde romîneşte, cucoană, a vărsat ?

— Ce să verse, domnule general, dacă n-a mîncat de trei zile ?

— (Eroic :) Bagă-i două degete pe gît.

— Nu-i mai bine să cheme doctorul ?...

— Ce să facă doctorul ?... Natura lucrează, domnule maior. Doctorul, dacă e bun, poate ajuta naturii, dar ştiinţa n-ajută doctorului... Stai zi şi noapte în soare, ca maimuţa din care ne tragem, şi scapi de orice boală, fiindcă e *radio ultraviolet* care lucrează... Da' doctorul ce ştie ?... Ascultă-mă pe mine... Bagă-i două degete pe gît... Nu mult, cît încape ! Pe urmă dă-i un ceai de mentă cu un corn sărat...

— Sărat ?

— Vezi dumneata, ca să-i deschidă pofta.

— Mă tem.

— Nu te teme. Eu am avut, să mă ierte lumea, nouă copii, cocoană... Cum se îmbolnăvea unul... la lighean... două degete, şi gata ! E natura care lucrează, madam !

ROBII BANULUI

Orășelul, împărțit în pătrățele regulate, prin străzi drepte, nisipoase, paralele, moare cîte puțin în fiecare zi. Respectîndu-i agonia, bătrînul fluviu îl scaldă încrețindu-și apele, lunecînd pe lîngă el fără zgomot. Case umede, legate la cap turcește, se strîng răsărind neregulat, ca o droaie de copii orfani.

Deodată strada se însuflețește. O căruță a intrat pe barieră, trece cu căișori iuți stîrnind praful, pîndită de negustori ieșiți în prag cu toată familia. Țăranul oprește, sare fudul într-o ipingea nouă ce-i bate călcîiele, merge silabisind firmele cu socoteală, se întoarce înapoi, scărpinîndu-se în cap, scoate din paie o traistă grea și, apucînd-o de baiere, urmărit de priviri asasine, intră de-a dreptul la

M. ISOFTESCU

Opincărie și coloniale angro

Băiatul, venit de departe și pentru întîia oară în orășel, aducea plocon, din partea tătîne-său, un crap pe care îl desfășa din cîrpe, mîndru de isprava lui, în fața mulțimii ce se minuna la ușă : „Hi, hii !"

— De la cine e peștele ?

— De la alde tata.

— Pentru mine ?

— Nu ești dumneata domnul Isoftescu, opincarul ?

— Eu... Nu ți-a dat bilet ?
— Ba mi-a dat, dar nu-ș' ce-l făcui.
— Al cui ești tu ?
— Al lui Mărin Izmană.
— De la Ghindici ?
— De la Cetate.
— Bine. Spune-i că-i mulțumesc.
— Să-mi dai scrisoare.
— Nu-i nevoie, mă întîlnesc eu cu el... Nu mai stai ?
— Nu, că mi-e degrabă... Batem porumbul... Cu bine !
— Mergi sănătos !
După plecarea țăranului, domnul M. Isoftescu puse crapul pe cîntar. Are șapte kilograme.
— E cam mare, zise nevastă-sa, apărînd legată la cap, strîngînd cămașa în jurul gîtului slab cu mîini încrețite de leșie.
— Asta mă gîndeam și eu, răspunse bărbatul, cu același simț de ordine. Ia dă fuga, Gheorghe, hotărî el inspirat, și cheamă pe domnu Nicolae...
Domnul Nicolae Isoftescu era cumnatul lui Marin Isoftescu — țineau două surori — și se ocupau cu același comerț, intitulat scurt, spre deosebire, pe o tablă identic spălată de ploi :

N. ISOFTESCU

Delicatese & opincărie

— Mă chemași ?
— Vrei o jumătate de crap ?
— Cu cît ?
— Patruzeci și cinci.
— Cîtîî ?
— Dacă vrei... Am cui să-l dau, nu mă vaiet...
Domnul N. Isoftescu aprecia peștele în general, și în special crapul.
— Iau, ce mai vorbă... Să-l cîntărim...
— L-am cîntărit.
— Nu știu, mă reped să-i spun nevestii... Spintecă-l, că mă întorc, și cît o fi...

— Da' vii ?
— Viu, viu.
— Ai, mă, fire-aţi ai dracului de orbeţi !... Şi porniră uitînd toate, chirăind, fugărindu-se ca un stol de vrăbii.
Domnul N. Isoftescu, dintr-o săritură, nimeri acasă.
— Unde-i cucoana ?
— În dos.
— Cheam-o.
— Coană, ăă !...
— Cine mă strigă ?
— Te cheamă jupînul.
— Ce vrei ? Spune repede, că mi-e săpunul pe foc.
— Am cumpărat o jumătate de crap.
— Ce faci cu el ?
— Scoate zeamă de varză şi pune oala cea mare să fiarbă cu ceapă măruntă... Pune şi ceaunul.
— Cu cît l-ai plătit ?
— De la cumnatu-tău, cu patruzeci şi cinci.
— Scump ţi-a luat.
— Las', că i-o fac eu...
Nu vorbiră mai mult, zoriţi amîndoi... [1]
— L-ai tăiat ?
— Te-am aşteptat pe tine... Pune mîna...
Ţinînd peştele, unul de cap, celălalt de coadă, îl spintecară de la ceafă, mînjindu-se de sînge, tăind anevoie şira spinoasă, dezvelind o carne trandafirie.
— Dă, Gheorghe, un castron din raft... Alege unul mai mare... Şterge-l cu şorţu... Ţine ici, jos... Mai la margine, dobitocule...
Din burta aurie se răsturnă un val de icre, care umplu castronul cu o plămădeală pămîntie.
— Cam slab peştele...
— Slab din cauza icrelor... îl mai iei ?
— Mă rog, ce are a face... Am zis, s-a isprăvit !
— Care parte vrei ?
— Care-o fi... Asta.
— Asta să fie... *Izact,* trei două sute.

— Cu bătaie.
— Trei kilograme, poftim... Să nu zici că sînt om rău... A patruzeci şi cinci de lei, vine o dată nouăzeci şi cu patruzeci şi cinci o sută treizeci şi cinci... Alea două sute de grame nu le mai socotesc... Scoate gologanii...
— Să cîntărim şi icrele.
— Icre nu dau.
— Cum nu dai ?... Ce fel de vorbă e aia ?...
— Icrele e două sute cincizeci de lei kilogramul, cît vrei să iei ?... De fapt, trei sute se vînd ele, dar fiindcă apucai de zisei, ducă-se...
— Ce, mă, eşti nebun ?
— Cumpără din altă parte, eu nu ţi le dau cu de-a sila.
— Glumeşti ?
— Ba nu glumesc de loc... Întreabă, să vezi cît se vînd la bodegă...
— Aşa ?... Poftim, ia-ţi peştele ! Dar să ştii, cu mine nu mai ai vorbă !
— Te superi degeaba.
— Mă, ascultă ice la mine... Ai înfiat un copil... Să trăiască, mititelul, că nu-i vinovat. Dar tu, na, fac cruce, să te îneci ca vulpea, să-ţi stea oasele-n gît, să te-nvineţeşti ca pătlăgeaua...
— Nu vorbi aşa...
— Să dea Dumnezeu şi Maica Domnului, uite, mă întorc cu faţa la răsărit, că e zi de post, să te usuci de dor de peşte pe lumea ailaltă, să te zbaţi ca un crap, uite aşa, uite aşa, şi să nu-ţi facă nimeni pomană pe pămînt.
— Mă Nae...
— Aşa, fire-ai al dracului de păcătos !
— Bine, mă nerodule, tu în locul meu n-ai fi făcut la fel ?
— Ferească Dumnezeu ! Mi-aş fi oprit cît mi-ar fi trebuit, şi restul dam la lume, să apuce fiecare o bucăţică. Cît peşte, cît icre...
— Ei iacă, fiindcă mă pui la ambiţie, nu-ţi dau.
— Bagă-ţi-l în ochi !

Dar cearta luă o întorsătură neaşteptată, adunînd iarăşi mulţimea.

— Adă, domnule, peştele... Vrei să mă-nşeli dumneata pe mine? zise intrînd pe uşă băietanul care adusese ploconul. Am găsit biletul. Nicolae te cheamă pe dumneata?

— Nu pe el, pe mine mă cheamă Nicolae.

— Dumneata ai vorbit cu tătuca să-i faci nu ştiu ce?

— Cu Mărin Izmană?

— Ei...

— Eu... Auzi, mă, mie mi l-a trimes... La ce-l tăiaşi? Adă peştele! La ce ai pus mîna pe el, pungaşule?!...

— N-am ştiut.

— Ce n-ai ştiut?

— Gîndeam...

— Ce gîndeai?

— Lasă-mi şi mie.

— Nu-i lăsa, domnule, c-a vrut să mă-nşele.

— Afurisit să fie cin' ţi-o lăsa!

— Bine, mă, adineauri ziceai că dai la toată lumea.

— Treaba mea ce-oi face... Zi, două sute cinci-zeci de lei kilogramul de icre?!... Fire-ai al dracului, că nu te mai saturi de bani! Ce ai să faci, mă, cu banii?... Parcă ai să-i iei cu tine? Tot între patru scînduri ai să te duci la groapă...

A doua zi de dimineaţă, surorile, deschizînd prăvăliile, ieşiră să privească în prag, ca de obicei.

— Mneaţa... Te-ai săturat de peşte?

— Vai, dragă, zău, nu fi supărată... Să moară cine l-a văzut în ochi!

— Păi ce l-aţi făcut?

— L-a vîndut.

— Cu cît?

— Cu patruzeci şi cinci, cum spunea şi cumnatu... Fără icre... Icrele le-a dat ofiţerilor, cu trei sute de lei kilogramul... Noi am pus făsui...

A JURAT...

Nenea Caton e o rubedenie care a avut ceva stare şi dezamăgiri conjugale. Din asta s-a ales cu un birt economic şi cu nasul roş.

L-am găsit în gară pe neaşteptate. Întîlnirea noastră a fost, după spusele sale, o *miracolă*. Şi avea dreptate : eu călătoresc greu, şi el, foarte rar. Miracolul ne-a făcut plăcere la amîndoi, aşezîndu-ne faţă în faţă, într-un vagon de clasa II-a, să călătorim împreună — altă *miracolă* — spre Constanţa.

Nu ne văzusem de mult. Conversaţia a început imediat, dornici şi unul şi altul de noutăţi familiale. Minunîndu-ne din nou de întîlnirea noastră, ne informarăm, după un minut de tăcere solemnă, de toate ţaţele şi tuşile din familie, apoi veni vorba despre noi.

Nu ştiu pentru ce, în tren nu ne jenăm unii de alţii. Vorbim vrute şi nevrute, vorbe aruncate vîntului.

— Da' tu ce mai faci ?

— Rău, nene Alecule.

— Merge prost ?

— Sînt foarte supărat.

— Criza ?

— Aş...

— Atunci din ce pricină ?

— Ce, nu ştii ?... N-ai auzit ?

— Nu.

— Divorţează doctorul...

— Taaci !...

— Te aşteptai ?

— De unde dracu !... Dar, în definitiv, ce are a face divorţul lui cu supărarea ta ?... Unde ai petrecut Crăciunul ? l-am întrebat eu, ca să schimb vorba.

— Acasă.

— Cu cine ?

— Singur, singurel... Adică, pardon... cu sticluţa dinainte...

— Nimeni lîngă sticluţă ?

— Zău, nene Alecule — ne zicem nene — întîmplarea asta m-a amărît de tot.

— Şi de ce divorţează ?

— Păi să vezi cum a fost... Mă cam îmbolnăvisem, şi dau un telefon doctorului, să vină pe la mine cînd o avea vreme. Cînd colo, mă pomenii cu amîndoi... Ea, cum intră pe uşă, începe să plîngă. Doctorul zice : „Mă Catoane, am venit la tine, ca membru al familiei, să-ţi dai şi tu părerea, ce e de făcut ?..." „Ce s-a întîmplat ?" zic eu... „Să spună ea..." „Ba să spună el", zice Eliz, şi hî, hî, hî, cu capul pe umărul meu..." „Ci spuneţi, mă, odată, ori ăla, ori ăla, ce e cu voi ?" În fine, tot ea, printre suspine, spune că a greşit, mai demult, cu un locotenent, dar că l-a lăsat, şi acum vrea să se facă femeie cumsecade... Eu, de, ştiam de aşa ceva, dar ce, era să stric casa omului ? !... O dusei pe Eliz alături, în camera de consumaţie, şi rămăsei cu doctorul, să discutăm ca de la bărbat la bărbat...

— Sigur, l-ai sfătuit s-o lase, nu ?

— Ba, dacă şi-a cerut iertare şi vrea să se facă femeie cumsecade, de ce s-o lase ?

— Păi tu pe Mierluţa n-ai lăsat-o ?

— La noi a fost altceva... Cu mine nu merge... Da' dacă mi-ar fi stat în genunchi şi-mi cerea iertare, de, poate că n-o lăsam, cu toate că n-o mai suferearn... La două săptămîni după nuntă trebuia s-o las, că eu imediat am simţit... Da, mi-a fost ruşine de lume...

— Dar doctorul cum a aflat ?... I-a prins el, sau...

— Ce să-i prindă ?!... Eliz trăia cu un ofiţer, un locotenent. Şi acu de curînd nu se mai ducea la el, că-l schimbase c-un avocat. Cînd a aflat ofiţerul, de necaz, a aţinut calea doctorului şi i-a spus în faţă : „Domnule, nevasta dumitale ne înşeală pe amîndoi..." „Cum îţi permiţi, domnule, ce, nu eşti în toate minţile ? i-a zis doctorul. Cu ce dovedeşti ?" „Ce să dovedesc ? ! A trăit doi ani cu mine, şi acum ia pe altu..." „Şi crezi că e faptă de cavaleri ce faci dumneata ?..." „Domnule, face ăla, eu am iubit-o întîi, şi o iubesc..." „Fugi, domnule... zice doctorul. Altu-n locul meu te-ar lua la palme..." Că eu, să spun un lucru, nene Alecule, cu toate că mi-e rudă şi sîntem veri, doctoru e un prost.

— Parcă tu...

— Pe mine numai una m-a păcălit... Da' cînd m-am hotărît o dată, s-a isprăvit ! Eu am ambiţie... Nu mă cunoşti...

— Ei, şi pe urmă ?

— Pe urmă am luat pe Eliz deoparte şi i-am spus : „Eliz, cu mine nu merge... Eu ştiu toată *provenienţa* ta... Să spui drept..." „Păi drept... nu-ţi spuse el ? Aşa a fost. Tocmai de aia m-am despărţit de ofiţer, fiindcă vreau să mă fac femeie cumsecade..." Şi dă-i plînsete... Săraca, mi-era milă... E fată muncitoare... Mierluţa era leneşă... M-am dus la el şi i-am spus : „I-ascultă, doctore... Eşti doctor şi ştii că femeia nu e ca bărbatu... Zice că s-o ierţi, şi zic şi eu să tragi cu buretele, să nu rămînă urmă, că de acum o să se facă femeie cumsecade." I-am mai spus şi ei, pe urmă m-am dus la ofiţer şi i-am cerut şi lui cont... Eram cu Brătănescu, unchiu-său... I-am spus : „Fii cavaler, că de unde nu, te pocnesc !" În fine, ce să mai spun, credeam că s-a isprăvit, şi mă duc pe la nenea Costică să văd ce mai fac... Şi ce să vezi, aflaseră şi ăia de la o bătrînă... Foc şi pe mine, că de ce ţin cu Eliz... Ba încă îmi spune în faţă că m-oi fi ţinut şi eu cu ea... Ei, asta n-am putut s-o rabd, nene Alecule, şi... am plecat.

— Bine c-ai plecat... Omu, la supărare... Doamne ferește !... Cine știe ce erai în stare să faci ?

— Mă cunoști... Adică, aș, nu mă cunoașteți de loc... Eu am obraz.

— Ascultă, nene Caton, nu te supăra, da' așa, puțin, cîteodată, hm...

— (Flatat :) Ei, asta e, vrei să mă prinzi ?... (Rîzînd satisfăcut :) El e prost... Avea inele. Cine i le-a dat ?... Cu haină de blană, cu brățări. De unde bani ? Și-un chior ar fi observat... El, nimic ! Acum s-a încurcat c-un avocat, de aia l-a lăsat pe ofițer... Numai de ăsta trebuie să se păzească... Pe ăilalți, uite așa îi joacă... Și pe bărbatu-său, ăl mai mult... Eu, ce să-ți spun, am stimă pentru ea...

— Păi bine, nene Catoane, și p-asta o stimezi, care umblă azi cu ofițerul, mîine cu avocatul, poimîine...

— Nu, nene Alecule, a jurat că se face femeie cumsecade !

PROPUS LA AVANSARE

Veneam încetinel spre casă. Era o zi superbă, cum numai toamna știe să le dăruiască, o toamnă care se pregătea să moară în apoteoza unei regine detronată după ce a împărțit poporului toate bunătățile lumii.

În jurul meu, la răspîntii, trec camioane supraîncărcate cu mobilă desperecheată, urmărită de femei credincioase, ce duc în mînă globul de lampă, pendulul purtat în brațe ca un copil de țîță, îngrozite, țipînd înspăimîntate cînd carul, greu ca un dric de clasa I, se clatină, amenințînd să se răstoarne.

Pe un loc viran, printre bălării, un soldat mălăieț, pistruit, cu dinții îngălbeniți de mahorcă, poposea în haine sărace lîngă o etajeră fină.

Oamenii necăjiți, ce se odihnesc în drum, sînt gata să se spovedească trecătorilor.

I-am oferit o țigară și ne-am împrietenit.

— Săru' mîna, conașule...

— Ești moldovean ?

— Sînt de la Botișeni.

— O poți duce singur ?

— D-apoi ce să fac... O duc la o soră a lu don colonel.

— Ești ordonanță la el ?

— Eu sînt la don colonel... Adică nu sînt la don colonel, mă ține numai așa, de mă trimete unde are dumnealui nevoie, că încolo are și în casă, și

la bucătărie... Întîi era să mă ieie pi mini, da' n-o vrut duduca să mă primească... Nici nu m-o lăsat don plutonier. O zîs : „Văcariule, pe tine nu te poci da, că cu tine am treabă, tu ești bun la *istrupție*"... Și așa am rămas numai di dau agiutor... Cum se luminează, aduc gheață...

— De unde aduci gheață ?

— Di diparte... Dincolo de *Cotorceni.*

— Te duci cu tramvaiul ?

— Da' di unde, pi gios...

— Păi nu se topește ?

— Mărg iute, că trebuie să mă răpăd la pîine...

— Da' pîinea de unde o iei ?

— Pîinea o iau de la *malotanță.* O *franzoală* albă, doar ce o scoate din cuptor, că e numai don colonel cu duduca...

— Și e departe manutanța ?

— Nu-i așa departe... De la Spitalul *Meletar,* cîrnești la dreapta, și la stînga, dacă mai mergi olecuță, se vede *malotanța...* De acolo, mătur curtea, tai lemne, și cînd îi soarele aniază, mă duc la cazarmă să mînînc...

— Cum, tu nu mănînci la domnul colonel ?

— Nu... O zîs don colonel : „Mă Văcariule, eu te-aș hrăni la mine, că nu-i mare lucru, da' vezi și tu că nu se poate... N-are cine s-aducă mîncare la ceilalți", că mai are doi... Unul în casă, și altul în bucătărie... Da' o zîs : „Poartă-te bine, și la Crăciun te fac fruntaș..." Amu, eu știu...

Parc-a fost ieri !...

LA TEORIE

— Să trăiţi, don căpitan, o dezertat Pricop...

— Ce spui, mă ?

— De azi-dimineaţă nu-l găseşte nicăieri.

— O fi la tir.

— Nu e.

— Caută-l la manutanţă, în magazie... Vezi, poate doarme undeva.

— Nu e, că-i lipseşte şi *amuniţia.*

— Trimete acasă după el.

— Nu e... Mă tem c-o trecut Dunărea, că nu i se găseşte nici arma.

— Ei, cum ?... De ce o fi fugit, că era soldat vrednic ?...

— Bun, nimic de zis... Făcea *istrupţie* mai dihai decît mine, care dumneavoastră ştiţi cum lucrez eu, că doar m-aţi primit de răcute şi m-aţi făcut grad... Dar cam avea obiceiu de mişca în *frunt...*

— Nu cumva l-ai bătut ?

— Cum era să-l bat...

— Minţi... L-ai bătut, nu se poate.

— Nu l-am bătut, i-am dat numai două labe.

— Ei, cum se poate, măgarule ? !

— Dacă o mişcat în *frunt...*

— Am să te dau în judecată.

— Cum binevoiţi dumneavoastră.

— Idiotule, ai făcut compania de rîs ! Marş, şi adună oamenii ! Să ştii că te dau în judecată.

— Acu, cum socotiţi şi dumneavoastră... Eu nu stric nimic... Să nu hi mişcat în *frunt*...

. . . .

— Care sînt drepturile soldatului? întrebă mai tîrziu ofiţerul oamenii strînşi în jurul lui. Spune tu...

— Drepturile soldatului, să trăiţi, don căpitan, este să meargă în conced...

— Ăla nu e drept, e recompensă, adică răsplată... Soldatul pleacă în concediu numai dacă se poartă bine... Ce drept are soldatul ?... Tu !

— Soldatul are drept să primească soldă.

— Bun... Altul ?

— Să asculte.

— Aia e datorie, nu drept... Care ştie ?

— Eu, să trăiţi.

— Spune.

— Soldatul are drept să *lăcrame*.

— Aşa, bun, bravo, foarte bine !... exclamă ofiţerul, uşurat că-i adusese unde ţintea. V-am spus de atîtea ori, soldatul are drept să reclame. Calea reclamaţiei e deschisă soldatului pînă la majestatea-sa regele, afirmă căpitanul sonor, răspicat, în linişte mare, apoi rămase o clipă gînditor, căutînd un mijloc intuitiv pentru a-i face să înţeleagă. Inspirat, părînd a fi găsit ce dorea, plimba privirea în ochii oamenilor şi zise sincer, dornic de a-i instrui : Cînd nu te înţelegi cu vecinul tău, unde te adresezi pentru dreptate ?... Stoian...

— La judecătorie, să trăiţi, don căpitan.

— Bun. Dar judecătorul e om şi el, poate vede lucrul altfel decît tine, şi nu îţi dă dreptate... Unde mergi cînd nu eşti mulţumit cu hotărîrea judecătorului ?

— La curtea cu juri.

— De unde eşti ?

— De la Oprişor.

— Eşti oltean ?

— Da, să trăiţi.

— De ce zici că mergi la curtea cu juri ?

— Fiindcă bag cuţitu-n el...

NEBUNUL

Îmbrăcat ca un gologan nou, colonelul brigadier, absolvent al Şcoalei de război, trecuse regimentul în inspecţie, privind totul cu indiferenţă, declarînd, superior, că nu-l interesează decît războiul, care este piatra de încercare.

În aşteptarea lui, se îndreaptă grăbit, escortat de ofiţeri, spre trăsura ce stătea cu vizitiu şi cai, încremeniţi parcă de veacuri, la poarta cazărmii.

Dezlipindu-se de lîngă zid, un bătrîn în şalvari peteciţi, cu capul învelit în zdrenţe murdare, împletite ca o pască moldovenească, se apropie fără veste şi, ducînd mîna, ritual, de la barba rară de ţap la fruntea încreţită şi la lingurea, prinse a se tîngui, îndoit în unghi drept, cu voce guturală, monotonă :

— Tarla n-ai, efendi... Fier iai... cherbuni iai, bani n-ai, efendi... Poltoner batai dai...

— Ce vrea ăsta ? întrebă generalul, ferindu-se cu repulsiune temperată de rangul la care fusese înălţat. E turc ?

— Turc e.

— Ce vrea ?... Turcii sînt simpatici... Spune, moşule, ce vrei ?

— Tarla n-ai, efendi... Fier iai, cherbuni iai...

— Nu înţeleg... Ia vezi, maiorule, ce vrea...

— *Les lui... Il e*[1] fiu-fiu... afirmă ofiţerul întărind spusele sale cu o mimică elocventă. Hai, du-te, turcule... Aferim...

— Vezi mata colonel! îi strigă şi brigadierul, însuşindu-şi limba turcă din oficiu, dispărînd în trăsura cu coşul ridicat, în trapul cailor arşi de sete şi de bici.

— E nebun?... întrebă mizericordios un sublocotenent proaspăt ieşit din şcoală, pe cînd moşneagul se depărta micşorîndu-se în zare, jălindu-se cu mersul frînt: „Tarla n-ai, fier iai... Poltoner batai dai..." A înnebunit de mult?

— De cînd potcoveşte caii regimentului pe datorie.

ȘEDINȚĂ DE EDUCAȚIE

...Nu-mi place !... Vă mișcați greu... N-aveți fason... Ține-te drept, căpitane... Răsucește mustața... Pleacă chipiul la o parte... Dați-i o oglindă... Uite-te și dumneata, să vezi, semeni cu ăl dinainte ?... Ăsta-i ofițerul...

COLONELUL : V-am adunat ca să vă citesc un ordin al corpului de armată, partea care vă privește : „...în fine, doresc — spune domnul gheneral — să văd ofițerul, militar desăvîrșit, dublat de omul de salon, să poarte la fel uniforma și fracul, să vorbească cu spirit, să danseze cu eleganță, lucru despre care voi căuta să mă conving la inspecția de toamnă"... Ați auzit ? Dracu ne-a luat ! Adică pe voi, nu pe mine, că mie n-are ce-mi face... Leafa n-o să mi-o ia, și general n-o să ajung... (Disprețuitor și jalnic :) Apoi bine, domnule căpitan, dumneata, care ți-a venit muștarul la nas, ce ispravă mi-ai făcut ?

CĂPITANUL : Cum ce ispravă ?

— Nu-ți zice dumitale Hălălău ?

— Nu știu... În orice caz, mie, în față, nu îndrăznește nimeni...

COLONELUL : (izbucnește într-un rîs sardonic, tropăind pe loc, ținîndu-se de burtă ca un holeric) : Hă, hă, hă !... (Calmîndu-se subit :) De ce ?... Fiindcă ai luat pe fata cîrciumarului, pe domnișoara Tălălău... Bălălău... Schelălău...

CĂPITANUL : Domnule colonel, este soția mea...

COLONELUL : Foarte rău !

CĂPITANUL : Nu dau voie nimănui !

COLONELUL : (compătimitor) : Fugi, domnule... (Către ofițeri :) Ați auzit ?... Cică-i deștept... (Imitîndu-l, miorlăindu-se :) „Este soția mea și nu vă dau voie..." (Calm, sever :) Nu este soția dumitale ! Este nevasta camarazilor, este soția garnizoanei întregi ! (Corect, demonstrativ :) Vă iau la rînd : ce a fost socrul dumitale ?

— Comersant...

— Ce comersant... Zi-i măcelar ! Ți-e rușine ? Și al dumitale ?

— Debitant.

— Cîrciumar sadea ! A luat pe fata cîrciumarului, dumneata pe fata brutarului, altul pe fata...

— Fiindcă numai ăștia pot să asigure zestrea reglementară.

COLONELUL (miorlăindu-se) : Daaa ?

TOȚI (cu curaj gălăgios) : Cele de familie sînt sărace, pretențioase, și cînd au avere, nu iau ofițeri...

COLONELUL (liniștit, ca un răzbunător divin) : Ei bine, domnilor, aici am vrut să v-aduc... Ați recunoscut singuri : nu vor să vă ia aristocratele... Și bine fac ! Să vă învățați minte...

— Ce stricăm noi ?

— Ce stricați ?... Să vă spun eu ! (Sentențios :) Nu știți să vă purtați în lume... (Lovit de inspirație :) Poftiți cu mine.

Colonelul porni cu pas hotărît, legănîndu-se, cu chipiul la o parte, cu sabia de capul ei, îndreptîndu-se spre cabinetul său de lucru.

— Ia ședeți... (Bătînd repetat în clopoțelul de pe masă :) Adă scaune... Luați loc... O să vă fac, în fiecare zi, cîte o ședință de educație, și pe urmă o să pornim *în corpore* pe la toți bogătașii : *„Madam... Mosie... Mamoazel...* (Zgribulit :) Frig al dra-

cului!... Mi-a înghețat nasul..." (Către ofițeri :) Asta o spun ca să rîdă... Acum mergem mai departe. (Admirativ :) „De, dumneavoastră ce vă pasă ? !... Casă aveți, și ce casă !... E proprietate ?" (Răspunde tot el, pițigăiat :) „Da." (Continuînd :) „N-aș fi crezut... Lemne aveți, slugi berechet... Noi, sărăcuții, o săbioară, o mäntăluță, o ordonanță... Dar ne încălzim și noi pe lîngă dumneavoastră." (Către ofițeri :) Asta o spun ca să-i fac pontu... (Continuînd :) „...fiindcă avem inimă mare, inimă largă, inimă nobilă... Bani au și țiganii... (Mieros :) Ce zici, duduie ?" (Căutînd-o nedumerit :) Unde-i ? Nu-i... A fugit... S-a evaporat... (Descoperind-o :) Uite-o, vine cu dulceața ! (Galeș :) „Ce v-ați mai deranjat ?... Sărut mînușițele... Dulceață iau, (fin:) apa nu-i bună nici în bocanci, fiindcă nu mai purtăm cizme." (Către ofițeri :) Asta iar o spun ca să rîdă... Pe urmă te apropii elegant, o privești în ochi, îi predai farfurioara și zici frumos : *„Mersi bienn* [1]" ca să vadă lumea că știi și tu două boabe franțuzești...

— Dar dacă în vreo casă se vorbește nemțește ?

— Cu nemțeasca merge repede : o stringi de mînă și o întrebi : *„Vigheț* [2] *?..."* Și după nouă luni... Spirt !... Ista-i ofițerul !

JURĂMÎNTUL

— Vezi, maiorule, ocupă-te dumneata cu aranjarea jurămîntului... Poate să vină şi generalul... Ai grijă... Pregăteşte corul, anunţă popa, spune ofiţerului cu aprovizionarea să ia vin...

— Am înţeles.

— Nu uita să anunţi şi pe rabin.

— Prea bine !

Ofiţerul ieşi din cabinetul colonelului cu inima crescută de importanţa misiunii ce reprezenta în regiment, culmea onoarei şi a întregului exerciţiu militar.

În ziua hotărîtă, recruţii, adunaţi pe platou, istoviţi de oboseală, moleşiţi de căldură, înfăşaţi în uniforme băţoase, chinuiţi de bocanci prea mici, mistificaţi de capele prea mari, aşteptau îngrijoraţi, neştiind ce are să se petreacă cu ei. În jurul lor, fruntaşi, caporali, sergenţi, pedagogi aleşi pe sprînceană se frămîntau fără spor, înjurau pe toate tonurile, considerînd solemnitatea momentului, numai de tămîie.

Peste puţin sosi maiorul, cu paşi măsuraţi, important şi grav. Trupa fu aşezată în careu, ocrotind masa de rugăciune, pe care se aflau — cum zic stat-majoriştii — *impedimentele,* care aveau să servească la sfinţirea apei : castronul împrumutat de la vecin, mănunchiul de busuioc, o gamelă cu cărbuni aprinşi ce împrăştia un miros de sfîrîit, jertfă oferită sfîntului Gheorghe, patronul regimentului.

Apoi, maiorul scoase din cingătoare un dosar de hîrtii, le dezdoi fluturate de vînt şi porunci sonor şi vorbitor :

— Cînd oi fluiera eu, cei care nu sînteţi creştini să treceţi pe *profesiuni,* adică : catolicii deoparte... Ce te rîzi ?

— Nu rîd.

— Crezi poate că e revistă de fasole ?...

Înveselit de ilaritatea stîrnită de noutatea expresiei, ofiţerul continuă, mai îmblînzit :

— Hai. umblaţi mai repede... Treci catolicii la dreapta... Uniţii, mai încolo... Treci evreii la locul tău... Dar tu ce ai rămas ?

— Eu nu ştiu unde să trec.

— Ce profesiune ?

— Sînt licenţiat.

— Ce religie, n-auzi ?

— Sînt liber-cugetător.

— Ce e aia ?

— Nu mă închin.

— Eşti adventist ?

— Nu, domnule maior, nu aparţin nici unei confesiuni, nu ţin de nici o sectă, sînt ateu.

— Cum ziseşi ?

— Nu cred în Dumnezeu.

— Ia ascultă, nu fă pe nebunul cu mine, că te trimet în stratosferă ! Marş la catolici !...

ŢĂRANII NOŞTRI

— Îţi mai trebuie fîn, naşule ?
— Nu, fine... Am cumpărat coceni.
— Mulţi ?
— Două pogoane.
— Cu cît ?
— Cinci sute pogonul... E mult ?
— De unde... Adică, eu ştiu ?... Cum o fi pogonul.
— Pogon, cum să fie...
— Poate să fie rar, poate să fie mic.
— Eu cred că nu-i scump... O mie de lei, două pogoane... cu ştiuleţi, are şi drugi...
— L-a bătut piatra, altfel nu ţi-l vindea el... De la cine l-ai luat ?
— Ion mi l-a găsit. El a umblat, el l-a tocmit, el a cărat.
— I-ai dat banii ?
— Nu, a zis că mai aşteaptă... De treabă, Ion.
— De treabă.
— Vrednic om.
— Şi foarte cinstit.
— Este.

— Nu ştii că m-a înşelat ? !
— Cine ?
— Ion al dumitale.
— Ba al dumitale, nu al meu. Cum te-a înşelat ?
— N-am strîns nici un car de coceni.
— I-ai dat banii ?
— I-am dat.

— Nu trebuia să-i dai pînă nu vedeai porumbul.

— A venit cu o citație că are un proces la Craiova.

— Cine ?

— Zicea că e a omului de la care a cumpărat porumbul.

— Minte... Numai pămîntul e al omului, porumbul era al lui Ion. A luat de la om două pogoane, și dacă l-a bătut piatra, ce era să facă cu el ? Ți l-a vîndut dumitale !

— Mare pungaș !

— Ăl mai mare hoț din tot satul !

— Păi deunăzi parcă ziceai...

— Dumneata spuneai... Eu trebuie să zic ce zice nașul. Dumneata, care știi carte, cunoști lumea mai bine decît mine... Ăla a stat și-n pușcărie.

— Ion ?!

— Da, așa e lumea... Caută țărani de treabă. Cine mai e de treabă azi ?

— Cum, mă, toți sînteți ticăloși ?

— Parcă noi nu căutăm boieri cumsecade ?!

IDILĂ

Ea, fată fină, doctoriţă aruncată de soartă într-o plasă de ţuicari, dă consultaţii gratuite — colecţiona feţi în borcane de spirt.

El, locotenent de jandarmi rurali, produs al războiului, cu trei medalii, [...] fotografiat în mărime naturală, alături de capul banditului Axinte, ucis cu mîna lui pe cînd încerca să fugă de sub escortă, făcea *sirvici.*

Cu o poftire scurtă ca un timp de mînuire, ofiţerul puse la dispoziţia doctoriţei vehiculul companiei, de formă bizară, tras de doi cai vineţi.

De atunci făceau inspecţiile împreună. Ea, mică, delicată, blondă, se simţea în siguranţă lîngă bărbatul ars de soare, cu faţa rotundă, rasă ca o burtă de somn.

Şi azi, mîine, continuară să călătorească amîndoi. El îi povestea pe drum viaţa lui Napoleon, pe care o cetise în fascicole. Ea îl iscodea şireată şi aflase tot ce dorea să ştie : că nu era jucător, avea economii şi trăia singur.

Sătulă de bătut drumurile, aproape fără familie, se ataşă pe nesimţite de bărbatul care îi inspira încredere prin autoritatea hotărîtă cu care cerceta ţăranii, prin sobrietatea deprinderilor sale ; o ţuică, un covrig, o bucată de brînză pe colţul mesei, la repezeală, îl îndestulau.

El o curta în felul lui, o da jos din căruţă ca pe un copil, îi săruta mîna, înţepînd-o cu mustaţa

aspră tunsă în perie de dinți, sau îi da hîrtii noi cînd primea leafa în gologani.

Se deprinsese cu ea. Cînd ploua, înfășurat în pelerină, cu capișonul pe ochi, era mulțumit s-o știe adăpostită sub un ciot de umbreluță, alături de el. Nu se gîndise încă s-o ia de nevastă. Era intimidat de știința ei și beneficia de considerația ce i se arăta în cale, minunat de îndemînarea cu care mînuia bolnavii.

Și s-au logodit fără ca nimic să se schimbe în raporturile lor, sau ceea ce se schimbase era lucru neînsemnat: în loc s-o ajute, o lăsa acum să se urce singură în căruță, invitînd-o scurt, familiar: „Urcă-te", sau: „Dă-te mai încolo", după ce se urcase.

Observînd că el ține banii mototoliți printre hîrtiuțe și notițe de cancelarie, îi oferi un „portefeuille" frumos lucrat în mătase verde.

Pentru a-i întoarce politețea ei, îi trimise, printr-un jandarm desculț, de ziua ei, o cutie, pe care, desfăcînd-o, a găsit, dormind sub firma „Zamfirescu", o cărticică intitulată *Manualul demimondenei*.

Ea a plîns toată noaptea.

El — să fie al dracului — nici pînă azi nu știe pentru ce s-a stricat logodna.

DE CE ?

La berărie. Clienţii se răresc. Chelnerii ridică zgomotos scaunele deasupra meselor. Ca stelele unei nopţi de vară, becurile se sting şi se reaprind la intervale din ce în ce mai scurte. În fund, la o masă dosnică, pîndiţi de picoli care veghează somnoroşi, un domn uscat, cu guler negru, unghii negre, cu păr ce evada în şuviţe unsuroase de sub bordura unei borsaline turtite, neagră, se spovedea — vorbind în răstimpuri, cu voce cavernoasă, cu ochii împăienjeniţi — unui prieten scund, gras, cu faţa roşie, cu mîini roşii, cu ghete roşii.

— Să ştii de la mine, femeia nu face un ban !

— Dă-mi voie...

— Da, un ban nu face... Iei din greşală o umbrelă dintr-o cafenea şi te bagă în puşcărie. Iei o nevastă — bagă de seamă — tot din greşală, şi nu îţi face nimenea nimic.

— Ce vrei să zici cu asta ?

— Că o umbrelă valorează mai mult decît o femeie.

— Te-ai îmbătat...

— Eu ?... Îmi pare rău. Băiete, mai dă-ne doi ţapi !... Nu ştii ce vorbeşti... Am avut un coleg la Domenii, băiat elegant, frumos, manierat... Ce crezi că s-a întîmplat ?... L-a înşelat nevasta după o lună de căsătorie... De ce ?

— Poate că...

— Nu poate, spune-mi, de ce ? De ce, domnule, de ce ?
— Eu știu... Moda, luxul...
— Vrei să zici că n-avea parale... Bun ! Dar atunci, dă-mi voie... Popescu...
— Care Popescu ?
— Popescu-Snagov, ăl cu fabrica de cașcaval, de are milioane... De ce l-a înșelat nevasta ?... Că avea automobil și o ținea numai în mătăsuri...
— Dă-l dracului, ăla prea era prost !
— Așa... Atunci, iartă-mă că ți-o spun... ești un dobitoc !
— De ce ?
— (Rece :) Cunoști pe Nae ?
— Care Nae ?
— Cîrnul, de la Finanțe.
— Îl cunosc.
— E deștept ?
— E...
— E deștept, ori nu e deștept ?
— E deștept, ce să zic...
— Rîzi o zi întreagă cînd are el chef de povestit și nițel damf ?
— Rîzi.
— De ce l-a înșelat nevasta ?
— Bine, mă, așa, cînd ăi sta să descoși...
— Nu, pardon ! Să-mi spui, de ce l-a înșelat ?
— Cine știe...
— Care va să zică nu știi ? Bine. Băiete, adu doi țapi... Dar poate ar spune cineva că ăla e mic, slăbuț, una-alta și cutare... Bun, admis ! Dar atunci dă-mi voie... Pe Dempsey [1] de ce l-a înșelat nevasta ?... L-a înșelat, ori nu l-a înșelat ?...
— Tu știi...
— L-a înșelat, pe onoarea mea ! Să nu ies pe ușă ! Crezi ?
— Cred.
— Crezi, ori nu crezi ?
— Cred, mă, cred !
— Bun ! Acum uită-te la mine și spune drept .. Să nu minți, că te pocnesc ! Sînt eu frumos ?

— ...
— Ai curaj şi spune.
— Nu eşti, ce să zic...
— Bine... Deştept sînt ?... Spune, nu te jena...
— ...
— Tînăr sînt ?
— De...
— Sînt, ori nu sînt ?...
— Aşa tînăr-tînăr nu prea eşti.
— Destul, te-am înţeles. Voinic sînt ?
— Şi eu te-am înţeles... Vrei să spui că nu te-a înşelat nevasta.
— Ba da ! Tocmai ! M-a înşelat şi pe mine. Sînt ani de zile de cînd beau şi mă întreb mereu, de ce ?... Că eu nu semănam cu nici unul din cei pe care i-am descris. Nu sînt bogat, nici frumos, nici deştept, nici boxer... Pe mine de ce m-a înşelat, mă ? De ce ?

AVEM SOLDAT...

Maria Pritocescu, domiciliată în Popa-Nan, e fata lui Tănase Pritocescu. A fost bursieră la Paris, s-a înapoiat menajeră, s-a logodit cu un slujbaş de la primărie şi iscăleşte :

„Mary Drăgoi,

Née [1] Pritocescu."

Are ordonanţă *cado* din partea cumnatului său Romeo Vîrlănescu, căpitan artificier.

Familia este adunată la dejun, disecînd fiecare cu tacîmul şi gura apă scrumbii de Dunăre, servite de Vasile, vlăjgan nădușit, cu şorţ şi cu tîrligi făcuţi din poale de mantale vechi. Au şi musafiri.

— Sînt minunate... Astea cu untdelemn, piper şi niţică lămîie... Avem lămîie ?... Mi se pare că nu e !

— Nu e.

— Fără lămîie...

— Dă fuga, Vasile, şi ia de la colţ !

— Dă-i să ia şi vin.

— S-a dus. Nu-i nimic, ia pe urmă ; tot trebuie să ia şi sifon.

— Ai venit ? Bravo ! Repede-te şi ia un chil de vin şi un sifon. Vreţi vin roş sau alb ?

— Alb, alb !

Strigînd după el, la poartă :

— Alb, Vasile, să iei vin alb !

— Să-mi ia și un pachet de țigări Regale.
— De ce n-ai spus ? Acuma, cînd s-o întoarce.

— E rece ?
— Cum mi l-o dat de acolo.
— Prostule ! altă dată să ceri de la gheață. Du-te și ia un pachet de țigări lui domnu... Ai venit ?
— Să-mi dea și mie o telegramă, că tot se duce în oraș.
— Se duce pe urmă... Poșta e în altă direcție... Du-te și vino repede, că ai să te duci c-o telegramă.
— Nu, lăsați...
— Da' de ce ?... Dacă avem soldat...

SKODA LA ȚARĂ

Ședeam în pridvor. Fericit, încălzit de soare, urmăream înduioșat zborul unei berze, mesager proaspăt, ce plutea alb și negru în albastrul cerului, ca o capeluță cu bride de pe timpul bunicăi. Portița scîrții cu motiv de operetă, cîinii lătrară alene, și un unchiaș, înflorit la față, înaintă cu mersul frînt de munci grele...

— Hristos a înviat !

— Adevărat a înviat... Ce mai faci, moș Niță ?... Ia loc... Anico, adă un pahar de vin...

— Ai mai venit pe la noi...

— Ca de obicei...

— Cum văd eu, numai toamna pleci...

— O dată cu berzele.

— Doamneee !

— Ia gustă, să vezi cum ți se pare...

— E bun, dar nu e ca al meu... Nimeni nu face vin ca mine... Fiincă de ce ?... Eu n-am spus-o la nimeni, ți-o spun numai dumitale, în *sicret*... Știu de la tata-mare — nu de la tata tatii, ci de la tata tatălui tatii... A murit de o sută douăzeci de ani.

— Nu mai spune !...

— De o sută douăzeci de ani a murit, și tot nu murea, da' a căzut un butoi peste el cînd îl scobora în pivniță... Altfel, nu murea... Să nu fi căzut butoiul peste el, de loc nu murea... Eu nu l-am cunoscut, dar spunea că sfîntul Trifon ajută la vii. Măcelarii au pe sfîntul Arhanghel... Fetele se țin cu sfîntul Anton, sfîntul Pafnutie ajută bețivilor...

— Glumeşti ?

— Ce, nu ştiai ?... El ajută beţivilor să se ridice de jos şi scoate dascălul în calea copiilor cînd se ţin după el, de le rupe urechile... Cum îţi spuneam, m-am apucat să prăznuiesc pe sfîntul Trifon. Cheltui în fiecare an o sută de lei, dar sînt răsplătit... Ba, să nu mint, anul ăsta m-a costat mai puţin, fiincă mi-a murit un porc... Am făcut coliva în casă, vezi, n-am mai dat-o la *confetărie,* s-o înflorească... Şi popii i-am dat numai un pol, nu l-am mai dus cu trăsura, să stropească via cu sfînta aghiazmă... Şi, slavă Domnului, am făcut vin mai mult ca în toţi anii... Chiar mă gîndesc, la vară nici să nu-l mai prăznuiesc, fiincă Dumnezeu nu se uită la bani, ci la sufletul omului... Dacă te închini din toată inima... Vrei să ştii un lucru ?

— Vreau.

— Ei, ţine minte ce-ţi spun eu... Să facă guvernu rugăciuni, şi găseşte *ţifru* [1]...

— Ei aş !...

— Te prinzi cu mine ?

— E tîrziu, moşule.

— Cînd vrea Dumnezeu...

— Ştiu, dar s-au rugat ceilalţi să nu-l găsească.

— Care ceilalţi ?

— Şperţarii.

— Hoţi, domnule !... Zi-i, le-a dat în gînd...

— Hoţi, nehoţi, vorba e că li s-a împlinit ruga... S-au închinat, se vede, din toată inima, şi au rămas cu banii.

— Păi eu ce vă spuneam ?... Dumnezeu nu se uită în punga omului, ci în sufletul lui.

ACU A SPUS DREPT

Căpitanul Radu cîştigase la cărţi o sumă bunicică. Sătul de viaţă zbuciumată, hotărî să-şi creeze un interior plăcut şi să se pregătească în linişte de Şcoala de război.

Acum trăia fericit. De la serviciu venea direct acasă. Nu se apucase încă de cetit, dar se pregătea, cumpăra cărţi, le tăia filele, şi după ce scria caligrafic, dar cu oarecare îndoială: Ex me libri [1] pe foaia de gardă, o rînduia în bibliotecă.

Colonelul îl dădea de exemplu, îl propusese la avansare excepţională, iar nevasta lui îl recomanda cucoanelor care aveau fete de măritat.

— N-aveţi idee, spunea căpitanul Radu camarazilor săi, ce înseamnă să ai mobila ta, vesela ta...

— Găteşti în casă?

— Am bucătăreasă...

— O plăteşti scump?

— Opt sute la toate...

— Craiule...

— Puteam să găsesc mai ieftin, dar m-am gîndit la curăţenie... Asta, ce e drept, e curată...

— Bravo, camarade!

— Face nişte plăcintă, mă...

Dar mobila, albiturile, instalarea costaseră scump. Capitalul era pe drojdie, solda se plătea cu întîrzieri mari. Azi plătise leafa servitoarei şi nu mai avea de piaţă pentru a doua zi. Cu ochii ţintă la flacăra albăstruie ce se juca deasupra jarului

aprins, căuta o idee care să-l scoată din încurcătură.

Cineva bătu la ușă.

— Intră !... A, tu ești, Veto...

— Eu, don căpitan.

— Ce dorești ?

— V-aș ruga, dacă sînteți bun și nu vă supărați, să-mi păstrați leafa la dumneavoastră... Eu n-am ce face cu ea...

— Da' dacă ți-o cheltuiesc ?

— Nu ni-i frică... Să am eu de luat de la mata.

— Bine, Veto... Cît ai ?

— Pi două luni, de cînd sînt la dumneavoastră, adică numai o mie cinci sute, că o sută i-am împrumutat lui Vasile.

— Nu trebuia să-i dai.

— Dacă s-o rugat de mine și o zîs că are tată și mamă bătrînă... Da' mi-i dă el, că se vede a hi om di treabă...

Căpitanul văzu deodată mîna providenței. Sună ordonanța, se îmbrăcă cu hainele numărul 1, își umplu tabacherea cu tutun și plecă la club, încredințat că va da lovitura.

Dar primi una grozavă. Jucă după principiul lui o carte studiată, pierdu, făcu paroli, pierdu din nou, și plecă trîntind ușa.

Acasă dormi greu. Cînd se trezi, era tîrziu și gălăgie.

— Ce este, ce vă certați ?

— Veta...

— Vasile e un hoț și jumătate ! Bine ați spus dumneavoastră... Ni-o făgăduit că mă ie, și amu trăiește cu alta... ardi-l-ar focu... Dați-mi banii, că plec...

— Ai înnebunit ?

— Nu stau, să știu ghine că mor.

— Ce i-ai făcut, mă ?...

— Nu i-am făcut nimic, să trăiți, domnule căpitan.

— Lovi-te-ar boala... Gîndești că-s proastă... Să-nșeli pe cine ai mai înșelat !

— De ce ai fost măgar ?...
— Să trăiţi, domnule căpitan...
— Să faci ce ştii... Dacă mîine dimineaţă nu-mi spune că te-a iertat, să ştii că te-ai ars !

— Ei, v-aţi împăcat ? L-ai iertat ?
— L-am iertat...
— Bravo !
— Da' tot m-aş ruga, dacă sînteţi bun şi nu vă supăraţi, să-mi dai mata banii.
— Ce să faci cu ei ?...
— Să-i dau lui Vasile, că amu ni-o spus drept, săracu, n-are nici mamă, nici tată...

MARTIRII

În trecut, toate familiile cumsecade creşteau cîte o copilă luată de suflet, fetişoară de şapte-opt ani, care aducea apă, căra lemne, servea la masă, freca tacîmurile, alerga după cinci parale oţet, după chibrituri, favorizată de noroc cînd era trimisă din marginea tîrgului să aducă, în zile de sărbătoare, o birjă de la centru. Fetiţa se zărea venind de departe, roşie de plăcere şi de ispravă, în picioare pe scara trăsurii. Cuminte, simţea că nu-i de nasul ei să stea pe perne, „că doar nu e cucoană"... Cînd ne sculam dimineaţa, ţaţa Eliza, mătuşa care ne creştea, apărea înaltă, slabă, dreaptă, pieptănată frumos, sulemenită şi încondeiată, în sufragerie, unde Marghioliţa — sufletarul nostru — rînduise ceştile de cafea în ordinea învăţată pentru vecie : pîinea pe şerveţele, cratiţa cu lapte la mijloc şi cana cu flori de mac, pentru ţaţa Eliza, în capul mesei.

Atunci avea loc prima şedinţă de educaţie a Marghioliţii — Marghioliţa, bivoliţa, cum o necăjeam noi — cu a cărei creştere se însărcinase mătuşa noastră, urmînd, sub teamă de păcat, s-o înzestreze şi s-o mărite cum se cuvine cînd o creşte mare.

După cafea, ţaţa Eliza lua o coajă de franzelă de la care mîncase miezul şi, ţinînd-o covrig în aer, se îndura în fine şi de ea :

— Sărută mîna, proasto !... Şi maicii Leonora (sora ţaţei Eliza), şi la duduia Olimpia, du-te şi la Cocuţa... Dă pe ici, nu pe colo, proastă !... Na, hai, fugi, du-te de mănîncă ! Nu lua cu stînga, ţi-am

mai spus... Unde ţi-s minţile ?... Ia-o de la început !...

— Iart-o, sărăcuţa, se ruga timid maica Leonora.

— *Me les*, dragă... *Elle n-est pas dans la forêt*...[1] Nu vreau să zică lumea că a stat la mine atîta vreme şi n-a învăţat nimica...

Şi scena începea din nou : „Vin' la mine, treci la maica Leonora..."

Fata pleca îmbujorată, cu tava plină de ibrice, de pahare, de ceşti răsturnate, mergînd anevoie în ghete vechi, mari, încheiate pe sărite, încălţate pe piciorul gol. Era gheţuş. Peste o clipă, un huruit de sticle sparte anunţa de afară catastrofa.

— Bătu-te-ar Dumnezeu şi Maica Domnului ! striga ţaţa Eliza, luînd de martor tavanul, repezindu-se pe urma ei s-o buchisească. Ai să te măriţi cînd mi-oi vedea ceafa !...

O întîmplare tragică m-a făcut să-mi amintesc această scumpă icoană din trecutul copilăriei mele.

Veneam pe jos de la vie. În dreptul cazărmii, surghiunită la isprăvitul pămîntului, recruţii — copii şi ei, îmbrăcaţi ca nişte sperietori de ciori înfipte în lanuri coapte — făceau *tiurie* la marginea drumului.

Soarele ardea cumplit. Căruţe deşarte, cu cai trudiţi, cîte o maşină hodorogită trecînd ca un meteor stîrneau nori de praf ce se rostogoleau ca un fum pe coş de fabrică, învăluind cîmpul, oamenii şi zarea înainte de a se pierde în văzduh.

Un caporal, întărit de trei ajutoare — un soldat mai deştept şi doi fruntaşi — era însărcinat cu educaţia oamenilor şi le vorbea despre ierarhie :

— Ascultă aici la mine... Care n-ăi şti, mă pun cu bătaia pe voi... În armată avem dooşpatru de grade, care sînt următoarele : soldat, fruntaş, caporal — ăsta de mă vezi înaintea ta — sergent, sergent-major, ajutor de don *sulocotinent, locotinent*, căpitan — ăl de se plimbă colo — *maiur locotinent*-colonel, colonel, colonel cu stea, don general de brigadă, don general de divizie, don

general de corp de armată, don general *ispector* de armată (Doamne, ce mai sînt !...), şef de stat-major, *menestrul* armatei, alteţa-sa regală principele Nicolae, măria-sa voievodul Mihai, pînă la majestatea-sa regele Carol al II-lea, care este şeful armatei supreme din Romînia...

Apoi, ştergîndu-se de năduşală, strigă ţăndăros, privit de recruţi cu admiraţiune :

— Liţă !

— Zînt !

— Repetă şi tu.

— Să trăiţi, don *capurar,* răcni un flăcău mălăieţ, ieşind un pas înainte, noi în armată avem dooşpatru de grade : soldat, don *capurar,* majur...

— Ho, stai, c-ai sărit !... Ia-o de la-nceput !

— Să trăiţi, don *capurar,* noi în armată avem : soldat, majur...

— Va să zică nu vrei să spui... Stai, că te-nvăţ eu... Culcat !... Drepţi !... Culcat !... Drepţi !... Culcat !...

Flăcăul, îndobitocit, se trîntea cu burta la pămînt, se ridica la comandă, din ce în ce mai greu, trăgîndu-şi sufletul, cu ochii bulbucaţi, şuierînd astmatic ca o locomotivă ce luptă ca să iasă din nămeţi.

— Iartă-l, domnule caporal, l-am rugat eu.

— Cin'te întreabă ?... Vezi-ţi de drum !

— E leoarcă de apă, dumneata nu vezi ?

— Pleacă, domle, de aici !

— L-ai dat gata.

— Pleacă, domle, de aici, n-auzi ?

— Te-am rugat frumos.

— Nu te-ncontra cu mine, c-apoi ştii...

— Îl omori cu zile.

— Ce-ţi pasă ? Eşti spion ?... Pleacă d-aci !

Spunea bine. El era caporal... Eu nu eram nici măcar spion.

Osînda reîncepu grea : „Culcat !... Drepţi !... Culcat !..."

Dar de data asta recrutul mălăieț, încontrîndu-se cu superiorul, căzu pe spate, impecabil, ca un actor provincial, rănit de moarte în scenă.

— Duceți-l la *fermelie,* porunci caporalul jignit de neputința omului.

Camarazii se repeziră pe întrecute să-l ridice, încercînd să proptească ca pe un sac gol recrutul mălăieț ce se sfîrșea cu capul înclinat, cu ochi de capră moartă.

Era, se vede, zi de vizită medicală. Pe cîmpul de instrucție, un doctoraș aferat, în halat imaculat, însoțit de un sanitar ce ținea clondirul cu sublimat — „aqua pura" — și purta, aruncat pe umeri, un ștergar pămîntiu, trecea harnic de la un grup la altul și, apucînd pleoapele oamenilor, le întorcea cu pensa, sîngerînde ca buzele unei prostituate de barieră.

— Ce e cu ăsta ?

— I-a venit rău, să trăiți !

— N-are nimic, hotărî omul de știință cu mîinile în șolduri, luîndu-și timp să-l privească. Trebuie pus sîngele în mișcare... Și, fără a sta pe gînduri, comandă scurt, zelos, ca un neofit : Culcat !... Drepți !... Culcat !...

PREGĂTIRI DE RĂZBOI

...Pana de motor m-a silit la o staționare prelungită pe marginea șoselei, lîngă cîmpul de instrucție al unui regiment de dorobanți. Iulie. Căldură copleșitoare. Ici-colo, grupuri de cîte trei-patru ofițerași discutau nimicuri, tachinîndu-se între ei, scoțînd efecte fulgerătoare din *șantiuri*. La umbra destrămată a unor pui de salcîmi ce se înșirau de-a lungul drumului, triști ca un șir de berze într-un picior, recruții, strînși în jurul gradaților, fac teorie cu lux de amănunte, vădit adresate mie, care mă oprisem să-i privesc.

— Ce datorie ai tu ca cercetaș în patrulă ?

— Noi, să trăiți, don *capurar*, ca cercetași în patrulă, avem de datorie să cercetăm inamicul, să scotocim terenul, să nu lăsăm nimic necercetat, pădure ori altceva, să se ascundă vrăjmașul, să ne ia pe la spate.

— Tufișurile le cercetezi ?

— Cercetăm și tufișurile.

— Dar cășile oamenilor ?

— Ne uităm numai pe ferestre, ori batem în geam să iasă cineva afar' !... Înăuntru n-avem voie să intrăm.

— De ce n-avem voie să intrăm în cășile oamenilor ?

— Fiindcă poate sînt niscai copii și se sperie sau poate chirăie muierile și ne dau de gol.

— Aașa... Dar la fîntînă ce-i faci ?
— Cercetăm și fîntîna.
— Ce nevoie avem noi să cercetăm fîntîna ?
— Noi, trăiți, don *capurar,* avem nevoie să cercetăm fîntîna ca să *costăntăm* dacă vrăjmașul n-a otrăvit cumva apa.
— Și cum facem noi ca să dovedim precum că inamicul n-a turnat în apă gază ori altceva ?
— Noi, ca să dovedim precum că inamicul n-a otrăvit apa cu gază ori altceva, luăm o furnică și o aruncăm în apă, și dacă moare fără să se zbată...
— Dar dacă nu găsești furnică ?
— Noi atuncea, dacă nu găsim furnică, luăm o gonghiță...
— Dar dacă nu găsești nici gonghiță ?
— Noi, dacă nu găsim nici gonghiță, luăm o frunză de dafin...
— Numai de dafin ?
— Ori de stejar...
— Numai de stejar ?
— Orice frunză, *pliop...* ori de care găsim noi atuncea, și o aruncăm în fîntînă, și dacă frunza pălește, înseamnă că apa e otrăvită și facem un semn cu creta pe marginea fîntînii.
— Bine... Ălălalt !... Cum te cheamă ?
— Să trăiți, don *capurar,* pe mine mă cheamă Nătărău Dumitru.
— Ce faci tu cînd *iscortezi* un *prizoner* ca să nu fugă ?
— Să trăiți, don *capurar,* noi, ca să nu fugă, cînd *iscortăm* un *prizoner,* ne apucăm și îi tăiem nasturii și beteliile de la pantaloni, că vine de-i cad la vale și nu mai poate fugi...
— Dar în *pozunare* îl cauți ?
— Nu-l căutăm, să trăiți, că n-avem voie să-l căutăm în *pozunare...* li luăm doar ceasul...
— De ce îi luăm ceasul ?
— Ca să nu se poată *orinta,* să nu cunoască vremea.

— Aaşa... Bagă de seamă, tot aşa să răspunzi... Să nu mă faceţi de rîs în faţa lui don general, să zică poate că nu v-am învăţat, că eu toate vi le-am spus, cîte una, *lăgurat,* precum aţi văzut... Da' cu bocancii lui ce faci ?

— Dacă sînt mai buni ca ai noştri, îi luăm.

— Da' banii îi laşi lui ?

— Nu-i lăsăm nici banii.

— Da' ce facem cu ei ?

— Îi dăm mai-marilor noştri...

— Aaşa... Bine, treci la loc.

POLITICA

— Eee !... Ce surpriză, ce surpriză !... Bine că m-am învrednicit să te mai văd o dată... Unde ai fost ?... Te-ai dat la fund, nu vrei să te mai arăţi de loc ?... Ce mai faci ?...

— Bine.

— De unde vii ?

— De la vie.

— Am bănuit. Zic, să ştii că el s-a dus la vie de nu se mai arată... Hai să şedem colea... Ce bei, ţuică, vin, bere ?...

— Ţuică.

— Mare ?

— Mică... Tu nu ştii că eu nu beau mare ?

— Aşa e, că ţie mică îţi place... De cînd nu ne-am văzut, uitasem... Băiete, una mare, una mică şi două măsline... Cînd ai venit ?

— Aseară.

— Cum o duci ?

— Greu.

— Criza ?

— Aş !... Bani ar fi, slavă Domnului, dar nu mă înţeleg cu nevasta.

— Din ce pricină ?

— Face politică.

— Ce-ţi pasă ?

— Cum ce-mi pasă ?! Vrea să intre în consiliul comunal.

— Ei şi ?...

— Costă parale.

— Ce poate să coste ?
— N-auzi, vrea casă cu hol de teatru...
— Păi ce-are a face ?
— De !...
— Tu nu-i spui ?
— Ba îi spun.
— Şi ea ce spune ?
— Spune că nu poate să primească alegătorii în două odăi şi o antreluţă. Şi minte... că n-avem numai două camere, avem trei.
— În definitiv, dacă reuşeşte...
— Dar dacă nu reuşeşte ?
— Se dezgustă şi se vindecă... Sînteţi două persoane, nu căţel, nu purcel... Afară de asta, ţie îţi mai pică, ba de la ăla, ba de la ăla... Puteţi plăti o chirie mai mare... Un pui v-ajunge toată ziua...
— Crezi ?... Nouă nu ne ajunge un viţel... Nevasta e doar şefă de culoare... Trebuie să recruteze partizane... Curg invitatele ca la birt... Şi dacă s-ar mulţumi cu ce se găseşte !... Dar sînt obraznice, vin cu pretenţii... Una vrea friptură la tavă, alta grătar, o ţaţă — căci vin mai multe femei — cere vin roş, alta pofteşte vin alb... Cheltuiesc o groază de bani cu coşniţa, şi cînd să ne aşezăm la masă, mă trimete după brînză.
— Şi tu nu-i spui ?
— Ba-i spun.
— Şi ea ce spune ?
— Spune că să tac dacă nu mă pricep... Cum o să mănînce musafirii mere fără brînză ?...
— Şi tu ce faci ?
— Cumpăr brînză... Alergăm toată ziua ; eu pe o parte, servitoarele pe alta...
— Da' cîte servitoare ai ?
— Două... Una în casă, şi alta la bucătărie...
— Ce vă trebuie două ?
— De !...
— Păi tu nu-i spui ?
— Ba îi spun.
— Şi ea ce spune ?

— Spune : Bîz !... Să miroasă a ceapă cînd o veni cu treabă pe la primărie ?...

— Asta nu-i socoteală.

— Ştiu, da' dacă nu-i pot scoate din cap... În privinţa asta, ce să-ţi spun, monşer, nu că eşti de faţă şi vreau să-ţi fac compliment, dar admir pe nevastă-ta... O comoară... Aşa femeie, mai rar !... Chibzuită, ordonată, gospodină... Eu îţi mărturisesc sincer, numai cînd mănînc la tine mă satur...

— Ce mănînci ?... Un fel de mîncare...

— Da' bine gătit şi din belşug... Sărmăluţe mici, grase, rumenite, ca la voi acasă n-am mîncat nicăiri... Voi cumpăraţi lemne în august, tu porţi gulere scrobite, copiii tăi au ghete şi cărţi, nevastă-ta umblă bine îmbrăcată, din opt mii de lei pe lună... Cum o scoţi la capăt, nenişorule ?... Spune-mi şi mie, cum faci ?

— Întreabă-mă cum am făcut, nu cum fac... Băiete, să dai şi pe la noi !

— Eu, mersi, nu mai beau.

— Bea, să uiţi necazul... Dragă, femeia trebuie stăpînită. Faci orice din ea dacă îi dai la timp copii, şoşoni şi minte... Cînd m-am însurat şi m-am dus acasă, după nuntă, nevastă-mea pretindea să mă culc în salon... Auzi dumneata comedie !... Eu n-am vrut, ea s-a încăpăţînat, atunci am luat-o de mînă şi am trimes-o la maică-sa...

— În noaptea nunţii ?

— Nu crezi ?

— Cred, cred...

— A doua zi a venit, a plîns, eu m-am lăsat greu, şi cînd a văzut fata că nu e glumă, şi-a recunoscut vina şi ne-am împăcat... De atunci, slavă Domnului, altă neînţelegere cu nevasta n-am avut...

— Ce coincidenţă !... D-aia te-am întrerupt adineaori... Şi eu cînd m-am însurat am păţit la fel, închipuieşte-ţi !...

— Ei, fugi, nu mai spune... Adică ce mă mir eu, cînd ele au fost colege de şcoală...

— Ce vorbeşti ?... Atunci să ştii că erau înţelese... Şi nevastă-mea ţinea morţiş să facem cameră se-

parată. Eu n-am vrut, ea a zis „plec", i-am răspuns „du-te", şi a plecat. Dar mi-a părut aşa de rău!... Ţineam la ea... Am căutat-o toată noaptea, întîi în jurul casei, crezînd că s-a ascuns, apoi la maică-sa, am dat de veste la poliţie... O sfeclisem ! Mi-era frică să nu se fi aruncat în Dîmboviţa... Am găsit-o a doua zi la mătuşă-sa, o divorţată... Stă tocmai la Bucureştii Noi... Un ceas am rugat-o pînă cînd s-a înduplecat să vină acasă, după ce i-am făgăduit ce a vrut, adică să luăm şi pe tăntică-sa să stea cu noi.

— Rău ai făcut... Plecase, plecată să fi rămas.

— Ţineam la ea...

— Înţeleg, dar acum n-ai ce dracu să faci. Dacă n-ai rupt pisica de la început... Cunoşti povestea miresei care voia să doarmă cu pisica în pat ?...

— O ştiu.

— Ei, dacă n-ai rupt gîtul pisicii de la început, s-o arunci pe fereastră, acum, orice ai încerca, e de prisos. Las-o să intre în consiliul comunal.

— Mare ispravă !

— Roagă-te lui Dumnezeu să capete vreo delegaţie, şi ai să vezi.

— Ce ?

— Prostule !... În două luni vă faceţi case.

ADDENDA

SPOVEDANIE

...Eu cred că toate păcatele noastre izvorăsc dintr-o cauză unică : lipsa de pudoare, de simț moral la clasa conducătoare.

Aceasta este rezultatul unei educații predicate și neîntemeiată pe exemple sănătoase. De aici, acea nepotrivire generală între vorbe și fapte, care ne scutură de multă vreme și, ce e mai trist, amenință să fie fără leac. Am pierdut liberul nostru arbitru, denaturăm totul : devenim furioși pînă la nebunie, sau generoși pînă la prostie. În drum spre casă, luăm la palme un birjar care refuză să ne ia în trăsură, și cîțiva pași mai încolo asmuțim lumea asupra unui gardist care se luptă cu un pungaș ce nu se dă prins.

Am pierdut sensul vorbelor și relativitatea faptelor. Exagerăm aprecierile și termenii. Ne întîlnim însă totdeauna într-un elan înduioșător la antipodul moralei : un casier care fură nu-și zboară creierii, sigur fiind că va fi achitat ca fiind prea tînăr, împovărat de copii, sau prea bătrîn ; un funcționar superior, grav și bine acuzat, circulă surîzător cu decorație la butonieră, în mijlocul indiferenții generale.

Cînd un spion, un dezertor sau un trădător mai scuturat este adus la judecată, toate somitățile baroului defilează la bara justiției, unde, ca niște flașnete obosite, cîntă pe aceeași coardă incompetența magistraturii.

În chestiuni care interesează societatea întreagă, lumea noastră se împarte în două tabere : una care n-are nici o părere, și alta, mai periculoasă, care e de părerea tuturor. Între aceste două tabere, cresc, ca între două straturi de pămînt prielnic, ciupercile politice și pescuitorii în apă tulbure. [.......]

Nimic nu se cucerește cu nimic și o idee rămîne o idee dacă nu este însoțită de o sforțare, de un sacrificiu. Patriotismul zgomotos nu este un patriotism curat. Politicienii gălăgioși, conducătorii care exploatează puterea ce dețin de la oligarhii asupritoare devin și proxeneții patriotismului, pe care-l prostituează cui oferă mai mult.

Idealul feciorilor de boieri noi-nouți, de boieri ai banului, este să se scuture de orice obligațiuni către țară. Au petrecut fără nici o grijă în momentele tragice și se înveselesc în aceeași dispoziție în cele solemne de astăzi. În special capitala e plină de epicurieni.

Era natural : onoarea scade într-o societate hipnotizată de valoarea banului. Onoarea și banul duc o căsnicie foarte rea ; cine trebuie să comande : banul sau onoarea ?... adică interesul sau datoria ?

Cînd într-o asemenea societate oamenii nu sînt călăuziți decît de dorința de a trăi bine cu orice preț, decadența morală nu întîrzie să-i cuprindă în mijlocul satisfacției prosperității materiale.

1919

REALITATEA

...Ieri de dimineață m-am întîlnit cu un prieten, șef de birou — unde, n-are importanță — însurat și cu trei copii.

— Ce faci ? îl întreb eu.

— Pe dracu... Dă-mi o țigară... Mor, asta fac... mor de foame, să mă bată Dumnezeu dacă am ce mînca !

— Cum se poate ?

— Socotește și tu : am cinci mii ; o mie costă chiria, patru sute de lei tramvaiul, ce să cumpăr mai întîi din trei mii șase sute, cînd patru sute de lei dau numai pe apă și pe gunoi ?

— Așa e, că voi sînteți cinci persoane.

— Te cred. Șase sute de lei pe lună se duc numai cu pîinea, apoi nu-ți trebuie și ție un zarzavat, o bucățică de carne, o țigară...

— Mai rabdă și tu, că poate se măresc lefurile.

— Dă-o dracului, că m-am uscat așteptînd. Sînt trei ani de cînd nu mi-am făcut un rînd de haine, și nevasta, săraca, nu și-a făcut o rochie, ba a stricat și din ce a avut, ca să facă hăinuțe la copii... M-am luat de gînduri, zău dacă nu-mi vine să mă omor...

— Fugi !...

— Da' de ce ?... Mor și isprăvesc, decît să văd cum mă omoară statul în rate... Guvernul ne amăgește ca pe niște copii. Ne oticăm între două promisiuni : ieftinirea traiului și sporirea salariilor.

— Nu, lefurile se sporesc sigur.

— Douăzeci şi cinci la sută, mare pricopseală !... Am să mai iau o mie de lei, şi nici aia întreagă, că o să-mi reţină birul.

— Oricum, asta dovedeşte că guvernul...

— Ce tot vorbeşti, mă mir că nu li-e ruşine !... N-am luat cafea cu lapte de nu ţin minte...

— Ei, acum, vara, orice ai spune, e mai uşor, a plouat destul, au ieşit zarzavaturile.

— Ştiu, îţi dă mîna să vorbeşti, eşti director, ai opt mii pe lună, ore suplimentare, comisiuni, paracomisiuni... Vrei să-ţi spun ceva ?...

— Ce ?

— M-am certat cu nevasta.

— Ce spui, nenişorule, ei cum, de ce ? îl întreb eu bucuros că schimbă vorba.

— Tot din cauza mîncării.

— Se poate ?

— Cum îţi spun. M-a întrebat ce să gătească. „Ce să mai gătesc, zice, că numai patru sute de lei mai am, şi mai va pînă la leafă..." M-a împins dracul să zic : „Fă un ghiveci". Nu mîncasem de anul trecut, şi cînd ţi-e foame, îţi vin în minte numai lucruri bune.

— Bine, dar un ghiveci nu-i cine ştie ce...

— Aşa socoteam şi eu... E, cît crezi că m-a costat un ghiveci ?

— Eu ştiu...

— Trei sute de lei ! Să nu mă urnesc din loc dacă te mint ! Apoi să n-o dai dracului de ţară ? !...

— E trist, ai dreptate, văd şi eu, dar atunci explică-mi şi mie, cum faci, cum faceţi, cum o scoateţi la căpătîi ?

— Vrei să ştii ?... Mă împrumut şi joc cărţi. Cîştig, mănînc cozonac ; nu cîştig, mănînc...

— Nici asta nu-i bine.

— Rău, ştiu. Dar vezi, cînd joci, uiţi necazurile... Nu toată lumea poate să bea...

— Dar spune drept, aud că la unii vă mai pică.

— Ce să pice ?... Cui să pice ?... Vai de capul nostru ! Pică jalbarilor de la judecătorie, dar nouă ce să ne pice ? !... Eşti şef de birou, la dracu, nu poţi

să ceri un pol, şi o mie nu-ţi dă nimeni. Pică tot la cei de au, şi le pică gras, dar nouă ce să ne pice ?!... Nu ţinem licitaţii, nu facem aprovizionări, nu dresăm contravenţii...

Ne-am despărţit. Mergeam singur, reflectam şi-i dam dreptate. Ca să sfîrşeşti în pielea unui om la adăpost de nevoi, trebuie, astăzi, să ştii să ai noroc la cărţi, să fii cîrciumar sau să joci teatru, iar cînd eşti destul de abil să fii achitat pentru delapidări în stil mare, eşti un cuceritor, o vedetă, te poţi fotografia în picioare, cu capul gol, gîtuit de decoraţii... Ai ajuns, eşti un şmecher, şi lumea e a şmecherilor.

1926

[LA NOI...]

La noi, şi astăzi încă, asistenţa continuă să fie ocupaţiunea doamnelor fără ocupaţiune, a domnilor care n-au făcut nimic la Paris. Bărbaţi care nu ştiu să deosebească mărarul de pătrunjel sînt confortabil instalaţi în numele carităţii publice, şi femei care n-au cunoscut durerile maternităţii conduc crescătorii de sugaci.

Pentru ei, domnul care se clatină e bolnav, şi mojicul, pururi beat. Se înduioşează însă şi dau ajutoare celor care se pretind nenorociţi pentru că — zic ei — au fost crescuţi altfel. Căci e un fapt : cer numai acei care n-au fost deprinşi să muncească.

— N-am ce mînca.

— Cu ce vă ocupaţi ?

— Cu nimic. Numeşte-mă dumneata funcţionară, poftim.

— Toate funcţionare, nu se poate. Găsiţi altceva.

— Ce ?

— Ştiu eu, vînzătoare.

— Eu nu pot să fac orice... Cînd ai şti dumneata cine a fost bărbatu-meu...

Şi cum nu vă îndoiţi, cred, buna societate o ajută ca să stea degeaba. [.......]

Mila se revarsă uneori ca un val de căldură. La Paris, guvernul a autorizat săptămîna bunătăţii, în care negustorii sînt solicitaţi să ieftinească viaţa, coborînd preţurile, iar patronii să mărească salariile muncitorilor, fără bineînţeles ca statul să micşoreze impozitele.

Bunătatea ? Ce meserie rentabilă !

Cine a luat în întreprindere fericirea poporului, adică cine practică oficial bunătatea, devine milionar cu o singură condiție.

— Care ?

— Să fie porc doi-trei ani de zile.

— Și pe urmă ?

— Să rămînă tot porc.

Și e foarte natural. Romînul nu-i formalist. La noi lucrurile se fac pe față.

— Țipă gazetele.

— Ei și ?

— Aude lumea.

— Ei și ?

În Franța totul sfîrșește cu un cîntec, la noi se isprăvesc toate cu o interpelare.

Așadar, să nu vă mirați dacă se va decreta în curînd săptămîna jafului. Toate fondurile vor fi declarate secrete.

Guvernul care se cară le va căra cu drept de la patriarhie în șapte zile, cu carul, escortat de un general activ și acoperit, în caz de ploaie — a guverna înseamnă doar a prevedea — cu barba guvernatorului [1] Băncii Naționale.

1 9 2 7

ORFANII

Comandantul de regiment nu era ceea ce numesc ofiţerii un cărturar. Avea însă o inimă de aur. Alesese cincizeci de copii printre orfanii de război, pe care-i hrănea cum cresc vagmiştrii purceii: din economii. Unde mănîncă doi, mănîncă, slavă Domnului, şi trei, şi la cazarmă, chiar 33. Vara umblau desculţi, „c-aşa e sănătos", şi iarna stăteau în cameră, „să nu răcească".

În schimb, le dădea educaţie îngrijită. În cui, sus, lîngă uşă, erau bucăţi de ziare, tăiate simetric în formă de calendar, etichetat cu litere gotice: „Hîrtie pentru privată", cum se vedea scris, de altfel: „Cofru de gunoi" pe o ladă de lemn, păstrată curat pentru inspecţie. Afară de aceste semne de civilizaţie, copiii erau purtaţi cu frontul pe la monumente şi feriţi de orice contact cu trupa. Aveau camera lor şi o porţiune de curte îngrădită cu sîrmă ghimpată, la care se opreau înjurăturile şi unde sta în admiraţiune căpitanul Talpă [1], însărcinat cu educaţia copiilor, aşteptînd pe colonel. El ţărcuise copiii cu sîrmă ghimpată şi făcuse o poartă monumentală cu frontispiciul ornat de o banderolă în stil naţional, pe care scrisese cu litere mari, roşii ca de foc: „Garden party", adică grădina de copii!

Gornistul a sunat prelung, garda s-a înșirat pe două rînduri, căpitanul a tușit, și-a rectificat ținuta, a făcut trei pași înainte, i-a contramandat și, încremenind salutînd reglementar, așteptă verdictul.

— Frumos, a opinat colonelul. Da' să faci o portiță alături, una mai mică, și pentru copii.

1 9 2 5

D-LUI PROF. S. B. NICOLAU

GĂEŞTI

Aţi reacţionat repede. Iau act cu mulţumire, căci sînt convins că sensibilitatea dumneavoastră porneşte din conştiinţa datoriei împlinite. Chestiunea cere însă o discuţie care iese din cadrul unui ziar. Mă veţi ierta dacă răspund pe scurt.

1) În trecut, în afară de solemnitatea distribuirii premiilor, nu se făcea nici o serbare. Astăzi, o recunoaşteţi şi dumneavoastră, serbările au devenit prea numeroase. Sîntem în drept să ne întrebăm: sînt ele cerute în această măsură de pedagogia modernă? Ridicatu-s-a cineva împotriva lor, şi cu ce rezultat?

2) Şi altădată erau lucrări de cancelarie. Nu se suspendau însă cursurile pentru efectuarea lor, cu toate că pe atunci profesorii erau ocupaţi toată ziua.

3) Nu importă de unde deţine cineva informaţiunile, sau dacă ele sînt complectate cu observaţiunile lui personale. Comisiunile examinatorii pentru diferite candidaturi vor declara — dacă nu vor prefera să se solidarizeze cu un fals sentiment de colegialitate — că elevii se prezintă slab pregătiţi.

La un concurs ţinut anul trecut la un liceu din capitală, numai trei absolvenţi din candidaţii la clasa I-a de liceu au dezlegat, şi aceştia incomplect, problema dată la examenul în scris. Din două una:

ori problema era mai presus de puterile lor, deci lipsă de pedagogie, ori elevii erau prea slabi, și atunci a cui e vina?

Acuzația că arunci cu noroi cînd ai curajul să arăți cu sinceritate o stare de lucruri dăunătoare interesului general face parte din arsenalul formulelor învechite, în dosul cărora am adormit cîntînd *Deșteaptă-te, romîne!*

Sînt și astăzi, desigur, profesori care își fac datoria, și nu-mi închipui că domnul profesor S. B. Nicolau mi-ar face injuria să presupună că eu cred altfel.

Dar să ne întrebăm sincer: cîți profesori studiază firea și caracterul unui elev?

Cîți se silesc să descopere părțile bune ale copilului, ca, acționînd asupra lor, să vindece pe cele rele?

Cîți fac apel la amorul lor propriu atît de dezvoltat mai ales cînd sînt judecați în fața camarazilor?

Și iarăși, cîți profesori cred că și-au îndeplinit datoria pentru că au dat nota trei unui elev nepregătit?

Asta n-ar putea-o stabili decît o anchetă printre părinți, care să răspundă, obiectiv și fără teamă, dacă sînt mulțumiți de activitatea școlară a copiilor lor, pentru care fac atîtea sacrificii.

Învățămîntul e slab. Tineretul face politică, și face politica profesorilor, pentru ca să fie răsplătiți cu indulgență.

Vreți dovezi?

Armata, biserica și școala sînt cele trei instituții de educație și cultură întreținute cu sacrificii mari de stat. Cînd două trenuri se ciocnesc, se găsește totdeauna un țap ispășitor, fie chiar numai în persoana acarului. Dar, în definitiv, tragi pe cineva la răspundere. Cînd se pierde însă un șir de bătălii, sau cînd conducătorii sînt din ce în ce mai slab pregătiți pentru posturile înalte ce ocupă, cine

poartă atunci răspunderea ? Dumneavoastră nu vedeți că de cîte ori pierdem un medic distins, sau un profesor de seamă, ne uităm îngrijorați în jurul nostru și nu vedem cu cine îl putem înlocui ?

E trist, dar e adevărat, și e adevărat tocmai pentru că e trist.

E desigur în firea omului să ofteze după trecut. Aveți dreptate. Dar cît de criminali trebuie să fie aceia care angajează viitorul fără să ofteze !

1 9 2 7

[ALEGERI LIBERE !]

Alegeri libere ! Cuvînt pe care-l auzim cum deschidem ochii. Ce zînă răufăcătoare a prezidat naşterea primului om şi pentru care greşală l-a blestemat să fie toată viaţa victima iluziilor, după ce l-a făcut regele inteligenţei ?

Alegeri libere ! Dar avem noi în viaţă un moment măcar libera alegere ?

Reflectaţi puţin : venim oare pe lume la alegere ? V-aţi întrebat vreodată cîte fete ar dori să fie băieţi ? Şi, mai tîrziu, cine-ţi alege dădaca, pe care n-o poţi suferi, mîncările silnice, pe care ai să te deprinzi şi ai să le înghiţi apoi toată viaţa, liceul X, pentru că e aproape de casă, şi cariera ? Cîţi tineri buni de jandarmi s-au pomenit preoţi, şi cîţi jandarmi ar fi dorit să fie stareţi de mînăstire ?

Dar nevasta ? Cine-i oare Carol Scrobul, care a lansat expresia „ALEASA INIMII MELE" ?... Femeia frumoasă n-o alegi, se impune. Şi care femeie e urîtă cînd are ceva zestre ?

Aşadar, slăbiţi-mă cu alegerile libere ! Chiar dacă n-ar vota morţii, nu s-ar fura urnele şi n-ar mînca bătaie cetăţenii, cine îndrăzneşte să boteze LIBERTATEA DE ALEGERE fapta unor oameni beţi de rachiu şi de vorbe, care decid că Mierloiu, bunăoară, să fie deputat ? Cine-i Mierloiu ? Ce-a făcut Mierloiu ? Ce garanţie inspiră Mierloiu ? [.......]

A, dacă s-ar înfiinţa o dată pe an săptămîna lui Vlad Ţepeş, să vedeţi atunci cum s-ar schimba lucrurile. Să tragem în ţeapă, în faţa Teatrului Na-

țional, doi, trei miniștri, o duzină de senatori, două de deputați, cincizeci la sută din precupeți și nouăzeci și nouă la sută din cîrciumarii care ne otrăvesc.

Dar nu e posibil, sîntem prea proști, buni, sau prea civilizați s-o facem fără judecată, și judecata i-ar achita.

A venit înaintea curții un ticălos care-și ucisese părinții cu toporul pe cînd dormeau, ca să-i moștenească.

— Ce mai ai de spus pentru apărarea ta ? îl întreabă magistratul.

— Aveti milă de un biet orfan...

Jurații l-au achitat.

1927

[MAI SÎNT OAMENI...]

Mai sînt oameni care protestează împotriva călcării legilor. E o naivitate. Legile sînt făcute să fie călcate. Nici nu se poate altfel. Cei care le fac sînt chemaţi să le aplice nu lor, altora. Povestea celor care amestecă şi taie singuri cărţile.

De altfel, nu mai crede nimeni în ele. Interesele şi le apără fiecare nu cu domnia legilor, ci cu atotputernicia bacşişurilor. Te-mpedici de o lege ? Bani să ai. Se face imediat alta. Parcă e greu de făcut o lege ? Orice nepregătit ajunge ministru. Un ministru nepregătit nu poate aplica legile. Ce vreţi să facă el ca să arate că e ministru ? Face legi.

Se-ncearcă acum o tranzacţie : două partide de guvernămînt. Beneficiile s-ar împărţi astfel egal între guvernanţii care ar călca pe rînd legile în favoarea partizanilor.

Sistemul nu e nou. A fost experimentat cu succes de defunctul rege Carol [...] Schimbarea regimurilor se făcea în linişte. Gardiştii treceau de la o poartă la alta în treizeci şi două de judeţe.

Ce s-a schimbat de atunci ? S-au înmulţit judeţele.

Bine. Au să se schimbe mai mulţi gardişti, căci în ultima analiză guvernul nu-i decît un schimb de gardişti între burtoşi.

Este însă o lege, legea cea mare, legea care va hotărî în curînd de soarta ţării şi la care colaborează, fără să-şi dea seama, încet dar sigur, toţi feciorii de familie şi de bani gata de la declararea independenţii.

Este legea mă-si.

Ea va fi cu atît mai implacabilă cu cît o promulgă şi o aplică poporul la orice pas.

1 9 2 7

[ALEGERILE...]

Alegerile dau naştere la o faună şi floră specială. Ca efemerele, apare pentru scurtă vreme o legiune de lighioane care se nasc, trăiesc şi mor cînd se-nchide perioada de propagandă electorală.

O, beţivul care perorează în tramvai, mormăind cu indexul în zigzag, cu limba împleticită : *„Năiască Ium Bătreanu"*, şi bărbosul cu pantalonii tocaţi, care împarte manifeste din goana automobilului ; între ei se profilează dama. Căci dacă femeia n-are vot, are voal, umflat, apropo de vîntul politic, ca pînza unui barcagiu iscusit.

Într-un orăşel de provincie, unui fripturist de ultima oră, cu toată solemnitatea declaraţiunii că momentele grele, prin care trece ţara, îl silesc să se înscrie în partidul de la „putere", cei de la centru nu i-au oferit măcar scaunul de politeţe care se cuvine unui musafir nou.

— De cine depinde ? îl întrebă nevastă-sa.

— De doctorul. El e tare şi mare în partid.

— Mă duc să-l văd.

— Cheltuieşti parale degeaba.

— Am eu idee că am să reuşesc. Tot trebuia să mă duc la Bucureşti.

— Pentru ce trebuia să te duci la Bucureşti ?

— Vreau să consult un doctor.

— Da' ce ai, eşti bolnavă ?

— Prostule, ai uitat ? să-l întreb pentru ce nu fac copii.

— Nu era urgenţă,

— Ba vreau să ştiu, poate îmi dă ceva. Tu stai acasă şi roagă-te lui Dumnezeu să capăt un băieţel, şi eu am să mă rog să te aleagă deputat.

Azi se plimbă toţi : doamna cu maşina ministerului, domnul cu mîinile la spate prin buduarul doamnei, şi Bebe — bărbatul s-a rugat aşa de fierbinte, că le-a dat Dumnezeu şi un copil — în Cişmigiu, într-un cărucior cu perdeluţe, împins de o nemţoaică bosumflată.

Dar flora ? Ziarele dintr-o foaie şi într-un număr, mînăstiri într-un picior, care dau *alarma*, sau *cheamă* cetăţenii cu litere mari „de închiriat" la datorie.

Căci politica este arta de a face tot ce-i posibil, dar mai ales imposibil.

Nu se cer oameni capabili, ci oameni capabili de orice, şi mai ales să trăncănească.

Inginerul unei case importante de automobile explica unui îmbogăţit de război calitatea maşinii pe care voia să o cumpere : „Merge, zicea el, fără să se audă, lunecă fără să se simtă, arde esenţă fără să miroase, şi cînd îi dai drumul, fuge de nu se vede".

— Hai, dragă, zice soţia parvenitului, trăgîndu-l afară din garaj. Ce folos să ai maşină dacă nu te ştie nimeni ?

Un deputat din „România Mare" trebuie să facă zgomot ca o maşină hodorogită, să se afle că e dispus să lunece, să împrăştie gaze puturoase, să fileze, sau să se fofileze, dintr-un partid într-altul, la momentul oportun, dacă ţine să se vorbească rău de dînsul.

Căci un deputat fără cazier n-are clientelă, presa nu se ocupă de el, deci nu e ministeriabil.

1927

[SE SPUNE CĂ...]

Se spune că proverbele sînt înțelepciunea popoarelor. Cred, însă, că cer să fie revizuite și ridicate la valuta înțelepciunii de azi.

Așa, bunăoară, părinții ne-au sfătuit : *să ne ferim de omul însemnat,* dar cine n-a ieșit însemnat din război ? Unii, prin infirmitățile care le-au dobîndit ; o samă, prin gradele care le-au căpătat fără să le viseze, și alții, prin milioanele care le-au furat de la patria-mumă, singurul dușman pe care l-au ochit în război.

Nu ne mai putem feri de oameni însemnați. Invalizii ne ies în cale la fiecare pas, și îmbogățiții de război ne ocolesc ei singuri.

Se zice, de asemenea, că : *nu se împrumută calul, pușca și femeia.* Dar cine mai are pușcă, cui îi dă mîna să cumpere cal, și cine vine să te întrebe cînd îți împrumută femeia ? Că de tot n-o ia nimeni.

Și pentru că veni vorba de ea, întreb iarăși ce noimă are proverbul *poale lungi și minte scurtă* astăzi, cînd s-au scurtat poalele fără să se lungească mintea ? [........]

Un singur proverb pare a căpăta drept de încetățenire în tot cuprinsul țării. Am să-l parafrazez în interesul cititorilor : NU DA, DOAMNE, FUNCȚIONARULUI CÎT POATE SĂ RABDE, sau, mai pe șleau :

FEREȘTE-MĂ, DOAMNE, DE CURBA LUI LALESCU, CĂ DE ARMONIZARE NE-A FERIT VINTILĂ.

1927

[ÎN TRECUT...]

În trecut nu se putea da nici o soluţie în repetatele conflicte dintre greci şi turci. Era parcă o înţelegere între beligeranţi, ca să fie cînd unul, cînd altul învingător sau învins. Cînd să impună un tratat de pace, învingătorul mînca trînteală, şi învinsul cucerea un orăşel care schimba situaţia. În luptele noastre politice lucrurile se petrec la fel. Cînd să se întărească în scaun Alexandru, dă proclamaţie Ionel, şi din te miri ce cade Ionel, şi vine Alexandru fără proclamaţie.

Alegeri libere face fiecare partid. Libere de orice pudoare, bineînţeles. Se fură urnele. Dovadă că de atîţia ani n-o putem urni din loc. Jocul va dura. Circul e deschis : cîte două reprezentaţii de gală în fiecare zi.

De remarcat în program : *Validarea deputaţilor*, potpuriu monstru. *Mingea autorităţii morale*, carambolaj între reprezentanţii naţiunii. *Atacarea şi salvarea prestigiului armatei şi al magistraturii*, adică ce a mai rămas din prestigiul magistraturii şi al armatei, acuzate şi salvate de atîtea ori. Pauză, bufet.

PARTEA II-a

Aşezarea statului pe baze solide, care se năruiesc ca biserica meşterului Manole. Intermezzo comic : Adolf, răsfăţatul publicului, propune îngroparea

damei voalate în temeliile statului. *Economia și sporirea diurnelor,* echilibristică de forță. *Strangularea funcționarului* cu curba Lalescu. La sfîrșit, *Adorațiunea cu contact al cîinelui armenesc din majoritate.* [.......]

Doi prieteni stăteau de vorbă la terasa unei cafenele. O femeie desculță, ca toate femeile din popor, legată la cap cu testemel negru, prezenta consumatorilor, cu sfială, un taler și o luminărică, cerînd, cu mîna la gură, de maslu [1]. Unul din ei scoase un bilet de o sută de lei și zise adresîndu-se nenorocitei :

— Ține, schimbă, oprește-ți zece lei și adă-mi restul.

Cînd se întoarse femeia să-i aducă cusurul [2], îi mai dete zece lei.

— Nu te mai recunosc. De cînd te-ai făcut așa generos ? îl întrebă celălalt.

— Nu te mira. Am făcut trei fapte bune : am dăruit o pîine, am întărit o prostie și am strecurat biletul, care era falș.

Întrețineți prostia suverană, domnilor deputați. Altfel, nu veți putea guverna. Va trebui să puneți urnele la locul lor.

1 9 2 7

[ÎN PROVINCIE...]

În provincie, ţiganii lăutari cîntau mai demult un cîntec pe care-l ascultau şcolăriţele, ghiontindu-se cu ochii plecaţi, iar bătrînii, cu muştarul la nas.

Iată inspiraţia poetului doljean :

Verbul a iubi, iubire
Este un verb neregulat,
Îl cunosc acum prea bine
După ce l-am conjugat...

Nu tot astfel se poate spune şi despre verbul a fura, care e foarte regulat. Se fură la toate timpurile. Civilii şi militarii fură pe capete. Civilul, mai cu prudenţă ; militarul, cu pieptul deschis, cum ştim că-i şade bine militarului : încasează mandatele, pleacă la Bucureşti, îşi pune bani pe numele lui, doi, trei ani de-a rîndul. Mai simplu nici că se poate.

Ştiţi cine supraveghează această simplitate de măreţie cazonă ? N-aveţi să credeţi, dar eu tot vă spun :

Şeful biroului
Subşeful secţiei
Şeful secţiei
Subşeful serviciului
Şeful serviciului
Subdirectorul
Directorul
Directorul superior şi
Inspectorul tehnic.

Sînteţi poate curioşi să ştiţi cum funcţionează aparatul ? Tot simplu.

Şeful biroului ia hîrtia şi o prezintă, fără să-i bănuiască importanţa, subşefului secţiei, care, ridicînd sprîncenile şi pantalonii, o duce urgent şefului de secţie. Acesta, dînd din umeri, înaintează, cetind nedumerit, pînă la subşeful serviciului, şi împreună sucesc corespondenţa, o învîrtesc, iar o mai sucesc şi apoi fiecare zice celuilalt : „Du-o tu"... Sfîrşind tocmeala, intră numai unul, căci celălalt a tulit-o îndată ce l-a băgat pe uşă. Şmecher, şeful serviciului profită de absenţa directorului superior, ca să-i lase hîrtia incognito. Dînd cu ochii de dînsa, directorul superior, înspăimîntat, o întoarce la rîndul lui pe faţă şi pe dos, porneşte hotărît spre uşa inspectorului tehnic, moaie paşii, rămîne pe loc, se uită pe gaura cheii, trage cu urechea şi o rupe de fugă înapoi, speriat numai de paşii lui, căci inspectorul tehnic e la moşie.

Cum să nu se fure !... Un singur inspector tehnic la atîţia directori, cînd ar trebui cîte unul de fiecare. Dar să fim drepţi. De unde să ia ţara atîţia tehnicieni ? Care cum îşi face suma, pleacă.

...Credeam că de cînd am părăsit oştirea, intendenţa a făcut progrese, dar văd că se fură ca pe vremea ţarului Alexandru. Ard depozitele. Dispar nu numai materialele, ci şi magaziile. Se fură casa de fier cu totul. Încasează mandatul, cumpără maşină şi se plimbă pe Calea Victoriei.

Nu mănîncă trupa ? Dar cine ştie ! Oamenii sînt dezbrăcaţi ? Dar cine-i vede ! Ţipă furnizorii ? Dar cine-i aude !

— Bine, frate, nu-i controlează nimeni ? am întrebat pe unul din atîţia directori.

Ştii ce mi-a răspuns ?

Pe franţuzeşte, pentru că era un planton de faţă :

— *Il na pa dinteres.* [1]

1 9 2 7

[ÎN TOATE ÎMPREJURĂRILE...]

În toate împrejurările ne pierdem capul. Măsurile pe care le luăm sînt extreme : trec sau rămîn dincoace de scop. În război a venit legea înaintărilor în masă. Nu s-a ţinut seamă de nevoile armatei, nici de antecedentele şi de pregătirea celor avansaţi.

Aveam acum şasesprezece ani un furier, caporal cu patru clase primare, pe care-l pedepseam regulat pentru că vindea pîinea oamenilor. Nu-l puteam schimba, nici pedepsi altfel, pentru că era scump căpitanului meu. După război l-am văzut locotenent.

Răul continuă şi azi. În loc să se selecţioneze corpul ofiţeresc prin eliminare, se cheamă în activitate, pentru satisfacerea obligaţiunilor politice, ofiţeri de patruzeci de ani şi mai ceva, veniţi anume pentru pricopseală, după ce au încercat toate meseriile. Fără cultură, necunoscînd nici instrucţia, nici regulamente, e firesc ca comandanţii să-i întrebuinţeze în diferite servicii. [...]

În civilitate este acelaşi lucru. În loc să scadă, numărul funcţionarilor creşte. Îmbunătăţirea soartei lor prin reducerea numărului este iluzorie. Nu se fac impiegaţi, dar sporesc subsecretarii de stat, care înghit cît cincizeci de impiegaţi. Nu s-a ţinut seamă de legea armonizării salariilor şi s-a menţinut legea nesocotită a chiriilor, fără ca guvernul să vină în ajutorul funcţionarilor prin taxa de unu la sută asupra contractelor. Azi funcţionarii plătesc

drept chirie jumătate din salariul lor. Cum să nu fure ? Ce s-a făcut cu taxele încasate ?

Fiţi însă liniştiţi... Funcţionarii nu fură. Tîlharii sînt în tabăra celor care-i îndeamnă să rămînă cinstiţi. În orice caz, exemplele pornesc de la ei. Am aflat de existenţa unei societăţi numită de „cooperare". Înalţi demnitari de pe la diferite ministere, legaţi să se apere şi să-şi sprijine interesele reciproc.

Cum vedeţi, am ajuns la favorismul pus pe acţiuni, la furtul organizat de sus. Numai aşa se explică opt ani de contabilitate fără control, fapt care, orice s-ar spune, chiar pentru Balcani este un record, şi dacă nu mă-nşel, singurul pe care-l deţinem şi nu-l merităm.

1927

[AM LĂSAT SĂ TREACĂ...]

Am lăsat să treacă ziua aviației, pentru ca să nu stînjenesc cheta, adică să nu privez pe cei mulți și buni de plăcerea de a dărui o dată mai mult. Romînul dă bucuros, dar să nu creadă guvernul că ne poate prosti la infinit. Această guvernare *prin noi înșine* [1] este foarte comodă. Cu o mînă iei tot, și cu alta nu dai nimic. Parcă am fi averescani. Nu e zi lăsată de Dumnezeu să nu ne cadă în cap o cărămidă, oriunde ne-am așeza. Cu cheta s-au clădit cele o sută de școli cu care se laudă guvernul. Cu cheta s-a potolit focul pompierilor și s-a salvat salvarea. Cu cheta se combate oftica și mai toate boalele care se propagă prin scuipat. Cu cheta, în fine, se miluiesc invalizii, orfanii, văduvele și sinistrații, oricît s-ar pare de sinistru.

Tot cu cheta vreți să întrețineți și oștirea ? Mîine o să ne vie ziua îmbrăcămintei, căci se vede cît de colo că soldații n-au pantaloni.

„Dați pentru izmene !" vor ciripi domnișoarele prin bodegi. Și pentru ca plugarul să-și are ogorul mai sigur, domnul Stelian Popescu va dărui cel dintîi o pereche. Dar *Universul,* care e de origină italiană, ar trebui să știe că : „un fiore non fa girlanda ed una rondine non fa primavera". [2] Sau, pe romînește, cu un avion și cu o pereche de pantaloni, dacă nu-s de damă — și de damă nu mai sînt — nu se ia [...]. Domnul Stelian Popescu, știm, stă bine cu Mussolini, dar nu mai înghițim

macaroane, căci *per mangiare macaroni italieni hanno perduto i pantaloni* [.....]

Să se retragă dar cochetele care umblă cu chetele, să nu-şi mai tocească ghetele.

Vreţi să înzestraţi oştirea? Desfiinţaţi automobilele ministerelor, prefecturilor şi primăriilor. Să înceteze jaful, hoţiile şi afacerile. Ca să nu piară în noaptea de unde a ieşit ziua aviaţiei, să răsară odată cea de control a averilor funcţionarilor publici şi a politicianilor patrioţi.

Cu cheta se pot strînge bani. Cu banii se pot cumpăra avioane, dar nu se poate întemeia morala, şi fără morală nu zbori departe chiar cînd ai avioane.

1928

[ÎNTÎRZIATĂ CA PRIMĂVARA...]

Întîrziată ca primăvara și zglobie ca dînsa, a apărut, în fine, pe Calea Victoriei, domnișoara spoită cu lut galben, purtînd sub braț poșeta în formă de javră.

Căci după cum ați citit, desigur, cîinii sînt la ordinea zilei. Pretutindeni expoziții de cîini. La Longchamp, curse de ogari, gătiți cu culorile femeilor la modă.

...Fetele, neputînd legăna la sîn băiețelul, înșeală instinctul maternității purtînd sub braț cățelul.

Incomodă ca formă, noua poșetă e practică pentru că ridici codița și te uiți în oglindă. Nu putem prevede ce ne va aduce ziua de mîine, dar azi vedem bine, cîinii sînt la cot cu stăpînii ; au tacîm la masă și sînt serviți de lachei ce așteaptă, galonați ca niște amirali, să roadă oasele.

Am spus de mult, proverbele trebuiesc revizuite. Nu se mai poate spune : „Flămînd ca un cîine". Cîinii, slavă Domnului, sînt sătui, și dacă din coada lor nu se face sită, o răsfață ținînd-o covrig pe mătase.

La Paris — spune cronica scandaloasă — un șef de cabinet a ajuns subsecretar de stat pentru că sta la cabinet pînă cînd cățelul ministrului își expedia afacerile.

Ne plîngem că timpurile sînt grele. Cum o să fie altfel ? Belelele curg. Am intrat la lanț în locul cîinilor, care ne tîrăsc după ei, să ne arunce în obraz pe la toate stîlpurile de felinare disprețul lor.

Ciobanul flocos, care năvălea din cînd în cînd în odaie, gudurîndu-se ud de ploaie, umplînd casa şi veselia copiilor, a dispărut. Ca şi Popescu-Sovata, cîinii s-au înnobilat. Îi cheamă Baby-Miss sau Master. Tabloul conjugal, icoană veche, familia care se întorcea de la grădină, mama împingînd căruţul cu noul-născut, şi tata venind în urma ei, cu cel mai mărişor adormit în braţe, se vede din ce în ce mai rar. Creştem şi-mbunătăţim cu îngrijire rasa cîinilor, căutăm pentru ei căsătorii demne, aristocratice, în timp ce pentru pruncii zămisliţi din greşeală avem rezervat „tout-à-l'égout".

Ce vreţi? S-a întors lumea pe dos. Azi numai javrele trăiesc bine.

1928

BACALAUREATUL

Cui s-a cerut vreodată dovezi de capacitate și n-a țipat ?!

Căpitanii vor să comande corpuri de armată cu noțiunile de strategie căpătate în Dealul Spirei, iar liceenii vor să ajungă doctori, ingineri, ambasadori fără bătaie de cap.

Se zice că bacalaureatul ar fi o loterie.

Nimic mai adevărat : leneșii nu cunosc decît prea puține chestiuni și trebuie să aibă mare noroc, într-adevăr, ca să fie întrebați din puținele chestiuni pe care le cunosc.

Eu n-am învățat niciodată geografia militară. Am avut însă în școala de ofițeri norocul lui Schroeder. Prima lecție pe care o invață orice elev proaspăt este despre Masivul Făgărașului. Am fost ascultat și am dobîndit nota optsprezece, căci nu știu pentru ce, spre deosebire de civili, tăria elevilor din școlile militare era apreciată în cifre pînă la douăzeci de grade.

N-am mai fost interogat în urmă, pînă la Crăciun, cînd, la repetiția pe părți de materie, am fost întrebat tot despre Masivul Făgărașului.

La finele trimestrului al doilea, pentru că nu avea timp să ne asculte pe toți — eram o sută patruzeci și cinci de elevi, împărțiți în două divizii — ni s-a dat la extemporal Masivul Făgărașului.

Norocul nu m-a părăsit nici la sfîrșitului anului.

Cînd am apărut în fața comisiunii pentru proba finală, căpitanul profesor — îi port recunoștință —

m-a recomandat generalului: „E cel mai tare la geografie"; apoi, adresîndu-se mie: „Spune, ce vrei?"

Am început, firește — după ce am tușit ca să-mi dreg glasul — Masivul Făgărașului.

Să fim sinceri. Nu s-a învățat niciodată cum trebuie. În Franța, vrute-nevrute trebuie să ne întoarcem ochii spre apus, școlarii buni dublează, în vederea unui concurs, anul care încheie o perioadă de învățămînt. Noi facem cîte două și chiar trei clase într-un an, ca să ne scăpăm mai repede de școală și să luăm — zic părinții — o carieră.

Cu rari excepții, școlarii noștri nu întreprind nimic serios. Bazîndu-se pe inteligența lor vioaie și pe darul romînului de a se exprima cu ușurință, citesc superficial, și care cum a fost ascultat, nu mai pune mîna pe carte o bună bucată de vreme.

Strînși cu ușa, studenții prepară un examen în trei zile, după ce au beneficiat de toate amînările posibile.

Mai tîrziu, cînd se strîng la un loc cîțiva colegi de școală, povestesc, rîzînd cu lacrămi, chiulurile — pardon de expresie — ce trăgeau profesorilor: foaia din carte agățată la spatele dascălului, care supraveghea cu strășnicie proba scrisă, cum ieșau la lecție unul pentru altul și chiar, conform devizei naționale, unul pentru toți, precum și cele treizeci și două mijloace de copiat.

Apoi, rușinați, funcționarii superiori privind pe generalii așezați în fața lor, vexați că au vorbit poate în vecinătatea vreunui licean, se reconfortau clătinînd din cap cu compătimire, exclamînd cu jale: „Azi nu se mai învață carte".

Cine vrea, poate să protesteze. Așa s-a învățat totdeauna, și, ce este mai grav, aproape toți se mulțumesc în urmă cu învățătura din școală, cînd știut este că adevărata luptă de a se instrui începe după terminarea liceului.

Azi, numeroși părinți și profesori sînt de acord: elevii trebuie să treacă o probă înainte de a intra în școli superioare.

Se discută numai dacă această dovadă de capacitate trebuie să fie botezată bacalaureat sau examen de admitere. Discuţia mi se pare anodină.

Ne-am deprins să-i zicem bacalaureat. Nu văd pentru ce i-am schimba titulatura. E o denumire care are prestigiul tradiţiunii. Diploma de bacalaureat încheie adolescenţa.

Este primul act serios, cu care elevii păşesc într-o viaţă nouă. Ziceţi-i altfel dacă vreţi. Oricum îi veţi zice, însă, şi admiţînd că toţi profesorii şi-ar face datoria integral, studenţii nu vor învăţa carte dacă veţi continua să faceţi din ei instrumentele unei politici oarbe şi colportori de publicaţiuni aţîţătoare la ură între fiii ţării. [1] [.......]

1928

[LA MINISTERUL MUNCII...]

La Ministerul Muncii s-au dat gratificaţii de Anul nou. [...] Desigur, ministrul n-a făcut rău.

Este cunoscută tuturor starea precară mai ales a funcţionarilor mărunţi. Ajutorul a venit la timp. Forma însă lasă de dorit. Funcţionarii s-au dus ca să-l felicite şi, natural, ministrul i-a răsplătit, sau

„Anul nou cu bucurie
Noi cu drag azi vi-l vestim"

Factor

(ss) Tănase Telemea

Cursa III-a

Legea nu prevede gratificaţiuni, iar dacă criza prin care trecem justifică un gest excepţional, el trebuia să cuprindă pe toţi funcţionarii de la toate departamentele. Altfel, este un tratament de favoare, adică un abuz, la fel cu cel comis de parlamentarii care şi-au luat diurnele pe cîteva luni înainte.

Nu protestez, nu întreb de ce, nici nu mă mir. Este o stare de toleranţă laşă, de nevolnică indiferenţă, care duce la anarhie sau la mizerie definitivă. Cît o dura, nu se ştie... Poate cît lumea, dacă vom rămîne tot aşa de proşti. Jucăm cum ni se cîntă, aşteptînd vremea să joace şi cei care ne-au cîntat după cum le-om cînta noi.

Ascultaţi o poveste :

Young, poet englez, celebrul autor al *Nopților,* se găsea într-o excursie de plăcere pe Tamisa și cînta din flaut, ca să distreze societatea în mijlocul căreia se găsea. Ajunși din urmă de altă barcă, plină de militari gălăgioși, poetul încetă de a mai cînta și băgă flautul în buzunar.

— Pentru ce ai încetat? îl întrebă un ofițer mai zvăpăiat.

— Pentru motivul care m-a făcut să încep.

— Anume?

— Pentru că așa am avut poftă.

— Dacă nu cînți, te arunc în apă!

Poetul, văzînd că femeile începură să tremure, cedă, și cîntă tot drumul.

Ajuns la Wauxhall, se luă după agresor și, oprindu-l, îi spuse confidențial:

— Teama de-a indispune doamnele, în compania cărora mă găseam, m-a făcut să cedez pretențiunii dumitale; dar ca să-ți dovedesc că un civil cuminte poate fi tot atît de curajos ca și un militar obraznic, te invit să te găsești mîine dimineață la ora zece la Hyde-Park. N-am nevoie de martori. Motivul pricinii trebuie să rămînă între noi. Ne vom bate cu spada.

Ofițerul acceptă provocarea. Întîlnindu-se la ora indicată, militarul trase spada și se puse-n gardă. Young scoase însă un pistol lung de un metru și i-l puse sub nas.

— Ai venit să m-asasinezi? întrebă ofițerul.

— Nu, dacă bagi sabia-n teacă și joci imediat chindia; altfel, ești un cadavru.

Ofițerul se codi la început, dar după figura severă și tonul hotărît al poetului văzu că nu-i de glumit, și se apucă să joace.

— Ajunge, spuse Young după un timp. M-ai silit să cînt, te-am forțat să joci. Sîntem chit [...]

1929

[MAI SÎNT...]

Mai sînt încă dascăli care nu pricep că trebuiesc modificate raporturile dintre profesori și elevi. Au rămas cu mentalitatea vagmiștrilor de pe timpul cînd soldații învățau să scrie pe nisip. Numai așa se explică nesocotințele celor botezați apostoli ai culturii.

Îmi crapă obrazul de rușine cînd scriu aceste rînduri, gîndindu-mă cît sîntem de înapoiați sub fardul de civilizație grotesc cu care mascăm ignoranța și brutalitatea.

Veți fi indignați ca și mine, părinți care vă adorați copiii, cînd veți afla că la un pensionat de fete din capitală o elevă de clasa V-a, deci domnișoară de 16 ani, a fost pedepsită să stea în genunchi pentru că a intrat în clasă, pe ger, cu jerseul.

Și decît mentalitatea profesorului, mă îngrijește mai mult lipsa de demnitate a elevei, care a suportat asemenea pedeapsă, și pasivitatea colegelor sale.

Acum două sau trei luni un ofițer a dat unui soldat să mănînce o insectă găsită pe cămașa lui.

Indiscutabil, gestul este oribil. Dar cît de scăzută trebuie să fie o societate pentru ca cineva să-și permită, și alții să rabde asemenea porcării !

Am pus într-adins cazarma alături de școală pentru că școala și cazarma sînt, dragă Doamne, cele două focare de cultură națională.

Domnilor ofițeri, domnilor profesori, nu se face educație fără suflet. Nu vi-s dragi soldații, nu iubiți copiii, degeaba faceți pedagogie. [.......]

[NU SÎNT BOCITOR PUBLIC...]

Nu sînt bocitor public. Viaţa s-a scumpit, însă, în aşa fel, încît, fără să fie cineva prea bătrîn, e în drept să se întrebe cu îngrijorare, unde mergem ?

Nu-s parale şi se înmulţesc crîşmele şi drogheriile.

Nu se găsesc alimente şi nu poţi trece pe stradă din cauza tarabelor şi precupeţilor. Comercianţii se plîng că nu-i vînzare. Niciodată femeile n-au fost mai costisitor şi mai elegant dezbrăcate de negustori, de croitori şi de amanţi.

Un părinte care a tîrguit de Paşti îmbrăcăminte pentru copii a obţinut o reducere de o mie de lei la un preţ de trei mii cinci sute. Cu ce încredere mai cumperi şi cine nu se ţine păcălit, cu tot rabatul ce i se acordă ?...

E vina clientului, zice negustorul, pentru că se tocmeşte, sau vechea poveste cu hoţul de păgubaş.

Cum dracul să nu te tocmeşti, cînd ai o amărîtă de leafă sau de pensie pe care tabără toţi rechinii ?

Alimentele sînt scumpe nu din cauza lipsei, ci pentru că se caută, precum ar fi ieftine dacă nu s-ar cere.

Curios este însă că la cofetărie, la bărbier sau la birt, bunăoară, nu se tocmeşte nimeni. Frizerul ia şaizeci de lei (socotind şi bacşişul) ca să-ţi tundă copila, şi bucăţica de carne mîncată afară din casă îţi revine la trei sute de lei kilogramul.

Primul simptom de descompunere morală este dezechilibrul dintre vorbe şi fapte, între venituri şi

cheltuieli. Desfrînarea cheltuielilor ne amețește ca beția vorbelor. Cumpărăm tot ce vedem cu ochii, cu bani scoși din piatră seacă. Socotind că n-au să se mai isprăvească, ne credem bogați. Nimic nu ni se pare prea scump. Disprețuim banul cîștigat cu trudă pentru a ne răzbuna pe mediocritatea zilelor obișnuite.

Obicei nenorocit, rest din suferințele unui popor asuprit, deprins să trăiască bine — ca robii și pușcăriașii — de două ori pe an : la nașterea și la învierea Domnului. Din cauza acestei stări de lucruri, speculanții nu mai au margine.

Un profesor doctor ia zălog umbrela clientului pentru că nu i-a plătit integral suma la care binevoise să-și prețuiască consultația.

Farmacistul n-are nici un control. Avocatul cere cinci sute de lei ca să prezinte magistratului o procură. Pensionarii sconteează pensia la cămătari. Funcționarii trăiesc din aconturi. Tutunul se scumpește. Dările cresc. Te naști cu timbrul în frunte și mori cu el în gură. De la școală nu e zi lăsată de Dumnezeu să nu vină copilul cu o cheltuială nouă : cărți peste cărți, chete de contribuții, serbări, loterii și cadouri. Profesorii de gimnastică sînt dictatori, înclinați spre panglicării : pantofi albi de tenis, pantofi de dans, costume de gimnastică, steguleţe etc., căci maestrul crede că elevii practică sportul dacă ridică brațele în sus, o dată pe săptămînă, îmbrăcați tricolor.

Sînt sigur, fiecare cetitor ar mai avea ceva de adăugat la cîte am înșirat eu.

Toate sînt însă de prisos. N-avem opinie, sîntem lipsiți de inițiativă și statornicie. Ne aprindem lesne și ne potolim cu o făgăduință. Ciupim un ou și pierdem căciula. [.......]

Pe urmă înjurăm și uităm, pentru ca la necaz să înjurăm din nou și să uităm iară. Ce să faci ?... Așa sîntem învățați : să plîngem în fiecare an pe Fiul omului, deși cei de sus ne răstignesc în fiecare zi în numele Domnului.

1929

LA AFGANI

Nu protestăm. Ar fi o stupiditate. Cine să ne audă ? Ne mulţumim să înregistrăm. Desigur, cronicile noastre nu vor rămîne veşnic ca hrisoavele închise în biblioteci. Dar lăsate moştenire prin grai, vor deveni mai tîrziu basme de pe cînd povestitorul încăleca pe o prăjină şi spunea o minciună.

Din nefericire, nu mai putem spune minciuni. Realitatea e crudă şi nu se poate ascunde. Cresc dările şi se scumpesc alimentele. Aveţi răbdare, spun guvernanţii. Dar răbdarea cere tutun, şi tutunul se scumpeşte mereu. Însă oricît ai fuma de mult, cum o să ai răbdare cînd plăteşti patruzeci de lei un kilogram de chişleag [1] ?

Lumea n-are ce mînca, şi cel puţin o dată pe lună capitala e pavoazată în semn de bucurie generală.

Toate se scumpesc. [.......]

O, precupeţii !

Afganii, unul din cele mai sălbatice triburi de negri, nu sînt lipsiţi de bun-simţ. Orice negustor acuzat de speculă este condamnat la o sută de beţe, date la talpă, şi închis într-o cuşcă de fier în mijlocul tîrgului. Trecătorii au drept să-l batjocorească în tot felul timp de o săptămînă de zile.

Se spune că din şapte cuşti se ocupă foarte rar una, două din ele.

Din nenorocire, ideea nu se poate aplica în Bucureşti.

Ar trebui prea multe cuşti.

1929

IAR AMERICANISME

Îmi pare rău pentru tinerii care mă citesc, dar banul, care creează tot, a omorît amorul, înţelegeţi amorul care-l visează domnişoarele, nu acela care se găseşte în comerţ.

Ştiţi că Roza, una din celebrele Dolly-Sisters, a trebuit să restituie un colan de perle, pe care soţul ei, pus sub interdicţie, i-l oferise fără a plăti vînzătorului. S-a făcut tărăboi mare.

„Cît scandal pentru o bijuterie de şapte milioane de franci !... spunea o americană. Biata femeie, n-avea decît să divorţeze dacă bărbatul ei nu era în stare să-i ofere atîta lucru."

Această americană, povesteşte *Fantasio*, care are cîteva sute de milioane venit anual, risipeşte în dreapta şi în stînga cumpărînd ce vede cu ochii. Nimic nu i se pare prea scump, nimic imposibil şi totul de vînzare.

S-a amorezat de un pictor, bărbat frumos şi de talent, căruia îi comandă tablouri scumpe.

— Sînt fericită, îi spunea nevastă-sa, că vă place pictura bărbatului meu !

— Nu mă pricep în artă... Bărbatul dumitale avea nevoie de bani, şi i-am dat !

— Să nu-ţi pară rău... are atîta talent !

— Am auzit, dar, adăogă ea după un moment, aş vrea să posed şi pictorul... Cît ceri ?... nu te mira. Tratăm o afacere. Dacă nu te interesează...

— Mă interesează, dar nu înţeleg...

— E totuşi foarte simplu : îmi place bărbatul dumitale, dar dumneata ai drepturi oficiale asupra lui. N-aş vrea să ţi-l iau în ascuns. N-ar fi corect. Socot că ţi se cuvine o despăgubire. Trăieşti după urma lui în chip larg şi ai rang în societate. Alta, în locul meu, ţi l-ar momi. Eu te întreb cinstit, cît ?

— Dar dacă...

— Nu te ruşina, ştiu, ai fi în stare să mă baţi, dar te gîndeşti să nu-l superi. Trebuie să-i menajezi clientela. Are nevoie de bani şi tablouri de vînzare. Hai, spune, cît ? Cu ce vrei să-ţi cumpere toalete ? Uite, îţi ofer două milioane de franci : primul cînd divorţezi şi al doilea cînd mă mărit cu el.

— Asta este o infamie !

— Bagă de seamă, aş putea să ţi-l iau fără să-ţi dau un gologan, cel mult tribunalul l-ar obliga să-ţi plătească una mie de franci pe lună pensie alimentară...

— Şi dacă ţi-aş scoate ochii ?

— Mi-ar părea rău, dar, crede-mă, nu s-ar schimba nimic. Nu ţiu la frumuseţea mea... Ştiu că nu-s frumoasă...

— Ai putea să-l iei cu chirie pentru un sezon.

— Atunci rişti dumneata ; se poate întîmpla să fiu dezamăgită şi să reziliez contractul...

— Sau satisfă-ţi capriciul, şi atunci costă mai scump...

— Trei milioane ajunge ?...

— Să mă gîndesc...

— Bine, dar numai douăzeci şi patru de ore...

Povestea este adevărată. Pictorul a plecat la Lido, eterna cetate a îndrăgostiţilor, cu americana putred de bogată.

1929

S-A FĂCUT !...

Sînt expresiuni fericite, care lămuresc o situaţie, caracterizează o epocă. N-aveţi să le găsiţi în cronici, dar le înregistrează poporul, lăsîndu-le moştenire. Una care s-a încetăţenit, pe care o auzi la tot pasul, pe stradă, prin cafenele şi birouri, este formula lapidară, elocventă... *S-a făcut !*

S-a făcut, înţelegeţi, afacerea, cum ştiţi că se fac toate afacerile.

— Ia vezi, şefule !

— Nu se mai dau asemenea aprobări.

— S-a dat ieri.

— Vrei să zici de Ionescu... Ăla are alt cîntec, e cu totul altceva.

— (După ce i-a şoptit la ureche :) S-a făcut ?

— Să încerc.

— Va să zică, s-a făcut !

— Se face.

— Vin aici, sau acasă ?

— Acasă.

— Atunci vin eu la dumneata, şi cînd îmi dai aprobarea...

— În regulă !

S-a făcut ! Ce titlu admirabil pentru un cîntec de revistă !

Alergi cîteva zile să scoţi de la comisariat un bilet de populaţie, în cele din urmă, sătul de alergătură, te hotărăşti, dai o sută de lei şi... s-a făcut !

Ai de scos un act la tribunal, vorbeşti cu grefierul şi... s-a făcut!

Eşti ambiţios grozav şi vrei să te avanseze excepţional, trimiţi nevasta la ministru şi... s-a făcut!

Vrei să moşteneşti averea soţului şi n-ai copii, chemi verişorul şi... s-a făcut!

Căci pînă nu dai ceva, nu se face nimic. Am dat opt sute de mii de oameni şi s-a făcut România Mare, arcul de triumf de la Şosea, s-a făcut Popescu ministru, şi cetăţeanu — scoabă [.....]

1929

MILOZI[1] ŞI MILOGI

Cu bîta, din bun faci rău şi din rău nu faci bun. Poliţiştii mai cred însă că bătaia e ruptă din rai. Vrînd să-l trimită în rai, Milozi l-a rupt în bătaie.

„Dacă n-are milă de milogi, de Milozi nu trebuie să ai milă o zi..." au zis judecătorii şi l-au condamnat la mustrare.

Pedeapsa a început imediat. I s-a dat să bea must tare.

— Eu, îmi declara nu demult un poliţai, am un principiu...

— Nu există comisar fără principii.

— Tocmai. Cum mi-l aduce la poliţie, îi dau două palme, de crede că s-a pavoazat Bucureştii.

— Dar dacă e nevinovat ?

— Asta nu se poate... N-ar avea ce căuta la poliţie, înţelegi ?

— Dar l-aduce cu sila...

— Atunci e vinovat.

— Presupune că e nevinovat...

— Nu, că n-are ce căuta la poliţie... Este ? întrebă el, întorcîndu-se triumfător la cei din jurul său.

— Atunci, dă-mi voie, nene Drăgănescu — nu-l chema Drăgănescu, dar n-are nici o importanţă, toţi sînt la fel — dă-mi voie, zic, să-ţi spun şi eu una.

— Nu pot să te ascult.

— N-ai vreme ?

— N-am vin.

— Aşa, da, bun... Băiete, dă un vin lui domnul poliţai... Un comisar...
— Nu te ascult...
— Uite că a venit vinul.
— Nu pot să te ascult.
— Ce-ţi lipseşte ?
— Paharul e mic şi povestea o să fie lungă.
— Nu te teme, e mai mică povestea decît paharul.
— Atunci dă-i drumul repede.
— Un comisar, mic ca dumneata, lua din scurt delicvenţii, pînă îi lăsa laţi. Azi pe unul, mîine pe altul, nu scăpa nici unul. Într-o zi, cineva îl bătea măr în stradă. „Ce-i, domnule comisar ?..." îl întrebă un necunoscut, stropindu-l cu apă, după ce se săturase să-l ciomăgească agresorul. „Nimic, dragă... răspunse comisarul, izbutind să se ţină pe picioare ; dădusem nişte beţe unui om mai zilele trecute şi mi le-a dat înapoi..."
Căci se mai întîmplă şi aşa. Cîteodată le sare şi milogilor muştarul, şi iau Milozii la mustrare.

1929

PLOCOANELE

Cadourile întreţin, se zice, prietenia. La noi se cumpără cu ele toleranţa şi se încurajează lăcomia dregătorilor, care profită de nevoile celor mici.

Pentru căutarea unui drept, cei umili nu pornesc de acasă cu mîna goală. Orice iscălitură se cumpără. Oriunde te duci, trebuie să dai. Ca să scoţi un act, ca să obţii o amînare, ca să se ocupe de copilul tău cine e plătit pentru treaba asta, trebuie să dai. Sub o formă sau alta, ploconul şi bacşişul s-au încetăţenit. Oamenii care îşi fac datoria în mod dezinteresat devin din ce în ce mai rari. De aceea cînd întîlneşti vreunul, trebuie să-l semnalezi ca pe o vietate rară.

La un batalion izolat, într-un orăşel de provincie, locotenentul-colonel, proaspăt venit la comandă, primeşte pe neaşteptate în dar, de ziua lui, un serviciu costisitor de birou : „Din partea plutonierilor..." spune cel cu iniţiativa.

Ofiţerul se roşi pînă în albul ochilor. Îi venea greu să-l refuze şi tot atît de greu să-l accepte. Dar cum era om de bun-simţ, plecînd de acasă, luă cu el şi cadoul şi, adunînd plutonierii în sala de conferinţe, le mulţumi pentru intenţie, declarînd că regulamentul opreşte pe superior de a primi cadouri de la cei mai mici în grad şi că, la rîndul lui, dăruieşte serviciul de birou cazinoului subofiţerilor, ce tocmai se înfiinţa în batalion.

Spuneţi, nu e frumos ?

Interesîndu-se în urmă, ofiţerul a aflat că majoritatea subofiţerilor habar n-aveau de iniţiativa luată de camaradul lor, care înţelesese să se recomande pe această cale.

După cît sînt informat, [...] acceptarea bacşişului sub formă de cadouri se practică încă pe o scară întinsă.

De altfel, e destul ca întîmplarea să te pună la gară, în faţa soldaţilor care se întorc din concediu, ca să vezi că nici unul nu se întoarce cu mîna goală.

Din fiecare desag răsare un cap de găină, ori de gîscă, sau guţăie şi se agită în el un purcel de lapte.

A trecut o jumătate de secol de la şapşapte, şi, constatăm cu regret, moravurile au rămas aceleaşi.

1929

TINERI ŞI BĂTRÎNI

Aflăm din ce în ce mai des că tînărul X sau domnişoara Y s-au sinucis pentru că părinţii nu consimţeau să-i unească cu alesul inimii lor. Este o hotărîre stupidă, o dezertare de la bătăliile vieţii, care dovedeşte că sinucigaşii au fost nişte nătăfleţi.

În trecut, şi fetele şi băieţii erau proşti. Fetele — îmi dă mîna s-o spun, pentru că s-au ratrapat [1] de atunci cu prisosinţă — erau chiar mai proaste decît băieţii. Ele, cu deosebire, trebuiau să primească, cu ochii închişi, orice mălăieţ ales de părinţii lor, pe care nu-l vedeau decît pe sub gene şi numai cînd prezentau logodnicului tava cu dulceaţă, în salon, în ziua învoielii.

Lucrurile s-au schimbat. Fetele s-au instruit. E foarte greu să le impui astăzi să ia un burtos cu pălărie de paie şi chel, cînd iubesc un brun cu păr lustruit, ras de mustăţi. Cu atît mai mult e ridicol, în secolul invenţiilor temerare, ca un tînăr să se sinucidă pentru că părinţii nu-i dau voie să ia pe cine vrea el. Cînd ai trecut de douăzeci de ani, nu scînceşti ca Vlăduţul din piesa lui Alecsandri: „Însoală-mă, mamă..."

Legile care conduc societatea sînt într-o prefacere continuă. Nu putem pretinde ca o generaţie nouă să se mişte în cadrul celor vechi. Alte timpuri, alte moravuri. Oricît li s-ar pare de curios, bătrînii trebuie să priceapă că părinţii n-au drep-

turi absolute asupra copiilor : nici să-i facă popi, nici să-i însoare cum vor.

Întrucît poate cineva să ofenseze un părinte că s-a căsătorit cum îi place ?

— N-are avere, spune tatăl.

— O să muncească.

— Nu-i de familie, pretinde mama.

— Cîţi feciori de familie nu se fac de ruşine !

— E urît !

— N-ai să trăieşti dumneata cu el.

— E un stricat...

Aici chestiunea se schimbă. Fără îndoială, este datoria părinţilor să deschidă ochii tinerilor. Dar dacă, cu toate stăruinţele, nu-i poţi întoarce de la hotărîrea lor, fac ca Pilat : se spală pe mîini. Cel mult pot să-i dezmoştenească dacă au avere şi ţin la bani mai mult decît la copiii lor.

Dar dacă tinerii trec şi peste această consideraţie, sînt cu atît mai demni de interes.

Amorul face minuni : o căsătorie ce se arată prost poate să sfîrşească mai bine decît altele care se prezentau cu toate garanţiile de fericire.

Pentru părinţii care nu înţeleg acest lucru, legea dă dreptul oricui să treacă peste consimţămîntul lor. Desigur, faci ce poţi ca să-i convingi, dar dacă nu reuşeşti, atunci îţi iei libertate de acţiune şi faci ce vrei.

Este ruşinos pentru un tînăr să spună fetei care s-a încrezut în el că renunţă la ea pentru că nu-l lasă mămuca, şi felicit fata care a scăpat, fie şi pe această cale, de un papă-lapte sau de un egoist.

Azi nu mai sînt copii. Tinerii trebuiesc lăsaţi să-şi ia răspunderea viitorului. Cum şi-or aşterne, aşa vor dormi. Să nu vă fie teamă de greutăţile ce se întrevăd. Pentru oamenii de inimă, sînt un îndemn la muncă, pentru ceilalţi, este indiferent cum pleacă din casa părintească, căci nu vor ajunge departe.

Un lucru e cert: bazați pe experiența lor, unii părinți uită prea ușor c-au rămas și ei corigenți și repetenți, că le-a bătut și lor odată inima după cineva și cer copiilor toate calitățile care le-au lipsit lor.

E timpul să schimbăm metoda, căci, să fim sinceri: judecînd după calitățile pe care le pretindem astăzi tineretului, cîți oameni ar fi demni să aibă [copii [2]] ?

1930

ALARMA

Semnalul gornistului francez care a sunat încetarea focului la Chemin-des-Dames pare a nu fi fost un semnal de pace, ci de îngrijorare pentru viitor. Soldatul care s-a înălțat măreț să trîmbițe în zarea cîmpului de bătălie liniștea lumii a sunat alarma generală. De atunci s-au prăbușit și se prăbușesc toate : tronurile și moneta, morala și edificiile. Înregistrăm zilnic cutremure catastrofale, incendii fără sfîrșit, inundații ce înghit provincii înfloritoare, alături de altele, uscate de secetă, apoi crahuri, falimente, în fine, atentate, jafuri și crime.

Trăim cuprinși de panică. Ne ferim clănțănind ca lupul încolțit de cîini. Ne sculăm alarmați că ni s-au rupt pingelele alergînd după slujbă și ne culcăm îngrijorați că n-avem cu ce plăti chiria.

Cel însurat trăiește alarmat de grija că poate fi în curînd tată și se gîndește ce să dea de mîncare, cu ce să îmbrace acest musafir nepoftit, care, văzîndu-se trecut cu vederea, s-a invitat singur.

Becherul trăiește intoxicat încetinel, dar sigur, de birtașii zoriți să facă avere, otrăvit de rudele, prietenii, cunoscuții și necunoscuții care umblă să-l însoare cu orice preț, și mai ales fără preț.

Trăim într-o alarmă veșnică : sîntem alarmați cînd trebuie să traversăm strada, cînd trebuie să luăm trenul sau văzînd cu ochii cum se lungesc din ce în ce mai mult rochițele.

În cele din urmă s-a alarmat şi guvernul. Nu fac politică, exprim o părere : [...] incontestabil, a procedat rău. Eu nu m-aş fi repezit asupra presei de toate zilele.

Aş fi oprit alarma pompierilor, aş fi distrus semnalele de alarmă din trenuri „Notbremsen", „Signal d'alarme", care alarmează publicul în toate limbile, invitîndu-l pe faţă să tragă de mîner : „Tirare la maneta", desigur, împotriva domnului Maniu [...]

1930

SCUMPIREA ZAHĂRULUI

Ca să ne amărască viața, Maniu a întrebuințat cu perfidie un mijloc dulce : a scumpit zahărul. De cînd a venit la putere, ne-a plimbat cu zăhărelul. Trebuia să ne așteptăm. Prea vorbea romînește și, vai,

Ce dulce și frumoasă
E limba ce vorbim

. . . .

Din nefericire, limba dulce mult aduce, și, trebuie să recunoaștem, mai multe dări de cîte ne-a adus limba dulce a domnului Maniu n-ar fi fost în stare să ne aducă pelteaua nici unui politician.

Zahărul s-a scumpit, și mă gîndesc cu strîngere de inimă la pregătirile de iarnă pe care le făceau odinioară părinții noștri... La mama, care spărgea căpățîna de zahăr învelită în hîrtie tare, la tingirile care forfoteau pe foc, împrăștiind miros pofticios de acadele arse, la nerăbdarea cu care așteptam să aleagă spuma rubinie și parfumată de zmeură, pe care o găseam delicioasă.

Hotărît, copiii de azi sînt fără noroc : nu capătă jucării, duc dorul fructelor, căci ca să cumperi un kilogram de cireși trebuie să vinzi douăzeci de grîu ; postesc în fine de bomboane și prăjituri.

Și vorba cîntecului :

Vara trece,
Iarna vine,
Tu nu te gîndești la mine...

cum nu se gîndeşte domnul Maniu la cei nevinovaţi.

Cum vor bate bieţii copii alviţa de Crăciun, şi spuneţi dacă nu este o crimă ca un băieţel cu cămaşa scoasă, cu mucii la nas, să îngheţe, fără speranţă, în faţa unui cocoşel de zahăr roş ce stă triumfător înfipt în băţ pe tava alviţarului de la Sfîntul Elefterie !

1930

CABALA [1]

Ştiţi că filozofii antici aveau două doctrine: una exoterică — adică publică — şi alta esoterică, secretă, rezervată numai celor iniţiaţi în misterele ei.

Binar este termenul întrebuinţat în ştiinţele esoterice, cu deosebire în cabală — arta de a comunica cu duhurile — pentru a indica numărul doi şi proprietăţile care îi sînt atribuite, acest număr fiind considerat în genere ca piază-rea.

Binar simbolizează lupta dintre bine şi rău, dualitatea nefastă în care este încercuit omul.

Vă cer iertare pentru această introducere doctorală. Era necesar să demonstrez că societatea noastră este sub influenţa cabalei. Nu sîntem ca alte ţări stăpînite de numărul treisprezece, cum se crede de la-o vreme, ci sub influenţa nefastă a numărului doi, pe care n-o bănuieşte nimeni.

Ascultaţi şi judecaţi:

Din trei copii care se nasc, doi mor.

Din trei condamnaţi la bacalaureat, doi cad.

Din trei trenuri care pleacă, două deraiază.

Din trei aeroplane care se înalţă, două se prăbuşesc.

Din trei ofiţeri avansaţi, doi sînt generali.

Din trei bărbaţi însuraţi, doi sînt îmbrobodiţi.

Din trei deputaţi, doi spun minciuni. [.....]

Din trei datornici, doi... aici sistemul dă greş, din trei datornici, nu plăteşte nici unul.

Şi mai am o excepţie:

Din trei candidaţi la puşcărie, unul scapă şi doi ajung bărbaţi politici.

Şi tot mai am o excepţie:

Din trei domnişoare, nu vrea să se mărite nici una — zic ele — dar nu le crede nimeni.

1930

PÎINEA

Pîinea s-a ieftinit și pare-se că ne amenință o nouă ieftinire a pîinii. Consiliem pe onor. domni consilieri să se astîmpere. Brutarii nu vor renunța la cîștigul cu care s-au deprins de la o vreme. Pîinea neagră se ieftinește și se acrește. Pîinea zilnică a devenit pîinea silnică, la care ar trebui condamnați toți edilii comunali, pînă cînd vor înțelege că a sosit în fine timpul să se impună, în afară de cornuri și franzele, un tip de pîine pentru toată lumea, cu preț raportat la valoarea grîului.

A ieftini pîinea săracului scoborîndu-i-se necontenit calitatea înseamnă a condamna muncitorii la mizeria definitivă.

Dacă e vorba să ieftinim traiul, silind lumea să renunțe la mîncare, un mucalit a găsit un mijloc mai practic, pe care îl recomand capilor de familie numeroasă. Să se așeze la masă și, după ce s-a adunat toată lumea, să strige tare : „Cine se culcă nemîncat, îi dau doi lei !"

Toți cei mărunței și chiar din cei mai măricei vor primi schimbul grăbindu-se să se urce în pat, visînd să cumpere tot ce au văzut pe la ferestre.

A doua zi, tatăl să anunțe la deșteptare : „Cine vrea să mănînce azi, să-mi dea doi lei". Morți de foame, copiii se vor repezi să dea înapoi gologanul. Cu chipul acesta părinții vor economisi o masă.

E tocmai ce urmărește primăria. Silește cu orice preț muncitorimea să renunțe la pîinea de seară pentru ca să poată mînca o felie de pîine convenabilă la prînz.

Am zis la prînz, pentru că omul seara se culcă, visează codri și se satură. De aceea poate spune francezul: „Qui dort, dîne", adică cine doarme, mănîncă.

1930

BABILONUL...

Societatea nu mai vrea copii. Bătrînii n-au loc pe lume. Pretutindeni incendii, jafuri, crime, pogromuri. [.....] Totuşi, se serbează Ziua mamei, se omagiază în public moşnegi ajunşi centenari, în timp ce cîţiva inşi agită ideea păcii generale.

Lumea e un balon de Moşi. Mic la început, a fost umflat peste măsură de şarlatanii care au suflat în el atîta vreme : preoţi vînd locuri în rai, judecători iau vaca săracului şi o dau bogatului. Mafalde în papuci ghicesc trecutul ce nu reprezintă nimic, prezentul care e mizerie şi viitorul care nu e decît moartea. [1]

Oamenii se succed urmînd calea robilor, pentru a intra în infinitul din care au ieşit întîmplător la iveală. Sîntem toţi rătăcitori. Plecăm în lume, cum am deschis ochii, pentru a ne odihni numai în mormînt. În drum spre lutul comun, ne batem joc de viaţă : facem din zi noapte, risipim comorile tinereţii, transformăm plăcerile în vicii, sau viaţa îşi bate joc de noi şi ne trezim deodată surzi, chiori, pleşuvi, lipsiţi de inimă şi de minte.

Lumea, curată cînd s-au despărţit apele de uscat, a devenit cu timpul o ţesătură încîlcită de ură, de intrigi, de crime asemănătoare unei cîmpii pline de vipere, unui izvor nesecat de lacrimi şi de muncă fără profit. Trăim o viaţă amărîtă de şmecherii care ne făgăduiesc fericirea şi ne prelungesc agonia, întreţinîndu-ne cu speranţă, ca să-şi

facă ei mendrele. O morală nouă, cuprinsă în cîteva porunci, formează crezul lumii de azi.

Iat-o :

Cinstea și munca e partea proștilor.

Banul, înaintea onoarei.

Nu te gîndi să-ți plătești datoriile, ai timp.

Fură ca să dormi liniștit.

Nu fi politicos cu omul de la care n-ai nici un profit.

Guvernul care te trece în buget e bun.

Nu te însura tînăr, că e prea devreme, nici bătrîn, că e prea tîrziu.

Tot secretul fericirii e să crești ciori și să le vinzi drept porumbei, să preferi o zi pe pămînt decît un veac în istorie...

Ploua cînd am scris aceste rînduri și eram trist. Dar dumneavoastră nu vă potriviți. Dansați înainte.

1930

EXPERIENȚA

Fiți veseli, orice s-ar întîmpla în jurul vostru. Ca Figaro, grăbiți-vă să rîdeți, ca să nu fiți nevoiți să plîngeți. Veselia este sănătate. Întocmai ca pilulele „Pink", alungă răul, calmează nervii, fac să crească părul pe cheliile cele mai rebele. „Fă haz de necaz", ziceau cu drept cuvînt bătrînii. Orice nenorocire are partea ei comică, care consolează. Pregătirea de război este cea mai catastrofală nenorocire din cîte apasă omenirea. De aceea poate gustăm, ori de cîte ori avem ocazia, comicul strîns legat de tragedia pregătirii de război în timp de pace.

Nu demult, o baterie de artilerie făcea exerciții de tragere.

Pentru ca să arate puterea nimicitoare a proiectilelor, colonelul a cumpărat din economiile regimentului două duzini de capre, adică douăzeci și patru de capre în cap, pe care le-a legat să pască la un loc pe culmea unui deal, concentrînd în urmă tirul artileriei asupra lor.

După un ceas de bombardament, condus pe rînd de către ofițerii aspiranți la comandamente, au plecat, în frunte cu colonelul, să vadă cîte animale rămăseseră în picioare.

Numărîndu-le, găsiră douăzeci și cinci de capre, care păşteau liniştite.

Una din ele fătase în timpul bombardamentului.

1931

PRIMĂVARĂ

Natura se deşteaptă. Soarele străluceşte harnic. Aerul e cald. Regreţi că ai luat pardesiul. Te uiţi în dreapta, în stînga, îţi vine să sari, să joci, să cînţi...

E primăvară !

Ieri protestai împotriva impozitelor, cereai controlul averilor, trimiterea *băieţilor de familie* la muncă. Azi ai uitat tot. Perceptorul ţi se pare simpatic.

E primăvară !

Femeia care apare la fereastră, în pragul porţii sau pe stradă, femeia brună sau blondă, slabă sau grasă, tînără sau bine conservată — în orice femeie vezi o amantă posibilă — pare aceea pe care o aşteptai de mult.

E primăvară !

Ai nevastă zgîrcită sau risipitoare, te ceartă necontenit sau plînge din te miri ce, ai patru fete de măritat, coker de scos la plimbare, radio, soacră... nu-ţi pasă ! Te aşezi la orice terasă, bei bere, aduni prietenii, faci cu ochiul Tiţei Trotuar, sau Ernestinei Gata, fără să te gîndeşti că e ultimul sutar...

E primăvară !

Primăvară cu lumină, cu flori, cu rîndunele, cu ţigănci leneşe, însărcinate, ce crăinicesc cu gura căscată, ascuţit, cu dinţii albi :

— Violeta, violeta, hai cu violeta !...

Fetiţe închise în pension, domnişoare prizoniere în magazin, fecioare care vă ofiliţi pe maşina de

cusut, gospodine cu casă grea, femei dezamăgite, bătrîne fără mîngîiere, ieşiţi, alergaţi la fereastră. A sosit primăvara !

O, primăvară, cuvînt magic, simbol al tinereţii, al speranţei, al amorului, balsamul rănilor învechite, al sufletelor necăjite, al duşmăniilor neîmpăcate, slavă ţie !

Căci primăvara e bucuria noastră, a celor mulţi. Bogaţii poartă deja pălării de iarnă.

1931

NOTE

AMINTIRI

Volumul a fost publicat la Bucureşti (Editura Cartea Romînească), în 1937.

Deşi cartea se numără printre ultimele volume tipărite de autor, în cronologia creaţiei brăesciene o întîlnim printre primele încercări scriitoriceşti, din anii de ucenicie literară. Corespondenţa purtată cu Ana Ştefănescu (soţia scriitorului) atestă că în 1902 (cu 16 ani deci înaintea apariţiei volumului de debut) sublocotenentul Brăescu era preocupat de elaborarea unei atare cărţi. Citām :

„Acum scriu o nouă carte literară : «amintiri din copilărie» este subiectul, dar nu ştiu încă ce titlu-i voi da" (vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. XXIX, şi vol. II, planşa nr. 7). În aceeaşi corespondenţă regăsim şi evocarea unor momente din anii copilăriei (ex. : ceremonia căsătoriilor religioase de la biserica 40 de Sfinţi din Iaşi). De asemenea, ecoul unor amintiri străbate în surdină pînă la cartea ofiţerului Brăescu, *Educaţia socială a naţiunii armate...* publicată în [1914].

Preocupări asemănătoare întîlnim şi în creaţia scriitorului din anii prizonieratului, [1917]. În caietul datînd din această perioadă, găsit în arhiva familiei, identificăm fragmente care reprezintă embrionul unor schiţe viitoare cu caracter autobiografic. Spre deosebire de alte lucrări din acelaşi manuscris *(Vine doamna şi domnul general, Un om dintr-o bucată, Legea progresului, Ca la Galaţi),* aceste pagini au o tentă lirică :

„Copilăria ! O, scumpa noastră copilărie ! Eşti om bătrîn, plecat pe groapă, şi totuşi cîtă melancolie nu stîrneşte în sufletul tău un zgomot, un miros îmbălsămat, un freamăt de pădure, o melodie veche, ce te transportă ca prin farmec în sînul ei.

Doamne, unde sînt timpurile cînd fiecare din noi nu mîncase încă din «pomul cunoştinţelor» ? Zilele pline de soare, cînd ne rostogoleam pe iarba înflorită, sau stam în nemişcare, cu ochii ţintă la cerul albastru, în nădejdea de a zări vreun înger ! Nopţile de iarnă petrecute la gura sobei, purtaţi de moş Neculai prin grădinile fermecătoare, în care paseri măiestre, cu ochi de pietre nestimate, puneau, cu ciocul lor de aur, fructe dulci în gurile copiilor cuminţi ?

[...] Unde sînt timpurile petrecute în şcoală în mijlocul atîtor tovarăşi noi de joc ?

— Cum te cheamă pe mata ? Că pe mine mă cheamă Georgică... Tătuţu stă lîngă biserică... Avem un cîine **mare** !!!

Dar ştrengăriile liceului ? Tava cu alviţă pe care o răsturnam din nebăgare de seamă ! Frigurile lecţiilor neînvăţate !

— Tu ştii lecţiile ?

— Nu, da' tu ?

— Nici eu ! Hai la scăldat.

— Hai.

[...] Toate aceste imagini ne apar, după un şir îndelungat de ani, cu aceeaşi intensitate dinaintea ochilor. Vesele sau triste, ele sînt deopotrivă de scumpe, pentru că toate la un loc alcătuiesc epoca fără grijă a adolescenţei [...]

Aşa reflectam plimbîndu-mă pe una din aleile singuratice ale parcului de prizonieri de la Stralsund, gîndindu-mă la jălnicia soartei mele. Şi cînd omul e trist peste măsură, se întoarce cu gîndul la epoca fără grijă a vieţii."

E surprinzător că în acelaşi manuscris identificăm texte foarte apropiate ca idee şi formulare de unele pagini tipărite cu ani în urmă, [1914] :

„Nu cunosc clipă mai solemnă, scenă mai înălţătoare de suflet, ca aceea în care un general bătrîn, cu vocea înecată de emoţiune, cu lista în mîna-i tremu-

„Nu cunosc scenă mai duioasă, mai înălţătoare ca aceea în care un general

rîndă, face apelul tovarăşilor de bancă de acum patruzeci de ani, şi cînd o lacrimă ştearsă pe furiş conţine o poemă întreagă la adresa celui dispărut !...

Şcoala cu zidurile ei înalte şi goale, clasele cu pupitrele lor corect aliniate, dormitoarele cu paturile împestriţate, înşirate de-a lungul camerei, refectorul cu mirosul lui caracteristic, curtea animată de turbulenţa elevilor, foamea de lup a unuia, ghiduşiile sau puterea herculeană a unui vestit camarad de şcoală... sînt strofele acelei poeme."

(Educaţia socială a naţiunii armate, [1914], pp. 46—47.)

bătrîn, cu lista în mîna tremurîndă, face apelul tovarăşilor de bancă de acum patruzeci de ani, şi cînd o lacrimă ştearsă pe furiş conţine o poemă întreagă la adresa celui dispărut.

Clasele cu pupitrele lor pline de inscripţii, dormitoarele cu paturile aliniate, refectorul cu mirosul lui caracteristic, curtea plină de viaţă, forţa herculeană a unuia, ghiduşiile altuia sînt strofele acestei poeme."

(Manuscrisul cenzurat în [1917] de *Offiziergefangenenlager-Neisse,* p 84.)

Variantele de mai sus prezintă interes nu numai pentru depistarea genezei volumului de amintiri, dar şi pentru cunoaşterea condiţiilor în care au fost elaborate lucrările de debut ale scriitorului. Cercetătorul atent al operei sale este îndreptăţit să se întrebe dacă nu cumva şi alte pagini din manuscrisul amintit nu *reproduc* lucrări dintr-o perioadă mai veche, dar pînă atunci nepublicate. Nu este exclus ca piesele de debut să fi fost scrise într-o etapă anterioară *reproducerii* lor în manuscrisul anilor de lagăr. Ceea ce îndreptăţeşte această conjecturare este, pe de o parte, uluitoarea similitudine a textelor citate, *indicaţie de susţinut laboriu artistic,* iar pe de altă parte, aspectul de *finit* al celorlalte lucrări. Manuscrisul nu conţine reveniri, tatonări proprii unui laborator de creaţie, ci se înfăţişează cristalizat, definitiv, aproape identic cu forma ulterior tipărită. Nu poate fi ignorat nici faptul că, din punct de vedere tematic, respectivele

lucrări se referă la o atmosferă şi la situaţii străine de realităţile momentului, ale războiului. O excepţie ar constitui-o schiţa de la finele caietului, intitulată *Cauze mici, efecte mari,* cu aluzii directe la realităţile lagărului. Dar tocmai această lucrare poartă — sub aspectul realizării artistice — pecetea provizoratului. Numeroase corectări autografe * atestă stadiul de *prelucrare preliminară.* Este semnificativ că schiţa nu intră în sumarul ediţiei din 1918, *Vine doamna şi domnul gheneral,* ci apare abia în 1920, într-o formă *radical* îmbunătăţită, sub titlul *Recunoştinţa* **. Faptul că în unele interviuri scriitorul datează primele sale lucrări în perioada lagărului nu anulează pe deplin ipoteza de mai sus. Nu trebuie uitat că în 1902 — cu cincisprezece ani înainte de această epocă — în corespondenţa purtată cu logodnica sa, Brăescu atestă existenţa unor pasionate preocupări literare. ***

Printre primele schiţe publicate de scriitor după întoarcerea din lagăr se găsesc şi unele lucrări cu un pronunţat caracter autobiografic. Tipărite la început fiecare într-o formă de sine stătătoare, ele vor fi ulterior prelucrate şi înglobate, alături de alte schiţe, în volumul de amintiri. Succesiunea acestor pagini, publicate în perioada 1920—1935, nu respectă cronologia evenimentelor din copilărie. Cu toate acestea, din lectura lor se degajă impresia de ansamblu. Putem aprecia că în majoritatea cazurilor schiţele, deşi izolate, au fost publicate cu perspectiva întregului. Asamblarea lor în varianta *Amintirilor,* publicată în Revista Fundaţiilor între 1936—1937 (vezi Bibliografie, nr. 843, 845), o demonstrează cu prisosinţă. Iată acum cronologia apariţiei lor în periodicele Sburătorul (toate seriile), Dimineaţa, Adevărul literar şi artistic, Rampa, Universul literar, Realitatea ilustrată, Viaţa literară, unde apar de-a lungul unei perioade de 15 ani :

Recunoştinţa (vezi Bibliografie, nr. 44), *Echipă specială* (vezi Bibliografie, nr. 49), *Manşonul ţaţei Eleonora* (vezi Bibliografie, nr. 82), *Din săptămîna mare* (vezi Bibliografie, nr. 128), *Iaşii între două trenuri* (vezi Bibliografie, nr. 207), *Servitorii* (vezi Bibliografie, nr. 215), *Dintr-una într-alta* (vezi Bibliografie, nr. 269), *Nespălaţii* (vezi Bibliografie, nr. 275), *Amintiri*

* Vezi vol. II al ediţiei de faţă, planşa nr. 12.
** Vezi Bibliografie, nr. 59.
*** Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă pp. XIV şi XV.

(vezi Bibliografie, nr. 295), *Iarna* (vezi Bibliografie, nr. 312), *Ieri și azi* (vezi Bibliografie, nr. 313), *Moș Ajun* (vezi Bibliografie, nr. 349), *Cîinii* (vezi Bibliografie, nr. 374), *Bătrînii* (vezi Bibliografie, nr. 401), *Herșcu Parizer* (vezi Bibliografie, nr. 423), *Ouă roșii* (vezi Bibliografie, nr. 430), *Amintiri* (vezi Bibliografie, nr. 437), *Tous en rond* (vezi Bibliografie, nr. 473), *Amintiri* (vezi Bibliografie, nr. 478), *Joia Moșilor* (vezi Bibliografie, nr. 495 și 603), *Amintire* (vezi Bibliografie, nr. 511), *Bădia Ionică* (vezi Bibliografie, nr. 515), *Calicu* (vezi Bibliografie, nr. 537), *Cum am petrecut vacanța* (vezi Bibliografie, nr. 544), *Ieri și azi* (vezi Bibliografie, nr. 615), *Orașul natal* (vezi Bibliografie, nr. 621), *Schitul lui Tăriță* (vezi Bibliografie, nr. 651 și 693), *Vuluță* (vezi Bibliografie, nr. 838).

Nu este exclus ca în afara acestor amintiri să fi fost publicate și altele de același gen în paginile unor periodice încă neidentificate. Dintre lucrările menționate, numai șase au fost introduse în sumarul volumelor de schițe și nuvele *(Recunoștința, Echipă specială, Manșonul ței Eleonora, Din săptămîna mare, Amintiri, Calicu).*

Studierea comparată a paginilor consacrate amintirilor din copilărie, publicate în periodice și mult mai tîrziu în volum, este revelatoare nu numai pentru precizarea genezei cărții, ci și pentru îmbogățirea cunoștințelor biografice cu noi date. Cu ajutorul unora dintre ele se fixează cu mai multă exactitate unele împrejurări legate de anii copilăriei. Cităm din fragmentul *Amintiri* publicat în Adevărul literar și artistic*:

„Nu mai țin minte cum am plecat de la moșu Nicu. Mă văd din nou acasă singur, căci frații mei erau la școală, cutreierînd în lung și-n lat curtea de la noi din Sărărie, ce-mi părea nesfîrșită, tîrînd în urma mea o cutie de sardele, plină cu nisip, pe care o deșertam și o umpleam din nou, în locuri anumite, desculț, fără haină, așa cum obișnuiau căruțașii.

Tata murise de supărare, fără să-l cunosc. Pe mama, care divorțase, n-o văzusem niciodată, nici n-aveam voie să întreb de ea.

Într-o seară, după ce țața Eliza, sora tatei, care ne creștea, plecase cu fetele la plimbare, stăteam la poartă privind cu

---

* Adevărul literar și artistic, VIII (1927), nr. 341 (19 iunie).

dădaca la cîinii ce suflau cu limba scoasă pe un petec de umbră.

[...] Cînd se întoarse mai tîrziu la poartă, mă găsi vorbind cu o cocoană blondă, îmbrăcată în rochie albastră de mătasă, cu umbrelă și pene albe la pălărie, care mă sărutase după ce-mi dăduse un ban de argint. Frăsina * se repezi mînioasă, mă smuci din mîinile ei și m-aduse fără vorbă în casă. Era mama."

În *Bădia Ionică* (vezi Bibliografie, nr. 515) pregătirile atente ale mătușii Eliza pentru primirea unei rude avute sînt în totală opoziție cu lipsa de grijă față de nepotul crescut de pripas în casa ei : „Le-am lăsat să se înțeleagă și am ieșit în curte, mușcînd lacom dintr-o felie de pîine rămasă din ajun".

De remarcat că în alte variante ale *Amintirilor* seninătatea copilăriei este evocată în opoziție cu realitățile triste ale orînduirii burgheze din primele decenii ale secolului nostru. Așa, de pildă, în *Nespălații* (vezi Bibliografie, nr. 275), găsim printre fragmentele neintroduse în volum următoarele notații :

„Azi, cea mai mare parte din copii n-au nici Crăciun, nici Anul nou... Se trece vara întreagă, și copiii nu cunosc gustul fructelor. Azi, copiii... dar ce vorbesc eu, azi nu mai sînt copii. Mizeria i-a îmbătrînit înainte de vreme. La cinci ani trebuie să muncească ca să aibă ce mînca, părinții lor ce bea și Salvarea ce lucra."

Alteori evocarea unor amintiri din copilărie constituie doar un prilej de aprofundare a realităților imediate *(Iarna, Cîinii, Tous en rond, Cum am petrecut vacanța* etc.).

(Nu mai puțin adevărat este faptul că în evocarea anilor copilăriei tendința de idilizare a relațiilor sociale de la sfîrșitul secolului trecut străbate pe-alocuri creația lui Gh. Brăescu, fenomenul explicîndu-se prin limitele de clasă ale scriitorului. Amintindu-și de bunăstarea rudelor sale, în preajma cărora își petrece copilăria, ajunge uneori la false generalizări în ceea ce privește condițiile de viață din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea.)

---

* Dădaca, „vătăjița de la Dolhasca".

Apariția *Amintirilor* în Revista Fundațiilor (1936—1937) și apoi în volum (1937) a fost primită la început cu oarecare neîncredere. Această reacție era explicabilă întrucît, creația scriitorului, risipită cu prea multă ușurință în paginile unor ziare și reviste, se afla în declin. Pe de altă parte, încercările neizbutite din roman (în 1936 apăruse *Conașii)* înșelaseră așteptările unor critici. După relatările lui M. Sebastian (*„Amintirile" d-lui Gh. Brăescu*, Revista Fundațiilor, IV, nr. 4, aprilie 1937), Camil Petrescu este acela care a remarcat printre primii valoarea operei.

„Nu e ușor, desigur, să provoci o restabilire de valori atunci cînd o judecată este prea bine instalată în opinia generală. Noi înșine — cînd, într-una din consfătuirile noastre redacționale, d. Camil Petrescu ne-a vorbit pentru întîia oară despre interesul deosebit al *Amintirilor* ce erau încă în curs de publicare — am ezitat un moment să le citim mai îndeaproape. Surpriza lecturii a fost cu atît mai mare."

Cronica lui M. Sebastian, scrisă după apariția *Amintirilor* în Revista Fundațiilor, are meritul unei ample și documentate judecăți de valoare. Reținem aprecierile judicioase ale criticului, cu atît mai mult cu cît, cu ani în urmă, același M. Sebastian publicase articolul *Chestiunea Caragiale-Brăescu* (vezi Bibliografie, nr. 914), în care concluziile polemicii sale cu E. Lovinescu se răsfrîngeau nemeritat asupra lui Gh. Brăescu.

Considerîndu-le „remarcabile", M. Sebastian nu ezită să sublinieze locul „eminent" al *Amintirilor* în istoria noastră literară, caracterizîndu-le drept o operă de „poezie delicată, de ironie melancolică [...] tulburătoare prin materialul ei omenesc, și prin sentimentul grav ce o străbate de la prima la ultima pagină, în ciuda momentelor ei de comedie, pierdute în tristețea nuanțată a întregii opere".

Cităm, în continuare, unele dintre aprecierile critice ale lui M. Sebastian.

„Sînt în aceste amintiri unele pagini, unele accente care ne-ar lăsa să așteptăm o evocare sadovenistă a trecutului. Există o poezie a regretelor, și ea este aproape inevitabilă în scrierea unor amintiri.

Totuși, nu acesta este accentul dominant al paginilor d-lui Brăescu. Este desigur o ușoară ceață melancolică, ce acoperă

uneori faptele retrăite, este un suflu de nostalgie ce trece prin aducerea lor aminte, dar, sub cenuşa regretelor, viziunea vieţii nu este mai puţin pătrunzătoare, incisivă şi pregnantă. D. Brăescu nu se lasă sedus de mirajul trecutului : o privire lucidă, scrutătoare, nu lipsită de îngăduinţă ironică, dar nici amăgită de prestigiul *lucrurilor ce au fost,* cuprinde tabloul unei îndepărtate copilării, din care oamenii şi întîmplările se desprind cu o preciziune de contur şi cu o acuitate psihologică deseori necruţătoare.

[...] Ceea ce în primul rînd realizează scriitorul este un mediu de familie, cu decorul, cu moravurile, cu psihologia, cu legile lui, un mediu pitoresc, învechit, demodat, dar în care oamenii trăiesc nu prin evocare lirică, ci prin proprie existenţă, direct şi convingător creată.

O lume de mame, taţi, mătuşi şi unchi este văzută prin luciditatea nemiloasă a unui copil care ştie să privească. Memoria d-lui Brăescu reţine mici fapte, mici trăsături care, la prima vedere, par numai pitoreşti sau numai glumeţe, dar care ascund drame, uneori teribile, judecăţi, uneori necruţătoare.

[...] Sînt în aceste amintiri unele accente de duioşie, de părere de rău, de emoţie. Mi se pare că nici unul nu este adresat familiei. Vecinilor, da, copiilor din mahala, da, micilor furnizori terorizaţi de *ţaţa Eliza,* da, dar niciodată familiei.

[...] Sînt în *Amintirile* d-lui Brăescu momente care îmi amintesc de Jules Renard, prin zîmbetul amar aruncat asupra sentimentalismelor familiale, prin oboseala sceptică a copilului faţă de *oamenii mari.* Este la Renard o anumită ferocitate psihologică, o anumită îndîrjire în a surprinde şi a fixa grimasele — paterne — ceea ce în paginile autorului romîn nu se află, şi în orice caz nu cu această implacabilă oroare.

Dar în delicateţea notaţiilor sale, în pudoarea cu care refuză să insiste, în lipsa totală de efuziuni — fie ele de dragoste sau de repulsie — povestitorul nostru nu cuprinde mai puţin o dureroasă conştiinţă de copil care a înţeles totul şi nu va uita nimic.

Numai cîteva rînduri sînt dedicate părinţilor, dar nu e greu de citit între ele o dramă.

[...] Calităţile *Amintirilor* d-lui Brăescu sînt numeroase şi diverse — calităţi de coloare, de plasticitate, de siguranţă expresivă, de pitoresc, dar ceea ce cred că e înainte de orice remarcabil în această operă, ceea ce face valoarea ei profundă, este sufletul de copil pe care îl realizează, suflet sensibil la ridicolul şi tristeţea vieţii, învăţat de mic să privească lumea ca pe un spectacol, la care asistă ca un judecător sceptic, lipsit de iluzii, reprimîndu-şi elanurile interioare şi păstrîndu-le în intimitatea lui, în care nici unul din *oamenii mari*, nici cu gîndul, nu va pătrunde.

Sînt multe comedii sau tragedii pe care copilul acesta le-a înţeles cu o precoce sensibilitate morală. A participat la ele cu acea seriozitate ingenuă a copilăriei, sub care nu ne dăm niciodată seama cîtă neiertătoare luciditate se află. Le-a primit fără să clipească, fără să dezaprobe, iar astăzi, după şaizeci de ani, le redă vieţii cu un fel de indiferenţă mai severă decît orice indignare.

[...] Nu e desigur just să insistăm exclusiv asupra elementelor grave ale *Amintirilor*. Dacă o facem, este pentru a-l obliga pe cititor să privească mai cu atenţie arta de *umorist* a d-lui Brăescu şi să convie că acest cuvînt este cu totul insuficient spre a da măsura unui astfel de scriitor.

[...] Găsim şi în corpul *Amintirilor* numeroase momente comice, de o reală savoare anecdotică. Găsim şi aici acel dialog scurt, nervos, dramatic, ce pune în valoare o replică fericită, un gest sau o tăcere expresivă. Sînt pagini care ar putea fi cu uşurinţă desprinse şi prezentate drept schiţe de sine stătătoare, aşa cum de altfel cu cîteva din ele autorul a şi făcut. Cu o pereche de foarfeci, nimic n-ar fi mai uşor decît să transformi aceste *Amintiri* într-o culegere de schiţe.

[...] Dar niciodată o schiţă de Brăescu — oricît de strălucită — n-a avut semnificaţia pe care o capătă astăzi în corpul acestor *Amintiri*. Nu e greu de spus pentru care motiv. Simţi de astă dată că nu anecdota primează, că nu faptul în sine, nu *poanta* comandă scrierea operei, ci un lucru turburător, mai adînc, mai grav şi mai complex. Toate aceste scurte

schițe devin acum incidentele unei vieți : ele sînt străbătute de un suflet unitar, care, cu fiece nou incident, capătă o nouă nuanță și în fiecare *anecdotă* o nouă dimensiune psihologică."

În a sa *Istorie a literaturii romîne...*, G. Călinescu relevă stilul „plin de viteză, spumos franțuzesc" al *Amintirilor*. Apreciind valoarea artistică a cărții, criticul subliniază sintetic limitele ei : „Lipsește adîncimea unui sens propriu sau, în sfîrșit, coloarea extraordinară care să ilustreze o epocă. Azi, «amintirile» chiar scrise cu un condei superior, ca acestea, se pot ridica cu greu, fără o mare vocație literară, la interesul acelora ale lui Ghica, bunăoară, bogate ca un muzeu" (p. 700).
— Vezi și Studiul introductiv al ediției de față, pp. VIII—XIII, XVIII, XXIX, LXVI.

1. *pestilențial :* dezgustător, infect.

2. *Manneken Pis :* statuie-fîntînă într-o piață din Bruxelles, reprezentînd un băiețel care urinează.

În legătură cu geneza statuii se menționează o împrejurare reală : pierzîndu-și copilul un tată și-a regăsit odrasla — după căutări disperate — făcîndu-și dezinvolt „micile nevoi". În amintirea bucuriei ocazionate de această regăsire, părintele a comandat construirea respectivului monument, chiar pe acel loc.

3. *Cafe ai pus ? :* adăugat după textul publicat în Revista Fundațiilor.

4. *ostrețe :* șipci din care se fac garduri sau diferite îngrădituri.

5. *zăplaz :* gard (de scînduri, de uluci).

6. *păpușoi în țintă :* porumb aproape copt.

7. *prostire* (reg.) : cearceaf.

8. *bagdadie* (reg.) : tavan.

9. *dînd :* corectat după textul publicat în Revista Fundațiilor ; în ediția de bază : *cînd*.

10. *balie* (reg.) : vas mare, circular, făcut din doage.

11. *opărească :* corectat după textul publicat în Revista Fundațiilor ; în ediția de bază : *oprească* (sic !).

12. *fionc* (fiong) (înv.) : fundă făcută din panglici cu ciucuri.

13. *Coco :* Alexandru Brăescu, fratele cel mare al scriitorului (1862—?). Traiectoria vieții lui anticipează, dintr-un anu-

mit punct de vedere, drumul parcurs de Gh. Brăescu după majorat. Abandonîndu-şi şcoala, se angajează voluntar în armată (1883), ajungînd ofiţer în 1886. O vreme — după înaintarea lui Gh. Brăescu la gradul de sublocotenent — cei doi fraţi se reîntîlnesc şi funcţionează împreună în garnizoana din Calafat (Al. Brăescu avînd gradul de căpitan).

14. Surorile scriitorului: Olimpia Porfiriu, Felicia Negel, Eugenia (Zuzuca) Buzdugan şi Elena Tăutu.

15. *chitărie* (pitărie) (reg.) : brutărie.

16. Vezi planşa nr. 1.

17. *Eliza* [Tomşa].

18. *drot* (reg.) : fier de frizat.

19. *spelcă* (reg.) : ac de păr.

20. Fragmentul referitor la soldaţii ruşi — aliaţi în războiul de independenţă de la 1877 — este dezvoltat în spaţiul unei schiţe de sine stătătoare: *Amintire*, publicată în Universul literar, XLIV (1928), nr. 11 (11 martie).

21. *mundir* (mondir) (înv.) : tunică militară.

22. *crivăţăl* (reg.) : pătuţ.

23. *mindir :* saltea umplută cu paie.

24. *macat :* cuvertură de lînă, de bumbac (cu desene).

25. *cit* (înv. şi pop.) : material ieftin de bumbac, înflorat şi apretat.

26. *polcă* (reg.) : haină femeiască de stofă (obişnuită la ţară), croită pe talie şi care acoperă partea de sus a corpului.

27. *gavanoase cu povidlă* (reg.) : borcane cu marmeladă.

28. *chitonag :* pistil obţinut din pastă de gutui.

29. *dracilă :* arbust spinos, cu flori galbene şi cu fructe (boabe) roşii.

30. *hrib :* varietate de bureţi.

31. *chiup* (reg.) : vas mare de forma unei amfore.

32. *hanţiţă* (reg.) : muieroaie, matahală.

33. *molomană* (reg.) : moliie, leneşă, bleagă.

34. *Les... Elle non pas dans la foré* (fr. incor. — *Laisse... Elle non pas dans la forêt*) : Lasă... Ea nu în pădure.

35. *canaf :* ciucure.

36. *cernite :* în textul publicat în Revista Fundaţiilor: *ceruite*.

37. *a meni :* a descînta.

38. *căţuie :* lopăţică pentru jăratic.

39. Descărca lemnele *năruindu-le* fără habar de zgomot... ; în ediţia de bază : *...mărindu-le...*

40. *Ea l-o luat şi pace :* replică de sine stătătoare, greşit transcrisă în ediţia de bază. Corectat după textul publicat în Revista Fundaţiilor.

41. *cu durligele goale* (reg.) : cu picioarele goale.

42. *prostime* (arh.) : masa populaţiei de bază a ţării, în special ţărănimea ; mulţime, norod, sărăcime, gloată.

43. *bariş :* broboadă de lînă foarte subţire şi uşoară.

44. *carboavă :* veche monedă rusească, egală în valoare cu o rublă (odinioară cu circulaţie în Ţările Romîneşti).

45. *fandişan :* deformarea cuvintelor fr. *femme de chambre* (fată în casă).

46. *crohmolită* (în ediţia de bază : *crocmolită*) (reg.) : scrobită, rigidă, ţeapănă.

47. *„Plînge şi suspină tînăra domniţă, / Dulce şi suavă, ca o garofiţă"* (D. Bolintineanu : *Muma lui Ştefan cel Mare.*)

48. *bortă* (reg.) : gaură.

49. *şip* (reg.) : sticlă pentru păstrat lichide.

50. *brunel :* stofă de lînă de culoare închisă, din care odinioară se confecţiona încălţăminte.

51. *colţun* (reg.) : ciorap.

52. *inc* (reg.) : poftă de joc, de hîrjoană, de zburdălnicii.

53. *vagmistru :* grad în vechea armată, corespunzător sergentului-major de cavalerie sau de artilerie.

54. *„Tu n'es pas beau, tu n'es pas riche, / Tu manques par dessus le marché d'esprit..."* (fr.) : Nu eşti frumos, nu eşti bogat / Şi pe deasupra eşti şi prost.

55. *Dormez, dormez, ma belle...* (fr.) : Dormi, dormi, frumoasa mea...

56. *perje* (reg.) : prune.

57. *feredeie* (reg.) : băi.

58. *bujeniţă* (reg.) : pastramă (de vînat).

59. *galantină :* rasol de pasăre în gelatină.

60. *buhur* (turcism) : stofă de mătase cu bumbac de toate culorile.

61. o *masă :* adăugat după textul publicat în Revista Fundaţiilor.

62. *cu flori de romaniţă :* idem, nota 61.

63. *vermină* (franţuzism) : insecte parazite.

64. *oțărîndu-se :* corectat după textul publicat în R e v i s t a F u n d a ț i i l o r. În ediția de bază : *...arătîndu-se...*

65. *pestelcă* (reg.) : șorț.

66. *...priveam culcat în iarbă, cu fața la norii ce fugăreau...* : corectat după textul publicat în R e v i s t a F u n d a ț i i l o r. În ediția de bază : *...priveam culcat cu fața în iarbă la norii ce se fugăreau...* (sic !).

67. *hasana* (de la turc. *hassá*) : varietate de pînză albă.

68. *Boccaccio :* operetă a compozitorului austriac Franz Suppé (1815—1895).

69. Stau *colea, lîngă biserică...* Avem *un cîine mare... :* corectat după textul publicat în R e v i s t a F u n d a ț i i l o r. În ediția de bază : *Stam... Aveam...*

70. *colonie :* corectat după textul publicat în R e v i s t a F u n d a ț i i l o r. În ediția de bază : *colivie.*

71. *medean* (reg.) : loc deschis, neacoperit cu clădiri ; maidan ; prin extensiune, piață.

72. Figurează în matricolele școlii din 1880 pînă în anul școlar 1885—1886 (după N. Sorin, prefața la volumul Gh. Brăescu — *Secretul,* publicat de Editura Tineretului în 1962).

73. *refector :* sală unde se ia masa în comun.

74. *parapon* (înv.) : supărare, necaz, ciudă.

75. *gloabă* (înv.) : bir.

76. *Lesebuch, erster Teil* (germ.) : *Carte de citire, Partea întîia.*

77. *ja, ja* (germ.) : da, da.

78. *martirul :* în ediția de bază : *martorul* (sic !).

79. *ușori :* părțile laterale ale tocului ușii sau ferestrei.

80. *Vive les vacances, / Adieu les pénitences, / Les livres au feu, / Les professeurs au milieu !* (fr.) : Trăiască vacanța, / Adio pedepsele, / Cărțile pe foc, / Profesorii la mijloc !

81. *Point de mérite décerné à l'élève Georges Braésco pour application à la langue allemande* (fr.) : Notă de merit, acordată elevului George Brăescu pentru silință la limba germană.

82. *preferanț (preferans)* (înv.) : numele unui joc de cărți.

83. *chilug (pilug)* (reg.) : pisălog.

84. *chimbrică (chembrică)* (reg.) : țesătură de bumbac vopsită și lustruită.

85. *„Cei ce rabdă jugul ș-a trăi mai vor, / Merită să-l poarte spre rușinea lor !"* (D. Bolintineanu : *Cea de pe urmă noapte a lui Mihai cel Mare.)*

86. *Grégoire, écoute le conseil de ton père...* (fr.) : Grigore, ascultă sfatul tatălui tău...

87. *Non, papa, je ne peux pas trahir mes camarades...* (fr.) : Nu, tată, nu pot să-mi trădez colegii...

88. *Zoriți să ne punem la adăpost, căutam drumuri lăturalnice, ne strecuram prin văgăuni, mergînd* pe după dealuri, *printre vii...* Corectat după textul publicat în Revista Fundațiilor. În ediția de bază : *...pe două dealuri...*

89. *chinghir (cinghir)* (reg.) : vas din care iese rachiul și trece în serpentină, în timpul preparării lui.

90. *epistat* (înv.) : cel mai mic grad de ofițer de poliție.

91. *egretă :* mănunchi de pene de egretă (specie de pasăre migratoare de baltă) sau de fire albe folosite în trecut la chipie militare, turbane etc.

92. Un fragment asemănător din punct de vedere tematic îl găsim și în cartea lui Brăescu, *Educația socială a națiunii armate — Viitorul ofițer în școală, în armată și în societate,* [1914], pp. 46—47. Cursivitatea stilului contrastează cu didacticismul celorlalte pagini ale volumului amintit, reliefînd resursele scriitorului.

93. *Ludovic* [Cazaban].

94. *Theodor* [Cazaban].

95. *chiulhan (chiolhan) :* petrecere.

96. *Dieu, qu'il est drôle !* (fr.) : Doamne, nostim mai e !

97. *face-à-main* (fr.) : ochelari cu mîner.

98. *„Wiener Stadt, /Wohl und Pracht..."* (germ.) : Oraș vienez, /Bun și încîntător...

99. Vezi planșa nr. 2.

100. *Bois de Boulogne :* parc renumit din Paris.

101. *Bayard :* căpitan francez de la începutul secolului al XVI-lea, rămas celebru pentru vitejia sa.

102. Vezi planșa nr. 2.

103. *Voici le grand roumain* (fr.) : Iată marele romîn.

104. *Décerné à l'élève Georges Braésco* (fr.) : Acordat elevului George Brăescu.

105. *Va-t-en... Je ne veux plus de toi... Tu as perdu ta couronne* (fr.) : Du-te... Să nu te mai văd... Ți-ai pierdut „fecioria".

106. *le père Wohlgemuth* (fr.) : „tata" Wohlgemuth.

107. *pince-nez* (fr.) : ochelari fără brațe, prinși de nas printr-un mic resort.

108. *Grand nigaud... Est-ce qu'on se laisse prendre?* (fr.) : Mare nătărău... Te laşi prins ?

109. *Attention, eh, là-bas!* (fr.) : Atenţie, voi de colo !

110. *Ah, bien... c'est encore vous, n... d... D...* (fr.) : Ah, iarăşi dumneata, fir-ar să fie...

111. *Dis donc... passe-moi un louis...* (fr.) : Ascultă... pasează-mi un pol...

112. *Ja, mein Herr, so ist es* (germ.) : Da, domnule, aşa este.

113. *Das, ja* (germ.) : Aceasta, da.

114. *Sie sind Rumäner?* (germ.) : Sînteţi romîn ?

115. *Vergiss mein nicht* (germ.) : Nu mă uita.

116. *Andenken* (germ.) : Amintire.

117. *a bate ciamburul* (reg.) : a umbla lela, degeaba, fără rost, fără treabă, fără ţintă, a şedea degeaba, a nu face nimic, a-şi pierde vremea în plimbări, a nu se mai astîmpăra.

118. *Il pleure, le pauvre garçon... Quand un enfant pleure...* (fr.) : Plînge, bietul băiat... Cînd un copil plînge...

119. *goblezan (coblizan)* (reg.) : lungău, băiat mare, ieşit din rîndul copiilor, măgădău, flăcău crescut înainte de vreme, vlăjgan, găligan.

120. *Georges, gravement malade* (fr.) : George, grav bolnav.

121. *Qu'a-t-il Georges, maladie améliorée? Répondez* (fr.) : Ce are George, boala ameliorată ? Răspundeţi.

122. *Pneumonie aiguë, médecin ne répond pas, arrivez* (fr.) : Pneumonie acută, medicii nu-şi iau răspunderea, veniţi.

123. *Pour tirer une carotte,*
L'autre jour j'écris chez nous,
Que j'avais dans une ribotte
Cassé mon coupe-choux.
„Veuillez bien, chère père,
Lui dis-je en deux temps,
De vite m'envoyer
Une pièce de vingt francs" (fr.) :

Ca să scot o sumă grasă,
Am scris repede acasă,
Că mîncînd şi bînd grozav,
Am căzut apoi bolnav.
„Tată dragă, scump părinte,
L-am luat eu cu dulci cuvinte,

Să-mi trimiţi numaidecît
Douăzeci de franci, atît."

(Tălmăcire liberă de T. Măinescu)

124. *Assez ! Ôte-toi de là...* (fr.) : Destul ! Cară-te de-acolo...

125. *Voilà... Qu'est-ce que tu veux, il n'y a rien à faire, mon vieux... Essaye autre chose...* (fr.) : Asta-i... Ce mai vrei, dragul meu, nu e nimic de făcut... Încearcă altceva...

126. *a face zîmbre :* a dori ceva foarte mult, a rîvni.

127. *Vous êtes digne de coiffer un prussien !...* (fr.) : Eşti bun de prusac !...

128. *A la porte !* (fr.) : Afară.

129. *Mais, permettez-moi...* (fr.) : Dar, daţi-mi voie...

130. *Conspuez-le !* (fr.) : Huiduiţi-l !

131. *Un triple ban pour le grand roumain !* (fr.) : De trei ori ura pentru marele romîn !

132. *C'est bien ça, jeune homme... Ne vous inquiétez pas, c'est ma tournée* (fr.) : Asta-i, tinere... Nu vă neliniştiţi, e rîndul meu.

133. *Bon pour la Légion* (fr.) : Bun pentru Legiune [Legiunea Străină].

134. *aba :* ţesătură groasă de lînă (albă).

135. *étudiant* (fr.) : student.

136. Concluzie valabilă pentru viaţa socială a orînduirilor bazate pe exploatare.

137. *la patience* (fr.) : răbdarea.

138. *ceauş* (înv.) : căpetenie, şef, comandant (în orînduirea feudală).

139. *„à charge de revanche"* (fr.) : cu condiţia de a se revanşa.

140. *ghiftuiţi :* corectat după textul publicat în Revista Fundaţiilor. În ediţia de bază : *...îngîmfaţi.*

141. *a părădui* (reg.) : a (se) irosi, a (se) pierde (despre averi, bunuri).

142. *Braésco, on t'appelle chez l'adjutant* (fr.) : Brăescu, eşti chemat la adjutant.

143. *Eh bien, vous êtes libre... Bonne chance* (fr.) : Ei bine, sînteţi liber. Noroc.

144. *Sacré veinard... Ah, le cochon... Il faut boire ça* (fr.) : Mare băftos... Porcul... Trebuie băut.

145. *Tiens, te voilà, Braésco ! Qu'est-ce que tu f... donc ?* (fr.) : Iată-te, Brăescule ! Ce dracu faci ?

146. *Voulez-vous zouer écarté?* (fr. incor. — *Voulez-vous jouer écarté?)*: Vreţi să jucaţi *écarté?* (*écarté*: joc de cărţi).

147. *non, merci* (fr.) : nu, mulţumesc.

148. Pentru a înlesni şi altor cercetători cunoaşterea vieţii scriitorului — prin consultarea materialului arhivistic — comunicăm în plus cîteva date biografice referitoare la cariera sa militară.

Indicarea localităţilor unde s-a desfăşurat activitatea ofiţerului Brăescu contribuie la identificarea surselor de inspiraţie. În majoritatea cazurilor, împrejurările legate de aceste etape ale vieţii sale îşi găsesc corespondenţă în operă: 18 mai 1893: soldat voluntar în Regimentul 7 Rahova; 18 noiembrie 1893: caporal; 18 mai 1893: sergent; 1 august 1894: sergent-major; 10 noiembrie 1894: adjutant; 18 mai 1896: reangajat pe 5 ani cu gradul de plutonier; 1 noiembrie 1897 — 1 iulie 1899: elev al Şcolii de ofiţeri în garnizoana Bucureşti; 1 iulie 1899: sublocotenent în garnizoana Calafat; februarie 1902: în garnizoana Bîrlad, unde stă un an; 1903: revine la Calafat; 1905: înaintat la gradul de locotenent; 25 zile lucrează în garnizoana Fălticeni, după care revine la Calafat; 1 iulie 1910: avansat căpitan; 1910: mutat pentru o vreme la Batalionul 5 vînători; 1911: un timp se află la Regimentul 3 Olt; 1 aprilie 1912: numit la Şcoala de infanterie ca inspector de studii; 1 aprilie 1914: în evidenţele Regimentului 21 infanterie din Bucureşti; 1915: căpitan la Şcoala de infanterie; 1 octombrie 1915—1916: căpitan şi maior (1 noiembrie 1915) în Regimentul 30 Muscel.

149. Vezi planşa de la p. 4.

150. *pauvre garçon* (fr.) : bietul băiat.

151. M. Tăutu (vezi planşa nr. 4).

152. *Blagoveştenie* (termen bisericesc) : Bunavestire.

153. *zaplan*: vlăjgan.

154. *inexpugnabile*: corectat după textul publicat în Revista Fundaţiilor. În ediţia de bază: *inexplicabile* (sic!).

155. *mălăieş* (reg.) : prostălău.

156. *Anch' io son' italiano* (ital.) : Şi eu sînt italian. Adaptare a faimosului *Anch' io son' pittore* — exclamaţia lui Correggio (1494—1534) în faţa tabloului lui Rafael (1483—1520), *Sfînta Cecilia*.

157. *muscal* (reg.) : birjar.

158. *iaşmac* (turcism, înv.) : văl cu care turcoaicele îşi acopereau faţa.

159. Din cercetarea materialului arhivistic, ofiţerul superior, amintit de Gh. Brăescu, este colonelul Constantin Sorescu, comandantul Regimentului 31 Calafat, în perioada la care se referă scriitorul. El este fără îndoială unul din prototipurile personajelor satirizate de autor. De remarcat că înaintea publicării volumului de amintiri, episodul inspecţiei generalului la regimentul în care a fost repartizat noul sublocotenent fusese tipărit ca o schiţă de sine stătătoare *(Echipa specială).*

Relaţiile ofiţerului Brăescu cu comandantul său n-au fost de loc fericite. Citim în memoriul de ofiţer al scriitorului :

„La 13 decembrie 1899, pedepsit de colonelul Sorescu, comandantul regimentului, cu 6 zile de arest, pentru că în răspunsul ce a făcut regimentului relativ la reţinerea de 8 lei pentru cărţi privitoare la instrucţia sa, a avut un stil necorect şi puţin cuviincios."

În acelaşi loc se menţionează, în septembrie 1900, că ofiţerul „are răul de a fi influenţat de relele exemple... care îl pot opri de la avansare".

Corespondenţa dintre realităţile vieţii şi lumea schiţelor satirice este vizibil marcată de *calitatea* însemnărilor din memoriul de ofiţer. Menţionăm un fragment din caracterizarea colonelului Gheorghiu — comandantul brigăzii a II-a infanterie — la 16 octombrie 1900 :

„[...] *Are cunoştinţele generale gradului său, dar unele din ele trebuie a le mai ceti, iară reglementele le scrie bine."*

NEPUBLICATE ÎN VOLUM

Cuprinde o selecţie de 53 de nuvele, schiţe, momente publicate în paginile periodicelor Sburătorul, Cugetul romînesc, Flacăra, Adevărul literar şi artistic, Dimineaţa, Rampa, Universul literar, Realitatea ilustrată şi Viaţa literară, între anii 1920—1935.

P. 165 SFÎRŞIT DE MANEVRĂ

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în S b u r ă t o r u l, II (1920), nr. 5 (12 iunie).

— Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. XXXIX.

P. 169 O EXCURSIUNE DE PLĂCERE

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în C u g e t u l r o m î n e s c, II (1923), nr. 4—5 (aprilie-mai).

— Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, pp. XXXVI, XXXVIII, XLIX.

1. *cîntată :* în textul de bază : *căutată* (sic !).
2. *Merişor :* vezi Notele ediţiei de faţă, vol. I, p. 431, nota 18.
3. *chirie* (de la grec. *kir*) : domnule.

P. 182 COLONELUL BERONEANU

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în F l a c ă r a, VIII (1923), nr. 12 (18 mai).

— Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. XLI.

P. 186 ÎN TREN

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, VI (1923), nr. 136 (24 iunie).

P. 189 LOCOTENENTUL FLORIAN

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 151 (28 octombrie).

Numele personajelor din schiţă sînt autentice, identificate în garnizoana Calafat.

O lucrare asemănătoare din punct de vedere tematic este *Locotenentul Starcovici*, publică în Adevărul literar și artistic, IV (1923), nr. 157 (9 decembrie 1923).

Ambele schițe contrastează cu restul creației, fiind singurele care reflectă momente de eroism din primul război mondial, cu personaje din mediul ofițeresc.

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. XLV, XLVIII.

1. *Ja, jawohl* (germ.) : Da, da, bine.

P. 193 T.T.R.

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXI (1924), nr. 6.340 (7 iulie).

1. *Errare humanum est* (lat.) : A greși este omenește.

P. 196 „DACĂ NU-I, ȘI NU-I, ȘI NU-I..."

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Rampa, VII (1924), nr. 2.017 (19 iulie).

1. *simili-argint :* imitație de argint.

P. 200 GHINION

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Rampa, VIII (1924), nr. 2.083 (5 octombrie), la rubrica „Filmul meu".

Tema tripourilor și a jocurilor de cărți revine cu o anumită constanță în scrisul lui Gh. Brăescu, care, după informațiile noastre, nu era cu totul străin de această patimă.

În publicistică scriitorul își valorifică experiența de viață luînd o atitudine critică față de această plagă morală. Spre deosebire de unele schițe în care aspectul de haz gratuit poate sugera impresia unei judecăți indulgente, în articole blamul autorului este direct, fără echivoc (vezi *De-a lungul tripourilor*, în Bibliografie, nr. 513, 514).

P. 202 OMOR PRIN IMPRUDENȚĂ

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Rampa, VIII (1924), nr. 2.090 (13 octombrie), la rubrica „Filmul meu".

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LXII.

1. *nuvelă* (de la fr. *nouvelle*) : veste, noutate.

2. *echestră* (de la fr. *équestre*) : călare (despre opere plastice care reprezintă o persoană călare).

P. 204 ROATA

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Rampa, VIII (1924), nr. 2.116 (13 noiembrie), la rubrica „Filmul meu".

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LXII.

P. 206 PANTĂ SAU CONTRAPANTĂ

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Rampa, VIII (1924), nr. 2.226 (24 noiembrie).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. XXXVII.

P. 209 „TREI DOAMNE ȘI TOȚI TREI"

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Rampa, VIII (1925), nr. 2.349 (27 august).

Persiflarea „negustorilor de glorie" revine cu insistență în publicistica scriitorului. Brăescu satirizează cu acuitate acordarea nemeritată a decorațiilor, ajunse mijloc de căpătuială (împroprietăriri, pensii, felurite avantaje materiale etc.). Articolul *Les chevaliers* (vezi Bibliografie, nr. 439) este edificator în această privință. Imaginea preotului decorat revine și în acest foileton, provocînd autorului o justificată reacție de stupoare :

„Am văzut în tramvai un popă gradat, galonat, ciuruit de decorații, ca un drapel de gloanțe. N-am închis ochii toată noaptea. Mă suceam în pat ca pe grătar. «Ce-o fi făcut popa ?» m-am întrebat zadarnic pînă s-a crăpat de ziuă..."

De altfel, „slujitorii Domnului" sînt satirizați în numeroase alte articole (vezi Bibliografie, nr. 226, 297, 365, 585, 587, 590, 661, 766, 819 etc.).

P. 211 RECUNOȘTINȚA

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în R a m p a, VIII (1925), nr. 2.373 (24 septembrie).

P. 213 SIC TRANSIT

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în D i m i n e a ț a, XXII (1926), nr. 7.063 (28 iulie).

1. *Sic transit [gloria mundi]* (lat.) : Astfel trece [gloria lumii].

2. *breloc :* mică podoabă care se atîrnă la gît, la ceasornic sau la brățară, reprezentînd un animal sau obiect în miniatură.

P. 217 ÎNAINTE DE CULCARE

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în D i m i n e a ț a, XXIII (1927), nr. 7.163 [7.216] (2 ianuarie).

P. 219 MASĂ COMUNĂ

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în D i m i n e a ț a, XXIII (1927), nr. 7.345 (16 mai).

P. 222 PESTE 10 ANI

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.372 (13 iunie).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LXII.

1. *nos* (transcrierea fonetică a fr. *noce*) : nuntă.

2. *Pola Negri :* pseudonimul actriței poloneze de film Apollonia Șalupltz, celebră în primele decenii ale secolului nostru.

P. 225 AMBIȚIE

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Adevărul literar și artistic, VIII (1927), nr. 348 (7 august), cu titlul *Bune și rele.* În manuscris schița este intitulată *Ambiție.*

După toate probabilitățile, tipărirea lucrării a suportat intervențiile cenzurii. În manuscris, aluziile la rangul ierarhicesc indică : *patriarh ;* în revistă apare corectat : *mitropolit.*

P. 227 [IEȘIND DIN PORT]

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.807 [7.507] (26 octombrie), la rubrica „Bune și rele".

1. *Împăratul Traian :* numele unui vas poștal maritim romînesc.

P. 229 AVANSATUL

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.547 (5 decembrie).

1. *bersaglier :* infanterist în armata italiană.

P. 234 SINUCIGAŞA

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Universul literar, XLIV (1928), nr. 6 (5 februarie).

Schiţa a apărut cu următoarea prezentare din partea redacţiei :

„Cînd alţii încep să publice de îndată ce au terminat întîia parte a abecedarului, Gh. Brăescu a dat la iveală primele nuvele şi schiţe după ce a trecut de 40 de ani. Dar a fost de ajuns să publice cîteva din aceste nuvele şi schiţe, pentru ca să fie socotit printre fruntaşii prozei noastre. Umorul lui Brăescu, precis, tăios, ajunge de atîtea ori mari înălţimi de artă. Amintiţi-vă de acea capodoperă *Sufletarul.*"

— Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, pp. LX—LXI.

P. 239 GÎND LA GÎND

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Dimineaţa, XXIV (1928), nr. 7.677 (23 aprilie).

— Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. LXII.

1. *conabie* (de la turc. *kunebi*) : vişinie.

2. *a sta într-un peş :* a sta pe o coastă, într-o latură.

3. *besactea :* cutioară (de lemn) ornamentată, în care se păstrau bijuterii, obiecte de cusut, tutun etc.

P. 244 MICUL RĂZBOI

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Dimineaţa, XXIV (1928), nr. 7.747 (6 iulie).

P. 247 CÎND VREA FATA

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Realitatea ilustrată, II (1928), nr. 32 (25 august).

P. 250 ÎNZESTRAREA

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Realitatea ilustrată, II (1928), nr. 39 (13 octombrie). — Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, pp. LVI, LXIV.

1. *lăicer* (reg.) : covor ţărănesc de lînă care se aşterne pe jos sau cu care se împodobesc la sat laviţele şi pereţii.

P. 254 SOCOTEALA

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Realitatea ilustrată, II (1928), nr. 41 (27 octombrie). — Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. LII.

1. Textul ultimelor două replici a fost cules greşit în revistă :

— *Aşa-i, săru' mîna.*

— *Amu, dac-am venit, socoteşte-mă şi pe ziua, fac douăzeci de lei ; şase zile de praşilă fac doisprezece lei ; opt zile de coasă fac şaisprezece lei...*

P. 258 PETRECERE ÎNTRE PRIETENI

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Dimineaţa, XXV (1929), nr. 7.928 (7 ianuarie).

P. 263 LA ORA RAPORTULUI

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Dimineaţa, XXV (1929), nr. 7.987 (8 martie).

P. 266 [SE SUNASE MOBILIZAREA]

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Dimineaţa, XXV (1929), nr. 8.013 (6 aprilie), la rubrica „Bune şi rele".

P. 269 CUNOŞTINŢĂ VECHE

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 23 (1 iunie). — Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. XXIX.

P. 274 ANCHETA

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Adevărul literar şi artistic, IX (1929), nr. 445 (16 iunie).

P. 277 FILOTIMIE

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Dimineaţa, XXV (1929), nr. 8.156 (2 septembrie).

1. *Laisse... qu'il coupe encore un* (fr.) : Lasă... să mai taie încă unul.

P. 280 FRIPTA

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Universul literar, XLV (1929), nr. 37 (8 septembrie). — Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, pp. XLVII—XLVIII.

P. 284 CÎND PLEC MARŢI LA DRUM

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Dimineaţa, XXVI (1929), nr. 8.262 (16 decembrie).

O variantă a schiţei a fost publicată anterior în Realitatea ilustrată, II (1928), nr. 45 (24 noiembrie), anecdotica fiind şi mai pronunţată, ceea ce dăunează valorii sale literare. Sfîrşitul acestei variante culminează cu fuga din farmacie a eroului principal — un funcţionar — în momentul în care se descoperă îmbrăcat într-o manta... militară.

— Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, pp. LX—LXII.

P. 288 DE LA MANEVRE

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.362 [8.363] (1 aprilie), cu mențiunea : *Schițe fugitive.*

1. *marmită* (franțuzism — *marmite) :* vas mare, de fier, în care se transportă mîncarea caldă.

P. 291 PE PATUL DE MOARTE

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Adevărul literar și artistic, IX (1930), nr. 504 (3 august).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. XXIX, LX—LXI, LXIV.

1. *tablanet* (după fr. *table nette)* : tabinet (joc de cărți).

P. 297 CONSULT

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.490 (11 august).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. XXIX, XXXVIII, XLI—XLIV.

1. *antr nu... A la franse* (fr. incor. — *entre nous, à la français)* : între noi, pă franțuzește.

P. 300 ROBII BANULUI

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.652 (25 ianuarie).

Sursa de inspirație a schiței este autentică. Recunoaștem în persoanele celor doi negustori figuri reale dintre locuitorii Calafatului de odinioară (frații Encioiu, negustori de opinci și cîrciumari).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. XXIX—LXII.

1. Text trunchiat de zețarul primei tipăriri. În ziar : *Nu vorbiră mai mult, zoriți amîndoi care încurcă rostul de toate zilele.*

P. 305 A JURAT

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.664 (6 februarie).

Ancheta întreprinsă în scopul depistării împrejurărilor și personajelor ilustrate în opera scriitorului ne duce la concluzia că, în cazul de față, ele sînt autentice. Astfel, în persoana lui „nenea Caton" și a fostei sale soții „Mierluța" identificăm pe „Anton Ioan" și „Cateluța", rude ale scriitorului.

P. 309 PROPUS LA AVANSARE

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.936 (9 noiembrie).

Soarta mizeră a soldaților, ajunși slugi pe lîngă casele ofițerilor, a inspirat și cu alte prilejuri condeiul satiric al lui Brăescu, majoritatea scrierilor cu această temă rămînînd în paginile unor ziare și reviste (vezi Bibliografie, nr. 480, 528, 769, 818).

P. 311 LA TEORIE

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXVIII (1932), nr. 9.044 (29 februarie).

P. 313 NEBUNUL

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXVIII (1932), nr. 9.139 (6 iunie), cu mențiunea : *Viața e un vis.*

1. *Les lui... Il e...* (fr. incor. — *Laisse lui... Il est...)* : Lasă pe el... El este...

P. 315 ȘEDINȚĂ DE EDUCAȚIE

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXVIII (1932), nr. 9.242 (19 septembrie).

Semnată cu pseudonimul *Ghiță Toboșarul.*

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. XLIX.

1. *mersi bienn* (fr. incor. — *merçi bien) :* mulțumesc.
2. *Vighet ?* (germ. incor. — *Wie geht's ?) :* Ce faci ?

P. 318 JURĂMÎNTUL

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXVIII (1932), nr. 9.242 (19 septembrie).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. XXIX, XXXII, XXXVII, LXVII.

P. 320 ȚĂRANII NOȘTRI

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXVIII (1932), nr. 9.244 (21 septembrie).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LV.

P. 322 IDILĂ

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXVIII (1932), nr. 9.270 (17 octombrie).

P. 324 DE CE ?

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Dimineața, XXVIII (1932), nr. 9.299 (14 noiembrie).

Semnată cu pseudonimul *Ghiță Toboșarul.*

1. *Jack Dempsey :* renumit pugilist american, fost campion mondial.

P. 327 AVEM SOLDAT

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Dimineaţa, XXVIII (1932), nr. 9.299 (14 noiembrie).

1. *Née* (fr.) : născută.

P. 329 SKODA LA ŢARĂ

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Realitatea ilustrată, VII (1933), nr. 328 (11 mai).

— Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, pp. LIII—LIV, LXV.

P. 331 ACU A SPUS DREPT

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Dimineaţa, XXIX (1933), nr. 9.606 (25 septembrie).

1. *Ex me libri :* deformarea expresiei latineşti *ex meis libris* — din cărţile mele.

P. 334 MARTIRII

Publicată o singură dată în timpul vieţii scriitorului, în Realitatea ilustrată, VIII (1934), nr. 413 (19 decembrie).

Schiţa de faţă prezintă interes din punct de vedere istoric-literar prin aceea că genericul ei — inspirat din anii copilăriei — face legătura cu lumea celor oropsiţi din cadrul vechii armate, subliniind constanţa sentimentelor de compasiune ale scriitorului faţă de cei mulţi şi obidiţi.

1. *Me les... Elle n'est pas dans la forêt* (fr. incor.) : *Mais laisse... Elle n'est pas dans la forêt) :* Dar lasă... Ea nu-i în pădure.

P. 338 PREGĂTIRI DE RĂZBOI

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Realitatea ilustrată, IX (1935), nr. 415 (2 ianuarie). Persiflarea pregătirilor de război, ca și a războiului însuși, se face simțită în mai multe foiletoane publicate cu precădere în perioada 1928—1935. Poziția pe care se situează scriitorul este cea a intelectualului lucid, avertizat, conștient de consecințele nefaste ale unui nou război mondial (vezi *Război sau pace,* Bibliografie, nr. 545).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LXXV.

P. 341 POLITICA

Publicată o singură dată în timpul vieții scriitorului, în Viața literară, IX (1935), nr. 167 (10—20 februarie).

ADDENDA

Cuprinde pagini din articolele apărute sub semnătura scriitorului sau sub pseudonimul *Ghiță Toboșarul,* apărute în Pregătirea, Rampa și Dimineața, între anii 1919—1931.

În legătură cu publicistica lui Gh. Brăescu, vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. LXXIV—LXXXIII.

P. 347 SPOVEDANIE

Publicat în Pregătirea, I (1919), nr. 4 (29 iunie).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. XXI—LXXVII.

P. 349 REALITATEA

Publicat în Dimineața, XXII (1926), nr. 7.028 (24 iunie).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LXXIX.

P. 352 [LA NOI...]

Publicat în D i m i n e a ț a, XXIII (1927), nr. 7.388 (27 iunie).
1. Aluzie la Burileanu, fost guvernator al Băncii Naționale.

P. 354 ORFANII

Publicat în R a m p a, VIII (1925), nr. 2.363 (12 septembrie).
1. *Căpitanul Talpă :* personaj real, întîlnit de noi în evidența Regimentului 31 Calafat (anul 1900), unde a activat o bună parte din vreme și ofițerul Brăescu. Același nume revine în corespondența scriitorului cu Ana Ștefănescu : „...O să stau sublocotenent vreo 6 ani de zile. O să-mi treacă toți Talpii, toți Trocenii înainte."

P. 356 D-lui Prof. S. B. NICOLAU
Găești

Publicat în D i m i n e a ț a, XXIII (1927), nr. 7.403 (14 iulie), la rubrica „Bune și rele".

Articolul este un răspuns la polemica stîrnită de foiletonul lui Brăescu publicat în D i m i n e a ț a la data de 7 iulie 1927, *[La orice sfîrșit de an școlar...].* În acest foileton scriitorul critică cu vehemență situația deficitară a sistemului de învățămînt. Cităm din cuprinsul articolului : „Profesorii fac cursurile în grabă. Explicațiile sînt insuficiente. Notarea pripită. Pedagogia nulă.

[...] Învățămîntul a devenit costisitor. Taxele cresc. Cărțile se scumpesc."

Probleme ale sistemului de învățămînt burghez revin și în alte articole (vezi Bibliografie, nr. 538, 546, 571, 572, 727, 739 etc.).

P. 359 [ALEGERI LIBERE]

Publicat în Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.403, [7.406] (17 iulie), la rubrica „Bune și rele".

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. XXVII, LXXXII.

P. 361 [MAI SÎNT OAMENI]

Publicat în Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.407 (18 iulie), la rubrica „Bune și rele".

P. 363 [ALEGERILE...]

Publicat în Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.410 (21 iulie), la rubrica „Bune și rele".

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LXXXII.

P. 365 [SE SPUNE CĂ...]

Publicat în Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.418 (29 iulie), la rubrica „Bune și rele".

Vezi și pamfletul îndreptat de asemenea împotriva guvernării liberale, apărut în Rampa, VIII (1925), nr. 2.346 (23 august), sub titlul *Contra incendiului*, precum și articolul *[În fine...]*, Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.438 (18 august), cu aceeași tematică.

P. 366 [ÎN TRECUT...]

Publicat în Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.424 (4 august), la rubrica „Bune și rele".

Vezi vol. II al ediției de față, p. 365, *[Se spune că...]*.

1. *maslu :* slujbă religioasă care se oficiază pentru un om greu bolnav sau la anumite sărbători bisericești.

2. *cusur :* rest.

P. 368 [ÎN PROVINCIE...]

Publicat în *Dimineața*, XXIII (1927), nr. 7.447 (27 august), la rubrica „Bune și rele".

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LXXX.

1. *Il na pa dinteres* (fr. incor. — *Il n'a pas d'intérêt)* : N-are nici un interes.

P. 370 [ÎN TOATE ÎMPREJURĂRILE...]

Publicat în *Dimineața*, XXIII (1927), nr. 7.453 (2 septembrie), la rubrica „Bune și rele".

P. 372 [AM LĂSAT SĂ TREACĂ...]

Publicat în *Dimineața*, XXIV (1928), nr. 7.668 (11 aprilie), la rubrica „Bune și rele".

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LXXXII.

1. *prin noi înșine :* lozincă demagogică a partidului liberal.

2. *Un fiore non fa girlanda ed una rondine non fa primavera* (ital.) : Cu o floare nu se face cunună, nici cu o rîndunică, primăvara.

P. 374 [ÎNTÎRZIATĂ CA PRIMĂVARA]

Publicat în *Dimineața*, XXIV (1928), nr. 7.710 (30 mai), la rubrica „Bune și rele".

P. 376 BACALAUREATUL

Publicat în *Dimineața*, XXIV (1928), nr. 7.788 (16 august), cu mențiunea : *Părerile mele.*

Vezi vol. II al ediției de față, p. 356 *(D-lui prof. S. B. Nicolau).*

1. Este vorba de publicațiile cu caracter naționalist ale partidelor burgheze.

P. 368 [ÎN PROVINCIE...]

Publicat în D i m i n e a ţ a, XXV (1929), nr. 7.932 (11 ianuarie), la rubrica „Bune şi rele".
— Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. XXVIII.

P. 381 [MAI SÎNT...]

Publicat în D i m i n e a ţ a, XXV (1929), nr. 7.952 (1 februarie), la rubrica „Bune şi rele".
Vezi vol. II al ediţiei de faţă, p. 356 *(D-lui prof. S. B. Nicolau, Găeşti).*

P. 382 NU SÎNT BOCITOR PUBLIC

Publicat în D i m i n e a ţ a, XXV (1929), nr. 8.014 (7 aprilie), la rubrica „Bune şi rele".
— Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. LXXVIII.

P. 384 LA AFGANI

Publicat în D i m i n e a ţ a, XXV (1929), nr. 8.115 (21 iulie), la rubrica „Bune şi rele".
Accente de pronunţată satiră la adresa partidelor istorice, în legătură cu degringolada economică pe care acestea au patronat-o (specula fiind unul dintre efectele ei cele mai nefaste), se întîlnesc şi în alte articole antiliberale şi antiţărăniste (vezi Bibliografie, nr. 468, 585, 722, 753 ş.a.).
— Vezi Studiul introductiv al ediţiei de faţă, p. LXXVIII.
1. *chişleag* (reg.) : lapte prins, lapte acru.

P. 386 IAR AMERICANISME

Publicat în D i m i n e a ţ a, XXV (1929), nr. 8.180 (30 septembrie), la rubrica „Bune şi rele".

P. 388 S-A FĂCUT

Publicat în D i m i n e a ț a, XXV (1929), nr. 8.185 (5 octombrie), la rubrica „Bune și rele".

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LXXXI.

P. 390 MILOZI ȘI MILOGI

Publicat în D i m i n e a ț a, XXV (1929), nr. 8.240 (24 noiembrie).

1. *Milozi* : Comandant superior de poliție, cunoscut prin cruzimea anchetelor sale. Articolul de față a fost publicat puțin timp după maltratarea unui om cinstit în beciurile Siguranței, acuzat, în mod fals, de spionaj. Justiția — sesizată de opinia publică — a manifestat față de Milozi multă înțelegere, absolvindu-l de orice răspundere.

P. 392 PLOCOANELE

Publicat în D i m i n e a ț a, XXV (1929), nr. 8.271 (25 decembrie), la rubrica „Bune și rele".

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LXXXI.

P. 394 TINERI ȘI BĂTRÎNI

Publicat în D i m i n e a ț a, XXVI (1930), nr. 8.295 (22 ianuarie), la rubrica „Bune și rele".

1. *ratrapat* (de la fr. *rattraper)* : despăgubit (prin ceva).

2. [*copii*] : în text, neciteț. Adăugat după sens.

P. 397 ALARMA

Publicat în D i m i n e a ț a, XXVI (1930), nr. 3.879 [8.372] (9 aprilie) ; iscălit cu pseudonimul *Ghiță Toboșarul.*

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. LXXIX, LXXXII.

P. 399 SCUMPIREA ZAHĂRULUI

Publicat în Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.454 (7 iulie), la rubrica „Bune și rele".

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LXXXII.

P. 401 CABALA

Publicat în Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.510 (31 august), la rubrica „Bune și rele".

1. *cabală :* doctrină mistico-religioasă ebraică, bazată pe interpretarea *Vechiului Testament* ; fig. : uneltire, intrigă.

P. 403 PÎINEA

Publicat în Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.543 (3 octombrie), la rubrica „Bune și rele".

Un articol asemănător din punct de vedere tematic — *Pîinea se scumpește* — publicase Brăescu la începutul anului 1929 (vezi Bibliografie, nr. 585), satira fiind îndreptată împotriva guvernării liberale.

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, p. LXXXII.

P. 405 BABILONUL

Publicat în Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.546 (6 octombrie).

— Vezi Studiul introductiv al ediției de față, pp. LXXXI—LXXXIII.

1. Reflecție decepționistă generată de dezamăgirea scriitorului față de realitățile orînduirii burgheze.

P. 407 EXPERIENŢA

Publicat în D i m i n e a ţ a, XXVII (1931), nr. 8.709 (23 martie), la rubrica „Bune şi rele".

Vezi vol. II al ediţiei de faţă, p. 407 *(Pregătiri de război)* şi Studiul introductiv, p. LXXVII.

P. 408 PRIMĂVARĂ

Publicat în D i m i n e a ţ a, XXVII (1931), nr. 8.737 (22 aprilie), la rubrica „Bune şi rele".

BIBLIOGRAFIE

1. Bibliografia ediţiei de faţă încearcă să înmănuncheze pentru prima oară scrierile lui Gh. Brăescu din periodice şi volume. În alcătuirea ei am plecat de la cele aproximativ 140 de lucrări cunoscute de istoriografia literară (ne referim în special la sumarele volumelor editate de scriitor), ajungînd la un număr de 936 de titluri (împreună cu bibliografia criticii despre opera lui Brăescu). Cu toate acestea, nu avem pretenţia de a fi epuizat tot materialul din periodice. Depistarea unor colaborări sporadice la reviste şi cotidiene ca *Vremea, Bilete de papagal* şi *Cuvîntul liber* ne demonstrează posibilitatea de a se identifica în viitor şi alte periodice în paginile cărora să fi publicat autorul.

Înclinăm totuşi a crede că n-au rămas prea multe scrieri din creaţia lui Gh. Brăescu în afara bibliografiei de faţă. Colaborarea masivă în paginile *Sburătorului* (toate seriile), *Revistei Fundaţiilor*, ca şi întreţinerea unor rubrici permanente în coloanele *Rampei* şi *Dimineţii* nu i-au permis scriitorului să se desprindă *pentru lungă durată* de coloanele respectivelor periodice. Mai mult decît atît, pentru susţinerea acestor rubrici, Gh. Brăescu este nevoit să apeleze uneori la reeditarea unor scrieri mai vechi, publicîndu-le aidoma sau cu titlul schimbat.

Colaborarea scriitorului la *Pregătirea* *, *Lectura pentru toţi, Luceafărul, Adevărul literar şi artistic, Spre ziuă, Cugetul romînesc, Flacăra, Năzuinţa, Universul literar, Mişcarea literară, Banatul, Revista vremii politice, Realitatea ilustrată,*

* Descoperirea revistei înfiinţate de Gh. Brăescu după întoarcerea din prizonierat şi difuzată în cîteva sute de exemplare (în total s-au tipărit 10 numere de-a lungul a 9 luni) prezintă un interes deosebit. Cercetarea articolelor şi schiţelor tipărite în această publicaţie înlesneşte cunoaşterea evoluţiei ideologice a fostului ofiţer în preajma debutului său literar.

Universul, Viața literară, Magazin, Vremea, Bilete de papagal, Cuvîntul liber ş.a. ne este cunoscută, reflectîndu-se în bibliografie.

Frecvența scăzută a colaborărilor din publicații în perioada 1932—1942 o explicăm prin pregătirea şi editarea lucrărilor de mai mare amploare. Ne referim la *Conaşii* [1935], *Amintiri* (1937), *Primii şi ultimii paşi* [1938], *Margot* (1942).

2. Bibliografia alăturată se compune din :

I. Bibliografia scrierilor lui Gh. Brăescu (de la nr. 1 la nr. 873).

II. Bibliografie despre viața şi opera scriitorului (de la nr. 874 la nr. 936).

În organizarea materialului am adoptat criteriul cronologic. În cazul volumelor, clasarea bibliografică a fost făcută în funcție de data recenzării lor în presă, anunțarea editării prin note de popularizare etc.

Fixarea apariției unor titluri nedatate de către editurile ce le-au tipărit este comentată în Note, în cazul lucrărilor *Cum sînt ei, Schițe umoristice, Nuvele, Un scos din pepeni, Alte schițe vesele*, şi direct în bibliografie, în cazul volumelor neintroduse în sumarul ediției de față (exemplu : romanul *Moş Belea*).

3. În cazul lucrărilor tipărite fără titlu la rubrica „Bune şi rele" (*Dimineața*) se specifică între paranteze drepte primele cuvinte ale respectivelor scrieri.

În dreptul titlurilor reeditate în paginile altor publicații se fac trimiterile de rigoare.

Titlurile volumelor semnate de Gh. Brăescu s-au cules cu majuscule. Sumarul acestora este specificat în Notele ediției de față.

Scrierile semnate cu pseudonimul „Ghiță Toboşarul" sau „G. B." sau „Gh. Br." sînt semnalate ca atare.

Pentru a nu dilata bibliografia de față, am renunțat să trecem numărul paginilor din periodice. Din aceleaşi motive nu a fost menționată reeditarea lucrărilor din ediția pentru provincie a ziarului *Dimineața*.

I. BIBLIOGRAFIA SCRIERILOR LUI GH. BRĂESCU

(Periodice și volume)

— 1 9 1 4 —

1. — EDUCAȚIA SOCIALĂ A NAȚIUNII ARMATE. *Viitorul ofițer în școală, în armată și în societate.* București, Ed. Ig. Hertz, [1914], 207 pp.

— 1 9 1 8 —

2. — *Camarazi.* Pregătirea, I (1918), nr. 1 (23 decembrie).
3. — *Renașterea.* Pregătirea, I (1918), nr. 1 (23 decembrie).
4. — *Școala.* Pregătirea, I (1918), nr. 1 (23 decembrie).
5. — *Apel.* Pregătirea I, (1918), nr. 1 (23 decembrie).
6. — *Criminalii.* Pregătirea, I (1918), nr. 1 (23 decembrie).
7. — *Calul.* Pregătirea, I (1918), nr. 1 (23 decembrie).
8. — *Caritatea.* Pregătirea, I (1918), nr. 1 (23 decembrie).
9. — *Către cititori.* Pregătirea, I (1918), nr. 1 (23 decembrie).
Articol nesemnat.
10. — *Către învățători.* Pregătirea, I (1918), nr. 1 (23 decembrie).
11. — *Dezarmarea.* Pregătirea, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).
12. — *Patriotismul și drapelul.* Pregătirea, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).
13. — *Ordine.* Pregătirea, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).
Publicat inițial în *Educația socială a națiunii armate.* Vezi bibliografia ediției de față, nr. 1.
14. — *Vonii.* Pregătirea, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).

15. — *Faptele și acțiunile.* Pregătirea, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).

16. — *Un tip.* Pregătirea, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).

17. — *Risipă și datorii.* Pregătirea, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).

Publicat inițial în *Educația socială a națiunii armate.* Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 1.

18. — *Ofițerul în fața frontului.* Pregătirea, I (1918), nr. 2 (27 decembrie).

Publicat inițial în *Educația socială a națiunii armate.* Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 1.

19. — VINE DOAMNA ȘI DOMNUL GHENERAL. Nuvele umoristice. Iași, Tip. Națională, 1918, 47 pp.

Vezi sumarul la Note, vol. I, p. 423.

— 1 9 1 9 —

20. — *Metodă nouă.* Pregătirea, I (1919), nr. 3 (1 ianuarie).

21. — *Uniforma militară a țării.* Pregătirea, I (1918) [1919], nr. 3 (1 ianuarie).

22. — *Despre pedepse.* Pregătirea, I (1919), nr. 3 (1 ianuarie).

23. — *Cîinii de război.* Pregătirea, I (1919), nr. 3 (1 ianuarie).

24. — *Oastea țării.* Pregătirea, I (1919), nr. 3 (1 ianuarie).

25 — *Salutul.* Pregătirea, I (1919). nr. 3 (1 ianuarie).

Publicat inițial în *Educația socială a națiunii armate.* Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 1.

26. — *O lămurire.* Pregătirea, I (1919), nr. 3 (1 ianuarie).

Articol nesemnat.

27. — *Spovedanie.* Pregătirea, I (1919), nr. 4 (29 iunie).

28. — *Decorațiile.* Pregătirea, I (1919), nr. 4 (29 iunie).

29. — *Nu mai e de trăit.* Pregătirea, I (1919), nr. 6 (13 iulie).

30. — *Atențiune!* Pregătirea, I (1919), nr. 5 (6 iulie).

31. — *Lume nouă.* Pregătirea, I (1919), nr. 6 (13 iulie).

32. — *Ofiţerul şi căsătoria.* Pregătirea, I (1919), nr. 7 (20 iulie).

33. — *Cum să ne purtăm cu ostaşii.* Pregătirea, I (1919), nr. 7 (20 iulie).

34. — *Critica,* Pregătirea, I (1919), nr. 7 (20 iulie).

Publicat iniţial în *Educaţia socială a naţiunii armate.* Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 1.

35. — *Credinţa.* Pregătirea, I (1919), nr. 8 (27 iulie).

36. — *Bătaia în armată.* Pregătirea, I (1919), nr. 8 (27 iulie).

37. — *Un om dintr-o bucată.* Pregătirea, I (1919), nr. 9 (10 august).

38. — *Noi şi străinii.* Pregătirea, I (1919), nr. 9 (10 august).

39. — *Feminismul.* Pregătirea, I (1919), nr. 9 (10 august).

40. — *Metodă nouă.* Sburătorul, I (1919), nr. 32 (22 noiembrie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 20.

41. — *Legea progresului.* Sburătorul, I (1919), nr. 33 (20 [29] noiembrie).

42. — *Un om dintr-o bucată.* Sburătorul, (1919), nr. 36 (20 decembrie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 37.

— 1 9 2 0 —

43. — *A căzut Turtucaia.* Sburătorul, I (1920), nr. 38 (3 ianuarie).

44. — *Recunoştinţa.* Sburătorul, I (1920), nr. 41 (24 ianuarie).

45. — *Punerea la punct.* Luceafărul, XV (1920), nr. 1.

46. — *Un revoltat.* Sburătorul, I (1920), nr. 43 (7 februarie).

47. — *Maiorul Boţan.* Sburătorul, I (1920), nr. 44 (14 februarie).

48. — *Ca la Galaţi.* Lectura pentru toţi, I (1920), nr. 12 (februarie).

49. — *Echipă specială.* Sburătorul, I (1920), nr. 47 (3 aprilie).

50. — *Jocul de război*. S b u r ă t o r u l, I (1920), nr. 51 (1 mai).

51. — *Vine doamna şi domnul gheneral*. L e c t u r a p e n t r u t o ţ i, II (1920), nr. 1 (mai).

52. — *R. E.* L e c t u r a p e n t r u t o ţ i, II (1920), nr. 2 (iunie).

53. — *Sfîrşit de manevră*. S b u r ă t o r u l, II (1920), nr. 5 (12 iunie).

54. — *Balul prefecturii*. S b u r ă t o r u l, II (1920), nr. 7—8 (26 iunie — 3 iulie).

55. — *Cum sînt ei*. S b u r ă t o r u l, II (1920), nr. 20 (25 septembrie).

56. — *Un om spălat*. S b u r ă t o r u l, II (1920), nr. 21 (2 octombrie).

57. — *Select-club*. S b u r ă t o r u l, II (1920), nr. 22 (9 octombrie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 378.

58. — *Declin*. S b u r ă t o r u l, II (1920), nr. 23 (16 octombrie).

59. — *Bolocan*. S b u r ă t o r u l, II (1920), nr. 24 (23 octombrie).

60. — *O comedie tragică*. S b u r ă t o r u l, II (1920), nr. 29 (27 noiembrie).

— 1 9 2 1 —

61. — *Pricopsitul*. S b u r ă t o r u l, II (1921), nr. 37 (22 ianuarie).

62. — *Rugăciune*. S b u r ă t o r u l, II (1921), nr. 39 (5 februarie).

63. — *O carieră*. S b u r ă t o r u l, II (1921), nr. 41 (19 februarie).

64. — *Răzvrătita*. S b u r ă t o r u l, II (1921), nr. 38 (29 februarie).

65. — *O audienţă la Ministerul de Război*. S b u r ă t o r u l, II (1921), nr. 43 (8 martie).

66. — MAIORUL BOŢAN. Schiţe umoristice. Bucureşti. V i a ţ a r o m î n e a s c ă, 1921, 167 pp.

Vezi sumarul la Note, vol. I, p. 423.

67. — *Dureri mărunte*. S b u r ă t o r u l, II (1921), nr. 47 (2 aprilie).

68. — *Soldații noștri.* S b u r ă t o r u l, II (1921), nr. 50 (23 aprilie).

69. — *Oale sparte.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1921), nr. 1 (17 septembrie).

70. — *Cîinii de război.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1921), nr. 2 (25 septembrie).

71. — *Țăranii noștri.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1921), nr. 3 (1 octombrie).

72. — *Soldatul Busuioc.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1921), nr. 4 (8 octombrie).

73. — *Între camarazi.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1921), nr. 5 (15 octombrie).

74. — *Cele două școli.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1921), nr. 6 (22 octombrie).

75. — *Criminalul.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1921), nr. 8 (5 noiembrie).

76. — *Burdulea.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1921), nr. 10 (19 noiembrie).

77. — *Furgonul.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1921), nr. 13 (10 decembrie).

78. — *Superstiție.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1921), nr. 15 (24 decembrie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 383.

— 1 9 2 2 —

79. — *Doi vulpoi.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1922), nr. 17 (7 ianuarie).

80. — CUM SÎNT EI. Schițe umoristice. București, Ed. Ancora, [1922], 149 pp.

Vezi sumarul la Note, vol. I, p. 436.

81. — *Contabilitate dublă.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1922), nr. 19 (21 ianuarie).

82. — *Manșonul tatei Eleonora.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I (1922), nr. 21 (4 februarie).

83. — *Toasturi cazone.* S b u r ă t o r u l l i t e r a r, I, (1922), nr. 22 (11 februarie).

84. — *Eresuri.* *S b u r ă t o r u l l i t e r a r,* I (1922), nr. 28 (25 martie)

85. — *Nevinovatul.* Sburătorul literar, I (1922), nr. 32 (22 aprilie).

86. — *Nenea Guță.* Sburătorul literar, I (1922) nr. 35 (13 mai).

87. — *Mulțămită.* Sburătorul literar, I (1922), nr. 36 (20 mai).

88. — *Ancheta.* Sburătorul literar, I (1922), nr. 38 (3 iunie).

89. — *Moș Belea.* Sburătorul literar, I (1922), nr. 40 (17 iunie).

Această schiță, precum și nuveleta *R. E.* (vezi Bibliografia ediției de față, nr. 52) stau la baza romanului *Moș Belea* (vezi Bibliografia ediției de față, nr. 427).

90. — *Sufletarul.* Sburătorul literar, I (1922), nr. 42 (13 octombrie).

91. — *În retragere.* Sburătorul literar, I (1922), nr. 46 (10 noiembrie).

92. — *Mînă de fier.* Sburătorul literar, I (1922), nr. 47 (17 noiembrie).

93. — *Un scos din pepeni.* Sburătorul literar, I (1922), nr. 50 (8 decembrie).

— 1923 —

94. — DOI VULPOI. Schițe umoristice. București, Ed. Ancora, 1923, 143 pp.

Vezi sumarul la Note, vol. I, p. 443.

95. — *Colonelul Ionescu.* Cugetul romînesc, II (1923), nr. 1 (ianuarie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 390.

96. — *Primul pas.* Cugetul romînesc, II (1923), nr. 2 (februarie).

97. — *Tocmeală.* Spre ziuă, I (1923), nr. 1 (11 martie).

98. — *Provinciale.* Spre ziuă, I (1923), nr. 3 (25 martie).

99. — *Cobea.* Spre ziuă, I (1923), nr. 6 (15 aprilie).

100. — *Specialități.* Adevărul literar și artistic, IV (1923), nr. 129 (13 mai).

101. — *Colonelul Beroneanu.* Flacăra, VIII (1923), nr. 12 (18 mai).

102. — *La urlătoare.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 130 (20 mai).

103. — *Tinerii.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 131 (27 mai).

104. — *O excursiune de plăcere.* C u g e t u l r o m î n e s c, II (1923), nr. 4—5 (aprilie-mai).

105. — *De sărbători.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 132 (3 iunie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 308, 388.

106. — *În tren.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 136 [135] (24 iunie).

107. — *Cum nasc dramele.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 139 (22 iulie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 300.

108. — *O revedere.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 140 (29 iulie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 292.

109. — *Curba Lalescu.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 143 (19 august).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 298.

110. — *Chirurgie cazonă.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 144 (26 august).

111. — *Mila.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 145 (2 septembrie).

112. — *Şcoala.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 147 (30 septembrie).

113. — *Moşu.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 149 (14 octombrie).

114. — *Locotenentul Florian.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 151 (28 octombrie).

115. — *Cînd vrea Dumnezeu.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 154 (18 noiembrie).

116. — *Între sublocotenenţi.* R a m p a, VII (1923), nr. 1.832 (3 decembrie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 791.

117. — *Locotenentul Starcovici.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 157 (9 decembrie).

118. — *Necazuri.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IV (1923), nr. 158 (16 decembrie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 197.

119. — *Între două surprize.* Adevărul literar și artistic, IV (1923), nr. 159 (23 decembrie).

120. — SCHIȚE UMORISTICE. București, Ed. Ancora, [1923], 32 pp. (Biblioteca Universală, nr. 100—100 bis).

Vezi sumarul la Note, vol. I, p. 453.

— 1924 —

121. — *Glorie și decadență.* Năzuința, II (1923) nr. 8 (februarie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 262.

122. — *Profilaxie.* Dimineața, XXI (1923), nr. 6.227 (10 martie).

123. — *Pentru țară.* Adevărul literar și artistic, V (1923), nr. 171 (16 martie).

124. — *Economie.* Dimineața, XXI (1923), nr. 6.241 (24 martie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 206.

125. — *Conferencia.* Rampa, VII (1924), nr. 1.925 (27 martie).

126. — *La dentist.* Rampa, VII (1924), nr. 1.929 (31 martie).

127. — *Ne varietur.* Dimineața, XXI (1924), nr. 1.929 (31 martie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 198.

128. — *Din Săptămîna mare.* Dimineața, VII (1924), nr. 1.932 (4 aprilie).

129. — *De la popotă.* Dimineața, XXI (1924), nr. 6.255 (7 aprilie).

130. — *Ultimul model.* Rampa, VII (1924), nr. 1.935 (7 aprilie).

131. — *Reproșuri.* Rampa, VII (1924), nr. 1.938 (11 aprilie).

132. — *Dambla.* Dimineața, XXI (1924), nr. 6.286 (12 mai).

133. — *Leacuri.* Rampa, VII (1924), nr. 1.963 (15 mai).

134. — *La bărbier.* Rampa, VII (1924), nr. 1.965 (17 mai).

135. — *Cabula.* Rampa, VII (1924), nr. 1.967 (19 mai).

136. — *Ceasul.* Dimineața, XXI (1924), nr. 6.293 (19 mai).

137. — *Pisălogul.* Rampa, VII (1924), nr. 1.969 (22 mai).

138. — *Nimic nou.* Rampa, VII (1924), nr. 1.971 (24 mai).

139. — *Încăpățînare.* Rampa, VII (1924), nr. 1.972 (26 mai).

140. — *Unde stă norocul.* Dimineața, XXI (1924), nr. 6.299 (26 mai).

141. — *Răzbunare.* Rampa, VII (1924), nr. 1.977 (1 iunie).

142. — *Vine doamna și domnul gheneral.* Comedie în două acte. Adevărul literar și artistic, V (1924), nr. 183—184 (8 iunie—15 iunie).

143. — *Pe Calea Victoriei.* Rampa, VII (1924), nr. 1.983 (9 iunie).

144. — *Urlătorul.* Dimineața, XXI (1924), nr. 6.313 (10 iunie).

145. — *Recomandațiuni.* Rampa, VII (1924), nr. 1.984 (11 iunie).

146. — *De la popotă.* Dimineața, XXI (1924), nr. 6.319 (16 iunie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 361, 387.

147. — *Modern-stil.* Rampa, VII (1924), nr. 1.993 (21 iunie).

148. — *Din stradă.* Rampa, VII (1924), nr. 1.995 (23 iunie).

149. — *Roabele.* Rampa, VII (1924), nr. 2.003 (3 iulie).

150. — *T.T.R.* Dimineața, XXI (1924), nr. 6.340 (7 iulie).

151. — *Dacă nu-i, și nu-i, și nu-i.* Rampa, VII (1924), nr. 2.017 (19 iulie).

152. — *Tăietor de frunze.* Rampa, VII (1924), nr. 2.019 (21 iulie).

153. — *Regim.* Rampa, VII (1924), nr. 2.025 (28 iulie).

154. — *Cine nu riscă.* Rampa, VII (1924), nr. 2.031 (4 august).

155. — *Un om bun.* Dimineața, XXI (1924), nr. 6.368 (5 august).

156. — *Mamaia-Tataia.* Rampa, VIII (1924), nr. 2.062 (11 septembrie).

157. — *Forța publică.* Rampa, VIII (1924), nr. 2.066 (15 septembrie). „Filmul meu." *

158. — *Limba strămoșească.* Dimineața, XXI (1924), nr. 6.410 (15 septembrie).

159. — *Liliacul.* Rampa, VIII (1924), nr. 2.067 (17 septembrie). „Filmul meu."

160. — *Rațe cu repetiție.* Rampa, VIII (1924), nr. 2.068 (18 septembrie).

---

* Titlul unei rubrici întreținute de Gh. Brăescu în paginile *Rampei.*

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 371, 373.

161. — *Clauzele unui contract.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.070 (20 septembrie).

162. — *Gospodărie la țară.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.071 (21 septembrie). „Filmul meu."

163. — *Monumentul.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.072 (22 septembrie). „Filmul meu."

164. — *Ecouri de la cafenea.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.073 (24 septembrie). „Filmul meu."

165. — *Propunere.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.076 (27 septembrie). „Filmul meu."

166. — *Interviu.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.077 (28 septembrie). „Filmul meu."

167. — *Zestrea.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.078 (29 septembrie).

168. — *Agonie.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.079 (1 octombrie). „Filmul meu."

169. — *Tragedie modernă.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.082 (4 octombrie). „Filmul meu."

170. — *Ghinion.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.083 (5 octombrie).

171. — *O, tempora!* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.085 (8 octombrie). „Filmul meu."

172. — *Ah, bărbații!* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.087 (10 octombrie). „Filmul meu."

173. — *La curse.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.088 (11 octombrie). „Filmul meu."

174. — *Gușă de porumbel.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.089 (12 octombrie). „Filmul meu."

175. — *Omor prin imprudență.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.090 (13 octombrie). „Filmul meu."

176. — NUVELE. București, Ed. Adevărul, [1924], 72 pp. (Biblioteca Dimineața, nr. 11).

Vezi sumarul la Note, vol. I, p. 465.

177. — *Spre vecii vecilor.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.113 (9 noiembrie). „Filmul meu."

178. — *Riglas Moară-Verde.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.014 (10 noiembrie).

179. — *Porcării.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.115 (12 noiembrie).

180. — *Roata.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.116 (13 noiembrie). „Filmul meu."

181. — *Talionul.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.119 (16 noiembrie). „Filmul meu."

182. — *Record.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.120 (17 noiembrie). „Filmul meu."

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 620.

183. — *Feministele.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.123 (21 noiembrie).

184. — *Aproape de umbrelă.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.124 (22 noiembrie).

185. — *Panta sau contrapanta.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.226 (24 noiembrie). „Filmul meu."

186. — *Fesul.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.132 (1 decembrie).

187. — *High-life-club.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.133 (3 decembrie).

188. — *În păpușoi.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.135 (5 decembrie). „Filmul meu."

189. — *Blana.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.138 (8 decembrie).

190. — *Pionierii.* R a m p a, VIII (1924), nr. 2.152 (25 decembrie).

191. — SCHIȚE VESELE. București, Ed. Cultura Națională (1924), 109 pp.

Vezi sumarul la Note, vol. I, p. 454.

— 1 9 2 5 —

192. — *Afaceri.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.153 (1 ianuarie). „Filmul meu."

193. — *Primul pas.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.162 (10 ianuarie). „Filmul meu."

194. — *Cartușe oarbe.* (Scenetă în 3 tablouri.) R a m p a, VIII (1925), nr. 2.163 (12 ianuarie).

195. — *Societatea de azi.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.169 (19 ianuarie). „Filmul meu."

196. — *Durere.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.170 (21 ianuarie).

197. — *Necazuri.* M i ș c a r e a l i t e r a r ă, II (1925), nr. 11 (24 ianuarie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 118.

198. — *Ne varietur.* Mişcarea literară, II (1925), nr. 11 (24 ianuarie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 127.

199. — *Flagrant delict.* Scheci. Rampa, VIII (1925), nr. 2.180 (2 februarie).

200. — *Telefonie oficială.* Dimineaţa, XXI (1925), nr. 6.542 (2 februarie).

201. — *La vremuri noi, industrii noi.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.181 (4 februarie).

202. — *Moravuri noi.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.182 (5 februarie). „Filmul meu."

203. — *Interviu-expres.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.183 (7 februarie).

204. — *Destinul.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.186 (9 februarie).

205. — *Aşa e piesa.* Adevărul literar şi artistic, VI (1925), nr. 220 (22 februarie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 861.

206. — *Economie.* Adevărul literar şi artistic, VI (1925), nr. 220 (22 februarie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 124.

207. — *Iaşii între două trenuri.* Adevărul literar şi artistic, VI (1925), nr. 224 (29 martie).

208. — *Coşmar.* Mişcarea literară, II (1925), nr. 21 (5 aprilie).

209. — *Ful de damă cu valeţi.* Adevărul literar şi artistic, VI (1925), nr. 233 (24 mai).

210. — *1 april.* Dimineaţa, XXI (1925), nr. 6.662 (8 iunie).

211. — *„La Ursul de aur".* Rampa, VIII (1925), nr. 2.324 (27 iulie).

212. — *Poteraşii.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.325 (29 iulie). „Filmul meu."

213. — *Roman sans paroles.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.326 (30 iulie). „Filmul meu".

214. — *Expresii consacrate.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.327 (31 iulie).

215. — *Servitorii.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.328 (1 august). „Filmul meu."

216. — *Ieri şi azi.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.329 (2 august). „Filmul meu".

217. — *Donjuanii.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.330 (3 august).

218.— *Cleptomania.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.331 (5 august).

219. — *La farfurie.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.332 (6 august).

220. — *Geantă latină.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.333 (7 august).

221. — *Din viața lor.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.335 (9 august). „Filmul meu."

222. — *Vilegiatură.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.336 (10 august).

223. — *Sfîrșit de contract.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.337 (12 august). „Filmul meu."

224. — *Căsnicia.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.338 (13 august). „Filmul meu".

225. — *Bătrînii noștri.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.339 (14 august). „Filmul meu."

226. — *Balcic... două minute.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.340 (15 august).

227. — *Ave Maria.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.341 (16 august).

228. — *Lapte bătut.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.342 (19 august).

229. — *Politica.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.343 (20 august). „Filmul meu."

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 606.

230. — *Incorigibilul.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.344 (21 august).

231. — *Din comediile alcovului.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.345 (22 august).

232. — *Contra incendiului.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.346 (23 august).

233. — *Consultație.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.347 (24 august).

234. — *Evrica.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.348 (26 august). „Filmul meu."

235. — *Trei doamne și toți trei...* Rampa, VIII (1925), nr. 2.349 (27 august). „Filmul meu".

236. — *Carré de dame.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.351 (29 august).

237. — *Mizerii.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.352 (30 august). „Filmul meu."

238. — *Revuiştii noştri.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.353 (31 august).

239. — *Vizite.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.354 (2 septembrie). „Filmul meu."

240. — *De pe peron.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.355 (3 septembrie). „Filmul meu".

241. — *Împărţeală cazonă.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.356 (4 septembrie).

242. — *Supă şi rasol.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.357 (5 septembrie).

243. — *Politeţe.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.358 (6 septembrie). „Filmul meu."

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 600.

244. — *Aliaţii noştri.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.359 (7 septembrie).

245. — *Lustragiii.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.360 (9 septembrie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 682.

246. — *Bizanţ.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.361 (10 septembrie). „Filmul meu".

247. — *Un proiect de lege antifeminist din secolul XVII,* Rampa, VIII (1925), nr. 2.362 (11 septembrie).

248. — *Orfanii.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.363 (12 septembrie). „Filmul meu."

249. — *Midinetele noastre.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.364 (13 septembrie). „Filmul meu".

250. — *De revelion.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.365 (14 septembrie).

251. — *Noapte bună.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.366 (16 septembrie). „Filmul meu."

252. — *Om necăjit.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.367 (17 septembrie).

253. — *Panica.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.368 (18 septembrie).

254. — *Variaţiuni pe aceeaşi temă.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.369 (19 septembrie).

255. — *Din una în alta.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.370 (20 septembrie).

256. — *Cînd nu-i să fie.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.371 (21 septembrie).

257. — *C.F.R.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.372 (23 septembrie).

258. — *Recunoştinţa.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.373 (24 septembrie).

259. — *Credinţa.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.374 (25 septembrie).

260. — *Pocherul vieţii.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.375 (26 septembrie). „Filmul meu."

261. — *„La Carul cu bere."* Rampa, VIII (1925), nr. 2.376 (27 septembrie).

262. — *Glorie şi decadenţă.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.377 (28 septembrie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 121.

263. — *Poveste arabă.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.378 (30 septembrie). „Filmul meu".

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 619.

264. — *Mamele,* Rampa, VIII (1925), nr. 2.379 (1 octombrie). „Filmul meu".

265. — *De la manevre.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.381 (3 octombrie).

266. — *Quo vadis.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.382 (4 octombrie). „Filmul meu."

267. — *Movila-Techirghiol, Vila „Pe loc repaus".* Rampa, VIII (1925), nr. 2.383 (5 octombrie).

268. — *Doi săraci.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.384 (7 octombrie). „Filmul meu."

269. — *Dintr-una-ntr-alta.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.385 (8 octombrie). „Filmul meu."

270. — *Norocul ciobanului.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.386 (9 octombrie).

271. — *Noi şi copiii.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.387 (10 octombrie). „Filmul meu."

272. — *Moda.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.388 (11 octombrie). „Filmul meu."

273. — *Nocturne.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.389 (12 octombrie).

274. — *Duelul (Massoff-Baldovin).* Rampa, VIII (1925), nr. 2.390 (14 octombrie). „Filmul meu."

275. — *Nespălaţii.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.391 (15 octombrie).

276. — *Între maeştri.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.392 (16 octombrie).

277. — *Mizerii.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.394 (18 octombrie). „Filmul meu."

278. — *Scurt circuit.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.395 (19 octombrie).

279. — *Emancipare.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.396 (21 octombrie).

280. — *Vechituri.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.398 (23 octombrie).

Reeditare cu titlul schimbat ; vezi *Cadre vechi,* în Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 860.

281. — *Joacă ursul.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.400 (25 octombrie).

282. — *Ruj şi pudră.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.401 (26 octombrie).

283. — *Greve.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.402 (29 octombrie). „Filmul meu."

284. — *Din fugă.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.403 (30 octombrie).

285. — *Femeia în revistă.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.405 (1 noiembrie). „Filmul meu."

286. — *Regim.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.406 (2 noiembrie).

287. — *Cornuri şi coarne.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.407 (3 noiembrie). „Filmul meu."

288. — *Pe aripile vîntului.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.408 (4 noiembrie). „Filmul meu."

289. — *Gîştele.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.409 (5 noiembrie). „Filmul meu."

290. — *Adulterul la domiciliu.* Scheci. R a m p a, VIII (1925), nr. 2.410 (7 noiembrie).

291. — *Atenţie !* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.411 (8 noiembrie). „Filmul meu."

292. *Viitorul.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.412 (9 noiembrie).

Reeditare cu tilul schimbat ; vezi *O revedere,* în Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 108.

293. — *Sfîntul Mihai.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.413 (11 noiembrie). „Filmul meu."

294. — *Secretul.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.414 (12 noiembrie).

295. — *Amintiri.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.415 (13 noiembrie).

296. — *Que vont devenir les cocotes.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.416 (14 noiembrie). „Filmul meu."

297. — *Patriarhia.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.417 (15 noiembrie). „Filmul meu."

298. — *Funcționarii.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.418 (16 noiembrie).

Reeditare cu titlul schimbat; vezi *Curba Lalescu,* în Bibliografia ediției de față, nr. 109.

299. — *Mizerii ascunse.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.419 (18 noiembrie).

300. — *Cum nasc dramele.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.421 (20 noiembrie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 107.

301. — *Idei practice.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.422 (21 noiembrie. „Filmul meu."

302. — *Viitorul.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.423 (22 noiembrie). „Filmul meu."

303. — *Valuta.* Rampa, VIII (1925) nr. 2.424 (23 noiembrie). „Filmul meu."

304. — *Moda.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.426 (26 noiembrie). „Filmul meu."

305. — *Căsnicia.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.427 (27 noiembrie).

306. — *Sodoma.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.428 (28 noiembrie). „Filmul meu."

307. — *Les marchandes d'amour.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.429 (29 noiembrie). „Filmul meu."

308. — *De sărbători.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.430 (30 noiembrie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 105, 388.

309. — *Cît costă prietenia.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.431 (2 decembrie). „Filmul meu."

310. — *Cerșetoria.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.432 (3 decembrie). „Filmul meu."

311. — *Căsătoria.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.433 (4 decembrie).

312. — *Iarna.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.434 (5 decembrie). „Filmul meu."

313. — *Ieri și azi.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.435 (6 decembrie). „Filmul meu."

314. — *La fîntînă.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.436 (7 decembrie). „Urlătoarea." *

315. — *O revedere.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.436 (7 decembrie). „Urlătoarea."

316. — *Mărul.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.436 (7 decembrie). „Urlătoarea."

317. — *În fine.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.436 (7 decembrie). „Urlătoarea."

318. — *Epilog.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.436 (7 decembrie). „Urlătoarea."

319. — *Germania.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.436 (7 decembrie). „Urlătoarea."

320. — *Vrăbiile capitalei.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.436 (7 decembrie). „Urlătoarea."

321. — *Regina Alexandra.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.436 (7 decembrie). „Urlătoarea."

322. — *Femeia în spațiu.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.437 (9 decembrie). „Filmul meu."

323. — *Pardon.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.438 (10 decembrie). „Filmul meu."

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 598.

324. — *Eunucii.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.439 (11 decembrie). „Filmul meu".

325. — *Sfaturi.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.440 (12 decembrie). „Filmul meu."

326. — *La gura sobei.* Scheci. Rampa, VIII (1925), nr. 2.443 (13 decembrie).

327. — *Serenadă.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.442 (14 decembrie). „Urlătoarea."

328. — *Spicuiri.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.442 (14 decembrie). „Urlătoarea."

329. — *Trotuarul.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.442 (14 decembrie). „Urlătoarea."

330. — *O cunoașteți p-asta?* Rampa, VIII (1925), nr. 2.442 (14 decembrie). „Urlătoarea."

---

* Titlul unei rubrici întreținute de Gh. Brăescu în paginile *Rampei* și *Dimineții.*

331. — *Dar p-asta?* Rampa, VIII (1925), nr. 2.442 (14 decembrie). „Urlătoarea."

332. — *Pozne.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.442 (14 decembrie). „Urlătoarea."

333. — *Nebunie.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.444 (17 decembrie). „Filmul meu."

334. — *S.P.A.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.446 (19 decembrie). „Filmul meu."

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 637.

335. — *Fum și scrum. Ce-i viața...* Rampa, VIII (1925), nr. 2.447 (20 decembrie).

336. — *Străinii.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.448 (21 decembrie). „Urlătoarea."

337. — *Cum se distrează lumea la Paris.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.448 (21 decembrie). „Urlătoarea."

338. — *Adresa artistei.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.448 (21 decembrie). „Urlătoarea."

339. — *Pățania nașei.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.448 (21 decembrie). „Urlătoarea."

340. — *De la mobilizare.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.448 (21 decembrie). „Urlătoarea."

341. — *Cunoașteți p-asta?* Rampa, VIII (1925), nr. 2.448 (21 decembrie). „Urlătoarea."

În același număr al revistei se mai publică o anecdotă cu titlu similar.

342. — *Dar p-asta?* Rampa, VIII (1925), nr. 2.448 (21 decembrie). „Urlătoarea."

343. — *Crăciunul săracilor.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.449 (23 decembrie). „Filmul meu."

344. — *Cîinele și pisica.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.450 (24 decembrie). „Filmul meu."

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 602.

345. — *Crăciunul.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.452 (25 decembrie). „Urlătoarea."

346. — *Vorbe de clacă.* Rampa, VIII (1925), nr 2.452 (25 decembrie). „Urlătoarea."

347. — *Spicuiri.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.452 (25 decembrie). „Urlătoarea."

348. — *Ariviștii.* Rampa, VIII (1925), nr. 2.452 (30 decembrie).

349. — *Moş-Ajun.* R a m p a, VIII (1925), nr. 2.453 (31 decembrie).

— 1 9 2 6 —

350. — *Cuvinte încrucişate.* R a m p a, XI [IX] (1926), nr. 2.454 (1 ianuarie).

351. — *O cunoaşteţi p-asta?* R a m p a, XI [IX] (1926), nr. 2.456 (4 ianuarie).

352. — *Sfîntul Vasile.* R a m p a, XI [IX] (1926), nr. 2.456 (4 ianuarie).

353. — *Între sat şi oraş.* R a m p a, XI [IX] (1926), nr. 2.457 (6 ianuarie). „Filmul meu."

354. — *Meserie nouă.* R a m p a, XI [IX] (1926), nr. 2.461 (11 ianuarie). „Filmul meu."

355. — *Voal şi voal.* R a m p a, XI [IX] (1926), nr. 2.462 (13 ianuarie).

356. — *Bacşişul.* R a m p a, XI [IX] (1926), nr. 2.463 (14 ianuarie). „Filmul meu."

357. — *Ce rămîne.* U n i v e r s u l l i t e r a r, XLII (1926), nr. 4 (24 ianuarie).

358. — *Gramaticale.* R a m p a, XI [IX] (1926), nr. 2.474 (27 ianuarie).

359. — *Grecii şi turcii.* R a m p a, XI [IX] (1926), nr. 2.475 (28 ianuarie). „Filmul meu."

360. — *Reţeta fericirii în căsnicie.* R a m p a, XI [IX] (1926), nr. 2.476 (29 ianuarie).

361. — *De la popotă.* U n i v e r s u l l i t e r a r, XLII (1926), nr. 7 (14 februarie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 146, 387.

362. — *Moş Belea* (fragment de roman). U n i v e r s u l l i t e r a r, XLII (1926), nr. 12 (21 martie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 89, 426, 427.

363. — *Vinul, prietenii şi femeia.* S b u r ă t o r u l, IV (1926), nr. 1 (martie).

364. — *Ciorapii de mătase.* R a m p a, XI [IX] (1926), nr. 2.563 (17 mai).

365. — *Săptămîna.* R a m p a, XI [IX] (1926), nr. 2.565 (19 mai).

366. — *Din pragul ușii.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.566 (21 mai). „Filmul meu."

367. — *Frați și porci.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.567 (22 mai).

368. — *Iarăși moda.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.569 (24 mai). „Filmul meu."

369. — *Anonimă.* Scheci. Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.572 (28 mai).

370. — UN SCOS DIN PEPENI. Schițe umoristice. Ed. Ancora, [1926], 200 pp.

Vezi sumarul la Note, vol. I, p. 469.

371. — *Rațe cu repetiție.* Viața literară, I (1926), nr. 15 (29 mai).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 160, 373.

372. — *Dacă nu-i, și nu-i, și nu-i.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.575 (31 mai). „Filmul meu."

373. — *Rațe cu repetiție.* Banatul, I (1926), nr. 5 (mai).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 160, 371.

374. — *Clinii.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.578 (4 iunie). „Filmul meu."

375. — *Gorila.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.584 (11 iunie). „Filmul meu."

376. — *Scurt.* Dimineața, XII (1926), nr. 7.017 (12 iunie).

377. — *Calea Victoriei.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.588 (16 iunie). „Filmul meu."

378. — *Select-club.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.590 (18 iunie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 57.

379. — *Mica publicitate.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.593 (21 iunie).

380. — *Resemnare.* Dimineața, XXII (1926), nr. 7.026 (21 iunie).

381. — [*Foileton*], Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.594 (23 iunie). „Filmul meu."

382. — *Realitate.* Dimineața, XXII (1926), nr. 7.028 (24 iunie).

383. — *Superstiție.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.596 (25 iunie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 78.

384. — *Auzi, Petrică!* Dimineața, XXII (1926), nr. 7.033 (28 iunie).

385. — *Romeo și Julieta în 1926*. Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.599 (28 iunie).

386. — *În zilele noastre*. Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.600 [2.601] (30 iunie).

387. — *De la popotă*. Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.602 (2 iulie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 146, 361.

388. — *De sărbători*. Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.606 (7 iulie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 105, 308.

389. — *Să-ți fie somnul lin*. Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.608 (9 iulie). „Filmul meu."

390. — *Purcelul*. Dimineața, XXII (1926), nr. 7.045 (10 iulie).

Fragment din *Colonelul Ionescu*; vezi Bibliografia ediției de față, nr. 95.

391. — *Banii*. Dimineața, XXII (1926), nr. 7.047 (12 iulie).

392. — *Mardeiașii*. Scheci. Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.611 (12 iulie).

393. — *Liderul*. Dimineața, XXII (1926), nr. 7.050 (15 iulie).

394. — *O, bărbații!* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.613 (15 iulie). „Filmul meu."

395. — *Finețe cazonă*. Dimineața, XXII (1926), nr. 7.032 (17 iulie).

396. — *Articol de vară*. Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.616 (18 iulie). „Filmul meu."

397. — *Unde dai și unde crapă!* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.617 (19 iulie).

398. — *Mutu*. Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.619 (22 iulie) „Filmul meu."

399. — *Sodoma*. Dimineața, XXII (1926), nr. 7.058 (23 iulie).

400. — *Fotografic*. Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.621 (24 iulie). „Filmul meu."

401. — *Bătrînii*. Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.626 (26 iulie). „Filmul meu."

402. — *La donna e mobile*. Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.624 (28 iulie). „Filmul meu."

403. — *Sic transit.* Dimineața, XXII (1926), nr. 7.063 (28 iulie).

404. — *Femeie la toate.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.639 (14 august).

405. — *Revistele.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.640 (15 august). „Filmul meu."

406. — *Răzbunare.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.644 (20 august).

407. — *Noi și ele.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.646 (22 august).

408. — *Casca* (traducere după Alin Lambreaux). *Rampa,* XI [IX] (1926), nr. 2.647 (23 august).

409. — *Dovezile.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.650 (27 august).

410. — *În jurul cosițelor.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.652 (29 august). „Filmul meu."

411. — *Un crai.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.653 (30 august).

412. — *Nașul nașului.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.657 (4 septembrie).

413. — *Bunul samaritean.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.659 (6 septembrie).

414. — *Decepție.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.661 (9 septembrie).

415. — *Ministrul.* Comedie în 3 acte. (Fragment.) Viața literară, I (1926), nr. 26 (6 noiembrie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 855, 856, 858.

416. — *Nu există fericire.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.725 (24 noiembrie). „Filmul meu."

417. — *Păpușele.* Dimineața, XXII (1926), nr. 2.183 (25 noiembrie).

418. — *Feminismul.* Rampa, XI [IX] (1926), nr. 2.727 (26 noiembrie). „Filmul meu."

419. — *Ionel.* Sburătorul, IV (1926), nr. 5 (noiembrie).

420. — *Moș Belea.* Fragment de roman. Adevărul literar și artistic, VI (1926), nr. 316 (26 decembrie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 89, 362, 426, 427.

421. — [*Schiță*]. Sburătorul, IV (1926), nr. 6 (decembrie).

422. — *Înainte de culcare.* Dimineața, XXIII (1927) nr. 7.163 [7.216] (2 ianuarie).

423. — *Herșcu Parizer.* Adevărul literar și artistic, VII (1927), nr. 321 (30 ianuarie).

424. — *Un cavaler.* Adevărul literar și artistic, VII (1927), nr. 322 (6 februarie).

425. — *Surprise-party* (Doamnei Cella Delavrancea-Lahovary). Sburătorul, IV (1927), nr. 8 (februarie).

426. — *Moș Belea.* Roman din viața militară. Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.258 (14 februarie) ; nr. 7.260 (16 februarie) ; nr. 7.261 (17 februarie) ; nr. 7.262 (18 februarie) ; nr. 7.263 (19 februarie) ; nr. 7.264 (20 februarie) ; nr. 7.265 (21 februarie) ; nr. 7.267 (23 februarie) ; nr. 7.268 (24 februarie) ; nr. 7.269 (25 februarie) ; nr. 7.271 (27 februarie) ; nr. 7.274 (2 martie) ; nr. 7.276 (4 martie) ; nr. 7.277 (5 martie) ; nr. 7.278 (6 martie) ; nr. 7.279 (7 martie) ; nr. 7.282 (10 martie) ; nr. 7.283 (11 martie) ; nr. 7.284 (12 martie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 89, 362, 420, 427.

427. — MOȘ BELEA. Roman. București, Ed. Ancora, [1927 *], 220 pp.

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 89, 362, 420, 426.

428. — *Circulați, domnilor!* Adevărul literar și artistic, VIII (1927), nr. 344 (10 iulie).

---

* Considerăm greșită indicația bibliografică din *Istoria literaturii romîne contemporane* de E. Lovinescu, potrivit căreia volumul ar fi apărut în 1926. (Greșeala a fost preluată ulterior de către îngrijitorii edițiilor postume din opera lui Gh. Brăescu.) Considerente :

a) În cenaclul *Sburătorului*, Brăescu încă mai citea la 16 ianuarie 1927 fragmente din romanul pregătit pentru tipar. Vezi *Universul literar*, XLIII (1927), nr. 4 (23 ianuarie).

b) Volumul apare apoi între 14 februarie—20 martie 1927 în paginile *Dimineții.*

c) *Sburătorul* anunță romanul într-o notă de popularizare printre „ultimele lucrări ale colaboratorilor..." cenaclului în aprilie 1927, *Sburătorul,* IV (1927), nr. 10 (aprilie).

d) Recenzii asupra volumului apar după martie 1927 (vezi Bibliografia ediției de față, nr. 906).

e) În interviul dat de scriitor lui F. Aderca : *De vorbă cu Gh. Brăescu, Universul literar,* XLIII (1927), nr. 15 (10 aprilie) apariția romanului este subliniată ca o noutate editorială.

429. — *Surorile Vasilescu.* Fragment de roman. Sburătorul, IV (1927), nr. 9 (martie).

430. — *Ouă roșii.* (Pentru Monica.) Sburătorul, IV (1927), nr. 10 (aprilie).

431. — *De ce se însoară omul?* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.332 (2 mai).

432. — *Un declasat.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.339 (9 mai).

433. — *Masă comună.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.345 (16 mai).

434. — *Propagandiștii.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.359 (30 mai).

435. — *Spleen.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.359 (30 mai).

436. — *Peste 10 ani.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.372 (13 iunie).

437. — *Amintiri.* Adevărul literar și artistic, VIII (1927), nr. 341 (19 iunie).

438. — *Madam Huruleț.* Adevărul literar și artistic, VIII (1927), nr. 342 (26 iunie).

439. — [*Les chevaliers...*] Dimineața, XXIII, (1927), nr. 7.385 (26 iunie). „Bune și rele." *

440. — [*La noi...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.386 (27 iunie). „Bune și rele."

441. — *Pocăința.* Sburătorul, IV (1927), nr. 11—12 (mai-iunie).

442. — *La clubul decavaților.* Adevărul literar și artistic, VIII (1927), nr. 343 (3 iulie).

443. — [*Ați aflat desigur...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.392 (3 iulie). „Bune și rele."

444. [*Noroc!*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.395 (6 iulie). „Bune și rele."

445. — [*La orice sfîrșit de an școlar...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.396 (7 iulie). „Bune și rele."

446. — [*Bodegă...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.397 (8 iulie). „Bune și rele."

447. — *Reportaj întîrziat.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.400 (11 iulie). „Bune și rele."

---

* Rubrică întreținută de Gh. Brăescu în paginile ziarului *Dimineața.*

448. — *D-lui prof. S. B. Nicolau, Găești.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.403 (14 iulie). „Bune și rele."

449. — [*La nașul fetei...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.404 (15 iulie). „Bune și rele."

450. — [*Alegeri libere!*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.403 [7.406] (17 iulie). „Bune și rele."

451. — [*Mai sînt oameni...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.407 (18 iulie). „Bune și rele."

452. — [*Unii împart...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.409 (20 iulie). „Bune și rele."

453. — [*Alegerile...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.410 (21 iulie). „Bune și rele."

454. — [*Să ia, lasă să ia, domle...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.412 (23 iulie). „Bune și rele."

455. — [*Cunoașteți fabula...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.413 (24 iulie). „Bune și rele."

456. — [*Vizitele...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.415 (26 iulie). „Bune și rele."

457. — [*În general, cred, credeți și dumneavoastră...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.417 (28 iulie). „Bune și rele."

458. — [*Se spune că proverbele...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.418 (29 iulie). „Bune și rele."

459. — [*Foileton...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.423 (3 august). „Bune și rele."

460. — [*În trecut...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.424 (4 august). „Bune și rele."

461. — [*Doamnelor, exagerați...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.425 (5 august). „Bune și rele."

462. — [*Căsătoria dispare...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.426 (6 august). „Bune și rele."

463. — *Bune și rele.* [*Ambiție.*] Adevărul literar și artistic, VIII (1927), nr. 348 (7 august).

Găsită printre manuscrisele scriitorului, cu titlul menționat mai sus în paranteze drepte.

464. — [*Am fost aseară la revistă...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.430 (10 august). „Bune și rele."

465. — [*Doamna țigancă durdulie...*] Dimineața, XXIII, (1927), nr. 7.432 (12 august). „Bune și rele."

466. — [*Într-o zi...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.435 (15 august). „Bune și rele."

467. — [*Să nu ne plîngem...*] Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 7.437 (17 august). „Bune şi rele."

468. — [*În fine...*] Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 7.438 (18 august). „Bune şi rele."

469. — [*Vremea trece...*] Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 7.439 (19 august). „Bune şi rele."

470. — *Devotamentul.* Adevărul literar şi artistic, VIII (1927), nr. 350 (21 august).

471. — *Pe calea Domnului.* Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 7.442 (22 august).

472. — [*O cititoare drăguţă...*] Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 7.444 (24 august). „Bune şi rele."

473. — [*Tous en rond...*] Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 7.445 (25 august). „Bune şi rele."

474. — [*În provincie...*] Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 7.447 (27 august). „Bune şi rele."

475. — *Scheciul zilei.* Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 7.452 (1 septembrie). „Bune şi rele."

476. — [*În toate împrejurările...*] Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 7.453 (2 septembrie). „Bune şi rele."

477. — [*Circulaţi, domnilor!...*] Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 7.461 (10 septembrie). „Bune şi rele."

478. — *Amintiri.* Adevărul literar şi artistic, VIII (1927), nr. 353 (11 septembrie).

479. — [*Eşti om care munceşti...*] Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 7.462 (11 septembrie). „Bune şi rele."

480. — [*Am să vorbesc...*] Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 746 [7.466] (15 septembrie). „Bune şi rele."

481. — SCHIŢE ALESE. Bucureşti, Ed. literară a Casei Şcoalelor, 1927 *, 127 pp.

În sumar : *Ţăranii noştri / Nenea Guţă / Oale sparte / Economie / Cînd vrea Dumnezeu / Tocmeală / Mila / Necazuri / Legea progresului / Metodă nouă / Între camarazi / Mîna de fier / Doi vulpoi / Jocul de război / Vine d-na şi d-l general / Rugăciune / Cîinii de război / Un scos din pepeni / În retragere / Credinţa / Raţe cu repetiţie.*

482. — [*Nu s-a văzut în trecut...*] Dimineaţa, XXIII (1927), nr. 7.484 (3 octombrie). „Bune şi rele."

---

* Apariţia volumului este anunţată în *Dimineaţa*, XXIII (1927), nr. 7.480 (29 septembrie).

483. — *Scheciul zilei.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.488 (7 octombrie).

484. — [*N-avem judecată...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.489 (8 octombrie). „Bune și rele."

485. — [*Ați fost la Techirghiol...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.497 (16 octombrie). „Bune și rele."

486. — *Comediile vieții.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.501 (20 octombrie). „Bune și rele."

487. — [*Ieșind din port...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.807 [7.507] (26 octombrie). „Bune și rele."

488. — [*Presa...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.511 (30 octombrie).

489. — [*Vă rugăm să ne slăbiți cu cinstea...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.512 (31 octombrie). „Bune și rele."

490. — [*Regimentul...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.514 (2 noiembrie). „Bune și rele."

491. — [*După ce a trimis o corespondență...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.515 (3 noiembrie). „Bune și rele."

492. — [*Romînul își petrece viața protestînd...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.524 (12 noiembrie). „Bune și rele."

493. — *O idee ingenioasă: Un conservator pentru papagali.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.530 (18 noiembrie).

494. — *În tramvai.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.530 (18 noiembrie).

Nesemnat.

495. — *Joia Moșilor.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.544 (2 decembrie).

496. — [*Așadar...*] Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.545 (3 decembrie). „Bune și rele."

497. — *Avansatul.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.547 (5 decembrie).

— 1 9 2 8 —

498. — *În zigzag.* Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.582 (15 ianuarie). „Bune și rele."

499. — [*Unii oameni...*] Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.584 (17 ianuarie). „Bune și rele."

500. — [*Constatăm cu toții...*] Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.489 (22 ianuarie). „Bune și rele."

501. — *Capcana.* D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.590 (23 ianuarie).

502. — [*Uf, bine că au trecut sărbătorile...*] D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.595 (29 ianuarie). „Bune şi rele."

503. — *Nu te sinucide.* D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.599 (2 februarie). „Bune şi rele."

504. — *Rîsul.* D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.600 (3 februarie). „Bune şi rele."

505. — ALTE SCHIŢE VESELE. Bucureşti, Ed. Adevărul, 1928, 79 pp. (Biblioteca Dimineaţa, nr. 86). Vezi sumarul la Note, vol. I, p. 428.

506. — *Sinucigaşa.* U n i v e r s u l l i t e r a r, XLIV (1928), nr. 6 (5 februarie).

507. — [*Nu v-aţi gîndit...*] D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.613 (16 februarie). „Bune şi rele."

508. — [*Cunoaşteţi dumneavoastră pe domnişoara Sandvici?...*] D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.614 (17 februarie). „Bune şi rele."

509. — [*Am ajuns să cred...*] D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.622 (25 februarie). „Bune şi rele."

510. — [*Crima din strada Romei...*] D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.635 (9 martie). „Bune şi rele."

511. — *Amintire.* U n i v e r s u l l i t e r a r, XLIV (1928), nr. 11 (11 martie).

512. — [*La o masă aşezată...*] D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.638 (12 martie). „Bune şi rele."

513. — *De-a lungul tripourilor. Superstiţiile jucătorilor.* D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.638 (12 martie).

514. — *De-a lungul tripourilor. Uniunea sacră a jucătorilor de cărţi.* D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.640 (14 martie).

515. — *Bădia Ionică.* D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.649 (23 martie).

516. — *Femeia e mai curajoasă.* D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 6.489 [7.659] (2 aprilie).

517. — [*Am lăsat să treacă...*] D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.668 (11 aprilie). „Bune şi rele."

518. — [*O doamnă se plîngea...*] D i m i n e a ţ a, XXIV, (1928), nr. 7.674 (20 aprilie). „Bune şi rele."

519. — *Gînd la gînd.* D i m i n e a ţ a, XXIV (1928), nr. 7.677 (23 aprilie).

520. — *Tot mai ieftină e viața.* D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.687 (5 mai).

521. — [*Cunoașteți povestea popii...*] D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.688 (6 mai).

522. — *Spovedanie.* D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.691 (9 mai).

Semnat „Ghiță Toboșarul".

523. — *Cresc picioarele.* D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.697 (16 mai).

524. — [*Doamnelor, vă înșelați...*] D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.699 (18 mai). „Bune și rele."

525. — *Reparațiuni.* D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.602 (21 mai).

526. — [*Întîrziată ca primăvara...*] D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.710 (30 mai). „Bune și rele."

527. — [*Nu știu cum a pornit flirtul...*] D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.611 (31 mai). „Bune și rele."

528. — [*Știți cu toții...*] D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.715 (4 iunie). „Bune și rele."

529. — *Cojocul.* R e a l i t a t e a i l u s t r a t ă, II (1928), nr. 24 (30 iunie).

530. — *Micul război.* D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.747 (6 iulie).

531. — [*Treceam pe stradă...*] D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.750 (9 iulie). „Bune și rele."

532. — [*Foileton...*] D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.751 (10 iulie). „Bune și rele."

533. — *Iar părul.* R e a l i t a t e a i l u s t r a t ă, II (1928), nr. 27 (21 iulie).

534. — *Liga tăcerii.* D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.593 (23 iulie).

535. — *Bazarul cu curiozități.* D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.772 (30 iulie).

536. — *Epicurianul.* R e a l i t a t e a i l u s t r a t ă, II (1928), nr. 29 (4 august).

537. — *Calicu.* D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.778 (6 august).

538. — *Bacalaureatul. Părerile mele.* D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.788 (16 august).

539. — [*Gheorghe Pușcă, funcționar...*] D i m i n e a ț a, XXIV (1928), nr. 7.791 (19 august). „Bune și rele."

540. — *Cînd vrea fata*. Realitatea ilustrată, II (1928), nr. 32 (25 august).

541. — [*Încep a dispare vorbele...*] Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.812 (9 septembrie). „Bune și rele."

542. — *Întoarcerea de la băi*. Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.815 (12 septembrie).

543. — *Acuzata*. Realitatea ilustrată, II (1928), nr. 35 (15 septembrie).

544. — *Cum am petrecut vacanța*. Adevărul literar și artistic, IX (1928), nr. 409 (7 octombrie).

545. — *Război sau pace*. Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.841 (8 octombrie).

546. — [*N-avem măsură...*] Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.844 (11 octombrie). „Bune și rele."

547. — *Înzestrarea*. *Realitatea ilustrată*, II (1928), nr. 39 (13 octombrie).

548. — *Socoteala*. Realitatea ilustrată, II (1928), nr. 41 (27 octombrie).

549. — [*Domnilor, nu vă mai ridicați împotriva femeilor...*] Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.882 (18 noiembrie). „Bune și rele."

550. — [*Ați auzit de pălămarii...*] Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.887 (23 noiembrie). „Bune și rele."

551. — *Migrena*. Realitatea ilustrată, II (1928), nr. 45 (24 noiembrie).

552. — [*A trăi înseamnă a muri cîte puțin...*] Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.889 (25 noiembrie). „Bune și rele."

553. — [*Viața a devenit nesuferită...*] Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.890 (26 noiembrie).

554. — [*În Africa...*] Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.894 (30 noiembrie). „Bune și rele."

555. — *O școală nouă*. Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.904 (10 decembrie).

556. — [*Nu poate tăgădui nimeni...*] Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.911 (17 decembrie). „Bune și rele."

557. — [*Foarte bine...*] Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.915 (21 decembrie). „Bune și rele."

558. — [*Alegerile s-au isprăvit...*] Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.917 (23 decembrie). „Bune și rele."

559. — *Poveste de Crăciun.* Adevărul literar și artistic, IX (1928), nr. 420 (23 decembrie).

560. — [*Un proces curios...*] Dimineața, XXIV (1928), nr. 7.919 (25 decembrie). „Bune și rele."

561. — *Căința.* Realitatea ilustrată, II (1928), nr. 49 (25 decembrie).

— 1929 —

562. — *Poveste fără sfîrșit.* Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 1 (1 ianuarie).

563. — *Pe cine să iubim.* Dimineața, XXV (1929), nr. 7.921 (6 ianuarie).

564. — *Petrecere între prieteni.* Dimineața, XXV (1929), nr. 7.928 (7 ianuarie).

565. — [*La un birt din centrul capitalei...*] Dimineața, XXV (1929), nr. 7.931 (10 ianuarie). „Bune și rele."

566. — [*La Ministerul Muncii...*] Dimineața, XXV (1929), nr. 7.932 (11 ianuarie). „Bune și rele."

567. — *În cantonament.* Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 312—313 (12—19 ianuarie).

568. — *Cadoul.* Dimineața, XXV (1929), nr. 7.939 (18 ianuarie).

569. — [*Problema stabilizării e veche...*] Dimineața, XXV (1929), nr. 7.946 (25 ianuarie). „Bune și rele."

570. — [*Fiecărui nume propriu...*] Dimineața, XXV (1929), nr. 7.951 (31 ianuarie). „Bune și rele."

571. — [*Mai sînt...*] Dimineața, XXV (1929), nr. 7.952 (1 februarie). „Bune și rele."

572. — [*Sîntem epicurieni?...*] Dimineața, XXV (1929), nr. 7.958 (2 februarie). „Bune și rele."

573. — [*Știți ce este A.B.C.?...*] Dimineața, XXV (1929), nr. 7.954 (3 februarie). „Bune și rele."

574. — [*Omul este călător...*] Dimineața, XXV (1929), nr. 7.955 (4 februarie). „Bune și rele."

575. — *În clasa a doua.* Dimineața, XXV (1929), nr. 7.958 (7 februarie).

576. — [*Unde vă duceți?...*] Dimineața, XXV (1929), nr. 7.959 (8 februarie). „Bune și rele."

577. — *[Timpul e bani...]* Dimineața, XXV (1929), nr. 7.965 (14 februarie).

578. — *S-a făcut împrumutul.* Dimineața, XXV (1929), nr. 7.974 (23 februarie).

579. — *Furtună într-un pahar cu apă.* Dimineața, XXV (1929), nr. 7.980 (1 martie).

580. — *La ora raportului.* Dimineața, XXV (1929), nr. 7.987 (8 martie).

581. — *Antanta feminină.* Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 11 (9 martie).

582. — *Apropo.* Dimineața, XXV (1929), nr. 7.994 (15 martie).

583. — *[România e țară bogată...]* Dimineața, XXV (1929), nr. 7.996 (17 martie).

584. — *Femeia.* Dimineața, XXV (1929), nr. 7.998 (20 martie).

585. — *Pîinea se scumpește.* Dimineața, XXV (1929), nr. 7.999 (21 martie).

586. — *Găinușa.* Adevărul literar și artistic, IX (1929), nr. 433 (24 martie).

587. — *Paștele.* Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 14 (30 martie).

588. — *Drojdia în căsnicie.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.010 (31 martie).

589. — *[Se sunase mobilizarea...]* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.013 (6 aprilie). — „Bune și rele."

590. — *[Nu sînt bocitor public...]* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.014 (7 aprilie). „Bune și rele."

591. — *[Cum iei gazeta în mînă...]* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.015 (8 aprilie). „Bune și rele."

592. — *[Două drame...]* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.019 (12 aprilie). „Bune și rele."

593.— *Frumusețea.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.020 (13 aprilie).

594. — *Așa se cîștigă femeile.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.021 (15 aprilie).

595. — *Verzi și uscate.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.035 (29 aprilie).

596. — *Ce ne rezervă viitorul.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.037 (1 mai).

597. — *Pe datorie.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.038 (2 mai). „Bune și rele."

598. — *Pardon.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.041 (6 mai).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 323.

599. — *Dramă sau comedie?* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.045 (10 mai).

600. — *[În tren...]* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.045 (10 mai). „Bune și rele."

Reeditare cu titlul schimbat; vezi *Politețe* în Bibliografia ediției de față, nr. 243.

601. — *[Știu, vă cade părul...]* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.047 (14 mai). „Bune și rele."

602. — *Femeile și pisicile.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.051 (18 mai). „Bune și rele."

Reeditare cu titlul schimbat; vezi *Cîinele și pisica* în Bibliografia ediției de față, nr. 344.

603. — *Joia Moșilor.* Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 21 (18 mai).

604. — *Femeia de azi.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.053 (20 mai).

605. — *În refacere.* Universul literar, XLV (1929), nr. 22 (26 mai).

606. — *Operația.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.060 (27 mai).

Reeditare cu titlul schimbat; vezi *Politica,* în Bibliografia ediției de față, nr. 229.

607. — *Cunoștință veche.* Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 23 (1 iunie).

608. — *Conașii* (fragment de roman). Adevărul literar și artistic, IX (1929), nr. 443 (2 iunie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 762, 839.

609. — *Luați seama!* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.069 (6 iunie). „Bune și rele."

610. — *Cînd e primăvară.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.070 (8 iunie).

611. — *O! provincia!!* Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 24 (8 iunie).

612. — *Doctorii.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.072 (9 iunie). „Bune și rele."

613. — *Nimeni nu iartă.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.077 (14 iunie).

614. — *Ancheta.* Adevărul literar și artistic, IX (1929), nr. 445 (16 iunie).

615. — *Ieri și azi.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.080 (17 iunie).

616. — *O nouă organizare.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.083 (20 iunie).

617. — *Foca.* Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 26 (22 iunie).

618. — *Un răspuns.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.088 (26 iunie). „Bune și rele."

619. — *Judecată turcească.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.091 (29 iunie). „Bune și rele."

O variantă este publicată cu titlul *Poveste arabă.* Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 263.

620. — *Recorduri.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.098 (4 iulie) „Bune și rele."

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 182.

621. — *Orașul natal.* Universul literar, XLV (1929), nr. 28 (7 iulie).

622. — *Sfaturi practice.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.102 (8 iulie). „Bune și rele."

623. — *Ce să păzească?* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.104 (10 iulie).

624. — *Vacanță în căsnicie.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.106 (12 iulie). „Bune și rele."

625. — *Decorații.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.107 (13 iulie). „Bune și rele."

626. — *Ce trebuie să facă femeia.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.110 (16 iulie).

627. — *Pensia.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.115 (19 iulie). „Bune și rele."

628. — *La afgani.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.113 (21 iulie). „Bune și rele."

629. — *Experiența.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.120 (26 iulie).

630. — *Muștele.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.137 (12 august).

631. — *Căsătoria de ieri și de azi.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.140 (15 august). „Bune și rele."

632. — *Popescu.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.141 (16 august). „Bune și rele."
633. — *Fardul.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.142 (17 august)
634. — *Prima vilegiatură.* Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 34 (17 august).
635. — *Din seară-n seară.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.143 (18 august). „Bune și rele."
636. — *Jocurile de noroc.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.144 (19 august). „Bune și rele."
637. — *S.P.A.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.148 (23 august)
Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 334.
638. — *Sărutatul.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.151 (26 august). „Bune și rele."
639. — *Răspuns.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.155 (31 august). „Bune și rele."
640. — *Duelul.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.156 (1 septembrie). „Bune și rele."
641. — *Filotimie.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.157 (2 septembrie).
642. — *Snobinetele.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.159 (5 septembrie). „Bune și rele."
643. — *Raziile.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.160 (6 septembrie). „Bune și rele."
644. — *Storul. Scheci.* Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 37 (7 septembrie).
645. — *Fripta.* Universul literar, XLV (1929), nr. 37 (8 septembrie).
646. — *La ghicitoare.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.165 (11 septembrie). „Bune și rele."
647. — *Tocmeala.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.166 (12 septembrie). „Bune și rele."
648. — *Săptămîna bunătății.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.167 (13 septembrie).
649. — *Dreepți!* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.172 (18 septembrie). „Bune și rele."
650. — *Băieții cei buni.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.173 (19 septembrie).
651. — *Schitul lui Tărîță.* Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 39—41 (21—28 septembrie).

652. — *Urmărirea.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.176 (26 septembrie). „Bune și rele."

653. — *Iar americanisme.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.180 (30 septembrie).

654. — *Se plătește solda.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.180 (30 septembrie).

655. — *Invitație.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.183 (3 octombrie). „Bune și rele."

656. — *S-a făcut!* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.185 (5 octombrie). „Bune și rele."

657. — *Radio.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.199 (14 octombrie). „Bune și rele."

658. — *Grevele.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.204 (19 octombrie). „Bune și rele."

659. — *Salate de sezon.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.206 (21 octombrie).

660. — *Civilizație.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.213 (28 octombrie).

661. — *Regrete.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.215 (30 octombrie). „Bune și rele."

662. — *Povestea unui om vesel.* Realitatea ilustrată, III (1929), nr. 45 (2 noiembrie).

663. — *Sfîntul Dumitru.* Adevărul literar și artistic, IX (1929), nr. 465 (3 noiembrie).

664. — *Un nou lux.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.219 (3 noiembrie). „Bune și rele."

665. — *Trotuarul.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.225 (9 noiembrie).

666. — *Inventatorul.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.226 (10 noiembrie). „Bune și rele."

667. — *Flecăreala.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.227 (11 noiembrie).

668. — *Varza.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.229 (13 noiembrie).

669. — *Mita.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.231 (15 noiembrie). „Bune și rele."

670. — *Aurul.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.238 (22 noiembrie).

671. — *Milozi și milogii.* Dimineața, XXV (1929), nr. 8.240 (24 noiembrie).

672. — *A bea și a mînca.* D i m i n e a ț a, XXV (1929), nr. 8.241 (25 noiembrie).

673. — *Cadoul.* D i m i n e a ț a, XXV (1929), nr. 8.241 (25 noiembrie).

674 — *Tanti Vera.* D i m i n e a ț a, XXV (1929), nr. 8.248 (2 decembrie).

675 — *Luna.* D i m i n e a ț a, XXV (1929), nr. 8.257 (11 decembrie). „Bune și rele."

676 — *Bărbierii.* D i m i n e a ț a, XXV (1929), nr. 8.258 (12 decembrie). „Bune și rele."

677. — *Cerșetoria.* D i m i n e a ț a, XXV (1929), nr. 8.261 (15 decembrie). „Bune și rele."

678. — *Cînd plec marți la drum.* D i m i n e a ț a, XXV (1929), nr. 8.262 (16 decembrie).

679. — *Plocoanele.* D i m i n e a ț a, XXV (1929), nr. 8.271 (25 decembrie). „Bune și rele."

680. — LA CLUBUL DECAVAȚILOR. Schițe umoristice. București, Ed. Cartea Romînească, 1929, 163 pp.

Vezi sumarul la Note, vol. I, pp. 483—484.

— 1 9 3 0 —

681. — *Dacă nu cîștig și anul ăsta.* D i m i n e a ț a, XXV (1930), nr. 8.276 (2 ianuarie).

Semnat „Ghiță Toboșarul".

682. — *Glumă nereușită.* D i m i n e a ț a, XXV (1930), nr. 8.280 (6 ianuarie).

Reeditare cu titlul schimbat; vezi *Lustragiii*, în Bibliografia ediției de față, nr. 245.

683. — *După Crăciun.* D i m i n e a ț a, XXV (1930), nr. 8.282 (9 ianuarie). „Bune și rele."

684. — *Provinciale.* D i m i n e a ț a, XXV (1930), nr. 8.283 (10 ianuarie). „Bune și rele."

685. — *Acte și vorbe.* D i m i n e a ț a, XXVI (1930), nr. 8.290 (17 ianuarie).

686. — *Exagerare.* D i m i n e a ț a, XXVI (1930), nr. 8.290 (17 ianuarie).

687. — *Legenda Vinerii mari.* U n i v e r s u l l i t e r a r, XLVI (1930), nr. 4 (19 ianuarie).

688. — *Tineri şi bătrîni.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.295 (22 ianuarie). „Bune şi rele."

689. — *Destinul.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.311 (7 februarie).

690. — *A fura, furare.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.312 (8 februarie).

691. — *Mandatul lui nea Mitache.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.318 (14 februarie).

692. — *Cariera escrocului.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.322 (18 februarie).

693. — *Schitul lui Tărîţă* (fragment). Adevărul literar şi artistic, IX (1930), nr. 481 (23 februarie).

694. — *Modă.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.328 (24 februarie).

695. — *Bucureştenii.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.333 (1 martie).

696. — *Un nou decan.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.338 (6 martie). „Bune şi rele."

697. — *Lanţul fericirii.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.341 (9 martie).

698. — *Cişmigiul, paradisul copiilor.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.340 (17 martie).

699. — *Moda.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.352 (20 martie). „Bune şi rele."

700. — *Minunile secolului.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.358 (24 martie).

701. — *Avocaţii.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.357 (26 martie).

702. — *Războiul.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.361 (30 martie). „Bune şi rele."

703. — *De la manevre.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.362 (1 aprilie).

704. — *Alarma.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.372 (9 aprilie).

Semnat „Ghiţă Toboşarul".

705. — *Catifele.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.377 (14 aprilie).

706. — *Oameni noi şi oameni vechi.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.377 (14 aprilie).

707. — *Ploaie cu soare.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.391 (2 mai).

708. — *Ieri și azi.* Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.399 (11 mai). „Bune și rele."

709. — *Băbuțe.* Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.406 (19 mai).

710. — *Pensionarul.* Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.409 (22 mai). „Bune și rele."

711. — *Audiențe.* Realitatea ilustrată, IV (1930), nr. 174 (29 mai).

712. — *Radio.* Bilete de papagal*, III (1930), nr. 461 (15 iunie).

713. — *Teatru.* Bilete de papagal, III (1930), nr. 461 (15 iunie).

714. — *Sportul.* Bilete de papagal, III (1930), nr. 461 (15 iunie).

715. — *Nebuni erotici.* Dimineața. XXVI (1930), nr. 8.438 (21 iunie). „Bune și rele."

716. — *Vara.* Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.439 (22 iunie). „Bune și rele."

717. — *Sportul.* Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.440 (23 iunie). „Bune și rele."

718. — *Chiriac.* Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.440 (23 iunie).

Semnat „Gh. Br.".

719. — *Cerșetoria.* Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.447 (30 iunie).

720. — *Birou de expediție.* Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.450 (3 iulie). „Bune și rele."

721. — *Vilegiatură.* Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.452 (5 iulie). „Bune și rele."

722. — *Scumpirea zahărului.* Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.454 (7 iulie). „Bune și rele."

723. — *Ieri, azi și mîine.* Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.454 (7 iulie).

724. — *La băi și după.* Dimineața, XXVI (1930), nr. 8.455 (8 iulie). „Bune și rele."

---

* Colaborarea la *Bilete de papagal* este efemeră. Este de presupus că în intențiile scriitorului, ca și ale directorului revistei, urma să fie de lungă durată. Singurul număr la care colaborează autorul poartă mențiunea : „Directori : T. Arghezi și Gh. Brăescu".

725. — *Angajat drept client.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.457 (10 iulie). „Bune şi rele."

726. — *Socoteala.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.458 (11 iulie). „Bune şi rele."

727. — *Examenele.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.459 (12 iulie). „Bune şi rele."

728. — *Bobocii.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.463 (15 iulie).

729. — *Sfaturi pentru femei. Cum să trăiţi cu bărbaţii voştri.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.463 (15 iulie).

Semnat „G. B.".

730. — *Părul.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.464 (16 iulie).

731. — *Una pe zi.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.466 (18 iulie).

732. — *Unghii.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.467 (19 iulie). „Bune şi rele."

733. — *Furtul pe acţiuni.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.469 (21 iulie).

734. — *Ortografia.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.469 (21 iulie).

Semnat „Ghiţă Toboşarul".

735. — *Divorţul.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.471 (23 iulie). „Bune şi rele."

736. — *O invenţie.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.473 (25 iulie). „Bune şi rele."

737. — *A murit fina.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.476 (28 iulie).

738. — *Naşul.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.476 (28 iulie).

739. — *Bacalaureatul.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.479 (31 iulie). „Bune şi rele."

740. — *Pe patul de moarte.* A d e v ă r u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, IX (1930), nr. 504 (3 august).

741. — *Duelul.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.488 (9 august). „Bune şi rele."

742. — *De la mare.* D i m i n e a ţ a, XXVI (1930), nr. 8.490 (11 august). „Bune şi rele."

743. — *Consult.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.490 (11 august).

744. — *Metropola staţiunilor balneare.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.496 (17 august). „Bune şi rele."

745. — *Cronică pe plajă.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.503 (24 august). „Bune şi rele."

746. — *Un răspuns.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.506 (27 august). „Bune şi rele."

747. — *Cabala.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.510 (31 august). „Bune şi rele."

748. — *Film sonor.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.512 (1 septembrie).

749. — *Manevrele.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.530 (20 septembrie). „Bune şi rele."

750. — *Ceasul de aur.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.532 (22 septembrie).

751. — *Proletariatul intelectual.* Dimineaţa, nr. 8.537 (27 septembrie). „Bune şi rele."

752. — *Iar căsătoria.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.542 (2 octombrie). „Bune şi rele."

753. — *Pîinea.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.543 (3 octombrie). „Bune şi rele."

754. — *Datoria.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.544 (4 octombrie). „Bune şi rele."

755. — *Babilonul.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.546 (6 octombrie).

756. — *Plictiseală.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.592 (21 noiembrie).

757. — *A murit toamna.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.595 (24 noiembrie).

758. — *Duelul.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.609 (8 decembrie).

759. — *Prin automat.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.614 (13 decembrie). „Bune şi rele."

760. — *Statul şi copiii.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.623 (22 decembrie).

761. — *Între două ţuici.* Dimineaţa, XXVI (1930), nr. 8.626 (25 decembrie).

762. — *Conașii* (fragment de roman). Almanahul „Adevărul" și „Dimineața", 1930.

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 608, 839.

— 1931 —

763. — [*Anecdote*]. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.633 (5 ianuarie). „Bune și rele."

764. — *Influențe nefaste*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.642 (15 ianuarie). „Bune și rele."

765. — *Șeful domestic*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.644 (17 ianuarie). „Bune și rele."

766. — *Mîinile*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.649 (22 ianuarie). „Bune și rele."

767. — *Un concurs original*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.651 (24 ianuarie). „Bune și rele."

768. — *Robii banului*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.652 (25 ianuarie).

769. — *Du-te de-ți ia ceaiul*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.657 (30 ianuarie). „Bune și rele."

770. — *Dragoste*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.658 (31 ianuarie).

771. — *A jurat*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.664 (6 februarie).

772. — *Criza*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.684 (25 februarie). „Bune și rele."

773. — *Pălăria*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.686 (27 februarie).

774. — *Din o mie și una de drame*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.691 (5 martie).

775. — *Barometrul conversației*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.695 (9 martie).

Semnat „Ghiță Toboșarul".

776. — *Banul*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.698 (12 martie).

777. — *Mierla*. Dimineața, XXVII (1931), nr. 8.702 (16 martie).

778. — *Experienţa.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.709 (23 martie).

779. — *Cînd se mărită.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.713 (27 martie). „Bune şi rele."

780. — *Celibatarii.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.726 (9 aprilie). „Bune şi rele."

781. — *Crede şi nu cerceta.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.732 (17 aprilie). „Bune şi rele."

782. — *Primăvara.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.737 (22 aprilie). „Bune şi rele."

783. — *Văduvele.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.742 (27 aprilie).

784. — [*Ce faci, Gogule?...*] Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.754 (9 mai). „Bune şi rele."

785. — *Picioarele.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.773 (28 mai).

786. — *Batista.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.876 (10 septembrie).

787. — *Bursa amorului.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.880 (14 septembrie).

788. — *Chiriac.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.886 (20 septembrie). „Bune şi rele."

789. — *De închiriat.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.887 (21 septembrie). „Bune şi rele."

790. — *Porumbeii.* Magazin, I (1931), nr. 11 (octombrie).

791. — *Între sublocotenenţi.* Magazin, I (1931), nr. 12 (noiembrie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 116.

792. — *Propus la avansare.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.936 (9 noiembrie).

793. — *Înainte şi după.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.936 (9 noiembrie).

Semnat „Ghiţă Toboşarul".

794. — *Circulaţia.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.950 (22 noiembrie). „Bune şi rele."

795. — *În necunoscut.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.951 (23 noiembrie).

796. — *Între noi.* Dimineaţa, XXVII (1931), nr. 8.956 (28 noiembrie). „Bune şi rele."

797. — *Roze cu ghimpi. Rose-Amy.* D i m i n e a ţ a, XXVII (1931), nr. 8.958 (30 noiembrie).

798. — *Aspecte.* D i m i n e a ţ a, XXVII (1931), nr. 8.965 (7 decembrie).

— 1 9 3 2 —

799. — *Din vas neînceput.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 8.999 (16 ianuarie).

800. — *Bucureştenii în provincie.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.023 (8 februarie).

801. — *La teorie.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.044 (29 februarie).

802. — *Bătrînii.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.086 (11 aprilie).

803. — *Nebunul.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.139 (6 iunie).

804. — *În trin.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.240 (17 septembrie). „Bune şi rele."

805. — *Jurămîntul.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.242 (19 septembrie).

806. — *Şedinţa de educaţie.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.242 (19 septembrie).

Semnat „Ghiţă Toboşarul".

807. — *Ţăranii noştri.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.244 (21 septembrie). „Bune şi rele."

808. — *La coafor.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.249 (26 septembrie).

809. — *Fabulă.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.256 (3 octombrie). „Bune şi rele."

810. — *După prepeliţe.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.256 (3 octombrie).

811. — *A trăit rău.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.263 (10 octombrie).

812. — *Se fabrică.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.263 (10 octombrie).

813. — *Idilă.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.270 (17 octombrie).

814. — *Nu îi lichea.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.278 (24 octombrie).

815. — *S-a stins.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.285 (31 octombrie).

Semnat „Ghiţă Toboşarul".

816. — *Pacea.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.292 (7 noiembrie).

817. — *De ce?* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.299 (14 noiembrie).

Semnat „Ghiţă Toboşarul".

818. — *Avem soldat.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.299 (14 noiembrie).

819. — *Amăgitorii.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.306 (21 noiembrie).

820. — *Trece garda.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.310 (25 noiembrie).

821. — *De unde iese adevărul.* D i m i n e a ţ a, XXVIII (1932), nr. 9.320 (5 decembrie).

822. — *Cum ţi-a venit?* D i m i n e a ţa, XXVIII (1932), nr. 9.252 (19 decembrie).

— 1 9 3 3 —

823. — *Skoda la ţară.* R e a l i t a t e a i l u s t r a t ă. VII (1933), nr. 328 (11 mai).

824. — *Castele.* R e a l i t a t e a i l u s t r a t ă, VII (1933), nr. 329 (18 mai)

825. — *Optimism.* R e a l i t a t e a i l u s t r a t ă, VII (1933), nr. 332 (8 iunie).

826. — *Acu a spus drept.* D i m i n e a ţ a, XIX (1933), nr. 9.606 (25 septembrie).

— 1 9 3 4 —

827. — *Ţăranii noştri.* V i a ţ a l i t e r a r ă VIII (1934), nr. 160 (1—25 iulie).

828. — *Din stradă.* Dimineața, XXX (1934), nr. 10.034 (3 decembrie).

829. — *Martirii.* Realitatea ilustrată, VIII (1934), nr. 413 (19 decembrie).

— 1935 —

830. — *Consultația.* Dimineața, XXXI (1935), nr. 10.062 (2 ianuarie).

831. — *Pregătiri de război.* Realitatea ilustrată, IX (1935), nr. 415 (2 ianuarie).

832. — *Politica.* Viața literară, IX (1935), nr. 167 (10—20 februarie).

833. — *Între bîrfitori.* Dimineața, XXXI (1935), nr. 10.145 (25 martie).

834. — *La minister.* Cuvîntul liber, II (1935), (6 aprilie).

835. — *Rivalitate.* Dimineața, XXXI (1935), nr. 10.173 (22 aprilie).

836. — *Cum am să petrec Paștile.* Dimineața, XXXI (1935), nr. 10.179 (28 aprilie).

837. — *Recrutul.* Dimineața, XXXI (1935), nr. 10.200 (20 mai).

838. — *Vuluță.* Viața literară, X (1935), nr. 3 (august—septembrie).

839. — CONAȘII. Roman. București, Ed. Naționala Ciornei, [1935], 251 pp.

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 608, 762.

— 1936 —

840. — *Fata mea.* Dimineața, XXXII (1936), nr. 10.512 (30 martie).

841. — *Nocturnă.* Dimineața, XXXII (1936), nr. 10.498 (10 martie).

842. — *Spre ziuă.* Dimineața, XXXII (1936), nr. 10.525 (12 aprilie).

843. — *Amintiri :*

— *Iașii de altădată. Moartea bunicăi. Copilăria. Rola. Buium boccegiul. Coana Elencu și coana Mărioara. Manșonul țaței Leonora.* Revista Fundațiilor, III (1936), nr. 5 (1 mai).

— *Pregătiri de Crăciun. Slugile. Dulceața de mure. Moș Simion. Domnul Vuluță.* Revista Fundațiilor, III (1936), nr. 6 (1 iunie).

— *Bătrînii de altădată. Pregătiri de Paști. Ouă roșii. Bădia Ionică. Parastasul bunicăi.* Revista Fundațiilor, III (1936), nr. 7 (1 iulie).

— *La Bălțătești. Calicul. Nunta Olimpiei. Nespălații. Primul zmeu. Internatul.* [...] *Herșcu Parizer.* Revista Fundațiilor, III (1936), nr. 8 (1 august).

— *Școala fiilor de militari. Schitul lui Tărîță. Examenele de fine de an. Părăsirea școlii.* Revista Fundațiilor, III (1936), nr. 9 (1 septembrie).

— *Școala de poduri și șosele. Vărul Jean. Mariquette. Examenul.* Revista Fundațiilor, III (1936), nr. 10 (1 octombrie).

— *Sfatul familiei. Plecarea la Nancy. Pensiunea domnului Schwartz. Școala profesională „Laurice". Întoarcerea în țară.* Revista Fundațiilor, III (1936), nr. 11 (1 noiembrie).

— *Plecarea din Piatra-Neamț. Întoarcerea la Nancy. Angajarea în Legiunea Străină.* Revista Fundațiilor, III (1936), nr. 12 (1 decembrie).

844. — *Martirul Grigore.* Scheci. Vremea, IX (1936), nr. 464 (29 noiembrie).

— 1937 —

845. — *Amintiri :*

— *Algeria. În drum spre Sahara. Plecarea din Legiune. Aventura de la Lemberg. Întoarcerea în țară.* Revista Fundațiilor, IV (1937), nr. 1 (1 ianuarie).

— *Cazarma. Școala de ofițeri. În fine, sublocotenent.* Revista Fundațiilor, IV (1937), nr. 2 (1 februarie).

846. — *Authoress*. Scheci. V r e m e a, X (1937), nr. 469 (3 ianuarie)

847. — AMINTIRI. Bucureşti, Ed. Cartea Romînească, 1937, 267 pp.

— 1 9 3 8 —

848. — *Primii şi ultimii paşi*. R e v i s t a F u n d a ţ i i l o r, V (1938), nr. 1—5 (ianuarie—mai).

849. — *De la barbă la ouă roşii*. U n i v e r s u l l i t e r a r ş i a r t i s t i c, XLVII (1938), nr. 10 (23 aprilie).

— 1 9 3 9 —

850. — PRIMII ŞI ULTIMII PAŞI. Bucureşti, Ed. Vatra, [1939], 181 pp.

851. — *Margot*. Roman. R e v i s t a F u n d a ţ i i l o r, VI (1939), nr. 10—12 (octombrie—decembrie).

— 1 9 4 0 —

852. — *Margot*. Roman. R e v i s t a F u n d a ţ i i l o r, VII (1940), nr. 1—5, 7—9 (ianuarie—septembrie).

853. — *Din alte vremuri, sau Imperativ categoric*. U n i v e r s u l, LVII (1940) (11 martie).

— 1 9 4 1 —

854. — *Din comediile vieţii*. B u f o n u l, I (1941), nr. 5 (28 martie).

855. — *Ministrul* (I). R e v i s t a F u n d a ţ i i l o r, VIII (1941), nr. 6 (iunie).

Vezi Bibliografia ediţiei de faţă, nr. 415, 856, 858.

856. — *Ministrul* (II). Revista Fundațiilor, IX (1942), nr. 2 (1 februarie).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 415, 855, 858.

857. — *Cu plăcere*. Bufonul, II (1942), nr. 49 (12—19 aprilie).

858. — *Ministrul* (III). Revista Fundațiilor, IX (1942), nr. 8 (august).

Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 415, 855, 856.

859. — MARGOT. Roman. București. Ed. Universul, 271 pp.

Schițe publicate în volume și negăsite în periodice

860. — *Cadre vechi*. Inclusă în sumarul ediției *Schițe umoristice*, [1923]. Reeditată în 1925. Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 280.

861. — *Așa e piesa*. Inclusă în sumarul ediției *Schițe vesele*, [1924]. Reeditată în 1925. Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 205.

862. — *Flirt*. Inclusă în sumarul ediției *Schițe vesele*, [1924].

863. — *Ele*. Ibidem.

864. — *Trei fricoși*. Ibidem.

865. — *Cele trei elemente*. Inclusă în sumarul ediției *Un scos din pepeni*, [1926].

866. — *Scheci*. Inclusă în sumarul ediției *La clubul decavaților*, 1929.

867. — *Interviu-expres*. Ibidem.

Ediții postume

868. — DIN VECHEA ARMATĂ. Schițe umoristice. București, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, 1951, 184 pp.

869. — SCHIȚE. București, Ed. Tineretului, 1957, 251 pp. (Biblioteca școlarului).

870. — VINE D-NA ȘI D-L GENERAL *și alte schițe*. București, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, 1958, 287 pp.

871. — NOVÎI METOD [Metodă nouă]. [Bucharest], 1959, 48 pp.

872. — VINE D-NA ȘI D-L GENERAL *și alte schițe*. Ediția a II-a, revăzută, București, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, 1959, 336 pp.

873. — SECRETUL. București, Ed. Tineretului, 1962, 256 pp.

II. BIBLIOGRAFIE DESPRE VIAȚA ȘI OPERA SCRIITORULUI

874. — *** *Anuarul Armatei Romîne*, 1899—1914.

875. — M. Sadoveanu. *„Vine doamna și domnul gheneral"*. Însemnări literare, I (1919), nr. 8 (24 martie).

Primul articol critic referitor la creația lui Gh. Brăescu.

876. — E. Lovinescu. *Psihologia profesiei (cu prilejul literaturii umoristice militare a maiorului Gh. Brăescu).* Sburătorul, I (1919), nr. 32 (22 noiembrie).

877. — A. B. [Al. Busuioceanu.] *Scene militare.* Luceafărul, XV (1920), nr. 1.

878. — E. Lovinescu. *Prefața* la volumul *Maiorul Boțan,* 1921.

879. — M. Iorgulescu, *Maiorul Gh. Brăescu.* Sburătorul, II (1921), nr. 49 (16 aprilie).

880. — E. Lovinescu, *Maiorul Gh. Brăescu.* Sburătorul, II (1921), nr. 51—52 (30 aprilie—7 mai).

881. — S. Strujeanu. *„Cum sînt ei".* Viitorul, XIV (1922), nr. 4.173 (10 februarie).

Recenzie.

882. — E. Lovinescu. *Critica științifică.* Sburătorul literar, I (1922), nr. 23 (18 februarie).

Acest articol, împreună cu celelalte menționate în Bibliografia ediției de față, nr. 883, 884, 885, 886, 887, au fost prilejuite de cronica lui S. Strujeanu la volumul lui Gh. Brăescu *Cum sînt ei.* Vezi la Note, vol. I, pp. 436—437.

883. — S. Strujeanu. *Eugenie critică.* Viitorul, XIV (1922), nr. 4.185 (24 februarie).

884. — E. L. [E. Lovinescu.] *Un om ironic.* Sburătorul literar, I (1922), nr. 25 (4 martie).

885. — S. Struțeanu. *Impresariatul în critică.* Viitorul, XIV (1922), nr. 4.197 (10 martie).

886. — S. *Locul crimei.* Sburătorul literar, I (1922), nr. 28 (25 martie).

887. — L. [E. Lovinescu.] *Unde dai și unde crapă.* Sburătorul literar, I (1922), nr. 30 (8 aprilie).

888. — * * * *„Doi vulpoi".* Ideea europeană, IV (1923), nr. 111 (28 ianuarie—4 februarie).

Recenzie.

889. — Ș. Cioculescu. *Schițele maiorului Brăescu.* Facla literară, I (1923), nr. 10 (aprilie).

890. — Camil Petrescu. *Un umorist : Gh. Brăescu.* Revista vremii politice, literare, economice, III (1923), nr. 9 (27 mai).

891. — E. Lovinescu. *Critice,* vol. VIII, București, Ed. Ancora, f. a., pp. 7—44.

892. — V. Achim. *„Nuvele" de Gh. Brăescu.* Dimineața, XXI (1924), nr 6.444 (19 octombrie).

Recenzie.

893. — E. Lovinescu. *Brăescu.* Dimineața, XXI (1925), nr. 6.544 (4 februarie).

894. — S. Struțeanu. *„Schițe vesele".* Mișcarea literară, II (1925), nr. 11 (24 ianuarie).

Recenzie

895. — G. Baiculescu. *Gh. Brăescu : „Schițe vesele".* Adevărul literar și artistic, VI (1925), nr. 220 (22 februarie).

Recenzie.

896. — O. Botez. *„Schițe vesele".* Viața romînească, XVII (1925), nr. 2 (februarie).

Recenzie.

897. — F. Aderca. *De vorbă cu Gh. Brăescu.* Mișcarea literară, II (1925), nr. 22 (11 aprilie).

898. — * * * *Premiile societății scriitorilor romîni : Gh. Brăescu.* Mișcarea literară, II (1925), nr. 28 (23 mai).

899. — A. Holban. *Gh. Brăescu.* Mișcarea literară, II (1925), nr. 47 (3 octombrie).

900. — Pompiliu Constantinescu. *„Un scos din pepeni"*. Viața literară, I (1926), nr. 15 (29 mai).

Recenzie.

901. — I. Valerian. *De vorbă cu domnul Gh. Brăescu.* Viața literară, I (1926), nr. 15 (29 mai).

902. — G. Baiculescu. *Gh. Brăescu : „Un scos din pepeni".* Adevărul literar și artistic, VII (1926), nr. 280 (13 iunie).

Recenzie.

903. — F. Aderca. *Gh. Brăescu : „Un scos din pepeni".* Sburătorul, IV (1926), nr. 4 (iunie).

Recenzie.

904. — A. Holban. *„Un scos din pepeni".* Universul literar, XLII (1926), nr. 32 (8 august).

Recenzie.

905. — * * * *De vorbă cu domnul Gh. Brăescu cu prilejul unei piese noi : „Ministrul", comedie în 3 acte.* Viața literară, I (1926), nr. 26 (6 noiembrie).

906. — * * * *Romanul „Moș Belea" al lui Gh. Brăescu.* Sburătorul, IV (1927), nr. 9 (martie).

907. — F. Aderca. *De vorbă cu Gh. Brăescu.* Universul literar, XLIII (1926), nr. 15 (10 aprilie).

908. — R. D. *Domnul Brăescu și cei tineri.* („Săptămîna literară".) Rampa, XII (1927), nr. 2.843 (16 aprilie).

909. — Pompiliu Constantinescu. *Gh. Brăescu : „Moș Belea".* Viața literară, II (1927), nr. 46—50 (16 aprilie—14 mai).

Recenzie.

910. — * * * *„Ministrul", la Teatrul Caragiale ; d. Gh. Brăescu, despre comedia sa.* Dimineața, XXIII (1927), nr. 7.461 (10 septembrie).

911. — E. Lovinescu. *Critice*, III, București, Ed. Ancora, f.a., pp. 165—167.

Despre piesa *Ministrul.*

912. — E. Lovinescu. *Istoria literaturii romîne contemporane*, vol. IV ; *Evoluția prozei literare.* București, Ed. Ancora, f.a. ; pp. 309—328 (Capitolul *Gh. Brăescu) :*

— *Superioritatea satirei obiective a scriitorului asupra satirei lui Caragiale.*

— *Satira lumii militare,*

— *Satira lumii rurale,*

— *Satira urbană.*

— *Satira „caracterelor" şi „sentimentelor"*

— *Tehnica, descripţia, stilul.*

— *Paseismul moldovean.*

— *Romanul satiric „Moş Belea".*

913. — F. Lohr. *„Alte schiţe vesele" de Gh. Brăescu.* Dimineaţa, XXIV (1928), nr. 7.627 (1 martie).

Recenzie la volumul cu acelaşi nume.

914. — M. Sebastian. *Chestiunea Caragiale-Brăescu.* Universul literar, XLIV (1928), nr. 51 (16 decembrie).

915. — Perpessicius. *Gh. Brăescu : „La clubul decavaţilor".* Schiţe umoristice. Menţiuni critice, vol. III, Bucureşti. Fundaţia pentru literatură şi Artă, 1939, pp. 175—179.

Recenzie.

916. — E. Lovinescu. *Memorii, II,* 1916—1931, Craiova. Ed. Scrisul Romînesc, f.a., pp. 68—77.

917. — G. Călinescu. *Gh. Brăescu...* Adevărul literar şi artistic, XIV (1935), nr. 782 (1 decembrie).

Cronică literară.

918. — I. Valerian. *Gh. Brăescu : „Conaşii".* Viaţa literară, XI (1935—1936), nr. 4 (15 decembrie—1 ianuarie).

Recenzie.

919. — M. Uţă. *Gh. Brăescu : „Conaşii".* Atheneum, I (1935).

Recenzie.

920. — * * * *„Conaşii".* Viaţa romînească, XXVII (1935), nr. 11—12 (noiembrie—decembrie).

921. — M. Sebastian. *Amintirile lui Gh. Brăescu.* Revista Fundaţiilor, IV (1937), nr. 4 (aprilie).

Cronică literară la varianta *Amintirilor* din Revista Fundaţiilor.

922. — E. Lovinescu. *Istoria literaturii romîne contemporane — 1900—1937,* Bucureşti, Ed. Librăriei Socec, f.a., pp. 256—258.

923. — G. Călinescu. *Istoria literaturii romîne de la origini pînă în prezent,* F.R.L.A., 1941, pp. 699—700.

924. — I. Massoff. *La moartea lui Gh. Brăescu.* Universul, LXVI (1949) (20 martie).

925. — * * * *Prefaţa* ediţiei Gh. Brăescu — *Din vechea armată,* Bucureşti, Ed. de Stat pentru Literatură şi Artă, 1951.

926. — M. Vlad: *„Din vechea armată"*, Viața romînească, IV (1951), nr. 9 (septembrie).

Recenzie la volumul cu același nume (Vezi Bibliografia ediției de față, nr. 868.)

927. — L. Sărățeanu. *Gh. Brăescu: „Din vechea armată".* Romînia liberă, IX (1951), nr. 2.166 (14 septembrie).

928. — S. Albu: *Două testamente și unele sugestii.* Gazeta literară, III (1956), nr. 29 (19 iulie).

În cadrul articolului se publică integral și textul testamentului lui Gh. Brăescu.

929. — B. Elvin. *Un scriitor pe care nu trebuie să-l uităm: Gh. Brăescu.* Gazeta literară, III (1956), nr. 35 (30 august).

930. — L. Raicu. *Comicul în opera lui Gh. Brăescu.* Viața romînească, IX (1956), nr. 11 (noiembrie).

931. — B. Elvin. *Prefața* la volumul Gh. Brăescu — *Schițe,* București, Ed. Tineretului, 1957 (Biblioteca școlarului).

Reluarea studiului publicat în Gazeta literară, (vezi Bibliografia ediției de față, nr. 929).

932. — B. Elvin. *Cuvînt înainte* la ediția Gh. Brăescu — *Vine d-na și d-l general — și alte schițe.* București, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, 1958; idem, ediția a II-a, revăzută, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, 1959.

933. — Al. Săndulescu. *Cuvînt înainte* la ediția Gh. Brăescu — *Novîi metod* [Metodă nouă], București, 1959. (Biblioteca Narodnaia Rumîniia, nr. 10.)

934. — N. Sorin. *Prefață* la ediția Gh. Brăescu — *Secretul,* București, Ed. Tineretului, 1962 (Biblioteca școlarului).

935. — B. Elvin. *Posteritatea lui Caragiale.* Viața romînească, XV (1962), nr. 6 (iunie).

936. — N. Gheran. *Gh. Brăescu,* schiță biografică. Viața romînească, XV (1962), nr. 10 (octombrie).

PLANŞE

Alexandru şi Maria Brăescu,
părinţii scriitorului.

Brăescu într-un grup de studenţi la Nancy, evocaţi în volumul „Amintiri". De la stînga la dreapta: M. Hanutz, V. Aslan, J. Schwartz (pedagog), Al. Pisoski, Gh. Brăescu, Al. Brăescu (vărul scriitorului).

Gh. Brăescu la 18 ani (1889).

Lenţa — sora scriitorului — şi N. Tăutu — soţul ei — în casa cărora a trăit Gh. Brăescu după întoarcerea din Franţa [1893].

Eugenia (Zuzuca) — sora scriitorului.

Maica Leonora, mătuşa scriitorului, evocată în volumul „Amintiri“ (dreapta-jos).

Planşa 6

Ana Brăescu (născută Ștefănescu), soţia scriitorului.

[illegible]

Fragmente din corespondenţa lui Gh. Brăescu cu Ana Ştefănescu, cu referiri la începuturile sale literare [1902].

Gh. Brăescu la începutul carierei militare [1900].

Profesor la şcoala militară din Bucureşti (1912).

Pagină din corespondenţa scriitorului cu Ana Ştefănescu, despre situaţia lui în cadrul armatei [1902].

În lagăr (Germania) împreună cu alţi prizonieri ruşi şi romîni (1917).

Prima pagină din manuscrisul găsit în arhiva scriitorului datînd din perioada prizonieratului.

Pagini autografe din schiţa „Cauze mici, efecte mari", scrisă în prizonierat (1917)

SOCIETATEA SCRIITORILOR ROMÂNI

No. 111/1920

Carte de Membru

Eliberată D-lui Maior G. Brăescu

Preşedintele Societăţii

Secretar,

Semnătura posesorului

Deva, 1926

Scriitorul împreună cu fiul său adoptiv — Sandu Ştefănescu (1915 — 1936) — la Calafat în 1929.

Casa din Bucureşti (Aleea Rignault nr. 7), unde Brăescu a scris cea mai mare parte a operei sale.

Ultima locuinţă a scriitorului (Bucureşti, strada Mecet nr. 24).

Biroul de lucru.

Gh. Brăescu la 71 ani.
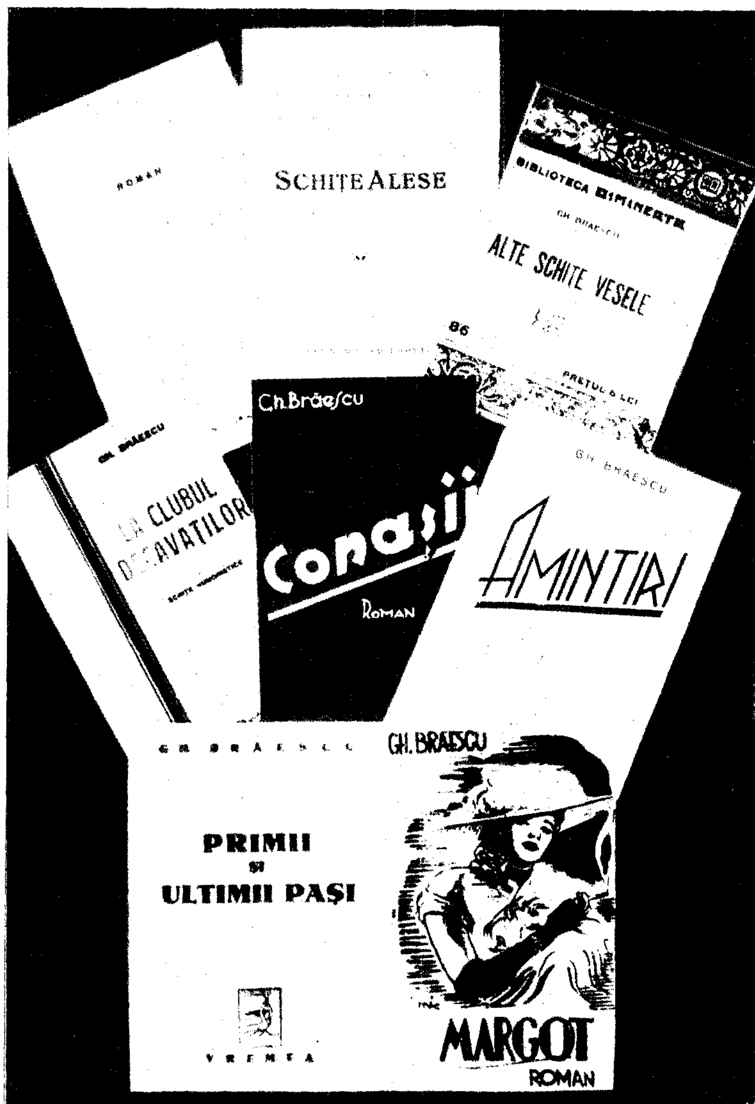

În curtea casei din str. Mecet.

Pagină autograf din carnetul scriitorului [1944 — 1945].

Scriitorul în ultimii ani ai vieţii.

Volume apărute

între 1914 — 1942.

Ediţii apărute după 23 august 1944.

CUPRINSUL

AMINTIRI (fragmente)

NEPUBLICATE ÎN VOLUME

ADDENDA

Redactor responsabil : Şerb Ioan.
Tehnoredactor : Cantemir Mina.

Dat la cules 21.08.1962. Bun de tipar 08.12.1962. Apărut 1962. Tiraj 15.215 ex. Broşate 13.100 ex. 1/1 legate 2115 ex. Hîrtie semivelină satinată de 65 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 23,78. Coli tipar 32,25. Planşe 12 tiefdruck. A. nr. 0560/1962. C.Z. pentru bibliotecile mari 8R C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—O.

Tiparul executat sub comanda nr. 20 905 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — R.P.R.

SCRIITORI ROMÎNI